OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
Ad uſum Tyronum elucubrata,

Et in Quotidianis Prælectionibus

A P. DOMINICO VIVA SOCIETATIS JESU
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

Suis AUDITORIBUS Tradita
In Palæſtra Collegii Neapolitani ejuſdem Societatis,

Cupientibus, atque inſtantibus Theologiæ Candidatis
IN LUCEM PUBLICAM EDITA,

Atque ab Auctore DICATA
EMINENTISSIMO, ac REVERENDISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO
SABINENSI EPISCOPO
S. R. E. CARDINALI PIGNATELLO
ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO.

OPUSCULUM SECUNDUM
De Conſcientia Dubia, & Scrupuloſa.

PATAVII, Ex Typographia Seminarii, MDCCXXI.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX QUÆSTIONUM,

Quæ in hoc primo Opuſculo continentur,

DE CONSCIENTIA DUBIA, ET SCRUPULOSA.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & quale peccatum ſit cum conſcientia dubia operari? 1

ART. I. *Quid, & quotuplex ſit Conſcientia?* 2
ART. II. *Quid, & quotuplex ſit Conſcientia dubia?* 4
ART. III. *An cum conſcientia dubia liceat operari?* 7
ART. IV. *An peccet, qui cum conſcientia perplexa operatur?* 10
ART. V. *Quale peccatum ſit cum conſcientia practice dubia operari?* 13
ART. ULT. *Utrum dubium dicatur poſitivum, an negativum, quando utrinque ſunt æquales rationes circa factum?* 15

QUÆSTIO II.

An in dubio prævaleat poſſeſſio in materia juſtitiæ? 18

ART. I. *Num ſit melior conditio Poſſidentis rem bona fide in dubio ſuperveniente, an ſit aliena?* 19
ART. II. *Plurima inferuntur.* 22

ART.

ART. III. *Nonnulla aliæ difficultates hac in re enodantur.* 25
ART. IV. *An res, quæ dubia fide capit poſſideri, reſtituenda ſit?* 31
ART. V. *Multa ad praxim ſpectantia deducuntur.* 33
ART. VI. *Utrum prævaleat poſſeſſio cooperantis ad damnum in dubio, an ex propria cooperatione damnum ſequutum ſit?* 37
ART. ULT. *Plurima celebres quæſtiones ex dictis reſolvuntur.* 41

QUÆSTIO III.

Utrum in dubio prævaleat poſſeſſio etiam in materia aliarum virtutum a Juſtitia? 47

ART. I. *An in omni materia potior ſit in dubio conditio Poſſidentis?* *ibid.*
ART. II. *Traduntur regulæ ad dignoſcendum, pro qua parte ſtet in dubiis poſſeſſio.* 53

QUÆSTIO IV.

De Conſcientia dubia in materia Legis, aut Præcepti. 56

ART. I. *Num teneamur obedire in dubio, an extet Lex?* *ibid.*
ART. II. *Enodantur nonnulla ad Epichejam ſpectantia.* 58
ART. III. *Teneamurne obedire in dubio, an res præcepta ſit licita?* 62
ART. IV. *An etiam Religioſus obedire teneatur, in dubio, an res præcepta poteſtatem præcipientis excedat?* 67
ART. V. *An teneatur ſubditus obedire, ſi etiam ſuperior dubitet de honeſtate rei præceptæ?* 69

ART.

Digitized by Google

ART. VI. *Teneamurne obedire, ſi probabile ſit, rem præceptam eſſe illicitam?* 73

ART. VII. *An teneatur ſubditus obedire, quando dubium eſt de legitima poteſtate Superioris?* 77

ART. ULT. *Expediuntur, quæ ſuperſunt in eadem materia.* 79

QUÆSTIO V.

De Conſcientia dubia in materia Diſpenſationum, & Privilegiorum. 83

ART. I. *Strictène, an late in dubio interpretanda ſit diſpenſatio, & poteſtas diſpenſandi?* ibid.

ART. II. *In dubio, Num diſpenſatio ſit valida, quid decidendum?* 84

ART. III. *Habendane ſit irrita diſpenſatio, ſi deprehendatur, Prælatum non potuiſſe diſpenſare?* 86

ART. IV. *Quomodo Privilegium in dubio interpretandum ſit, ſtrictène, an ample?* 90

QUÆSTIO VI.

De Conſcientia dubia in materia Voti, aut Juramenti. *95*

ART. I. *Utrum in dubio voti, juramenti, & promiſſionis detur obligatio ea adimplendi?* ibid.

ART. II. *Utrum teneatur vovens ponere unam partem rei promiſſæ, ſi non poteſt alteram, in dubio, num utramque voverit copulative, an diviſive?* 98

ART. III. *Utrum in dubio, an votum ante pubertatem emiſſum ſit, poſſit Parens illud irritare?* 102

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

De Conſcientia dubia in materia Sacramentorum, & Cenſurarum. 103

ART. I. *De dubiis ad Sacramenta pertinentibus.* *ibid.*
ART. II. *De dubiis ad Cenſuras, & Irregularitatem ſpectantibus.* 111

QUÆSTIO ULTIMA.

De Conſcientia Scrupuloſa. 115

ART. I. *Quid, & quos actus involvat ſcrupulus?* *ibid.*
ART. II. *An licite operemur cum conſcientia ſcrupuloſa?* 117
ART. III. *De cauſis, & remediis ſcrupulorum.* 118

OPU.

Digitized by Google

OPUSCULUM SECUNDUM.

De Conſcientia Dubia, & Scrupuloſa.

UT plurima paucis perpendantur ad univerſam Theologiam Moralem ſpectantia, explanabimus, quæ ad Conſcientiam dubiam pertinent; ubi ſummatim delibabimus, quæ de conſcientia ſcrupuloſa paſſim Doctores diſputant. Omittimus tamen de Conſcientia univerſim agere, ne in quæſtionibus de probabili, in quibus nunc ingenia deſudant, ut fere accidit, hæreamus. Poſt definitionem itaque conſcientiæ quæremus, Primo, qualiter peccetur operando cum dubia conſcientia? Deinde, num in dubio prævaleat poſſeſſio in materia juſtitiæ? Tertio, num etiam in materia aliarum virtutum melior ſit in dubio conditio Poſſidentis? Quod deinceps in materia præcipuarum virtutum in particulari examinabimus, inquirentes præſertim, quid licitum ſit in dubio legis? Quid in dubio Diſpenſationis, ac Privilegii? Quid in dubio Voti? Quid in dubiis ad Sacramenta ſpectantibus? Quid in dubietate circa Cenſuras, & Irregularitatem? Ac demum inquiremus quæ ſpectant ad Conſcientiam Scrupuloſam: In quibus omnibus uberrima diſceptandi ſeges exundat.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & quale peccatum ſit cum Conſcientia dubia operari?

PRæmittimus quæ ad definitionem, ac diviſionem tum Conſcientiæ univerſim, tum etiam conſcientiæ dubiæ in ſpecie pertinent; ut deinde ad duplex quæſitum propoſitum deſcendamus.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex ſit conſcientia?

I. Conſcientia eſt actus intellectus dictans quid faciendum, & quid fugiendum ſit; & ideo eſt proxima regula humanarum operationum.

II. In quo differt a Synthereſi?

III. Triplex eſt conſcientiæ actus; ſed præcipuus, ſitne aliquid faciendum, necne?

IV. In quinque membra conſcientia dividitur, in Rectam, Erroneam, Probabilem, Dubiam, & Scrupuloſam.

V. Quid ſit conſcientia ſpeculativa; quid practica? Et quomodo circa idem ſæpe diſcordent.

VI. Quomodo poſſit conſcientia tutior dici minus probabilis, imo & improbabilis, præ conſcientia minus tuta?

I. SI nominis etymologiam ſpectemus, Conſcientia eſt, quaſi *Cordis ſcientia*; quod indicavit Horatius, dicens, *Hic murus aheneus eſto, Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.* Definitur tamen a Sanch. lib. 1. cap. 9. quod ſit Judicium, quo aliquid bonum, aut malum eſſe judicamus, ſeu eſt Actus intellectus practici dictantis aliquid hic, & nunc eſſe faciendum, utpote bonum, ac honeſtum, aut eſſe fugiendum, utpote malum, ac inhoneſtum. Unde quamvis lex, ſive naturalis, ſive divina, ſive humana ſit regula remota noſtrarum operationum, proxima tamen regula, ac veluti primæ regulæ buccina eſt dictamen rationis, ſeu judicium conſcientiæ, proponens voluntati objectum, vel tanquam honeſtum, & proſequendum, vel tanquam turpe, & fugiendum; cum enim voluntas ſit potentia cœca, ut libere operetur, indiget hoc prævio rationis judicio repræſentante honeſtatem, aut inhoneſtatem operationis; & ideo hujuſmodi dictamen dicitur proxima regula humanarum operationum. Ex quo fit, operantem contra illud ſemper peccare; per hoc enim, quod operetur contra proximam regulam humanæ actionis, operatur contra legem æternam Dei, cujus illa eſt præco.

II. Differt conſcientia a ſynthereſi, quod hæc verſatur circa prima principia practica, v. g. Quod tibi non vis, alteri ne feceris, Perjurium eſt inhoneſtum &c. Conſcientia vero eſt circa concluſiones particulares, dictans v. g. perjurium hic, & nunc eſſe illicitum: Sicut enim in ſpeculabilibus præter habitum, qui dicitur Intellectus, qui eſt habitus primorum principiorum, v. g. Non poteſt idem eſſe, & non eſſe, datur habitus, qui dicitur Scientia, quæ verſatur circa concluſiones ex primis principiis deductas; ita in agibilibus, ſeu in intellectu practico, præter ſynthereſim, datur conſcientia, quæ verſatur circa concluſiones practicas, per reflexionem ad principia illa univerſalia, quæ ſpectant ad ſynthereſim.

III. Triplex eſt conſcientiæ actus ex D. Th. 1. 2. q. 79. art. 13. Primus, quo judicamus aliquid feciſſe, aut non feciſſe, juxta illud Eccleſ. 7. *Sit conſcientia tua, quia & tu crebro maledixiſti aliis*; hinc ſi ſpectemus talem actum, conſcientia dicitur teſtificari, ut ad Rom. 9. *Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu Sancto*: Unde illud effatum, *Conſcientia mille teſtes*. Secundus eſt, judicare, rectene, an ſecus aliquid fecerimus? qui actus, cum accuſet, aut excuſet, redarguat, remordeat, dici poteſt conſcientiæ examinatio. Tertius eſt judicare, ſit ne aliquid faciendum, necne? Secundum quem actum dicitur conſcientia ligare, vel inſtigare, cum non poſſit citra culpam voluntas adverſus hoc dictamen divertere; in quo ſenſu dici-

tur

Digitized by Google

tur ad Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*: Seu, quod non eſt ſecundum dictamen conſcientiæ, ſive ex credulitate, quod liceat, eſt peccatum; ut exponit Gloſſa communiter a Sanctis Patribus recepta. De hoc ultimo conſcientiæ actu præſentes quæſtiones inſtituuntur.

IV. Porro juxta hanc acceptionem communiter in quinque membra dividitur Conſcientia, videlicet in Rectam, ſeu Certam, Erroneam, Probabilem, ſeu Opinativam, Dubiam, atque Scrupuloſam. Et ratio diviſionis eſt, quia judicium practicum dictans hic, & nunc eſſe aliquid faciendum, aut omittendum, deductum per modum concluſionis ex primis principiis ſyntherefeos, vel eſt certum, vel errat, vel opinatur, vel dubitat, vel ſcrupulis angitur, quia ſcilicet aſſentitur uni parti cum formidine, & anxietate orta ex levibus cauſis, non ex ulla ratione probabili: Scrupuloſi enim ibi trepidant timore, ubi non eſt timor. Merolla cum aliis ad conſcientiam dubiam reducit ſuſpicantem, per quam intellectus in alteram contradictionis partem inclinat, ſed neutri aſſentitur: Conſcientia vero temeraria ad certam videtur reduci, ſi ſit conformis objecto, ad erroneam vero, ſi difformis: Ad dubiam etiam reducitur conſcientia perplexa; quando ſcilicet intellectus apprehendit utramque partem contradictionis eſſe peccatum.

V. Subdividitur conſcientia in Speculativam, & Practicam. Speculativa dicitur, quando dictat, ſeu judicat aliquid ſecundum ſe ſpectatum, & præſcindendo a circumſtantiis eſſe licitum, vel illicitum, v.g. ſi dicat, depoſitum eſſe reſtituendum domino. Practica vero dicitur, quæ dictat aliquid ſpectatis omnibus circumſtantiis eſſe licitum, aut non, v.g. gladium non eſſe reſtituendum domino furioſo. Nos de hujuſmodi conſcientia practica in præſenti agimus, quæ ſimpliciter, & complete practica eſt: Nam quæ dictat honeſtam, vel inhoneſtam eſſe aliquam operationem ut ſic, v.g. mendacium eſſe turpe, licet poſſit etiam dici practica, tamen non eſt complete talis, & ideo dici ſolet ſpeculativa; quæ vero complete eſt practica, dici ſolet vel practice practica, vel practice abſolute; & hæc eſt proxima regula humanorum actuum. Dicitur etiam conſcientia ſpeculativa, quæ judicat de valore actus, videlicet de valore Contractus, ſacramenti &c., v.g. quæ dicit Abſolutionem datam moribundo cum ſignis dubiis conficere validum Sacramentum; Practica autem dicitur, quæ dictat hujuſmodi abſolutionem hic, & nunc in caſu neceſſitatis licite conferri poſſe. Ex quibus conſtat, conſcientiam ſpeculativam ſæpe a practica diſcordare; ut ſi ſpeculativa dictet illicitum eſſe rapere rem alienam, quia ſcilicet conſideratur objectum depuratum a circumſtantiis; Practica vero dictet, licitum eſſe mihi hic, & nunc rapere rem alienam, quia ſcilicet extreme illa indigeo; nam quod in communi reputatur illicitum, ut eſt occidere Innocentem, poteſt ex aliqua circumſtantia non ſolum eſſe licitum, ſed etiam præceptum, ut fuit Abrahæ præcepta occiſio filii innocentis.

Subdividitur etiam conſcientia in Permittentem, & Obligantem. Illa dictat, ſine peccato poni poſſe, aut omitti operationem, v.g. ambulationem; Iſta obligat ad operationem aliquam ponendam, aut omittendam; unde conſcientia obligans iterum ſubdividitur in Præcipientem, & Prohibentem.

VI. Rurſus Conſcientia alia dicitur Tuta, ſeu tutior, alia Minus tuta. Eſt autem conſcientia tuta, quæ nullatenus eſt expoſita periculo peccandi, ne materialiter quidem, ut quæ dictat, contritionem eſſe adhibendam in Sacramento Pœnitentiæ, vel reſtituendam

eſſe rem, quæ poſſidetur, in dubio, an ſit aliena. Minus tuta eſt, quæ eſt expoſita periculo peccandi materialiter, v. g. quæ dictat, Attritionem licite adhiberi in Sacramento Pœnitentiæ; & poſſe licite retineri rem poſſeſſam in dubio, an ſit aliena. Ex quo patet, conſcientiam tutam poſſe habere minorem probabilitatem, quam habeat minus tuta, imo poſſe eſſe ſimpliciter improbabilem: Contra vero conſcientiam minus tutam poſſe eſſe probabiliorem præ tutiori, immo poſſe eſſe moraliter certam, ut eſt conſcientia, quæ dictat, licite adhiberi in Sacramento Pœnitentiæ attritionem ſupernaturalem; Quod maxime notandum, ut apte explicetur prima propoſitio damnata ab Innoc. XI., ubi dicitur: *Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore*: per hoc enim quod illicitum ſit ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, non ſit, quod ſit illicitum ſequi opinionem probabiliſſimam, ſeu moraliter certam (ut eſt v. g. opinio de licite adhibenda attritione in Sacramento Pœnitentiæ, aut de licite conferenda abſolutione, cum juriſdictione probabili) relicta tutiore oppoſita; qualis eſt de adhibenda contritione ex neceſſitate, & de illicita abſolutione abſque certa juriſdictione directa; Etenim moraliter certum eſt, aut ſaltem probabiliſſimum, quod habens juriſdictionem probabilem directam habeat certam reflexam; quatenus incredibile eſt, nolle Eccleſiam benigniſſimam parentem ſupplere defectum juriſdictionis, ſi forte abeſſet in eo, qui abſolvit cum juriſdictione probabili, hoc exigente bono communi: Sicut in omnium ſententia poſito errore communi, & titulo colorato ſuppletur juriſdictio, ſi abeſſet propter bonum commune, ex leg. *Barbarius de Offic. Prætor.* Quod autem liceat ſequi opinionem probabiliſſimam, relicta tutiori, conſtat ex Prop. 3. damnata ab Alex. VIII., quæ dicit: *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam.*

Demum Conſcientia Recta vel eſt evidens evidentia ſive morali, ſive phyſica, ſive metaphyſica; vel eſt obſcura (ut ſi certa ſit ex fide divina) vel invincibiliter erronea, vel erronea vincibiliter, & culpabiliter; vel eſt, ut diximus, temeraria, quæ ſcilicet levibus nititur fundamentis.

ARTICULUS II.

Quid, & quotuplex ſit Conſcientia dubia?

I. In quo differant Scientia, Error, Opinio, Dubium, Suſpicio, & Scrupulus?
II. Suſpenſio judicii in quonam ſenſu vocetur conſcientia dubia?
III. Videtur eſſe infidelis, non ſolum qui in fide eſt dubius formaliter, ſed etiam qui objective, ſuſpendendo deliberate omnem aſſenſum.
IV. Explicatur multiplex conſcientiæ dubiæ diviſio.
V. In dubio facti quid præſumendum?
VI. Conſcientia, quæ eſt actus intellectus, dicitur bona, vel mala, ſolum per denominationem ab actu voluntatis, qui ab ea dirigitur.

I. Differunt in re noſtra, quatenus conſcientiam dividunt, ut notat Nav. in cap. *Si quis de Pœnit.*, Scientia, Error, Opinio, Dubium, Suſpicio, & Scrupulus: Scientia enim eſt judicium certum ſaltem moraliter de rebus agendis, ortum aut ex principiis certis, aut ex effectibus, vel aliis ſignis demonſtrativis, unde non ſit prudentis tunc dubitare: in moralibus enim ſciri factum dicitur, quando de eo non dubitatur, ut colligitur ex leg.

leg. 2. *de aqua pluvia arcenda*. Unde in cap. *In præſentia de ſponſal.* dicitur conſtare de morte conjugis, quando unicus teſtis adfuerit: Error eſt judicium de rebus agendis difforme ſuo objecto. Opinio eſt aſſenſus uni parti cum formidine de oppoſito; nititur enim mediis probabilibus, vel auctoritate alicujus fide digni: Quia tamen ſaltem radicaliter formidat de parte oppoſita, ideo opinio aliquid dubii participare cenſetur, & vocari ſolet dubium poſitivum. Dubium vero abſolute dictum, ſeu dubium negativum eſt potius ſuſpenſio aſſenſus, & diſſenſus; quia intellectus poſt rationes utrinque perpenſas neutri parti aſſentitur, & in neutram inclinat, ſed manet omnino anceps, ac ſuſpenſus. Suſpicio eſt pariter ſuſpenſio judicii, ſed cum inclinatione intellectus ad alteram partem; & per hoc differt a dubio, ut notant Sanchez, & Palaus. Scrupulus judicio certo, vel opinativo addit formidinem quandam de parte oppoſita omnino tenuem, ortam aut ex levibus fundamentis, aut ex magnis in ſpecie, ſed parum æſtimandis; ut ſi quis certo, aut probabiliter judicans ſubjeciſſe clavibus peccata ſua, & ſuæ obligationi ſatisfeciſſe, adhuc anxius eſt, & ſuſpicatur, aut formidat ex levibus motivis, quod non ſatisfecerit.

II. Ex dictis conſtat dubium preſſe ſumptum eſſe potius privationem conſcientiæ, quam conſcientiam: cum conſcientia ſit judicium practicum intellectus de honeſtate, vel inhoneſtate operationis, & dubium ſit ſuſpenſio cujuſcumque judicii, tam affirmativi, quam negativi; communiter tamen hanc judicii ſuſpenſionem conſcientiam dubiam appellant; quia quamvis intellectus in tali dubio hæreat anceps circa operationis honeſtatem, vel inhoneſtatem, adhuc reflexe ſolet judicare, ſe eſſe in tali dubio, ac ſuſpenſione judicii directi; quare hujuſmodi judicium reflexum appellari optime poteſt conſcientia, & quidem dubia, non formaliter, ſed objective, quatenus hujuſmodi judicium, quod in ſe eſt certum, fertur in illam dubietatem, ſeu ſuſpenſionem judicii directi, tanquam in ſuum objectum.

III. Diſputant Doctores, an regulariter in ordine ad praxim eoſdem effectus habeat conſcientia formaliter dubia, quæ omne judicium ſuſpendat, & dubia objective, quæ ſcilicet reflexe judicet ſe in dubio verſari? Negant Sanchez lib. 2. cap. 7. Vaſq. Filliuc., putantes, quod ſolum objective dubius in fide ſit infidelis, & hæreticus; non vero dubius formaliter: Si enim propoſita fidei propoſitione intellectus judicet, rem illam non eſſe certam, procul dubio eſt hæreticus; at ſi perpenſis hic inde rationibus, ſuſpenſus hæreat, non videtur dicendus ſtricte hæreticus, & hæreticorum pœnas incurrere. Sed oppoſitum docet Suar. diſp. 19. de fid. Sect. 4. putans etiam eſſe proprie hæreticum, qui deliberate, & pertinaciter dubitat de rebus fidei, ſuſpendendo omnem aſſenſum, atque adeo hæreticorum pœnas incurrere.

IV. Triplex eſt Conſcientiæ Dubiæ diviſio celebris, videlicet in Poſitivam, & Negativam, in Speculativam, & Practicam, in Dubiam dubietate juris, & Dubietate facti. Poſitive dubia habetur, quando utrinque ſunt rationes probabiles, & utrique parti contradictionis poteſt intellectus probabiliter adhærere; ut quando ita adhæret opinando uni parti, ut formidet de altera. Conſcientia vero dubia negative, de qua in præſenti, eſt ſuſpenſio judicii relate ad operationis honeſtatem, vel ob defectum rationum, ſeu mediorum aſſentiendi (ſicut quando dubitamus, utrum aſtra ſint paria?) vel ob mediorum utrinque æqualitatem; ut ſi duo teſtentur, conjugem eſſe

eſſe mortuum, & duo alii ejuſdem auctoritatis teſtentur eſſe ſuperſtitem. An autem tale dubium, utpote facti, dici etiam poſſit poſitivum, ita ut ex imperio voluntatis poſſit intellectus alterutri parti probabiliter aſſentiri, examinabimus in calce hujus quæſtionis, annuentibus communiter Doctoribus contra Garz., Joan. Sancium, & alios.

Conſcientia ſpeculative dubia, & practice dubia eſt, quam articulo ſuperiore explicavimus; videlicet, quod ſpeculativa contingit, cum quis abſtracte a circumſtantiis dubitat, ſit ne aliqua operatio licita, nec ne? v. g. An res, quam poſſidet ſit aliena, ac reſtituenda? Practica vero, quando in ipſo exercitio operis dubitatur, licitum ne ſit hic, & nunc operari? v. g. Num licite retineri poſſit res, quæ poſſidetur cum dubio, an ſit aliena?

Demum conſcientia dubia dubietate juris habetur, quando dubitatur, num detur aliqua lex, ſeu obligatio? v. g. ſi dubitetur, an votum cum ſemiplena deliberatione obliget? an reſervatio caſuum extendatur ad impuberes? Nec non quando dubitatur de valore actus, v. g. An valeat Baptiſmus in nomine Jeſu Chriſti collatus? An matrimonium cum talibus circumſtantiis ſit validum? An tale bellum ſit juſtum &c.? Quare dubium juris aliud eſt ſpeculativum, quo non ambigitur, num ſit licita aliqua operatio, ſed num ſit legitima, & valida, v. g. an hoc bellum ſit juſtum? Aliud eſt practicum, quando ſcilicet quæritur, num aliqua operatio ſit licita? ita tamen, ut ſi quæratur in communi, v. g. num liceat pingere die feſto? tale dubium juris practicum confundatur cum ſpeculativo, eo quod remotum ſit a praxi; Si vero in particulari reſpiciat praxim, quærendo, v. g. num mihi liceat hic, & nunc pingere die feſto? tale dubium juris, utpote practice practicum, poteſt abſolute dici practicum.

Dubium facti habetur, ſi de aliquo facto dubitetur, v. g. An tempore delicti exceſſeris pubertatem? An votum ſit emiſſum? Sit ne Clericus, quem percuſſiſti &c.? Sicut enim datur ignorantia juris, & facti, ita pariter datur de utroque dubium. Ex dubio autem facti ſæpe naſcitur dubium juris, v. g. dubitans, an votum emiſerit, mox dubitat, an illo teneatur? Sicut etiam ex dubio ſpeculativo ſtatim oritur practicum, v. g. dubitans, an Baptiſmus, vel matrimonium fuerit validum? mox dubitat, An poſſit iterare Baptiſmum? An ſit ſibi licitus uſus matrimonii?

V. Ubi notandum, quæſtionem facti potius eſſe in rigore ſpeculativam, quam practicam, quia per eam non tam quæritur, an aliqua operatio liceat? ſed an facta ſit? Circa quod regula generalis eſt, quod factum *in* dubio non præſumitur, ſed demonſtrari debet, ex *leg. 2. de probationibus*, ubi dicitur, *Ei incumbit probatio, qui dicit aliquod factum, non qui negat*. Quæ tamen regula limitanda eſt, videlicet, niſi præſumptio potius ſit pro affirmante factum aliquod fuiſſe; ut conſtat ex alia regula, quam habet Gloſſa in prædictam regulam, videlicet, *Factum in dubio præſumi, quoties illud de jure faciendum erat*; v. g. in dubio, an habueris animum obligandi te, dum matrimonium contraxiſti? præſumitur, quod habueris, quia ad id tenebaris; æquum enim eſt præſumere unumquemque obligationi ſuæ ſatisfeciſſe, prout oportebat; quia ſcilicet delictum, & defectus non præſumitur, ſed demonſtrari debet, juxta illud: *Nemo præſumitur malus, ſed probandus*. Quare ſi conſtet, v. g. alienationem factam eſſe, in dubio præſumendum, omnem ſolemnitatem neceſſariam adhibitam: Similiter ſi conſtet votum

votum eſſe emiſſum, præſumitur deliberatio ſufficiens, ſi de ea negative dubitetur; quia naturæ conſonum eſt, ut homo deliberate agat; Secus vero, ſi dubium ſit poſitivum, ſeu ſit ratio probabilis, quod non adfuerit deliberatio ſufficiens.

VI. Explicandum ſupereſt, quomodo conſcientia dicatur bona, vel mala; quæ ſunt proprietates voluntatis; cum ipſa univerſim ſit actus intellectus, vel ſuſpenſio judicii, ut eſt conſcientia formaliter dubia: Ad quod dico, conſcientiam ſtricte ſumptam non poſſe dici bonam, vel malam; ſed rectam, vel erroneam: dici tamen poteſt bona, vel mala in latiore ſignificatione per denominationem ab actu voluntatis, qui dirigitur a conſcientia. Unde fit, ut qui dicitur eſſe in mala conſcientia, tunc maxime habeat conſcientiam rectam; ideo enim eſt in mala conſcientia, quia contra conſcientiam rectam operatur.

ARTICULUS III.

An cum Conſcientia dubia liceat operari?

I. Licitum eſt ſæpe cum conſcientia ſpeculative dubia operari.
II. Non tamen cum conſcientia practice dubia.
III. Per ſe loquendo peccat, qui cum dubio ſpeculativo ſequitur partem minus tutam.
IV. Num poſſit petere, aut reddere debitum, qui ſecundas nuptias contraxit, dubitans de morte prioris conjugis?
V. Quibus de cauſis deponi practice poteſt dubium ſpeculativum?
VI. Quale peccatum committat, qui cum conſcientia practice dubia operatur, non advertens, num operatio ſit graviter, an leviter mala?

I. Dico primo cum communi licere ſæpe operari cum conſcientia ſpeculative dubia. Probatur, quia regula proxima noſtrarum operationum non eſt niſi dictamen practicum, ut diximus; Cognitio vero ſpeculativa non eſt regula, quam debeamus operando ſequi; ergo licebit nullam hujus rationem habere in operando, & contra illam agere: Quod confirmatur, & explicatur variis exemplis: nam dubitans v. g. num res, quam poſſidet bona fide ſit ſua, non tenetur reſtituere; Dubius, an lex lata ſit, non tenetur illam ſervare; Et ex Auguſt. licitum eſt militibus dubiis de juſtitia belli pugnare ad Principis imperium. Mulier item dubia de valore matrimonii tenetur reddere debitum, ex Cap. *Dominus de ſecund. nupt.*, & probabilius poteſt etiam petere, ſi poſt diligentiam maneat dubia, ut docet Breſs. lib. 4. c. 12. & Sanchez mox laudandus.

II. Dico ſecundo, illicitum eſt cum conſcientia practice dubia operari. Ita etiam communiter apud eundem Breſſerum cap. 2. cum Suar. p. 2. diſp. 12. Ratio eſt, quia qui operatur cum hujuſmodi dubio practice practico maniſeſte ſe exponit periculo peccandi, atque adeo peccat. Eccli. enim 3. dicitur., *Qui amat periculum, peribit in illo.*

Confirmatur, quia ex Apoſtolo ad Rom. 14. *Quod non eſt ex fide* (h. e. ex conſcientia dictante operationem eſſe licitam) *peccatum eſt*. Non ſolum igitur quod eſt contra fidem, hoc eſt contra conſcientiam, ſed etiam quod non eſt ex fide, hoc eſt ex conſcientia, & credulitate quod res ſit licita, eſt peccatum. Ratio radicalis eſt, quia cum dubitatur de honeſtate operationis, ſtatim conſurgit conſcientia reflexa dictans, non eſſe cum tali dubio operandum, ne exponamur periculo peccandi. Sicut econtra, quando du-

bitatur poſitive, hoc eſt cum probabili opinione, quod operatio liceat, non peccat operans cum tali dubio, quia poſita opinione probabili ſtatim conſurgit conſcientia certa reflexa, dictans, licitam eſſe operationem prudenter, & probabiliter exiſtimatam honeſtam; qui autem prudenter operatur, licite operatur: grave enim eſſet cum Janſeniſtis velle obligare ad ſequendam ſolum conſcientiam certam; Et propterea damnata fuit ab Alex. VIII. prop. 3. *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*, relicta ſcilicet tutiore. Qui enim operatur juxta probabiliſſimam opinionem, operatur cum periculo ſolum remoto, non proximo, peccandi dumtaxat materialiter.

Confirmatur ſecundo, quia eodem præcepto, quo quis aliquid omittere obligatur, indiviſim obligatur illud omittere, etiamſi dubitet, an tali præcepto illud prohibeatur. Sicut enim rationabiliter lex Amicitiæ humanæ fert, ut abſtineas non ſolum ab iis, quibus certo, ſed etiam quibus dubie, & fortaſſis Amicus offenditur; ita idem potiori jure exigit lex Amicitiæ divinæ, quoties ſcilicet urgens cauſa, vel incommodum non excuſat, unde dubium practicum practice deponatur.

III. Dico III. Dubitans ſpeculative de malitia materiali alicujus actus, v.g. an aliquis contractus ſit uſurarius, an res poſſeſſa ſit aliena, debet etiam dubitare practice per ſe loquendo, an ſibi liceat talis contractus, an liceat rem cum tali dubio poſſeſſam retinere; atque adeo peccat, ſi cum tali dubio partem minus tutam ſequatur, niſi probabilis aliqua ratio ſubſit deponendi practice dubium ſpeculativum, ſeu formandi judicium practicum certum de honeſtate operationis.

Probatur, quia ſicut advertens, aliquem actum eſſe materialiter malum, & diſplicere Deo, advertit etiam, ſe peccare formaliter illum ponendo; ita etiam dubitans ſpeculative, an aliquis actus ſit materialiter malus, debet per ſe loquendo dubitare practice, an formaliter peccet illum ponendo; Etenim re exiſtente dubia non eſt danda ſententia certa, ex cap. *Grave* 11. quæſt. 3., atqui operans cum dubio practico citra controverſiam peccat: ergo dubitans ſpeculative, per ſe loquendo, peccat non ſequendo partem tutiorem, niſi illud dubium ex probabili ratione practice deponat.

IV. Confirmatur, quia ex dubio ſpeculativo per ſe oritur practicum; ergo non eſt licitum, per ſe loquendo, unum ab altero diſcordare, ſed ſolum diſcordare poteſt per accidens; ſi ſcilicet rationabilis cauſa ſubſit formandi conſcientiam practice certam, ſub ea dubitatione ſpeculativa. Quare dubitans v.g. ſpeculative, an aliquis actus ſit materialiter fornicarius, debet practice dubitare, an liceat; unde, per ſe loquendo, non poteſt illum ponere ſine formali peccato. Hinc in cap. *Dominus de ſecundis nuptiis* dicitur, quod dubitans de vita prioris conjugis, adeoque de nullitate ſecundi matrimonii non poſſit debitum petere à conjuge poſteriore; quia copula illa forte eſt illicita: Poterit tamen reddere non dubitanti de valore matrimonii; quia ſcilicet cum dubio ſpeculativo, an talis redditio debiti ſit fornicaria, formatur judicium practicum certum, quod ſit licita, & debita ex ratione hac efficaci, videlicet quod qui bona fide contraxit, poſſidet conjugem tanquam ſuum; unde non eſt illo ſpoliandus propter dubium alteri ſuperveniens. Imo Sanch. lib. 2. diſp. 41. docet, quod conjux dubitans de validitate matrimonii, ſi bona fide contraxit, & poſt adhibitam diligentiam non poſſit dubium deponere, non ſolum poſſit reddere, ſed etiam petere debi-

debitum, propter eandem rationem, qua practice deponi poteſt dubium ſpeculativum, videlicet quia poſſidet matrimonium bona fide contractum, nec eſt a ſua poſſeſſione deturbandus ob dubium ſpeculativum ſuperveniens, quod depelli non poteſt: Sicut enim poſſidens rem bona fide, ſi præmiſſo diligenti examine, non poteſt dubium vincere, non ſolum poteſt rem retinere, ſed etiam poteſt ea uti; ita poſſidens bona fide matrimonium, ſi non poſſit vincere dubium ſuperveniens, non ſolum poteſt debitum reddere, ſed etiam petere. Hinc Textus citatus debet intelligi de eo, qui mala fide contraxit, vel contraxit dubia fide, quia ſcilicet non adhibuit diligentiam debitam ad veritatem aſſequendam, & ad dubium deponendum, antequam matrimonium contraheret.

V. Rogabis, quænam ſint univerſim ſufficientia motiva practica, ſeu cauſæ efficaces deponendi practice dubium ſpeculativum?

Reſpondeo, ante omnia præmittendam eſſe diligentem inquiſitionem veritatis; quia non facienti quod in ſe eſt, imputatur temeritas, error, & culpa, quæ contingit, aut contingere poteſt, dum ſe exponit tali periculo. Adhibita autem ſufficienti inquiſitione veritatis, prout exigit, juxta judicium prudentum, materia, tempus, & locus, Prima cauſa deponendi practice dubium ſpeculativum eſt Auctoritas Doctorum, aut alicujus periti, quia poſita opinione probabili quilibet prudenter operatur.

Secunda cauſa eſt urgens neceſſitas operandi ad vitandum non leve detrimentum, aut incommodum. Ita Salas, Suar., Sanchez contra Becan. & Garziam. Ratio eſt, quia lex, ſeu præceptum, quod ſine gravi incommodo ſervari non poteſt, non obligat, niſi certo conſtet de illo; Nam, ut loquitur Salas, non debemus debito incerto ſatisfacere ſolutione certa. Unde Corduba, Gordonus, & idem Salas inferunt, licitum eſſe ei, qui poſt diligentem inquiſitionem veritatis dubitat, an ſit excommunicatus, celebrare, & actus Ordinis exercere, ad grave damnum evitandum: Similiter dubitans de irregularitate ſe gerit tanquam non irregularem (niſi irregularitas impoſita ſit etiam in dubio delicti, ut incurritur in dubio homicidii ex Cap. *Significaſti*) & Beneficiarius in dubio Juris, utrum ſcilicet ob tenuitatem beneficii teneatur Horas recitare? ad illas non tenetur; quia ſine certitudine legis obligantis ſubire non debet hoc magnum incommodum; Secus vero ſi dubium ſit facti, an ſcilicet hoc Beneficium ſit tenue? Quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione Beneficium, & in dubio melior eſt conditio poſſidentis, ut infra explicabimus.

An autem dubium ſpeculativum deponi practice poſſit, præciſe ne privemur libertate operandi, quando obligatio non eſt certa? Affirmant Suar. & Sanch. apud Breſſerum cap. 6. Negant verius Vaſquez, & alii, quia lex dubia videtur obligare, quando ſine notabili incommodo ſervari poteſt, ne exponamur periculo materialis peccati; non eſt autem notabile incommodum privari ea libertate operandi; niſi tamen id paſſim contingat, ut in Scrupuloſis.

Tertia cauſa aliquando eſt Defectus alterius medii, quo poſſit dubitans certificari; Quod contingit in dubio facti. Sic ex cap. *Laudabilem De frigidis*, triennii tempus conceditur, ut dubitans de valore matrimonii propter naturam frigidam poſſit experimento de hoc certificari; cum non ſit aliud ſufficiens medium ad dubium depellendum.

Ultima, & potiſſima juſta cauſa depo-

ponendi practice dubium ſpeculativum eſt Poſſeſſio, præſertim in materia juſtitiæ; quamvis enim in dubio practico tutior pars eligenda ſit; at in dubio ſpeculativo melior eſt conditio Poſſidentis: Etenim ratione dubii æquale eſt jus in utroque, ratione vero poſſeſſionis jus bona fide rem poſſidentis fit majus, & ideo hic alteri præferendus: Unde habetur juſta cauſa deponendi practice dubium ſpeculativum.

VI. Quæri poteſt hic, mortaliter necne peccet, qui cum conſcientia practice dubia operatur, advertens quidem eſſe peccatum ſic operari, ſed non advertens, num operatio ſit graviter mala, an leviter? Vaſquez, Sanchez, Azor., Bonac. diſp. 1. q. 4. putant hunc peccare mortaliter, quia ſe exponit periculo peccandi graviter. Negant id Navarr., Valen., Regin., quia cum in objecto non reluceat materia gravis, non videtur graviter peccare.

Equidem probabilius puto cum utroque Sanch., Palao, Laym., doctiores facilius peccare mortaliter præ rudioribus, ob majorem illorum advertentiam ad obligationem examinandi gravitatem culpæ: Rudes vero, & pueros facilius peccare leviter, quia non facile iis relucet talis obligatio examinandi culpæ gravitatem, ne ſe exponant periculo peccandi graviter.

ARTICULUS IV.

An peccet, qui cum Conſcientia perplexa operatur?

I. Quid ſit, & num dari poſſit Conſcientia perplexa?

II. Operans cum Conſcientia perplexa vincibili, & culpabili peccat, quamcumque partem contradictionis ponat.

III. Secus vero, ſi talis conſcientia ſit invincibilis, & putetur æque grave eſſe peccatum in utraque parte.

IV. Quid ſi Ægrotus perplexe putaret eſſe gravius peccatum elicere actum amoris Dei, juxta præceptum Superioris, quam illum omittere in articulo mortis?

V. Peccati gravitas unde menſuranda ſit?

I. Agimus hic de Conſcientia perplexa, utpote quæ reducitur ad dubiam, quatenus utraque hæc conſcientia de neutra parte contradictionis certitudinem habet, quod licita ſit, & honeſta: Perplexa tamen non ſuſpendit judicium, ſed poſitive judicat, utramque partem contradictionis eſſe inhoneſtam, & illicitam; ut ſi excommunicatus putet, tam peccare die feſto audiendo Miſſam, quam non audiendo; vel ſi quis putet, tam peccare omittendo Sacrum ad aſſiſtendum ægroto, quam relinquendo ægrotum ad audiendum Sacrum. Nonnulli cum Granado putant, pertinere ad ſuavem Dei providentiam non relinquere hominem cum tali perplexitate: Sed communiter id negant: Sicut enim poteſt aliquis in carcere detentus exiſtimare, quod peccet non audiendo Sacrum; cum re vera non peccet; quia peccatum non conſiſtit in actu intellectus judicantis ſe peccare, ſed in actu libero voluntatis nolentis audire Sacrum præceptum: ita poteſt a Deo relinqui homo in ea perplexitate, ut putet ſe peccare, ſequendo alterutram partem, ad quam poteſt libere ſe determinare; cum re vera non peccet; quod ſæpe accidit ſcrupuloſis.

Notandum præterea, conſcientiam perplexam, ſicut etiam quamcumque conſcientiam erroneam, aliam eſſe vincibilem, aliam invincibilem, & inculpabilem. Dicitur vincibilis, & ſæpe culpabilis, illud judicium erroneum imprudens, ac falſum, quod vinci ac ſupe-

ſuperari commode poteſt adhibendo diligentiam debitam ad indagandam veritatem: v. g. ſi quis dubitans de aliqua lege, aut obligatione audiendi v. g. hodie ſacrum interroget imperitum, qui reſpondeat, hujuſmodi obligationem non dari; Conſcientia hæc erronea eſt vincibilis: Quod ſi advertatur ad obligationem, quam homo habet adhibendi majorem diligentiam ad indagandam veritatem, erit vincibilis ſimul, & culpabilis; Si vero ad id non advertitur, vincibilis erit, ſed inculpabilis: Contra vero, ſi interroget peritos, qui dicant falſo, non dari talem obligationem, conſcientia hæc eſt invincibilis, & inculpabilis.

II. His explicatis dico primo. Operans cum conſcientia perplexa vincibili orta ex ignorantia culpabili peccat, quamcumque partem contradictionis ſequatur, v. g. qui putat, ſe peccare, tam mentiendo ad ſervandam vitam innocentis, quam non mentiendo, ex quo ſequitur homicidium, peccat, ſive mentiatur, ſive non mentiatur. Ratio eſt, quia tenetur, ut ſupponimus, errorem, & ignorantiam hanc depellere, & applicare intellectum ad rem certius intelligendam; ergo ſi ante hanc debitam diligentiam operatur, peccat, ſive mentiatur, ſive non; ita tamen, ut ſi putet, gravius eſſe peccatum mentiri, quam non mentiri, duplex peccatum committat, alterum, quia non adhibet debitam diligentiam ad deponendum errorem, antequam operetur, alterum, quia ex duobus malis eligit majus: Si vero putet æque peccare mentiendo, ac non mentiendo, ſolum peccat, quia non adhibet debitam diligentiam, non vero quia mentitur, aut non mentitur, cum non habeat libertatem ad utramque partem omittendam; Peccatum enim debet eſſe liberum, tum quia implicat aliquem abſolute neceſſitari ad peccandum: Tum etiam quia ſecundum prudens judicium repugnat, ut quis hic, & nunc peccet, ſi faciat hic & nunc quantum poteſt, ne peccet: Lex enim divina, & jugum Chriſti eſſet intolerabile, ſi miſer aliquis ad eas anguſtias redigi poſſet, ut neceſſario peccet quicquid agat, vel omittat. Quare eſto ſatis eſſet ad meritum libertas iſta phyſica ad hanc potius partem ſe determinandi, quam ad alteram utramque honeſtam, ut nonnulli docent cum de Merito Chriſti; quibus equidem non ſubſcribo: non eſt tamen ſatis ad demeritum, & ad peccandum, quia ad peccandum requiritur libertas moralis, ita ut non ſolum poſſit creatura rationalis non peccare hoc, vel illo peccato in ſpecie, ſed ita ut poſſit ſimpliciter non peccare; aliter divina lex eſſet iniqua.

III. Dico ſecundo. Qui operatur cum conſcientia perplexa invincibili, non peccat, qualemcumque partem contradictionis ponat, v. g. ſive mentiatur, ſive non; dummodo tamen putet, æque grave eſſe peccatum contra veracitatem mentiri, ac peccatum contra charitatem fateri veritatem, ex qua ſequatur e. g. homicidium. Ratio eſt, quia neque peccat contra obligationem deponendi perplexitatem, cum ſupponamus perplexitatem hanc eſſe invincibilem; Neque peccat mentiendo, aut non mentiendo, quia non poteſt alterutram partem effugere; peccatum autem debet eſſe operatio libera ſimpliciter, ut oſtendimus; ergo nullatenus peccat, ſive mentiatur, ſive non. Si vero putet, gravius eſſe peccatum mentiri, v. g. quam fateri veritatem, ex qua ſequeretur homicidium, tunc mentiendo peccaret ea gravitate peccati, quantus reputatur exceſſus gravitatis peccati in mentiendo, quam in fuga mendacii trahente homicidium. Ratio eſt, quia ex duobus malis, quorum alterum eſt inevitabile, debet minus eligi, ex cap. *Duo mala* diſt. 3.

Et

Et ita communiter docent cum Suar. de Pœnit. diſp. 3. ſect. 10.

IV. *Oppones*: Hinc ſequeretur, quod Ægrotus v. g. perplexus putans, eſſe gravius peccatum elicere actum Dei amoris intenſiſſimum contra præceptum ſuperioris præcipientis illi ut quieſcat, ne ſibi mortem acceleret, quam amittere hujuſmodi amorem, ad quem putat obligari in articulo mortis, peccaret in eliciendo amorem Dei intenſiſſimum ſuper omnia, & volendo ſervare legem omnem divinam; Sicut etiam peccaret non odio habendo Deum, quando invincibiliter putaret, ſe ad id teneri. Sequela eſt abſurda, ergo & id unde ſequitur.

Reſpondeo cum Bretſero, & Amico apud Bard., ſi ſermo ſit de amore Dei minus perfecto, certe peccaturum, qui ſic amaret Deum cum conſcientia dictante, eſſe gravius peccatum elicere hujuſmodi actum contra præceptum ſuperioris, quam illum omittere in periculo mortis: Hujuſmodi autem amor non eſſet perfectus per hoc præciſe, quia componeretur cum peccato, hoc eſt cum tranſgreſſione præcepti ſuperioris, atque adeo cum odio Dei virtuali; Si vero ſermo ſit de amore Dei perfectiſſimo ſuper omnia, dicendum, hujuſmodi caſum, & perplexitatem eſſe impoſſibilem; quia impoſſibilis eſt ignorantia invincibilis, qua homo putet eſſe malum diligere Deum ſuper omnia, & velle legem omnem divinam ſervare; necnon eſſe bonum Deum odiſſe. Ratio radicalis eſt, quia darentur in intellectu duo judicia incompoſſibilia, & aperte oppoſita, videlicet ex una parte daretur dictamen, ſeu judicium evidens, quod amare Deum perfectiſſime, & ſuper omnia ſit bonum; ex altera parte daretur aliud dictamen oppoſitum, quod ponere amorem Dei ſit peccatum, & malum. Præterea darentur in voluntate duo actus oppoſiti; nam quia amaret Deum ſuper omnia, vellet ſervare totam legem divinam; quia vero contra præceptum ſuperioris obligans in conſcientia vellet ponere amorem Dei, nollet ſervare totam legem divinam; qui duo actus in voluntate ſunt pariter incompoſſibiles. Unde nec eſt poſſibilis iſta perplexitas, nec eſt poſſibilis conſcientia erronea dictans eſſe peccatum ponere amorem Dei perfectiſſimum, aut non odiſſe Deum: Contra vero poteſt dari conſcientia tam recta, quam erronea dictans, non eſſe ponendum hic, & nunc amorem Dei minus perfectum contra obedientiam ſuperiori debitam, quia hujuſmodi conſcientia non involveret duo judicia incompoſſibilia; quandoquidem alterum dictaret legi Dei per tale dictamen intimatæ obediendum eſſe; alterum vero, quod non ſit eliciendus vi talis legis amor Dei poſitivus, & imperfectus; quæ duo non opponuntur.

V. Notanda denique hic duo ſunt. Primum eſt, quod licet peccati gravitas menſuranda ſit a præſtantia præcepti, aut virtutis, cui opponitur, & cæteris paribus præceptum divinum præſtet humano, Naturale poſitivo, Negativum affirmativo; aliquando tamen poteſt peccatum aliquod eſſe minus grave, quamvis ſit contra præceptum, ſeu virtutem præſtantiorem. Ratio eſt, quia peccati gravitas non ſolum menſuranda eſt a virtute, cui opponitur, ſed etiam a circumſtantiis, videlicet a commodo, vel incommodo, quod trahitur a certitudine majori, vel minori mali, quod timetur, & a probabilitate majore, vel minore obligationis, ut notant Palaus, & Becan. Hinc in caſu extremæ neceſſitatis præſtat Sacerdotem miniſtrare Sacramentum Pœnitentiæ in mortali, ſi non vacat conteri, quam relinquere moribundum ſine abſolutione; quamvis, ut notat Vaſquez, illud opponatur

tur virtuti præſtantiori Religionis, hoc vero virtuti miſericordiæ erga proximum, quæ eſt virtus minus præſtans: Sic præfertur præceptum ſervandi vitam, honorem, divitias proprias, vel alienas præcepto divino adimplendi votum, confitendi integre, communicandi in Paſchate: & Chriſtus D. non repellendo a ſacra Cœna Proditorem Judam exemplo ſuo docuit, licere nobis potius Euchariſtiam miniſtrare peccatori occulto publice illam petenti, quam illum infamare repellendo a Sacra Synaxi.

Alterum notandum eſt, quod voluntas eligens minus malum præ majore, quando alterutrum vitari non poteſt, peccare etiam poſſit, ſi non eligat minus in quantum minus eſt, ſed in quantum malum eſt; tunc enim voluntas ferretur in objectum quatenus malum, non quatenus excludens majus malum, & ſic peccaret: Sicut communiter docent de conſulente minus malum; puta ſi quis det conſilium Petro, ut potius alapam infligat ſuo inimico, quam vulnus lethale; certe hic peccaret, ſi intenderet minus malum ut malum eſt; ſecus vero ſi illud intenderet præciſe ad avertendum malum majus, quod aliter averti non poſſet.

ARTICULUS V.

Quale peccatum ſit cum Conſcientia practice dubia operari?

I. Qui cum Conſcientia practice dubia operatur, ejus ſpeciei peccatum committit, cujus eſt id, de quo dubitat.

II. Ejuſdem pariter ſpeciei eſt peccatum contra conſcientiam rectam, & contra erroneam circa idem objectum.

III. Non eſt duplex peccatum, violare verum præceptum, & contra Conſcientiam erroneam circa idem operari.

IV. Pœna tamen lata contra præceptum violantes non incurruntur ab eo, qui contra Conſcientiam practice dubiam, aut erroneam circa illud operatur.

V. Quænam ignorantia vincibilis ſit ſpeciale peccatum?

I. Dicendum cum communi apud Sanchez lib. 1. cap. 10., ad eam peccati ſpeciem reduci operationem elicitam contra dubium practicum, in qua eſt peccatum, de quo dubitatur, v. gr. qui dubitans, an operatio ponenda ſit furtum, vel adulterium, illam ponit, peccat peccato furti, vel Adulterii. Sicuti, ſi dubitans, an verbum otioſum ſit veniale, illud proferat, peccabit venialiter; mortaliter autem, ſi dubitet, an ſit mortale. Ratio eſt, quia operans cum dubio practico ideo peccat, ut ſupra oſtendimus, quia exponit ſe periculo peccandi; atqui exponit ſe periculo ejus peccati, de quo dubitat; ergo ea ſpecie peccati peccat.

Confirmatur ex Sanchez, quia eodem præcepto, quo tenemur vitare aliquid, tenemur vitare id, de quo practice dubitamus, an eo præcepto prohibeatur: ergo ejuſdem ſpeciei peccatum eſt operari cum conſcientia prohibente certa, ac cum practice dubia.

II. Idemque communiter docent Doctores de conſcientia erronea apud Dian. part. 3. tract. 4. reſ. 141. contra Adrian., & Medin., videlicet ejuſdem ſpeciei eſſe peccatum contra Conſcientiam rectam, & contra conſcientiam erroneam, quæ verſatur circa idem objectum; v. gr. ejuſdem ſpeciei eſt violatio jejunii præcepti, & jejunii, quod ex conſcientia erronea putatur præceptum. Unde in Confeſſione bene explicat peccatum ſuum, qui dicit, Fregi jejunium præceptum, ſi pluries comederit eo die, quo falſo putabat, præcipi jejunium, ut commu-

muniter docent contra Nav., & Valent. apud Merollam cap. 4. dub. 3. Ratio eſt, tum quia vere præcipitur jejunium a lege naturali ei, qui putat, illud præcipi præcepto Eccleſiaſtico; cum lex naturalis præcipiat nobis juxta ultimum conſcientiæ dictamen operari; tum etiam quia eodem præcepto, quo tenemur vitare aliquid, tenemur pariter vitare id, quod putamus (etiam ſi falſo) prohiberi: Objectum enim non movet voluntatem, niſi prout proponitur ab intellectu, ita ut ſi ab intellectu proponatur aliquod objectum ut malum, & prohibitum, (v. gr. eleemoſynam erogare) quamvis re vera non ſit tale, voluntas illud amplectens eo ipſo convincatur velle malum illud, & peccare; unde procul dubio peccat, qui ſtipem erogat, putans illam prohiberi: Sicut ex oppoſito, ſi intellectus repræſentet ut bonum moraliter, & honeſtum, v. gr. mendacium ad ſalvandam vitam innocentis, voluntas illud amplectens dicitur velle bonum, & elicere actum meritorium mentiendo. Ratio a priori eſt, quia regula immediata humanarum operationum eſt ultimum dictamen rationis, ſeu conſcientia; Unde fit, ut voluntas ab illa deflectens peccet, etiamſi cum lege Divina ſibi per conſcientiam non repræſentata concordet.

III. Oppones cum Angeſto apud Meroll. cap. 1. dub. 3. Qui falſo putans hodie præcipi jejunium comedit carnes, tantum peccat contra conſcientiam erroneam; qui vero violat verum præceptum jejunii, peccat tum contra præceptum, tum contra conſcientiam erroneam: ergo ille unum, hic duplex peccatum committit; atque adeo peccare contra conſcientiam eſt ſpeciale peccatum aperiendum in Confeſſione; cum tale peccatum ſit contra ſpeciale præceptum.

Reſpondeo, unicum ab utroque peccatum committi contra præceptum jejunii, & contra virtutem abſtinentiæ; quia, ut diximus, vere præcipitur jejunium ei, qui falſo putat jejunium præcipi, unde virtus abſtinentiæ eodem modo obligat utrumque ſub gravi; cum non obliget virtus, niſi medio dictamine conſcientiæ, quod in utroque eſt idem. Hinc fit, quod agere contra conſcientiam non ſit peccatum ſpeciale contra ſpeciale præceptum, aut virtutem, ſed contineat generalem quandam rationem peccati, quæ determinatur ad talem rationem peccati ex tali materia præcepta, quæ per conſcientiam proponitur; quia conſcientia, ſive recta, ſive erronea non fert aliam obligationem præter obligationem præcepti, aut virtutis, quam proponit.

IV. Notandum tamen, quod quamvis eadem ſpecie peccati peccet, qui tranſgreditur legem veram, ac qui putatam, ſive operetur contra conſcientiam erroneam, ſive cum conſcientia practice dubia; nihilominus non incurrit eaſdem pœnas humanas; eo quod Legislator humanus non imponat pœnas, niſi pro tranſgreſſione legis veræ. Unde qui celebrat, v. g. aut putans cum conſcientia erronea, ſe eſſe excommunicatum, aut practice dubitans, num celebrare poſſit cum excommunicatione putata, eodem modo peccat, ac ſi celebraret cum excommunicatione vera; & in utroque caſu ſatis exponet in Confeſſione peccatum ſuum, dicendo, celebravi cum excommunicatione: Non incurrit tamen irregularitatem, ſi vere non ſit excommunicatus; Sicut non incurrit excommunicationem, qui percutit laicum exiſtimatum Clericum; quamvis ratione affectus interni committat Sacrilegium. An autem incurrat excommunicationem, qui volens percutere Titium Clericum percutit Cajum etiam Clericum putatum Titium? variant

riant Doctores apud Dian. part. 9. tr. 4. reſol. 31.

V. Dubium eſt, an habens conſcientiam erroneam, aut dubiam vincibilem, ſi adverſus illam operetur, duplex peccatum committat, alterum, quod omittat inquirere veritatem, prout debet, ne ſe exponat periculo peccati; alterum vero ejus ſpeciei, in qua eſt peccatum, de quo dubitat, v. gr. qui putat, aut dubitat ex ignorantia vincibili, an mentiri ſit grave peccatum, ſi mentitur, unum ne, an duplex peccatum committit?

Reſpondeo cum Maldero, & Tannero apud Dian. part. 3. tract. 4. reſ. 141., ignorantiam vincibilem non eſſe ſpeciale peccatum; atque adeo in caſu adducto unum dumtaxat peccatum committitur, ſatiſque in Confeſſione exponit, dicendo, Mentitus ſum credens, aut dubitans, me graviter in eo peccare. Ratio eſt, quia eodem præcepto, quo quis obligatur non exponere ſe periculo peccandi graviter, obligatur adhibere diligentiam ad inquirendam veritatem in dubio practico, num peccet; ergo non deponere ignorantiam illam vincibilem non eſt ſpeciale peccatum, ſed adverſatur eidem virtuti, ac præcepto, quo obligamur v. g. ad non mentiendum. Neque obſtat, quod mendacium de ſe ſit peccatum leve, & in caſu adducto mentiri ex ignorantia vincibili ſit peccatum grave. Nam per accidens mendacium poteſt eſſe mendacium grave; ſicut eſt v. gr. mendacium graviter damnificativum. Itaque tunc ſolum ignorantia vincibilis eſt diſtinctum, & ſpeciale peccatum, quando ignorat quis, quæ cæteroqui ſcire tenetur, etiamſi non exponat ſe hic, & nunc periculo proximo peccandi. Talis eſt ignorantia Myſteriorum Fidei, ignorantia præceptorum Decalogi, & eorum, quæ ad proprium munus rite obeundum quilibet ſcire debet; ut ſi Confeſſarius ignoret, quæ ad Confeſſiones rite excipiendas diſcere debuit.

ARTICULUS ULTIMUS.

Utrum dubium dicatur poſitivum, an negativum, quando utrinque ſunt æquales rationes circa factum?

I. Videntur rationes æquales circa factum ſe elidere, ac parere dubium negativum.

II. Non tamen rationes æquales circa jus, utpote diſparata, & ideo in hoc caſu dubium eſſe poſitivum.

III. Sed probabiliter etiam rationes æquales circa factum pariunt dubium poſitivum, ut dicitur de duobus horologiis dantibus media noctis ſignum diverſum.

IV. Poſt contractum bona fide matrimonium, ſi æque ſit probabile, priorem Conjugem eſſe mortuum, ac eſſe ſuperſtitem, dubium dicitur eſſe poſitivum, & ideo poſſunt ambo petere, & reddere debitum, ut graves Doctores docent.

V. Cur Judex, ſtante æquali probabilitate, ſive circa jus, ſive circa factum, teneatur rem dividere; Privatus vero, vel Confeſſarius poſſit uni parti re vera probabili ſe accommodare.

VI. Num in dubio proprietatis licite poſſit hæreditas praoccupari?

VII. Cum probabile definiatur eſſe, quod plerumque contingit, quomodo poterit utraque pars contradictionis eſſe æque probabilis?

I. In calce hujus quæſtionis ad multa decidenda in materia de conſcientia dubia, quærimus, Utrum quando circa factum aliquod utrinque ſunt rationes, reſultet dubium proprie dictum, ſcilicet negativum, & ſuſpenſionis, an vero poſitivum proprium opinionis,

nionis; ut liceat utramque partem contradictionis ſequi, tanquam probabilem? V. gr. ſi tres fide digni teſtentur, aliquam legem eſſe abrogatam, tres vero alii ejuſdem auctoritatis dicant, non eſſe abrogatam, debet ne dici, quod ſit probabile, legem illam eſſe abrogatam, & conſequenter non obligare; an vero dicendum eſt, legem obligare, quia in dubio de ejus abrogatione melior eſſe debet conditio legis poſſidentis?

Garzias, & Jo: Sanc. diſp. 43. docent, hujuſmodi dubium eſſe mere negativum; unde putant in caſu adducto legem obligare: Sicut etiam, ſi quatuor v. gr. fide digni teſtentur, Teſtatorem reliquiſſe tibi hæreditatem, quatuor vero æque fide digni teſtentur, reliquiſſe hæreditatem Cajo, non poteris illam tibi uſurpare, ductus opinione probabili, ſed debes ad ſummum dividere, ſi neuter poſſideat: Et eodem modo, ſi quatuor teſtentur uxori, maritum in bello obiiſſe, quatuor vero alii eſſe ſuperſtitem, non poteſt uxor ad ſecundas nuptias tranſire, ut conſtat ex cap. *Inquiſit. De ſent. excomm.* Et ratio a priori eſt, quia opinio debet eſſe aſſenſus prudens nixus motivo inclinanti ſuo pondere in aſſenſum; atqui quando utrinque rationes ſunt æquales circa factum, aſſenſus non poteſt inclinari in alteram partem pondere motivorum; Sicuti Lanx inclinari nequit, ſi utrinque pondera ſint æqualia: ergo in caſu noſtro aſſenſus non erit prudens, & probabilis, & conſequenter dubium non erit poſitivum, ſed negativum.

II. Neque dicas, quod idem contingere deberet, ſi utrinque eſſent æquales rationes circa jus. Nam contra eſt, quia circa jus poſſunt eſſe utrinque rationes diverſi generis, quæ invicem non ſe elidant, & ſic poteſt utraque opinio circa jus eſſe æque probabilis: V. gr. poteſt eſſe probabilis opinio, quod Sacramentum pœnitentiæ poſſit eſſe validum, & informe ex hac ratione, quia ex Tridentino ſatis eſt ad validitatem hujus Sacramenti dolor de peccato ex motivo turpitudinis ipſius; & ſimul poteſt eſſe probabilis opinio oppoſita, quod non ſit poſſibile hujuſmodi Sacramentum validum, & informe, ex hac alia ratione, quia ex eodem Tridentino dolor conſtitutivus hujus Sacramenti debet eſſe diſpoſitio ad gratiam; quæ duæ rationes, cum ſint diverſi generis, & veluti diſparatæ, non ſe infringunt, nec minuunt utramque probabilitatem: Contra vero in quæſtione circa factum, cum ſint ejuſdem generis rationes, & conjecturæ, ſe mutuo elidunt, & ideo, quamvis probabile ſit, e. g. Titium vivere, ſi quatuor fide digni id teſtentur; non eſt tamen probabile, ſed dubium, an vivat, ſi quatuor alii teſtentur mortuum eſſe; imo erit ſimpliciter improbabile, quod vivat, ſi in contrarium mille affirment, *mortuum* eſſe.

III. His tamen non obſtantibus, Fagund., Bonac., Villalobos, Trull. Pal., aliique apud Boſſ. de conſcientia dubia n. 228. putant, in adducto caſu dubium eſſe poſitivum, quamvis ſit circa factum, & utramque partem eſſe probabilem; Non ſecus ac diverſitas Horologiorum circa ſignum mediæ noctis reddit utramque partem probabilem; ita ut probabile ſit juxta ſignum unius horologii eſſe elapſam mediam noctem, v. gr. poſt Sabbatum, atque adeo licitum eſſe comedere carnes; & ſimul probabile ſit juxta ſignum alterius horologii, mediam noctem non eſſe elapſam; unde liceat ulterius comedere, ac deinde mane Euchariſtiam ſumere, ut docent Sanch. Palaus, Fagund., Joa: Lug., Trullenk., Bonac. Quidquid contradicant Merolla, & Salas apud Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 19., putantes, diverſitatem horolo-

tologiorum reddere utramque operationem tantum ſpeculative probabilem, ſed practice, non ſecus ac in dubio negativo, ſtandum eſſe pro parte poſſidente, ſive ſit libertas, ſive præceptum; quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis.

IV. Confirmatur, quia Azor., Nav. Breſſerus, & alii docent, Conjugem habentem utrinque judicium probabile de valore, aut nullitate matrimonii poſſe licite petere, ac reddere debitum poſt contractum bona fide matrimonium, & tamen hujuſmodi dubium eſt circa factum: ergo dubium circa factum eſt poſitivum, non negativum, quando utrinque ſunt rationes æquales. Hinc tamen non ſequitur, quod poſſit ad ſecundas nuptias tranſire, qui habet opinionem utrinque probabilem de vita, aut morte primi Conjugis; etenim cum ſtet in poſſeſſione prius matrimonium, non ſatis eſt probabilitas, ſed requiritur certitudo moralis de morte primi Conjugis, ut licite ad ſecundas nuptias fieri tranſitus poſſit. Nemo enim ſpoliare poteſt alterum re, quam poſſidet bona fide ductus opinione probabili, quod ſit ſua; cum ad id requiratur certitudo moralis; Quare ſi licitum eſt ſequi opinionem probabilem circa jus, quando utrinque ſunt rationes, & Doctores æquales (quod non vacat hic examinare negantibus id probabilioriſtis contra probabiliſtas), licebit pariter ſequi opinionem probabilem circa factum, ſi utrinque ſit æqua probabilitas; non enim apparet, cur auctoritates Doctorum ſe mutuo elidant, quando quæſtio eſt circa jus, & non pariter quando quæſtio eſt circa factum.

V. Objicies: Judex poteſt ad arbitrium adjudicare rem alteri parti, quando utrinque ſunt rationes æque probabiles circa jus, non tamen quando ſunt æquales rationes circa factum; ergo ſignum eſt, quod in primo caſu dubium ſit poſitivum, in ſecundo negativum.

Reſpondeo antecedens a multis doceri cum Salas, Sanch., apud Boſſium, n. 205. Equidem cum communiori nego antecedens; Exiſtimo enim in utroque caſu Judicem debere rem dividere: Contra vero privatum poſſe juxta opinionem probabilem, vel circa jus, vel circa factum rem a nemine poſſeſſam ſibi integre uſurpare, ut notat idem Boſſius n. 1854. contra Conink.: Sicut communius docent, Judicem in foro externo teneri rem dividere, quando rationes ſunt pro utraque parte æquales, Confeſſarium vero pro foro interno poſſe in favorem Pœnitentis ſequi opinionem probabilem, relicta oppoſita æque probabili, imo etiam probabiliori favente alteri; Et ratio diſparitatis eſt, quia Judex in foro externo debet judicare inter partes juxta merita cauſæ; at in foro interno Confeſſarius, utpote Judex inter hominem, & Deum, ſatis eſt, ut ſequatur opinionem probabilem, ut non peccet. Unde nil mirum, quod in his caſibus aliud eſſe poſſit judicium in foro interno, ac in externo.

VI. Idque ſatis conſtat ex praxi contendentium præoccupare res in dubio poſitivo proprietatis; Et ratio ulterior eſt, quia quilibet ſequi poteſt opinionem communiter reputatam probabilem, etiamſi oppoſita ſuam habeat probabilitatem: ergo qui probabiliter credit hæreditatem v. g. ad ſe pertinere, poteſt illam licite præoccupare, ac retinere, donec moraliter conſtet eſſe alienam; Neque hic dicitur eſſe poſſeſſor dubiæ, ſed bonæ fidei, poſito quod probabiliter credat rem eſſe ſuam: Et quamvis probabiliter etiam credat rem eſſe alienam, poteſt ſuæ potius, quam alienæ indemnitati conſulere, nec debet cogi ad vi-

vitandum damnum alienum, cum periculo damni proprii.

Quod autem quilibet poſſit univerſim licite ſequi opinionem communiter reputatam probabilem, etiam in concurſu probabilioris, nedum æque probabilis, ex eo docent Probabiliſtæ, quia licite quilibet ſubmittit ſe judicio Doctoris probi, ac viri periti, etiam in conflictu aliorum aliter ſentientium, dummodo non reddatur illa prior opinio omnino improbabilis ex exceſſu probabilitatis contrariæ; aliter homines eſſent perplexiſſimi in ſuis operationibus, ſi majorem probabilitatem deberent ſemper inquirere.

VII. Dices ex Pallav. Probabile definitur a Philoſopho, Quod plerumque contingit; implicat autem, quod plerumque vera ſit utraque pars contradictionis: ergo implicat, ut utraque pars ſit æque probabilis, & conſequenter, quando æquales ſunt utrinque rationes, dubium non erit poſitivum, ſed negativum.

Argumentum probat, quod neque circa jus, neque circa factum poſſit dari æqualis probabilitas in utraque parte contradictionis; Quare Probabiliſtæ reſpondent, utramque contradictionis partem eſſe probabilem, ſi plerumque contingat ex ſuo motivo eſſe veram: v. g. ſi plerumque contingat, tam Titium, quam Paulum dicere verum, & Titius dicat, Cæſarem eſſe mortuum, Paulus vero dicat, non eſſe mortuum, erit probabile, quod Cæſar ſit mortuus ex eo motivo, quod Titius id aſſerens plerumque ſit veridicus; & ſimul erit probabile, quod Cæſar non ſit mortuus ex illo alio motivo, quod Paulus id aſſerens plerumque ſit veridicus; Quia tamen voluntas poteſt licite inclinare intellectum ad credendum, quod a viro veridico affirmatur, ideo poteſt intellectus ad arbitrium voluntatis uni potius parti dare aſſenſum, quam alteri. Sicut poteſt voluntas eligere bonum A relicto bono B æquali, imo etiam meliore.

QUÆSTIO II.

An in dubio prævaleat Poſſeſſio in materia Juſtitiæ?

Diximus articulo 3. quæſtionis primæ, deponi poſſe practice dubium ſpeculativum ratione poſſeſſionis, videlicet ſi poſito dubio ſpeculativo, num res, quam bona fide poſſides, ſit tua, an aliena, conſurgat dubium practicum, an tenearis illam reſtituere, poteris hoc dubium practicum deponere, ex illo principio juris, quod in dubio melior ſit conditio Poſſidentis, & ſic rem illam poteris licite retinere. Quæritur nunc, an hoc principium juris ſit univerſim verum in materia juſtitiæ? Deinde in ſequenti quæſtione, An etiam verum ſit in materia aliarum virtutum a juſtitia? Primo itaque hic inquirendum, an ſit melior conditio Poſſidentis rem bona fide in dubio ſuperveniente, an ſit aliena? Secundo, An etiam id verum ſit, ſi quis incipiat rem dubia fide poſſidere? Tertio, An prævaleat poſſeſſio in cooperante ad damnum, in dubio, an ex propria cooperatione damnum ſit ſequutum?

AR-

ARTICULUS I.

Num ſit melior Conditio Poſſidentis rem bona fide in dubio ſuperveniente, au ſit aliena?

I. Trifariam res poſſideri poteſt, bona, mala, ac dubia fide.
II. In quonam iſta poſſeſſiones differant?
III. Num ad aliquam reſtitutionem teneatur poſſidens rem bona fide, ſi ſuperveniat dubium, quod ea ſit aliena, quin poſſit dubium deponi?
IV. Alii volunt integre reſtituendam eſſe: Alii pro ratione dubii partialiter: Sed dicendum poſſe adæquate retineri.
V. Sic deciditur in foro externo; unde etiam in interno.
VI. Dubium ſi ſuperveniat bona fidei Poſſeſſori, bonam fidem non interrumpit, ſi deponi non poteſt.
VII. Non datur tamen obligatio inquirendi verum dominum, niſi adſint graves, & probabiles rationes dubitandi.
VIII. Quid ſi probabilius ſit, rem poſſeſſam eſſe alienam? aut ſi probabile ſit eſſe alienam, & non detur probabilitas, quod ſit Poſſidentis.

I. SUppono, tripliciter poſſe rem aliquam poſſideri, videlicet bona, mala, ac dubia fide. Dicitur Poſſeſſor malæ fidei, qui retinet rem alienam, credens ſe nullum juſtum titulum habere illam retinendi, vel quia illam furatus eſt, vel quia a fure accepit, vel quia quod bona fide accepit, advertens poſtea eſſe rem alienam, potens reſtituere illam adhuc retinet; vel quia ignorat rem illam eſſe alienam, ſed ignorantia craſſa, aut affectata, quæ non excuſat a culpa gravi. Contra vero Poſſeſſor bonæ fidei dicitur, qui bonam fidem, ſeu credulitatem habet, quod res, quam poſſidet, non ſit aliena. Demum dicitur poſſeſſor dubiæ fidei, cui nec conſtat, rem eſſe ſuam, nec conſtat eſſe alienam.

II. Differt Poſſeſſor malæ a Poſſeſſore bonæ fidei, quod ille, cum teneatur ad reſtitutionem, non ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione injuſtæ acceptionis, nullo unquam tempore poteſt in rebus mobilibus uſucapere, aut in immobilibus præſcribere, ex cap. *Poſſeſſor De reg. jur. in 6.* Poſſeſſor vero bonæ fidei poteſt uſucapere in rebus mobilibus poſt triennium, & præſcribere in immobilibus poſt ſpatium decem, vel viginti, aut triginta &c. annorum, juxta varium genus rerum præſcriptibilium, ita ut ſi poſt tale tempus compareat verus dominus, ille non teneatur reſtituere. Demum poſſeſſor dubiæ fidei, ſi cum dubia fide rem accepit, comparatur poſſeſſori malæ fidei; Si vero poſtquam rem alienam bona fide poſſederit, incipiat dubitare, an ſit aliena, & poſt debitam diligentiam non poſſit dubium deponere, comparatur poſſeſſori bonæ fidei, itaut dubium ſuperveniens bonæ fidei poſſeſſionem non interrumpat; ut docet Medin. de reſtitut. quæſt. 17., Covaruv. & alii contra Adrian. & Sotum: Etenim in cap. *Si virgo* 34. *q.* 1. dicitur: In jure prædiorum tamdiu unuſquiſque poſſeſſor bonæ fidei dicitur, quamdiu poſſidere ſe ignorat alienum; qui autem dubitat, jam ignorat, rem eſſe alienam; ergo non interrumpit poſſeſſionem bonæ fidei.

III. His explicatis, Quærendum, an ad aliquam reſtitutionem teneatur, qui bona fide rem poſſidet, ſi ſuperveniat dubium, quod ſit aliena? In ſequenti examinabimus, quid ſi dubia fide rem cœperit poſſidere? ut ſic appareat, quomodo in materia juſtitiæ melior ſit conditio poſſidentis in dubio.

Fingamus itaque Sortem bona fide poſſidere agrum vel titulo gratuito, nempe donatione, legato, hæreditate, vel titulo oneroſo, nempe emptione, permutatione &c. ac deinde ſupervenire dubium, an ager ſit alienus. Certum eſt in hoc caſu teneri ex juſtitia Sortem inquirere veritatem, ne ſe exponat periculo committendi injuſtitiam, & retinendi agrum alienum; ſi tamen facta morali diligentia adhuc dubium perſeveret, quæritur, an ratione poſſeſſionis poſſit integre agrum ſibi retinere?

IV. Prima ſententia cum Adriano docet, agrum nullatenus retineri poſſe, atque adeo in materia juſtitiæ non eſſe meliorem in dubio conditionem poſſidentis. Ratio hujus ſententiæ eſt, tum quia In dubiis tutior pars eligenda eſt, ex cap. *Ad audientiam De homicidio*; tum etiam quia dubitans ſpeculative, an ager ſit alienus, dubitare debet etiam practice, an furtum committatur illum retinendo; Operans autem cum dubio practico, an furtum committat, vere peccatum furti committit, ut ſupra oſtendimus: ergo reſtituere agrum debet aut domino, aut ſi hic ignoretur, pauperibus, qui loco incerti domini ſuccedunt.

Secunda ſententia cum Soto, Aragon., Corduba docet, Agrum pro ratione dubii dividendum cum eo, de quo dubitatur, an ſit verus dominus, vel ſi hic ignoretur, cum pauperibus, quia poſito æquali dubio videtur æquale eſſe jus utriuſque partis.

Tertia communiſſima, & probabiliſſima ſententia, quam nos ſequimur, docet, poſſe integre agrum a Sorte retineri. Ratio eſt, tum quia poſſeſſio cenſetur ſufficiens titulus deponendi practice conſcientiam dubiam, & honeſtandi retentionem agri; tum etiam quia licet in tali dubio ſit æqualis conditio, ſeu æquale jus utriuſque, quoad dominium, ſeu proprietatem rei, non eſt tamen æqualitas quoad poſſeſſionem; nam poſſidens præter jus dubium proprietatis commune utrique, habet jus certum poſſeſſionis legitimæ inchoatæ; unde retinere poteſt agrum, tanquam ſuum, quia nemo abſque injuſtitia ſpoliari poteſt re bona fide poſſeſſa, donec conſtet, rem illam eſſe alterius; ut patet ex Reg. 65. in 6. *In pari delicto, & cauſa melior eſt conditio Poſſidentis*, & Reg. 128. *In pari cauſa poſſeſſor potior haberi debet*. Et Reg. 11. *Cum ſunt partium jura obſcura, Reo potius favendum eſt, quam Actori*; Poſſidens autem eſt reus, alter eſt Actor. Ex quibus deſumptum eſt axioma illud, In dubio melior eſt conditio poſſidentis, nempe relate ad retinendam rem, de qua dubitatur.

V. Confirmatur, quia in foro externo Sortes non eſſet a Judice ſpoliandus agro bona fide poſſeſſo propter dubium ſuperveniens, ut conſtat tum ex citatis juribus, tum quia poſſeſſio facit præſumptionem dominii, & transfert in adverſarium onus probandi, quod res ſit ſua, quin poſſeſſor debeat probare eſſe ſuam; Unde ſpoliari ea non debet a Judice, donec fortioribus rationibus, ac præſumptionibus conſtet, rem poſſeſſam eſſe alienam: ergo idem ſervandum in foro interno: Etenim idem judicium debet eſſe pro foro externo, ac pro interno, quoties externum non nititur falſa præſumptione, ut communiter docent cum Sanchez lib. 1. diſp. 5. Palao t. 1. diſp. 3. p. 6. Salas tract. 8. n. 166. & aliis.

Ex quibus apparet, nihil obſtare fundamenta primæ ſententiæ; quia Sortes poſſidens bona fide agrum, cum dubio illo ſpeculativo, habet etiam judicium practicum verum, ac certum, quod retinere ſibi poſſit agrum: Axioma autem illud, In dubio tutior pars eligenda, intelligendum eſt, quoties dubium eſt practicum, non ſpeculativum,

vum, ut eſt in caſu noſtro.

Neque obſtat fundamentum ſecundæ ſententiæ, quia poſſidens præter jus dubium dominii habet jus certum poſſeſſionis, quatenus jura, & ratio ipſa naturalis dictat, propter bonum quietis, & pacis publicæ concedendum eſſe dominium rei poſſidenti illam bona fide, donec conſtet eſſe alienam.

VI. Dices: Quamvis poſſeſſio bonæ fidei tribuat jus retinendi rem poſſeſſam, at dubium ſuperveniens interrumpit bonæ fidei poſſeſſionem; nam bona fides requirit, ut poſſidens exiſtimet, rem eſſe ſuam; quod exiſtimare non poteſt, qui dubitat, an ſit aliena; ceſſante autem poſſeſſione bonæ fidei, & ceſſante jure certo, quod tribuit hujuſmodi poſſeſſio, non remanet niſi jus dubium, quod eſt æquale utrique parti: Ergo res eſt dividenda.

Reſpondeo, dubium impedire quidem bonæ fidei poſſeſſionem, quando poſſeſſio incipit cum tali dubio, quia injuſte rem tibi uſurpas, quam non magis exiſtimas ad te, quam ad alium pertinere; quod ſi dubium poſſeſſioni bonæ fidei ſuperveniat, illam non interrumpit, quia ad continuationem talis poſſeſſionis ſolum requiritur, quod ignoretur, rem eſſe alienam, ut expreſſe deciditur in cap. *Si virgo* ſupra laudato: Et ratio eſt, quia, dum non conſtat, rem eſſe alienam, præſumitur, quod ſit poſſidentis.

VII. Confirmatur, quia dubitans, an res ſit aliena, non dubitat; quod legitime illam poſſideat, poſito quod cæperit ſine ullo dubio poſſidere: Ergo non dubitat, quod poſſit rem illam retinere, tanquam ſuam ob meliorem in dubio conditionem poſſidentis: Ergo adhuc perſeverat bona fides, & præſcriptio inchoata. Debet tamen interim poſſidens moralem, & humanam diligentiam adhibere ad inveniendum verum dominum; ſi tamen graves, & probabiles ſint rationes dubitandi, an res ſit aliena; aliter ad nihil tenetur, ut notat Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. Verbo *Reſtitutio*; quia ſicut Superior non debet, & forte non poteſt ex levibus conjecturis moveri ad inquirendum contra ſubditum; ita a fortiori nemo tenetur ex levibus conjecturis moveri ad inquirendum contra ſe ipſum.

VIII. Dubium tamen eſt, An ſaltem aliquid reſtituere teneatur Sortes, ſi magis inclinet in eam partem, quod ager, quem bona fide poſſidet, ſit alienus, quam quod ſit ſuus.

Sanchez lib. 2. de Matrim. diſp. 41. apud Bonacinam q. 1. punct. 2. affirmat; additque, quod juxta majorem, vel minorem hujuſmodi inclinationem teneatur plus, vel minus reſtituere: Nam quamvis in pari cauſa melior ſit conditio Poſſidentis; At quando Poſſidens magis inclinat in eam partem, quod res ſit aliena, non eſt par cauſa, adeoque ratione iſtius inæqualitatis, & majoris inclinationis tenetur aliquod reſtituere illi, cujus rem eſſe putat. Vaſquez tamen, Salas, & alii apud eundem Sanchez lib. 1. Summæ cap. 10.; (ubi, ut notat Bonacina, priorem illam ſententiam retractat) negant reſtitutionem ullam faciendam eſſe, tum quia poſſeſſio certa prævalet rationibus in contrarium probabilibus non fundantibus aſſenſum certum; etenim jus poſſeſſionis eſt certum, & rationes illæ non fundant jus proprietatis certum, ſed dubium; tum etiam quia, ut notat Vaſquez, in foro externo hic non obligaretur ad reſtitutionem ullam: Ergo neque in foro interno, cum idem debeat eſſe judicium utriuſque fori, quando externum non nititur in falſa præſumptione.

Hinc deducit Diana part. 2. tract. 1. reſol. 9., dubitantem, an voverit, etiamſi magis inclinet in partem affirmativam, ad nullam voti partem teneri.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ex quo etiam infertur contra Sanchez, & Bardi, idem dicendum, ſi poſſidens bona fide ita dubitet, an res ſit aliena, ut ſine morali certitudine aliquatenus probabiliter judicet, eſſe alienam, & nullum probabile judicium habeat, quod ſit ſua; videtur enim poſſe in hoc caſu adhuc integre rem retinere tanquam ſuam. Ratio eſt, quia adhuc ſtante hac levi probabilitate (quæ non pariat moralem certitudinem aliquam, prout ſolet parere) ignoratur, an res ſit aliena; qui autem caret ſcientia, & notitia moraliter certa, dicitur ignorare, etiamſi habeat notitiam aliquam probabilem, ut declarat Bartolus in leg. *Admonendi ff. de jurejurando*: Ergo non debet per ſolam hanc probabilitatem, quod res ſit aliena, illa ſpoliari; quandoquidem poſſeſſio bonæ fidei parit jus certum, quod prævalere debet juri probabili, & non moraliter certo alterius. Quia tamen regulariter, quando probabile eſt rem eſſe alienam, & nulla relucet ratio, quod ſit tua, tunc habetur moralis certitudo (quæ ſolet in rebus humanis haberi) quod res illa ad alium ſpectet, idcirco regulariter in tali caſu juxta ſententiam laudatam Sanchez, & Bardi videtur ea res reſtituenda. Hinc in tractatu de Pœnitentia diſp. 4. q. 3. n. 9. cum Communiori ſuſtinemus, ſubjiciendum eſſe clavibus peccatum poſitive dubium, ſumptum pro peccato, quod probabiliter eſt commiſſum, quin detur ulla probabilitas in oppoſitum: Ad eum modum quo ſi probabile eſt legem eſſe latam, votum eſſe emiſſum, Petrum eſſe tuum parentem, quin detur probabilitas ulla in oppoſitum, adhuc ea lege, & voto obligamur, & Petro tanquam parenti debetur obſequium; quia hujuſmodi ſolida probabilitas, excludens omnem probabilitatem in oppoſitum, eſt quædam evidentia moralis reſpectiva, ſeu reſpectu operantis ſufficiens ad illum obligandum; Non ſecus ac Ruſtici tenentur credere myſteria a Parocho propoſita ob ſimilem evidentiam reſpectivam.

ARTICULUS II.

Plurima inferuntur.

I. Hinc fit, Judicem in pari probabilitate debere rem adjudicare poſſidenti illam bona fide.

II. Si a neutro res poſſideatur, dividenda pro ratione dubii.

III. Non potes rem a poſſidente tollere per hoc, quod probabiliter illa ſit tua; Nec licitum eſt in hoc caſu occultam compenſationem facere: At in nonnullis caſibus videtur id licere; quando ſcilicet datur titulus certus, propter quem probabiliter eſt debita res ab alio poſſeſſa.

IV. Poteſt licite emi, aut dono accipi res a poſſidente illam bona fide, quamvis ſuperveniat dubium, quod ſit aliena.

I. Ex præjacto principio, quod in materia juſtitiæ melior ſit in dubio conditio poſſidentis, ſequitur primo, Judicem in pari dubio proprietatis debere rem adjudicare Poſſidenti illam bona fide, prævalente jure poſſeſſionis, ut notat Sanchez lib. 4. diſp. 41. Nec ſolum in dubio negativo, ſed etiam in poſitivo, ſeu cum adeſt æqua probabilitas pro utraque parte, quia poſſidenti aſſiſtit præter jus probabile proprietatis jus certum poſſeſſionis, atque adeo fortius jus; ergo huic res adjudicanda; cum damnata ſit ab Innoc. XI. prop. 3. dicens, *Probabiliter exiſtimo, poſſe judicem judicare juxta opinionem minus probabilem.*

II. Sequitur II., quod ſi neuter poſſideat, dividenda ſit res a Judice juxta proportionem dubii: & ſi res ſit indi-

individua, vel ſortibus applicanda eſt uni parti; vel uni danda eſt res, & alteri portio æſtimationis rei. Privatus vero, ſi dubium ſit poſitivum, poteſt juxta opinionem probabilem, quod res ſit ſua, illam ſibi uſurpare, ut diximus articulo ultimo quæſtionis præcedentis; ſi vero dubium ſit negativum, debet etiam pro foro interno, ut Judex in externo, rem dividere pro ratione dubii, quia, cum poſſeſſio neutri faveat, æquale eſt jus, & conditio utriuſque, ut notant Leſſius, Sanchez lib. 2. diſp. 41. Vaſquez, Arriag. apud Boſſ. n. 1851.

Non eſt itaque audiendus Ledeſma, quod ſi res ſit individua, poſſit a Judice applicari, cui maluerit; ſicut poteſt Epiſcopus eligere ad Beneficium, quem maluerit ex duobus æque dignis. Refellitur enim a Sanchez loco citato, quia juſtitia poſtulat, ut, ſi æque jus aſſiſtit utrique Parti, æque res dividatur inter utramque, vel uni res, alteri dimidium æſtimationis rei conferatur: ergo ad id tenetur Judex, qui eſt miniſter Juſtitiæ. Neque obſtat paritas de beneficio; nam nemo habet jus ad beneficium; & juſtitia diſtributiva hoc dictat, ut integrum uni ex duobus æque dignis conferatur; cum non poſſint fructus beneficii dividi abſque Pontificis conſenſu, nec poſſit dividi officium, propter quod datur jus ad fructus, ſeu beneficium.

III. Sequitur III., non poſſe te tollere, & tibi uſurpare rem bona fide poſſeſſam a Titio per hoc, quod probabiliter ſit tua. Ita communiter cum Sanchez lib. 2. diſputat. 41. & 44. contra nonnullos apud Dian. part. 7. tract. 10. reſol. 34. & part. 9. tract. 9. reſ. 44. Ratio eſt, quia ſine injuſtitia non poteſt quis ſpoliare alium re bona fide, & juſte poſſeſſa, niſi certo conſtet, quod res illa ſit ſua; quandoquidem jus certum, quod habet poſſidens rem bona fide, non poteſt tolli niſi ab habente jus certum proprietatis; qui autem opinatur, quod res ſit ſua, non habet jus certum, ſed probabile proprietatis: ergo peccat contra juſtitiam, rem illam accipiendo. Hinc eſt, quod opinans, matrimonium eſſe invalidum, tenetur reddere debitum conjugi bona fide petenti. Hinc etiam eſt, quod non poſſit fieri compenſatio occulta, ut communiter Doctores docent, per ſolam probabilitatem crediti, ſed requiratur certitudo moralis, quia eſt commune axioma, quod a non liquido ad liquidum non detur compenſatio.

Non negaverim in pluribus caſibus Doctores primæ notæ permittere, quod ex probabili ratione liceat ſpoliare poſſidentem re bona fide poſſeſſa: Ita ut a Cardinali de Lugo diſp. 16. de Juſt. ſect. 5. redarguatur incohærentiæ communis ſententia, dum negat in genere id licitum eſſe; Et poſtea hoc idem concedit in pluribus caſibus particularibus: concedunt quippe Doctores, infamatum, cui fama non reſtituitur, poſſe facere occultam compenſationem in pecunia, propter probabilem opinionem, quod ad id teneatur infamans: concedunt 2., quod ſi alicui relinquatur legatum in teſtamento minus ſolemni, licet non poſſit in foro fori legatum repetere, poſſit tamen occultam facere compenſationem; quia probabile eſt, tale legatum eſſe validum de jure naturæ; quamvis probabile etiam ſit, non eſſe validum, ut propterea in foro fori hæres non aſtringatur ad ſolutionem: Concedunt pariter tertio, quod hæres ab inteſtato poſſit uti occulta compenſatione contra eum, qui bona defuncti poſſidet ex ſimili teſtamento minus ſolemni; quia hoc probabiliter eſt invalidum: Concedunt quarto, quod qui ſponſalia contraxit, poſſit ea diſſolvere, ſi probabiliter detur cauſa ſufficiens, quamvis agatur de ſpolianda ſponſa jure ſuo.

B 4 Equi-

Equidem cum Puente Hurtado in propoſitionem 37. damnatam ab Innoc. XI., admitto in his caſibus ſuam probabilitatem; quia ſcilicet datur titulus certus, propter quem probabiliter eſt debita res ab alio poſſeſſa: e. g. certa eſt obligatio reſtitutionis famæ in infamante, & ſolum probabile eſt, quod debeat illa compenſari pecunia, ſi non poſſit aliter reſtitui: Certum ſimiliter eſt legatum relictum in teſtamento minus ſolemni, & ſolum probabile eſt, hujuſmodi Legatum jure naturæ eſſe validum. Et idem dicas in ſimilibus caſibus, in quibus probabiliter Doctores docent poſſe fieri occultam compenſationem debiti probabilis. Neque obſtat; quod debitum incertum compenſetur ſolutione certa; quia ſatis eſt probabilitas ad licite operandum: Sicuti quando Judex ex ratione non evidenti, ſed probabiliori adjudicat rem Titio, poterit hic certe exigere rem ſibi adjudicatam. Nego tamen cum communi apud eundem Hurtadum, poſſe propter rationem probabilem univerſim alium ſpoliari re, quam poſſidet bona fide. Ratio eſt; quia daretur anſa furtis, turbaretur pax publica; ac demum quia cum tenuis probabilitas non ſatis ſit ad licite operandum, ex prop. 3. damnata ab Innoc. XI., in his caſibus daretur ſolum probabilitas tenuis quod poſſis alium ſpoliare re, quam poſſidet per hoc quod res illa probabiliter ſit tua, ut communiter Doctores docent.

In eo caſu hoc permitterem, quando ſcilicet Titius v. g. poſſeſſor agri illum præoccupavit in dubio, an ſibi, vel tibi deberetur. Ratio eſt, quia in hoc caſu poſſeſſio, cum non ſit bonæ fidei, non debet Titio ſuffragari; quare pôteris per occultam compenſationem agrum pro ratione dubii inter te, & Titium dividere, perinde ac ſi a nemine poſſideretur, ſi non facile poteris id per Judicem obtinere.

Confirmatur ex Spinula, & Franciſco Lugo, quia in foro externo in hoc caſu Judex deberet rem dividere pro ratione dubii, quamvis Titius illam poſſideat: ergo etiam in foro interno. Hinc etiam deduci poteſt, quare in iis caſibus particularibus liceat ſpoliare aliquem re,, quam poſſidet, ex probabili ratione, quod debeatur: v. g. infamatus, cui fama non reſtituitur, poteſt illam ſibi compenſare in pecunia ex probabili ratione, quod infamans ad id teneatur. Nam ſicut poteſt Judex in foro externo juxta probabilem hanc opinionem damnare Infamantem ad compenſandam in pecunia famam, quam reſtituere non poteſt, ita licitum idem erit hujuſmodi ſententiam ſequi in foro interno.

IV. Sequitur quarto, quod ſi noveris, rem aliquam poſſideri bona fide a Titio, dubites tamen, an res illa ſit alterius, poſſis illam emere, aut dono accipere a Titio. Ratio eſt, quia ſicut Titius bona fide poſſidens *poteſt* rem illam retinere, ac vendere, ita poteris tu illam emere, quamvis dubites ſpeculative, an ſit alterius; dummodo diligentiam prius adhibueris in inquirendo vero domino: Etenim ratione poſſeſſionis bonæ fidei res illa facta eſt Titii; & dubium ſuperveniens ſicut non interrumpit poſſeſſionem bonæ fidei, ſic nec tollit dominium a Titio. Hinc Sanchez lib. 2. diſp. 41. n. 28. ex Molina docet, quod ſi quis ſibi perſuadeat, mancipia Guineæ communiter injuſte ad ſervitutem redigi, non poſſit juſte illa emere, aut dono accipere ab aſportantibus. Verum ſi a Paulo, qui id ignorans bona fide emit ab aſportantibus, poſſideantur, & præmiſſa diligentia non conſtet, injuſte eſſe captum tale mancipium, poteris juſte illud a Paulo emere, quia ſuccedis in jure, quod Paulus habebat; hic autem juſte poſſidebat, quia cœpit bona fide poſſidere, & in dubio

bio melior eſt conditio Poſſidentis. Neque dicas, poſſeſſionem eſſe pro mancipii libertate. Nam licet hoc verum ſit reſpectu aſportantium, non tamen reſpectu Pauli, qui emit bona fide.

ARTICULUS III.

Nonnullæ aliæ difficultates hac in re enodantur.

I. Si nequeat dubium deponi, adhuc poteſt hujuſmodi bona fidei Poſſeſſor rem illam diſtrahere, & conſummare. At comparente Domino quid reſtituendum?

II. An, ſi vendatur res bona fide empta a fure, quin poſſit deponi dubium ſuperveniens, quod ſit aliena, comparente Domino, qui nequeat ab Emptore recuperare rem ſuam, ſolvendum illi ſit pretium acceptum?

III. In quibus caſibus pretium dicitur ſuccedere loco rei?

IV. Diſpar eſt ratio inter venditionem rei furtivæ bona fide emptæ, & inter permutationem cum alia re; Venditio quippe claudicare poteſt, Permutatio non item.

V. Diſpar etiam eſt ratio, ſi res hæc furtiva bona fide empta ſit, & ſi bona fide dono ſit accepta.

VI. Si deprehendatur, rem hanc eſſe furtivam, & Dominus non poſſit reperiri, num poſſit ea retineri, an vero dari debeat pauperibus?

VII. Verius ad reſtitutionem tenetur, qui ſuborto dubio, an res poſſeſſa ſit aliena, omiſit culpabiliter veritatem inquirere.

VIII. Quid intereſt inter reſtitutionem faciendam a Poſſeſſore bonæ fidei, & malæ?

IX. Num res furtiva bona fide empta, deprehenſo Domino, poſſit reddi furi ad pretium recuperandum?

X. Cur pro foro externo reſtitui debeat Domino, & non etiam pro interno?

I. Ex eodem præjacto principio, quod in dubio melior ſit conditio Poſſidentis in materia juſtitiæ, ſequitur pariter deciſio illius quæſtionis; An, permanente dubio, quod res ſit aliena, poſſit bonæ fidei Poſſeſſor non ſolum rem illam retinere, ſed etiam diſtrahere, ac uti. Negat Corduba, tum quia exponitur periculo diſtrahendi rem alienam, tum etiam, quia in lege *Alienationis de verbor. ſign.* dicitur, quod dubitans præſcribere non poſſit; ergo nec alienare.

Sed communiter cum Leſſ. cap. 14. Sanch. lib. 2. diſp. 41. &c., docent, ante præmiſſam diligentiam ad verum Dominum inquirendum alienari non poſſe; aliter fruſtra verus Dominus inquireretur, imo nec poteris ea uti, ſi uſu deterior reddatur; Quod ſi uſu non conſumatur, ut equus, ſervus &c. poteris interim uti, paratus ſolvere Domino pretium illius uſus deductis alimentorum expenſis; nam in hoc Dominus non eſſet rationabiliter invitus. At ſi poſt adhibitam ſufficientem diligentiam adhuc dubium perſeveret, poteris rem alienare, & conſumere. Ratio eſt, quia jus poſſeſſionis certum, utpote favorabile, ad omnia hæc ſe extendit; aliter inutilis eſſet poſſeſſio, & oneroſa potius, quam favorabilis Poſſeſſori, qui non eſſet Dominus, ſed cuſtos, & depoſitarius, ſi deberet rem intactam conſervare. Nota tamen, quod ſi vendas rem, quam tali dubio poſſides, monere debes emptorem de dubio, quando probabile eſt, Dominum compariturum; vendis enim rem vitioſam expoſitam periculo, ut comparenti Domino reddenda ſit; Unde, vel emptor non emet, vel emet minoris. Quod ſi non moneas, teneberis ad damnum ſecutum, quia frau-

fraudulenter vitium tacuiſti: At ſi non ſit moralis ſpes, quod dominus compareat, non teneris monere de dubio, quia tunc emptor non exponitur morali periculo. Ita Sanch. loc. cit. Merolla cap. 1. n. 13. Franc. Lug. quæſt. 6.

Ad primam rationem in contrarium Cordubæ reſpondeo, non alienari in hoc caſu rem alienam, ſed propriam, ratione bonæ fidei. Quod ſi deinde dominus appareat, repetatque rem ſuam ab emptore, tenetur venditor reſtituere emptori id, in quo factus eſt locupletior, non vero integrum pretium, ut probabilius docent Sanch. Mol. Leſſ. Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 35. contra Salas, Vaſq., Sayrum, quia venditor eſt poſſeſſor bonæ, non dubiæ fidei.

Ad ſecundam reſpondeo, valde probabile eſſe, quod poſſit præſcribere, & continuare præſcriptionem, qui poſt diligentiam adhibitam adhuc dubitat, an res bona fide poſſeſſa ſit aliena, ut docent Leſſ. cap. 6. n. 11. Azor., Fagund., Mol. diſp. 63. ex cit. cap. *Si virgo*, ſed eſto præſcribere non poſſit, adhuc poteſt alienare, quia, ut notat Sanchez, illa lex ſolum aſſerit, eum, qui non poteſt alienare, non poſſe præſcribere, non e converſo.

II. Sequitur pariter celebris illius quæſtionis deciſio, An Titius poſſeſſor bonæ fidei, qui v. gr. emit rem alienam, puta equum a fure, credens eſſe ipſius, ſi aut perſiſtens in eadem bona fide, aut dubitans quidem, & poſt diligentiam adhibitam non poteſt dubium deponere, vendat equum, ac deinde appareat verus Dominus, qui recuperare non poſſit ab emptore equum ſuum, teneatur illi pretium equi reſtituere?

Affirmant Med. Sayr. Salonius, quia ſcilicet, ſi Titius penes ſe equum haberet, deberet illum Domino comparenti reſtituere, cum res clamet ad Dominum: ergo ſi vendat equum, debet pretium equi reſtituere Domino non potenti recuperare equum ſuum; quia ſcilicet pretium ſuccedit loco rei venditæ, ex lege *Si rem, & pretium ff. De petitione Heredit.*

Confirmatur primo, quia per venditionem equi alieni non transfertur dominium equi in emptorem, ut conſtat ex leg. *Ex empto ff. de actionibus empti*; Venditor enim non poteſt transferre Dominium, quod nunquam habuit, ut eſt Dominium equi alieni; ergo neque acquirit dominium pretii, cum contractus ſit nullus; ergo pretium reſtituendum eſt vero Domino pro equo, quem hic recuperare non poteſt.

Confirmatur ſecundo, quia Titius emens bona fide equum alienum, ac deinde illum vendens, jacturam fecit pretii ſoluti per emptionem (ſiquidem, ſi appareret tunc Dominus, poſſet ſibi equum accipere, etiamſi Titius recuperare non poſſet pretium ſolutum) ergo, dum deinde vendit eundem equum, acquirendo pretium illius, factus eſt ditior; ſed poſſeſſor bonæ fidei tenetur reſtituere id, in quo factus eſt ditior: ergo tenetur Titius tale pretium reſtituere. Hinc putat Ledeſma, quod, ſi Titius deprehendat hujuſmodi equum a ſe venditum fuiſſe alienum, & Dominus non compareat, teneatur pretium illud reſtituere Pauperibus.

Sed communis, & verior ſententia cum Vaſq. Mol. diſp. 378. Bonac. Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 42. Leſſ. Lug., aliiſque apud Sanchez lib. 2. cap. 23. docet, Titium bona fide vendentem equum alienum, quem prius bona etiam fide emerat, non teneri pretium reſtituere Domino comparenti, nec aliunde valenti equum ſuum recuperare. Ratio eſt, quia omnis obligatio reſtituendi oritur ex duplici radice, ſcilicet ex re accepta, vel ex injuſta acceptione; ſub qua intelligitur quævis

vis

vis actio, vel omiſſio injuſte, & per injuriam nocens proximo. In caſu autem noſtro Titius venditor non tenetur reſtituere pretium ex injuſta acceptione, ut patet; neque ratione rei acceptæ, cum neque habeat apud ſe equum alienum; neque ex eo factus ſit ditior, cum ex venditione habuerit ſolum pretium, quod prius ſolverat emendo equum illum: ergo nullatenus tenetur pretium reſtituere. Niſi forte carius vendidiſſet, quàm emerat; tunc enim exceſſum hunc, in quo factus eſſet ditior ſolum ex re aliena, & non ex propria ulla induſtria, tenetur procul dubio reſtituere: Sicut etiam ſi equum hunc non vendidiſſet, ſed donaſſet, & in remunerationem acceperit aliquid, quod excedat valorem equi, teneretur hunc exceſſum reſtituere, ut docent Doctores laudati.

Confirmatur primo, quia licet per venditionem equi alieni bona fide factam Dominium equi non tranſeat in emptorem, ut patet ex lege, & ratione ab Adverſariis adducta; at contractus hic venditionis eſt validus in hoc, quod vendens acquirat Dominium pretii accepti; idque verum eſt, etiamſi venditor ſit fur, & mala fide vendat equum, dummodo emptor emat bona fide, ex leg. *Qui res ff. de furtis*, & ex leg. *Si pecunia Cod. de rei vindicatione*, ut fuſe explicant Mol., & Sanch. loc. cit.; Ergo non tenetur venditor equi pretium reſtituere ratione rei acceptæ, ſeu ex eo, quod non comparaverit dominium pretii accepti.

III. Confirmatur ſecundo, quia, ut iidem Doctores notant, pretium non ſuccedit loco rei univerſim, ſed ſolum in judiciis, quæ Juriſperiti vocant univerſalia, ſeu univerſales actiones, ut ſunt hæreditas, dos, fideicommiſſum generale &c., quia in his judiciis univerſalibus unius juris petitione cenſentur plura peti ſimul, ut conſtat ex leg. *Si rem, & pret. ff. de petit. hæredit.* Quod etiam verum eſt in judicis generalibus, in quibus petitur aliquid generaliter, ut eſt judicium tutelæ, negotiorum geſtorum &c. ex leg. *pro Socio ff. pro Socio*; in his enim caſibus, ſi res aliqua, v. gr. hæreditatis vendatur, pretium ſuccedit loco rei venditæ. At in judiciis, quæ vocantur particularia, vel ſingularia; quia ſcilicet ſunt de re ſingulari, vel ex ſingulari contractu petita, ut in commodato, depoſito, mandato &c. falſum eſt, pretium ſuccedere in omnibus loco rei, ut conſtat ex juribus citatis in prima confirmatione, ubi dicitur venditor rei alienæ acquirere dominium pretii, & non transferre dominium rei venditæ, quod non eveniret, ſi pretium ſuccederet loco rei.

Et per hæc patet ad rationem adverſariorum in contrarium adductam, & ad primam Confirmationem. Ad ſecundam confirmationem nego antecedens. Emens enim a fure rem furtivam non dicitur facere jacturam pretii, cum poſſit ſtatim ſervare ſe indemnem, recuperando pecuniam ſuam; habet quippe jus ad reſciſſionem contractus, & conſequenter habet jus ſi minus ad pretium, ſaltem ad pretium per ſententiam Judicis recuperandum. Et quamvis teneatur comparenti Domino rem reſtituere, ſine pretio, id provenit, quia res ſemper clamat ad Dominum. Quare ſi rem furtivam bona fide emptam deinde vendat bona fide, pretium, quod retrahit, facit ſuum, & cum ſit æquale pretio, quod ſolverat in emptione, non dicitur factus eſſe ditior.

IV. Notandum tamen cum Salonio controv. 2., & Sanch. loc. cit. non eſſe idem dicendum, ſi hujuſmodi equus vendatur, & ſi permutetur. Nam ſi ille vendatur bona fide, v. gr. centum a Titio, qui prius illum emerat

bona

bona fide pariter centum aureis, non tenetur, ut diximus, reſtituere hujuſmodi pretium: Contra vero ſi hujuſmodi equum emptum bona fide centum permutet bona fide cum torque v. g. comparente Domino tenetur permutationem reſcindere, & equum Domino reddere. Quod ſi non poſſit reſcindere permutationem, quia v. g. equus periit, tenetur acceptam torquem dare Domino equi. Diſparitas inter venditionem, & permutationem eſt, quia in venditione poteſt eſſe claudicatio; nam licèt emptor ſemper faciat pretium eſſe venditoris, quando ignorat rem venditam eſſe alienam; venditor tamen non ſemper facit rem eſſe emptoris, quando ſcilicet res eſt aliena; ut conſtat ex dictis: Contra vero in permutatione non datur claudicatio, ſed utriuſque rei, vel neutrius Dominium transferri debet, ex leg. 1. *ff. de rerum permutatione*: Quare in caſu noſtro, cum emptor non acquirat Dominium equi alieni, neque Titius permutans illum cum torque acquirit Dominium torquis; atque adeo tenetur illam reſtituere vero Domino ex titulo rei acceptæ, quamvis non ſit factus ditior.

V. Notandum ſecundo, quod, ſi Titius non emiſſet bona fide equum alienum, ſed illum dono accepiſſet bona fide a fure, & deinde vendidiſſet, tenetur pretium reſtituere Domino equi comparenti. Ita communiter cum Vaſquez, Sanch., Laym. Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 35. Ratio eſt, quia poſſeſſor bonæ fidei tenetur reſtituere vel rem extantem, vel ſi non extet, id, in quo factus eſt ditior ex illa: In caſu, Titius donatarius bonæ fidei factus eſt ditior pretio illo retracto ex venditione equi dono accepti. Ergo tenetur tale pretium reſtituere.

VI. Illud ſupereſt enodandum, An poſſeſſor bonæ fidei, qui poſt dubium ſuperveniens reperit, rem eſſe alienam, & non poteſt Dominum invenire, teneatur illam dare pauperibus? Quod eſt univerſim quærere, an reſtitui debeant Pauperibus non ſolum debita incerta orta ex injuſta acceptione, ſeu ex delicto, ſed etiam ex re accepta, ſeu ex licito contractu, v. g. mutuo, depoſito, & ſimilibus?

Communiter affirmant cum Divo Thoma 2. 2. quæſt. 62. art. 5. Mol. d. 746. Vaſquez, Sayro, Fagund. Ratio eſt, quia id præcipitur vel jure naturali, ut cenſent Nav. Cajet., Fagund. lib. 7. in Decal. cap. 21., quatenus jus naturale dictare videtur, quod, ſi res Domino ſuo reſtitui non poteſt, expendatur in bonum Animæ ipſius in pauperum utilitatem, ac levamen; cum talis ejuſdem Domini præſumatur voluntas; Vel ſaltem id præcipitur jure poſitivo. Et quidem de debitis incertis ortis ex delicto conſtat debere pauperibus erogari ex cap. *Non ſane* 14. *quæſt.* 5., & ex aliis Textibus: De debitis autem ortis ex contractu, vel ratione rei acceptæ, probatur, quia etſi de his non conſtet expreſſe in jure Canonico, id tamen habet Eccleſiæ conſuetudo, quæ vim legis habet, ut in pias cauſas expendantur.

Non negaverim, Petrum Navarrum lib. 4. de reſt. cap. 1. docere, bona incerta ex licito contractu, vel ratione rei acceptæ poſſeſſa licite poſſe retineri; quod probabile exiſtimant Lug. diſp. 6. ſect. 12. Leſſ. cap. 14. n. 38. Bauny, Malderus, & alii: tum quia neque jure naturali id præcipitur; aliter non poſſet Pontifex de iis, niſi in utilitatem pauperum diſponere, nec poſſet compoſitionem ullam facere, quod eſt contra praxim Eccleſiæ; prærterquamquod verus Dominus ſæpe eſt incapax utilitatis ſpiritualis, quia v. g. jam eſt damnatus: Neque præcipitur jure poſitivo reſtitutio talium debitorum, quia conſuetudo Eccleſiæ, quod in opus pium expendantur, non videtur

tur obligatoria ad modum legis: Imo videtur eſſe conforme voluntati Domini ignoti, quod retineantur res a poſſeſſore bonæ fidei, quia ſic poſſet illas recuperare, ſi compareret; quod evenire non poſſet, ſi datæ eſſent pauperibus.

Verum quamvis opinio iſta videatur probabilis, non eſt recedendum tamen in praxi a communi, tanquam magis pia, & uſu ipſo timoratorum approbata, ut notat Leſſius, Trullenk, & Boſſius; præſertim quia ſi rationes adductæ perpendantur, nihil evincunt, nam conſuetudo piorum hominum erogandi pauperibus debita incerta orta ex re accepta, non ſolum habere videtur vim legis poſitivæ, ſed etiam arguere legem naturalem id dictantem. Neque obſtat, quod Pontifex non poſſet compoſitionem facere, ſi jure naturali hujuſmodi debita deberentur pauperibus. Nam hujuſmodi compoſitio ordinatur ad opera pia Eccleſiæ magis utilia; Et quamvis aliquando Dominus ſit incapax utilitatis ſpiritualis, quæ ab ipſis eleemoſynis intenditur, ſatis eſt, quod ut plurimum non ſit incapax: Sicuti quia ut plurimum verus Dominus remanet ignotus, ideo non rationabiliter præſumitur, quod Dominus nolit ea pauperibus erogari propter ſpem illam remotiſſimam recuperandi rem ſuam, ſi ipſe compareat: Aliter propter hujuſmodi præſumptam voluntatem Domini poſſent etiam retineri a fure debita incerta orta ex delicto.

VII. Eſt tamen etiam notandum, quod ſi poſſeſſor bonæ fidei poſt dubium ſuperveniens, an res ſit aliena, neglexit veritatem inveſtigare culpabiliter, ita ut per omiſſionem diligentiæ debitæ factus ſit impotens ad cognoſcendum verum Dominum, tenetur tanquam poſſeſſor malæ fidei reſtituere, vel illi, de quo dubitat, an ſit verus Dominus, vel eo incognito, pauperibus, ſi minus totam rem, ſaltem partem illius pro ratione dubii, & majoris, vel minoris probabilitatis, & ſpei, quæ eſſet de inveniendo vero Domino, ſi fuiſſet præmiſſa diligentia debita. Ita communiter cum Sanch. cap. 21. Joanne Lug., Salas, Molina; quicquid in contrarium ſentiant Bonac., Pal., Rebell., & alii apud Dian. p. 4. tr. 3. reſ. 29. putantes, ad nihil teneri, quia poſſeſſio, ut ſupponitur, cœpit bona fide, & non conſtat, num per omiſſionem debitæ diligentiæ alteri damnum intulerit; unde cum in dubio melior ſit conditio poſſidentis, ab omni reſtitutione videtur excuſandus: Non ſecus ac qui dubitat, an ſua actione, vel omiſſione fuerit alteri cauſa damni; quod multi probabiliter docent apud Dianam loc. cit. reſ. 28.

Hæc tamen ratio nihil videtur evincere; quia licet poſſeſſio cœperit bona fide; ſuborto tamen dubio, an res ſit aliena, jam cœpit mala fide illam poſſidere, dum neglecta fuit diligentia debita; & ideo in dubio an alteri damnum intulerit per omiſſionem diligentiæ debitæ, non habet ſuffragium a poſſeſſione, utpote malæ fidei. Et per hæc patet diſparitas ad exemplum adductum: tunc enim deobligatur a reſtitutione, qui dubitat, an ſua actione, vel omiſſione fuerit alteri cauſa damni, quando favet illi legitima poſſeſſio rei reſtituendæ, quod non habetur in caſu noſtro.

VIII. Notandum denique, illud eſſe diſcrimen inter reſtitutionem faciendam a poſſeſſore malæ fidei, & a poſſeſſore bonæ fidei, quod ille teneatur ſervare Dominum indemnem; & ideo debet reſtituere rem, ſi extet, vel ejus pretium, necnon omne damnum inde ſequutum, ſeu intereſſe, ſive ordinarium, ſive extraordinarium, & lucrum, quod Domino ceſſavit, & fructus rei tam naturales, quam mixtos,

tos,

tos, tam perceptos, quam non perceptos, ſi diligens Dominus eſſet illos percepturus, deductis expenſis ſolum neceſſariis. Contra vero poſſeſſor bonæ fidei ita debet reſtituere, ut reddat ſe omnino indemnem; quare ſolùm reſtituere debet rem, ſi extet, & ejus fructus, ſi pariter exſtent, tam naturales, quam mixtos, detractis expenſis etiam non neceſſariis: quod ſi res ſeu fructus non extent, debet reddere id, in quo ex re bona fide poſſeſſa factus eſt ditior.

IX. Quæritur etiam, an poſſeſſor bonæ fidei, qui a fure emerat rem furtivam, ſi ſuborto dubio deprehendat, rem illam eſſe furtivam, poſſit reddere furi ad recuperandum pretium, an teneatur reddere illam domino, cum jactura pretii?

Molina, Azor., & alii putant, debere domino reſtitui, quia res clamat ad dominum: proptereà ſi hujuſmodi emptor non poſſit pretium ſuum recuperare a fure, ſuo infortunio imputet; non ſecus ac ſi res caſu periret: Vaſq. tamen, Rebell., Lug., & alii apud Tamb. cap. 3. §. 2. probabiliter putant, poſſe reddi furi, quando non poteſt aliter pretium recuperari. Ratio eſt, quia poſſeſſor bonæ fidei, cum nullam commiſerit culpam, non videtur damnandus ad ſubeundum hoc damnum. Quare ſatis eſt, ſi reponat rem in eo ſtatu, in quo erat, reddendo eam furi, a quo pretium recuperet; non enim tenetur cum ſuo gravi incommodo illam in meliori ſtatu reponere. Imo Tamb. §. 3. cum Lug., Dian. contra Leſſ., Vaſq., Turrian., Mol., & alios communius apud Dicaſt. lib. 2. tr. 2. diſp. 5. dub. 4. putat, idem dicendum de poſſeſſore malæ fidei, quia ſicut qui injuſte accepit rem ab aliquo, tenetur ſolum tollere injuſtam acceptionem; ita qui injuſte emit tenetur ſolum tollere injuſtam emptionem. Quod ſi quis rem furtivam dono accepit a fure, tenetur reddere domino, non furi, quia nullam jacturam pretii facit, ſi res reddatur domino, ad quem clamat.

X. Oppones primo, ſi dominus equi apud judicem petat equum ſuum, judex in foro externo cogeret hunc emptorem ad reddendum equum domino, non furi. Ergo etiam in foro conſcientiæ hic emptor ad id tenebitur.

Confirmatur, ſi dominus equi illum tanquam ſuum accipiat, cum nulli faciat injuriam, non poterit a poſſeſſore etiam bonæ fidei impediri: Ergo hic tenetur reddere equum domino, etiamſi pretium ſit amiſſurus.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam; Judex præſumit mala fide emptum eſſe equum, & ne detur anſa fraudibus, juſte punit emptorem amiſſione pretii; aliter quilibet poſſet impune emere res furtivas, certus quod pretium ſit recuperaturus apud judicem, ſi forte dominus appareat. At in foro interno nemo tenetur cum ſuo notabili detrimento rem alienam in meliori ſtatu reponere, quàm repererat.

Ad confirmationem negatur conſequentia; diſparitas eſt, quia ex jure domini nemo poteſt aliquem juſte impedire, ne ſibi uſurpet rem ſuam. At nemo tenetur poſitive reponere, aut conſervare in meliori ſtatu, ac repererat rem alienam cum ſuo gravi incommodo.

Neque urgeas, dicendo, quod ſi poſſim reddere furi equum ad recuperandum pretium, & ſervare me indemnem, potero pariter alteri eundem vendere. Nam contra eſt, quia talis venditio eſset injuſta, ſi non detegeretur alteri vitium hoc rei venditæ; unde non eſset licita. Præterquamquod equus non reponeretur in eodem ſtatu, in quo erat, ſed in novo periculo, quod non ſit deventurus ad dominum ſuum.

Op-

Oppones ſecundo: Non poteſt reddi gladius furioſo domino, qui illo abuſurus ſit in damnum alterius, quia ſic cooperaretur debitor peccato furioſi: Ergo non poteſt ab emptore reddi equus furi cum damno domini, quia pariter ille cooperaretur ad damnum domini.

Reſpondeo, negando paritatem: Primo, quia nullum damnum patitur, qui non reddit gladium domino furioſo, unde ſi huic gladium reddat, non excuſatur a peccato, dum materialiter cooperatur damno alterius: Contra vero talis emptor ſi non reddat equum furi, patitur jacturam pretii, & ideo excuſatur a peccato, dum damno domini cooperatur materialiter. Secundo cooperatio ad peccatum eſt proxima, ſi reddatur gladius domino furioſo: Unde Leſs. cap. 16. dub. 4. cum Tambur. lib. 8. tr. 4. cap. 1. §. 3. docet, non ſolum peccari contra charitatem per redditionem talis gladii, ut putat Mol., ſed etiam contra juſtitiam, quia reddens gladium furioſo eſt veluti complex delicti, nec ſe habet negative tantum, perinde ac ſi non defenderet innocentem; in quo caſu peccatum eſſet ſolum contra charitatem: Contra vero, ſi emptor reddat equum furi, ſolum remote cooperatur materialiter ad peccatum furis; cooperatio autem remota ad peccatum ex multis capitibus excuſari poteſt, & præſertim in caſu noſtro excuſatio eſt manifeſta, videlicet propter æquale damnum, quod hic aliter pateretur. Tertio: Cooperatio ad peccatum furioſi eſt cooperatio ad peccatum gravius (utpote contra vitam innocentis) quam ſit cooperatio cum peccato furis: Ergo nil mirum, quod illa requirat majorem cauſam, ut excuſet a culpa cooperantem materialiter cum illo.

ARTICULUS IV.

An res, quæ dubia fide cœpit poſſideri, reſtituenda ſit?

I. Peccat contra juſtitiam, qui rem accipit in dubio, an vendens, vel donans poſſideat illam bona fide?
II. Si dubium deinde deponi nequit, nonnulli docent, poſſe ab emente, vel donatario res integre retineri.
III. Verius reſtituenda, ſaltem pro ratione dubii.
IV. Cur non dicatur hic eſſe poſſeſſor bonæ fidei?
V. Reſtitutio facienda eſt cum fructibus rei, tanquam a poſſeſſore malæ fidei, non ſolum a tempore, quo dominus deprehenditur, ſed etiam ab initio poſſeſſionis.

I. Certe peccat contra juſtitiam, accipiens rem, dubitans, an ſit furtiva, vel aliena; aut dubitans, an bona fide poſſideatur a vendente, vel donante. Ratio eſt, quia lege juſtitiæ quilibet tenetur non exponere ſe periculo injuſtitiæ; cui certe ſe exponit, qui retinet rem illam cum tali dubio; ſubeſt enim periculum injuſtitiæ contra verum dominum, ſi vere ſit aliena; atque adeo ea contrectatur domino rationabiliter invito. Ita communiter cum Leſs. cap. 14. n. 24. Sanch. lib. 2. cap. 23. Si tamen ſic dubitans rem acceperit, tenetur diligenter veritatem inveſtigare, & verum dominum invenire, ne huic damnum, & injuriam inferat. Quod ſi facta morali inquiſitione veritas inveniri non poſſit, procedit præſens quæſtio, Utrum res iſta ſaltem pro qualitate dubii reſtitui debeat, aut dari pauperibus; an vero ſuffragetur huic poſſeſſio, etiamſi ſit dubiæ fidei.

II. Gordonus lib. 5. q. 5. & a fortiori Jo. Med., juxta ea, quæ docet

de

de Reſt. qu. 20. putant, hunc poſse ſibi integre rem poſseſsam retinere, etiamſi dubia fide cæperit illam poſſidere, ſtante nunc æquali dubio, quod ſit aliena. Primo, quia non videtur, quare non debeat eſse melior conditio primi occupantis, ſtante æquali dubio de proprietate rei. Secundo, quia ſtante æquali dubio ſemper eſt melior conditio poſſidentis, juxta regulas juris. Neque dicas, meliorem eſse conditionem poſſidentis bona fide, non vero mala fide; Qui autem dubia fide cæpit poſſidere, comparatur poſſidenti mala fide. Nam contra eſt, quia dubia fides non differt a bona fide, ſi illa non oriatur ex culpabili negligentia, & ignorantia, ut docent Vaſquez, Panorm., & alii apud Sanch. lib. 2. cap. 23.; nam is dicitur habere bonam fidem, qui ignorat, ſeu non habet ſcientiam, quod res ſit aliena, ut ſupra diximus, ex cap. *Si virgo*: Qui autem dubia fide poſſidet, non habet ſcientiam, quod res ſit aliena: ergo habet bonam fidem ſufficientem juxta jus canonicum ad præſcriptionem non ſolum continuandam, ſed etiam inchoandam: Etenim ad id requiritur bona fides, non poſitive, ſed privative, hoc eſt non mala fides; ſed qui dubiam habet fidem non habet malam fidem: ergo habet bonam fidem privative ſufficientem, ut illi faveat poſſeſſio.

III. Secunda ſententia communior, & tenenda cum Mol. diſp. 36. Sanch. loc. cit. Lug. diſp. 17., ſect. 4. & aliis docet, eum, qui dubia fide cæpit poſſidere, ad reſtitutionem teneri, ſaltem pro ratione dubii, ſi facta inveſtigatione veritatis, adhuc perſeveret dubium, an res ſit aliena, vel furtiva. Ratio eſt, quia hujuſmodi poſſeſſio dubiæ fidei nullatenus ſuffragatur poſſidenti; atque adeo adjudicanda res, perinde ac ſi eſſet vacans, & a nemine poſſideretur; ſed ſi eſſet vacans, & dubitaretur cujuſnam eſſet, dividenda eſſet pro ratione dubii, ut diximus articulo ſuperiore: ergo etiam in caſu præſenti. Major probatur, quod ſcilicet hujuſmodi poſſeſſio non faciat melioris conditionis poſſidentem; nam poſſeſſio, ut ſuffragetur poſſidenti, debet eſſe legitima, & juſta, quæ communiter definitur apud Mol. diſp. 12., quod ſit *Rei corporalis detentio corporis, animi, juriſque adminiculo*; & ſenſus eſt, quod res poſſideri debet etiam animi adminiculo, hoc eſt bona fide, & animo habendi rem tanquam ſuam, eo quod exiſtimet ſuam: Qui autem dubia fide rem occupat animo faciendi illam ſuam, cum dubitet, an ſit aliena, non poſſidet animi adminiculo; imo nec adminiculo juris, cum jus non concedat rem occupanti illam cum dubio: Ergo hujuſmodi poſſeſſio non ſuffragatur poſſidenti.

IV. Confirmatur, quia hujuſmodi poſſidens nec habet bonam fidem ſpeculative, quia non habet judicium probabile, quod res illa ſit ſua; nec habet bonam fidem practice, quia non habet prudens, & probabile judicium, quod poſſit illam ſibi uſurpare ſub eo dubio; ergo hujuſmodi poſſeſſio nullatenus ſuffragatur poſſidenti, & ideo non eſt ſatis ad præſcriptionem inchoandam, ut communiter docent apud Mol. diſp. 6. ex cap. *Finali de præſcript.*, licet ſatis ſit ad continuandam præſcriptionem, ex cap. *Si Virgo*, ut explicat Leſſ. lib. 2. n. 11. & Fagund. lib. 2. cap. 15. Diſparitatis ratio eſt, quia qui incipit rem poſſidere cum dubio, an ſit ſua, accipit illam practice mala fide; cum conſcientia dictet, illicitum, & injuſtum eſſe rem ſibi uſurpare ſub eo dubio: Contra vero qui poſſidens bona fide deinde dubitat, an res ſit ſua, habet practice bonam fidem, cum conſcientia dictet, poſſe retineri rem

bona

bona fide poſſeſſam, ſi conſurgat dubium, an ſit aliena, eo quod poſſeſſio in dubio ſuffragetur bona fide poſſidenti: Nil ergo mirum, quod poſſeſſio dubiæ fidei non ſufficiat ad præſcriptionem inchoandam, quia tunc æquivalet poſſeſſioni malæ fidei; Sufficiet tamen ad præſcriptionem continuandam, quia tunc æquivalet poſſeſſioni bonæ fidei: Quare ad præſcriptionem inchoandam non ſufficit bona fides privative, videlicet non mala fides, ſed requiritur bona fides poſitive, ut communiter docent contra Vaſq., relatum a Boſſio n. 1894.; quia bona fides privative, quando quis incipit rem poſſidere, eſt practice mala fides; cum conſcientia dictet, injuſtum eſse rem illam tanquam propriam occupare in dubio, an ſit aliena.

Et per hæc patet ad rationes in contrarium; non enim eſt melior conditio primo occupantis rem dubia fide, quia re vera injuſte occupat; nec eſt melior conditio ſic illam poſſidentis, eo quod non legitime, & juſte poſſideat, ſed injuſte, & ſine animi, juriſque adminiculo.

Unde fit, quod incipiens rem poſſidere dubia fide, ſi deinde reperiat, rem eſse alienam, teneatur illam reſtituere, tanquam poſseſsor malæ fidei, atque adeo cum fructibus perceptis, & quos percepiſset dominus, ſi rem habuiſset; idque non ſolum a tempore, quo deprehendit rem eſse alienam, ut putat Gordonus, ſed ab initio poſseſsionis, ut communiter docent cum Lugo ſect. 4. & Mol. diſp. 723. Ratio eſt, quia ab initio poſseſſionis poſsedit rem mala fide; etenim, ut oſtendimus, dubia fides in initio poſseſsionis eſt practice mala fides.

ARTICULUS V.

Multa ad praxim ſpectantia deducuntur.

I. Qui occupat rem aliquam, dubitans, quod ſit aliena, ſed animo inquirendi verum dominum, ſi non reperiat, poterit illam ſibi retinere.

II. Quod ſi dominus reperiatur, tenetur illam reſtituere, tanquam poſſeſſor bonæ fidei, reſtituendo tamen etiam fructus non extantes, ſi conſumpſerit, quamvis non ſit factus ditior.

III. Si dubium ſit poſitivum, ſeu ſi probabile ſit, rem eſſe tuam, & ſimul probabile, quod ſit aliena, poteris illam occupare, & deprehenſo domino, illam prorſus tanquam poſſeſſor bonæ fidei reſtituere.

IV. Qui rem emit animo inquirendi dominum, poterit hoc pretium, & expenſas rationabiles repetere.

V. Qui a poſſeſſore bonæ fidei rem emit, dubitans, quod ſit aliena, poteſt illam ſibi integre retinere, ſi dominus non reperiatur; ſiquidem dubium hoc ſupervenit poſſeſſioni bonæ fidei.

VI. Quid praſtandum a Confeſſariis erga Pœnitentes, qui res emunt ab iis, de quibus vehemens datur ſuſpicio, quod eas furati ſint?

VII. Num poſſint emi fragmenta non levis momenti veſtium a ſartoribus?

I. Ex doctrina hactenus hac in re tradita infertur primo, quod ſi quis ſine culpa præoccupaſset rem vacantem, vel emiſset rem aliquam, dubitans, an ſit furtiva, v. g. quia id feciſset animo inquirendi dominum, & dubium eſset ſolum in genere, an ſit alterius, non vero in ſpecie, an ſit Petri, unde dominus

eſset omnino incertus, tunc probabile eſt, non dari obligationem reſtituendi rem illam pauperibus pro ratione dubii, ſed poſſe integram retineri, cum animo tamen reddendi eam, ſi forte dominus compareat; ſicut plures Doctores ajunt de Inventore alicujus rei, qui poſt ſufficientem diligentiam non potuit agnoſcere dominum rei inventæ, ut diximus articulo ſuperiore. Ratio illationis eſt, quia hujuſmodi poſseſsio, cum vacet culpa; æquivalet poſseſſioni bonæ fidei.

II. Infertur ſecundo, quod ſi quis cum dubio, an res ſit aliena, vel furtiva, incipiat illam poſſidere ſine culpa, videlicet animo inquirendi dominum, tunc deprehenſo domino non teneatur reſtituere tanquam poſſeſſor malæ fidei, ut putavit Rebellus lib. 2. quæſt. 5., ſed ſolum tanquam poſſeſſor bonæ fidei; unde non tenetur pretium rei reſtituere, ſi res ſine ſua culpa periiſſet, nec fructus non perceptos, quos dominus percepiſſet; ad quæ tenetur poſſeſſor malæ fidei. Ratio eſt ex Sanch. cap. 23. n. 174., quia non tenetur hic ex injuſta acceptione, cum non peccaverit ſic uſurpando rem illam. Tenetur tamen fructus conſumptos reſtituere, etiamſi ex iis non ſit factus ditior, quia tenebatur eos ſervare, quouſque verum dominum deprehenderet; atque adeo in hoc diſconvenit a Poſſeſſore bonæ fidei, qui nec tenetur reſtituere rem, nec fructus, ſi non extant, nec ex iis factus eſt ditior.

An autem hic teneatur diligentiam moralem adhibere, ut interim res fructum afferat, atque adeo ſi id negligat, teneatur domino reſtituere fructus, qui propter hanc negligentiam percepti non ſunt? Affirmat Lug. diſp. 17. ſect. 4. ſed probabilius negat Boſſ. n. 1904., quia per uſurpationem rei is duntaxat contraxit obligationem inveniendi dominum, & ex hoc gratiæ illi debentur, quin rationabiliter dominus potuerit ab illo exigere, quod interim rem frugiferam non haberet apud ſe otioſam.

III. Infertur tertio, quod ſi quis rem occupet, dubitans non negative, ſed poſitive, num ſit aliena, vel furtiva, ſeu habens pro utraque parte probabile judicium, deprehenſo domino, teneatur ſolum tanquam poſſeſſor bonæ fidei reſtituere. Ratio eſt, quia ſic uſurpando rem nullatenus peccavit, ut docent communius Probabiliſtæ contra Conink. de Sacr. diſp. 34. n. 93. Qui enim probabiliter credit, rem eſſe ſuam, poteſt juxta hoc probabile judicium ſpeculativum formare judicium probabile practicum, quod liceat ſibi illam uſurpare. Nunc autem ex judicio ſpeculativo non ſequitur practicum (verbi gratia ex probabilitate, quod conjux ſit mortuus, non ſequitur licitum eſſe ad *ſecundas* nuptias tranſire) *quando ſtat* in poſſeſſione præceptum, aut quando alter bona fide rem poſſidet, aut quando aliter ſequitur grave damnum, vel periculum fruſtrationis Sacramenti, vel quid ſimile; quæ non habentur in caſu noſtro: Et quamvis non poſſit Judex, juxta probabilem ſententiam, quod res ſit Titii, illam integre adjudicare Titio, ſi æque probabile eſt, quod res ſit Caji, quia tenetur juxta merita cauſæ judicare, poterit tamen privatus, & Confeſſarius in foro interno id efficere, nixi ratione probabili.

IV. Infertur quarto, quod ſi dubitans, an res ſit furtiva, emat illam animo inveniendi dominum, qui aliter facile rem ſuam eſſet amiſſurus, in tali caſu ita debeat rem, & fructus reſtituere domino, ut poſſit ab illo expenſas repetere. Ratio eſt, tum quia cum utiliter geſſerit negotium domini, æquum non eſt, ut damnetur in amiſ-

Digitized by Google

amiſſione pretii, tum etiam quia non rem, ſed ejus cuſtodiam accepit. Ita communiter cum Lugo diſp. 17. Palao, Diana par. 4. tract. 3. reſol. 3. Quod ſi dominus non compareat, res quæ pro ratione dubii reſtituenda erat domino, juxta communiorem opinionem reſtitui debet pauperibus, vel juxta probabilem opinionem, de qua diximus, poterit ab ipſomet poſſidente retineri. Ubi notandum, conſtare debere domino, quod talis emptor intenderit utiliter ejus negotium agere, ut teneatur pretium ſolutum compenſare. Imo ſi pretium ſolutum eſſet, aut excedens valorem rei, aut æquale, tenebitur dumtaxat ad id, quod prudentis judicio unuſquiſque ſolveret ad rem ſuam e tali periculo recuperandam, ut notat Franciſcus Lugo quæſt. 8. Ipſe vero emptor, ſi bona fide rem emit æquali, aut etiam majori pretio, quam valet, poterit in conſcientia integrum pretium ſolutum petere, cum non debeat pœnam, & damnum pati, ubi nulla culpa præceſſit, ut notant Vaſquez, & Leſſius contra Lugo, qui putat, non poſſe integrum pretium ſolutum petere, ſi valorem rei excedat, eo quod non videatur obligatus dominus ad redimendam rem ſuam pretium exceſſivum ſolvere, quamvis ex errore emptoris ſolutum: Quod tunc verum eſt, quando conſtat, non ſolum cum errore, ſed etiam imprudenter ſolutum eſſe pretium excedens.

V. Infertur quinto, quod ſi quis vel dono, vel titulo hæreditario accepit, vel emit rem a poſſeſſore bonæ fidei dubitans, an res illa ſit aliena, vel furtiva, & facta diligentia non poſſit dubium vincere, poterit rem illam accipere, & integre retinere. Ratio eſt, quia hic ſuccedit in jure illius, qui bona fide rem poſſidebat, & cujus conditio in dubio erat melior; unde ſicut ſi tale dubium nunc ſuboriretur in illo, ad nullam reſtitutionem teneretur, quia non redderet illum malæ fidei poſſeſſorem, poſito quod cæperit poſſidere bona fide; ita ſi dubium ſuboriatur in iſto, qui nunc incipit rem poſſidere, neque redditur malæ fidei poſſeſſor, eo quod ad illius poſſeſſionem ſuccedat, ut diximus articulo primo, ex Sanch. lib. 2. diſp. 41. & Mol. diſp. 36. & diſp. 723.: Qui proinde docent, quod licet emi non poſſint Mancipia ab aſportantibus, in dubio, quod injuſte ad ſervitutem redacta ſint, quia poſſeſſio ſtat pro libertate Mancipiorum; At ſi bona fide Titius emit illa ab aſportantibus, poterit Cajus deinde licite illa emere a Titio, ſi facta diligentia non conſtet eſſe facta injuſte; quia Cajus ſecundus emptor ſuccedit in jure Titii primi emptoris, qui bona fide illa poſſidebat: Et quamvis poſſeſſio ſtet pro libertate mancipiorum reſpectu aſportantium, non tamen reſpectu Titii, qui bona fide emit, nec reſpectu ejus, qui emendo illa a Titio ſucceſſit in jure illius.

VI. Infertur ſexto, quod ſi rumor ſit, aut vehemens ſuſpicio, Cajum multa vendere furtiva, quamvis non detur ratio dubitandi, an hæc res in particulari, quam vult vendere, ſit furto ſublata, non poteris rem illam emere, donec tibi conſtiterit, non eſſe furtivam. Ita Sanch. loc. cit. Mol. diſp. 35. Franc. Lug. quæſt. 8. Ratio eſt, quia aliter ſubitur periculum emendi rem alienam ortum ex illa ſuſpicione vehementi. Quare ſi emas rem aliquam cum tali dubia fide, teneris partem illius pro qualitate dubii provenientis ex rumore reſtituere. Quod tamen limitat Palaus tr. 1. diſp. 3. punct. 3., ut ſolum procedat, quando rationes efficaces convincerent venditorem vendere rem furtivam, non vero quando ſunt ſolum dubiæ; tunc enim debemus deponere dubium, & judicare illum ri-

te vendere, quia in dubiis nemo creditur commiſiſſe delictum, & nemo præſumitur malus, niſi probetur, ex leg. *Jur.*, & ex leg. *Merito* ff. *de Socio*.

Hinc Molina diſp. 723. colligit, an cogendi ſint a Confeſſario ad reſtitutionem pœnitentes, qui emerunt res aliquas a mancipiis, & a filiisfamilias, & ab aliis ſuſpectis perſonis, quando non ſunt veriſimiles conjecturæ, id, quod vendunt, eſſe ipſorum, aut eſſe de voluntate dominorum? Reſpondetque attenta qualitate Perſonæ, quoad ſimplicitatem, & quoad perſpicacitatem ingenii definiendum eſſe, num ea emerit, vel acceperit bona fide, & cum ignorantia invincibili excuſante a culpa Theologica: etenim ſi Pœnitens bona fide ea emit, vel accepit, tanquam poſſeſſor bonæ fidei, poteſt retinere, ſi facta inquiſitione veritatis non conſtet, res eſſe furtivas: Quod ſi ex ignorantia craſſa, & culpabili præſumatur, id factum eſſe a Pœnitente, qui non ſit admodum timoratæ conſcientiæ, nec admodum rudis, ut de hoc non dubitarit, tunc certe obligandus eſt ad reſtitutionem pro dubii qualitate; quia cæpit rem poſſidere dubia fide.

VII. Infertur ultimo reſolutio frequentiſſimi caſus, an liceat emere a ſartoribus fragmenta veſtium, de quibus probabiliter dubitatur, quod ſint furtiva? Idemque quæritur de Serico, Lana, & ſimilibus, quæ vendi ſolent a textoribus clanculum, & a mulieribus, quæ alienum ſericum, aut lanam texunt, ſolentque dominos fraudare, ponendo in loco humido telas ſericas, vel immittendo in iis mel, ut Inſtitori reddant ſericum in debito pondere.

Sanchez lib. 1. conſil. cap. 7. dub. 3. docet, fragmenta veſtium modica, quæ a dominis haberi ſolent pro derelictis, emi poſſe; ſicut poſſunt ſine onere reſtitutionis colligi botri, qui poſt vindemiam reperiuntur in vinea, & habentur pro derelictis: Contra vero fragmenta magni valoris non poſſe nos emere ab officialibus, & famulis ſartorum, niſi moraliter conſtet, quod non ſint furtiva; quia hujuſmodi famuli ſolent juſtum pretium a magiſtris habere, unde non poſſunt ea fragmenta in compenſationem aliquam retinere: Poſſe tamen ea nos emere ab ipſis magiſtris, ſeu ſartoribus immediate, putat Sanchez; quia illis communiter non ſolvitur juſtum pretium pro labore, ut proinde poſſint ea fragmenta in compenſationem retinere; Additque ita etiam ſibi reſpondiſſe doctum magiſtrum a ſe conſultum.

Huic tamen doctrinæ non acquieſcunt Rebell. p. 2. lib. 14 quæſt. 5. & alii apud Dianam p. 4. tract. 4. reſol. 176. Fundatur enim in falſo ſuppoſito, quod ſcilicet non ſoleat juſtum pretium ſolvi ſartoribus a dominis; Fatetur Sanchez loc. cit., multos ſartores timoratæ conſcientiæ id ſibi affirmaſſe; quod ſi verum eſſet, certe doctrina laudata haberet ſuum fundamentum; id tamen falſum eſſe, ex eo conſtare poterit, quod damnata ſit ab Innoc. XI. Propoſitio 37. dicens, *Famuli, & famulæ domeſticæ poſſunt occulte heris ſuis ſubripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt*: Hujuſmodi enim famuli (& eadem eſt ratio de ſartoribus, & aliis ſimilibus) non facile excuſantur a furto, quando nulla vi, aut fraude coacti fuerunt ad ſerviendum; quia, ut notat Soto lib. 5. quæſt. 3. art. 3., ſi ſtipendium, ſeu pretium ſine vi, aut fraude conſtitutum attingit infimum pretium juſtum, non datur locus compenſationi: Si vero non attingit, aut id non clare conſtat (ut plerumque evenit) tunc a peccato furti non excuſantur, juxta illud Apoſtoli, *Quod non eſt ex fide peccatum eſt*; aut aſſe-

runt

runt id clare conſtare, & advertant oportet, illud ſervitium non eſſe dignum majori pretio, per hoc præciſe, quod præſtetur majori fidelitate, benevolentia, ac diligentia, qua ex vi contractus famulus ſervire teneatur; quia hinc gratitudo tantum debetur, non vero aliquid pretio æſtimabile dandum ex juſtitia, quando ſub juſto pretio, licet infimo, contraxerunt. Adde, quod famulus, dum init contractum de ſerviendo v. g. pro decem carolenis (quod pretium deinde putat eſſe minus juſto infimo) vel præſto habet alios dominos, cum quibus contrahat pro pretio majori, vel non habet: Non poteſt dicere, quod habeat, quia contraheret potius cum illis; Si vero non habet, jam pretium famulatus juſtum decreſcit ex paucitate conductorum; ſicut decreſcit pretium mercium ultronearum ex paucitate emptorum: atque adeo raro accidit conſtare famulis, pretium conventum eſſe minus juſto infimo.

Dices, Sartores non ſolent convenire cum dominis, ſed poſt ſervitium, idcirco dicunt acquieſcere pretio oblato, v. g. decem aureorum, cum mereantur duodecim, quia præoccuparunt fragmenta veſtium, quibus compenſent pretium juſtum, quod alioqui non poſſent extorquere.

Sed contra eſt, quia univerſim non videtur adeſſe hic rationabilis timor, quod nolint domini pretium juſtum ſaltem infimum ſolvere, ut poſſint proinde ſartores anticipatam facere compenſationem, atque adeo dum paſſim uſurpant ſibi fragmenta, furtive uſurpant; unde non licet ea emere, donec conſtet, quod non ſint furtiva. Adde, quod facientes hujuſmodi anticipatam compenſationem, ne ſubſint periculo non recuperandi pretium juſtum, raro reſtituunt, quod ſurripuerunt, ubi vere juſtum pretium acceperint. Præſertim quia de pretio juſto infimo, ad quod dumtaxat tenetur dominus, contenti non ſunt, ſed compenſationem facere ſibi volunt, uſque ad pretium ſummum proprio arbitrio ſtatuendum; contra rationem autem eſt, & contra juſtitiam, quod dominus teneatur talem pretii taxam ſubire invitus.

Non negaverim tamen cum Diana, probabilem eſſe doctrinam Sanchez, ſi alicubi ſartores rationabiliter crederent juſtum pretium ſibi denegandum, unde poſſent anticipato compenſare, retinendo fragmenta: Et abſolute cenſeo, a ſartoribus, quos conſtat eſſe timoratæ conſcientiæ, poſſe hujuſmodi fragmenta emi. Ratio eſt, quia ut plurimum bona fide ea poſſident, atque adeo poſſunt ab illis emi; ſicut ſupra diximus in calce articuli ſecundi, poſſe Æthiopes emi ab iis, qui bona fide ab aſportantibus emerunt, non vero ab ipſis aſportantibus, de quibus prudenter dubitatur, quod injuſte in ſervitutem illos redegerint. Vide, quæ fuſius hac in re habentur in expoſitione illius theſis 37. ab Innoc. XI. proſcriptæ.

ARTICULUS VI.

Utrum prævaleat poſſeſſio cooperantis ad damnum in dubio, An ex propria cooperatione damnum ſequutum ſit?

I. Exponitur ſtatus quæſiti.
II. Non leves rationes ſtant pro parte negativa.
III. Validiores tamen pro ſententia affirmativa.
IV. Putant alii, reſtitutionem fieri poſſe partialiter pro quantitate dubii.
V. Quoties dubium eſt vel de conſilio dato, vel de damno ſecuto, non videtur conſulens ad reſtitutionem obligandus.
VI. Si tamen conſtet de conſilio, & de da-

damno, & ſolum dubitetur, an conſilium influxerit, datur onus reſtitutionis, niſi valida conjectura ſuadeant, conſilium non influxiſſe in damnum.

VII. Sin dubium dumtaxat ſit, num conſilium influxerit ad citius exequendum delictum, non tamen quoad ſubſtantiam delicti, probabile eſt, non dari onus reſtitutionis, niſi relate ad exceſſum damni a conſilio cauſati.

VIII. Ratione dubii, an conſilium influxerit in damnum, nunquam reſtitutio facienda eſt partialiter; ſiquidem, ſi dubium ſit negativum, integra reſtitutio facienda eſt; ſi vero ſit poſitivum, nulla.

I. POnamus, Titium dediſſe conſilium, vel mandatum ut fieret homicidium, aut aſſociaſſe, vel aliter adjuviſſe homicidam, & deinde facta diligenti inquiſitione dubitare, an ex tali conſilio, mandato, aut auxilio homicidium ſecutum ſit? Quaeritur, an ad reſtitutionem teneatur? ſicuti, ſi aliquem vulneravit, & dubitet, num ex eo vulnere, aut aliunde ille ſit mortuus?

II. Prima ſententia negat cum Navarro, Henriquez, Rebello, Sà, Leſſio cap. 13. n. 36. & aliis apud Dianam par. 4. tract. 3. reſol. 28. Fundamentum eſt primo, quia in dubiis, praeſertim in materia juſtitiae melior eſt conditio poſſidentis, ex lege, *ſi ob turpem cauſam* ff. de *Condit. ob turp. cauſam*; qui autem dubitat, an ſuo conſilio, aut actione injuſta fuerit cauſa damni nati, poſſidet ſuam libertatem, & pecuniam, qua non eſt ſpoliandus, niſi moraliter conſtet a ſe damnum fuiſſe efficaciter irrogatum; Tenetur quidem conſiliator, aut palpo ad reſtitutionem, ſi probabiliter exiſtimare poſſet ex hujuſmodi cauſis ſecutam eſſe injuſtam acceptionem, ut docet D. Thomas 2. 2. quaeſt. 61. art 7.; at in dubiis praeſumendum eſt, ſecutum eſſe ſolum ex prava voluntate nocentis; atque adeo conſiliator, aut palpo ad reſtitutionem in dubio non tenetur. Probatur ſecundo, quia obligatio ad reſtituendum eſt odioſa; odia autem ſunt reſtringenda, non extendenda, ex cap. *Odia de regulis juris in ſexto*; ergo in dubio adducto non datur onus reſtitutionis. Tertio, quia in pari cauſa reus abſolvitur in foro externo, ex *cap. ult. de adulteriis*: ergo etiam in foro interno. Quarto, quia in hoc dubio non valet arguere ab irregularitate ad reſtitutionem, quia datur ſpeciale jus ſtatuens, quod in dubio homicidii homo in utroque foro habendus ſit tanquam irregularis; Demum eſt ratio a priori ex Palao diſp. 3. p. 4., quia aequum non eſt quempiam obligare ad certam ſatisfactionem exhibendam, quando non eſt certum, quod damnum intulerit; ſicuti non eſt aequum dare alicui poenam certam pro delicto incerto; quia exponere ſe periculo puniendi innocentem eſt iniquum, non minus quam punire innocentem.

III. Secunda tamen ſententia longe communior, & probabilior cum Sanchez lib. 2. diſp. 4. Molina diſp. 376. Arriaga diſp. 26. Fagundez lib. 2. decalogi cap. 10., & eodem Leſſio apertius explicante mentem ſuam cap. 27. n. 13. docet, hujuſmodi conſulentem, aut adjuvantem ad reſtitutionem teneri, quoties non conſtat ſuum conſilium nullatenus ad actionem injuſtam concurriſſe. Probatur primo ex Leſſio, quia in dubio nemo praeſumitur delictum commiſſurus, ex lege *Merito ff. pro ſocio*: ergo non debet praeſumi, quod homicida, vel fur fuiſſet delictum commiſſurus, niſi tuum conſilium, aut adjutorium extaret: ergo in dubio conſiliator tenetur reſtituere. Probatur ſecundo a Joanne Lugo, quia in

in hoc dubio poſſeſſio non ſtat pro conſulente, ſed contra conſulentem; Conſtat quippe, ut ſupponimus, de conſilio dato, vel de injuſta cooperatione apta de ſe ad damnum cauſandum; conſtat pariter de damno ſecuto: ergo conſulens, aut adjuvans cenſendus eſt damnum cauſaſſe, niſi conſtet oppoſitum, ut docet Baldus in legem *Data opera* Cod. *Qui accuſare non poſſunt*; aliique Juriſtæ.

Confirmatur primo, quia pro illo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio, ut explicabimus quæſtione ſequenti; pro illa autem parte ſtat præſumptio, quæ onus probandi transferre poteſt in alteram partem; atqui in caſu noſtro onus probandi, quod conſilium non influxerit in damnum, transfertur in conſulentem; ita ut ſuccumbere debeat, ſi non probaverit, ut communiter docent Juriſtæ, cum Farinac., & Baldo, apud Sanch. loc. cit. ergo præſumptio, & poſſeſſio non ſtant pro conſulente, ſed contra ipſum.

Confirmatur ſecundo, quia in foro externo propter rationes adductas conſulens damnaretur ad reſtitutionem principali inhabili ad reſtituendum, quod nemo negat. Ergo etiam in foro interno; ſiquidem idem eſt in utroque foro judicium, quoties forum externum non nititur in præſumptione falſa, ſeu quoties in foro conſcientiæ non conſtet, quod veritas præſumptioni juris ſit contraria.

IV. Tertia ſententia eſt Molinæ diſp. 736., & Dianæ p. 4. tract. 3. reſ. 28. putantium hujuſmodi conſulentem, aut adjuvantem non teneri ad integram reſtitutionem, ſed ad partem pro quantitate dubii; ſicut ille, qui emit rem, dubitans, an eſſet vendentis, & furtiva, & poſt moralem diligentiam non poteſt dubium vincere, tenetur dumtaxat partem reſtituere pro quantitate dubii, ut oſtendit idem Mol. diſp. 723., & tenet Sanch. lib. 2. diſp. 21. n. 23. His poſitis,

V. Dico primo: Si dubium eſt, an datum ſit conſilium, vel ſi conſtat de conſilio, & dubitatur, an damnum aliquod ſecutum ſit, nullatenus tenetur hujuſmodi conſulens ad reſtitutionem. Ita communiter apud Sanch. lib. 1. c. 10. Ratio eſt, quia in hoc utroque caſu poſſeſſio ſtat pro libertate, ſeu pro conſulente; quia in dubio nemo præſumitur deliquiſſe, nec damnum ſecutum præſumendum eſt: Quare niſi detur fortior præſumptio pro delicto, ſeu pro conſilio dato, ac pro damno ſecuto, non habebitur præſumptio contra conſulentem, ita ut hic cogatur reſtituere.

VI. Dico ſecundo: Si conſtet de conſilio dato, & de damno ſequuto, dubitetur tamen, an conſilium influxerit in damnum, tunc, ſi morales conjecturæ, & rationes validæ ſuadeant alterum ſine tuo conſilio adhuc nociturum (v. gr. quia erat hoſtis capitalis, & omnia jam paraverat ad damnum inferendum) probabile eſt conſulentem ad nullam reſtitutionem obligari. Ita Palaus tract. 1. d. 3. punct. 4., uterque Sanch., & alii apud Joan. Lugo, quæſt. 9.

Ratio eſt, quia iſtæ validæ conjecturæ, & rationes elidunt præſumptionem in contrarium; præſumptio enim habetur ex communiter contingentibus, non contingit autem communiter, quod hujuſmodi conſilium influat, quando ſunt validæ rationes pro non influxu; adeoque non habetur præſumptio pro delicto contra conſulentem; Quare ſolum remanet dubium, an conſilium fuerit cauſa efficax damni; in dubio autem ſtandum pro indemnitate conſulentis, ſeu pro poſſidente pecuniam, & libertatem ſuam; cum non ſit æquum obligare aliquem ad certam reſtitutionem, quando non eſt certum quod ille damnũ intulerit. Quod optime confirmatur rationibus pro pri-

ma ſententia adductis.

Neque dicas, poſſe hunc damnari ad reſtitutionem pro quantitate dubii, juxta tertiam ſententiam Molinæ, cum dubium oriatur poſt actionem injuſtam certo poſitam.

Nam contra eſt, quia quando conſtat de conſilio injuſto dato, & dubitatur, an ſit damnum ſequutum, conveniunt Doctores, ut diximus in prima concluſione, nullatenus dari obligationem reſtitutionis, ne partialis quidem. Ergo neque in hoc ſecundo caſu, ſi ſcilicet conſtet tum de conſilio, tum de damno ſequuto, & dentur rationes validæ, quod conſilium non influxerit; cum eadem ſit ratio utrobique.

Putat quidem Henriquez lib. 14. c. 16. ſufficere quod homicida dicat ſe independenter a conſilio damnum intuliſſe, ut illi ſit credendum: Sanch. tamen, & Palaus merito contradicunt, niſi eſſet ita fide dignus, aut tales conjecturæ concurrerent, ut prudenter illi fides adhibeatur.

Dico tertio: Si conſtet de conſilio dato, ac de damno ſequuto, & negative dubitetur, an conſilium influxerit, datur obligatio integre reſtituendi; Hoc efficaciter probatur argumentis adductis pro ſecunda ſententia; præſertim quia in foro externo obligaretur conſulens ad reſtitutionem; ergo etiam in foro interno; idem quippe eſt utriuſque fori judicium, quoties non conſtat quod veritas præſumptioni juris ſit contraria.

VII. Dico ultimo: Si certo conſtet, furem, vel homicidam quoad ſubſtantiam delicti non fuiſſe permotum a conſilio., & ſolum dubitetur, aut etiam conſtet, quod conſilium influxerit ad citius, vel expeditius exequendum delictum, probabile eſt, conſulentem ad reſtitutionem non teneri. Ita D. Th. 2. 2. qu. 62. art. 7. Leſſ. c. 16. n. 6. Laym., Dian. part. 3. tract. 5. reſ. 84. contra Vaſquez, Sot. Mol. diſp. 736. Ratio eſt, quia conſulens non fuit cauſa efficax, ut damnum abſolute, & quoad ſubſtantiam inferatur; ſiquidem alter etiam ſine conſilio erat damnum illaturus, & ſecundum moralem æſtimationem parvi refert, ſeu etiam nihil ad illationem damni, quod prima potius, quam ſecunda diei hora, v. g. patretur delictum, ſi ſine dubio patrandum erat. Explicat hoc exemplo doctrinam iſtam Joſeph de Auguſtino: Si ſegetes v. gr. Inimici tui conflagrarent ſine ſpe auxilii, & tu ex odio flammas adderes, ut citius comburantur, peccares certe, ſed non tenereris ad reſtitutionem; quia non inferres novum damnum notabile; Ita prorſus in caſu noſtro. Et propterea Laym. Lug. Dicaſt., apud Tambur. lib. 8. tr. 4. cap. 2. §. 2. excuſant etiam ab irregularitate conſulentem homicidium, ſi ſuo conſilio concurrat tantum ad modum, non ad ſubſtantiam delicti; eo quod *alter jam* erat determinatus ad ponendum homicidium.

Dices: De facto conſulens fuit cauſa damni eo modo, quo factum eſt; ergo de facto ad reſtitutionem tenetur.

Confirmatur, ſi duo æque furentur, aut alium occidant, æque ad reſtitutionem tenentur, quamvis alter ſine altero eſſet illaturus damnum: ergo pariter conſulens ad reſtitutionem tenetur, ſi aliquatenus ad damnum concurrat, quamvis alter etiam ſine tali conſilio eſſet damnum irrogaturus: Reſpondeo non ſufficere ad obligationem reſtitutionis inducendam, quod ad damnum concurratur tantum quoad modum, ſi ſubſtantia damni erat inferenda, quia talis concurſus revera damnum notabile non cauſat. Si tamen ſuaſio fuiſſet cauſa damni majoris, quam eſſet alioqui inferendum, dabitur certe obligatio reſtituendi exceſſum damni.

Ad confirmationem, nego conſequentiam; quando æque duo concurrunt ad damnum inferendum, non eſt major ratio, cur unus, & non alter ad reſtitutionem teneatur, & iniquum eſt utrumque eximere ab obligatione; At in caſu noſtro, cum ſuaſio ſupponat ſubſtantiam damni inferendam, & tantum concurrat ad modum, qui in morali æſtimatione non eſt graviter damnificativus, non debet conſulens ad reſtitutionem obligari.

VIII. Ex quibus colliges, amplectendam eſſe ſecundam ſententiam, quod ſcilicet teneatur ad reſtitutionem conſulens, & adjuvans in caſu, quo certus ſit de conſilio dato, aut de injuſta cooperatione, necnon de damno ſequuto, incertus tamen negative ſit, num ſuo conſilio, aut cooperatione damnum intulerit: Contra vero ſi dubium ſit poſitivum, an conſilium influxerit, ſeu probabile ſit propter validas rationes, quod non influxerit, amplectendam primam ſententiam, quod ad reſtitutionem non teneatur: In neutro tamen caſu amplectenda videtur tertia ſententia, quod ſcilicet ad partialem reſtitutionem teneatur; quia ſi dubium ſit negativum, ſtat in poſſeſſione præceptum reſtituendi ortum ex conſilio dato, & ideo totaliter reſtituendum: Si vero dubium ſit poſitivum, ſtat in poſſeſſione libertas, & ideo ne partialiter quidem reſtituendum. In caſu autem adducto a Molina de emente rem cum dubio, an ſit aliena, neque eſt in poſſeſſione libertas, neque præceptum reſtituendi, & ideo pro ratione dubii facienda eſt partialis reſtitutio, quæ omnia æque militant pro utroque foro.

ARTICULUS ULTIMUS.

Plurimæ celebres quæſtiones ex dictis reſolvuntur.

I. Non datur onus reſtitutionis, ſi dubitetur, an ex propria culpa perierit res depoſita, vel commodata, aut locata?

II. Quanam culpa juridice requiratur pro foro externo, & quanam theologica pro foro interno, ut detur hac in re onus reſtitutionis?

III. Probabiliter culpa interne gravis, ſed externe levis, a qua damnum cauſatur, non fert obligationem reſtituendi: Sicut nec trahit irregularitatem, cenſuram, aut reſervationem.

IV. Quid ſi tam debitor, quam creditor dubitent, an debito ſatisfactum ſit? Num iterata ſolutio ſaltem partialis facienda erit?

V. Si ſolus debitor dubitet, integra iterata ſolutio facienda eſt.

VI. Probabiliter etiam integre iterato ſolvendum eſt debitum, ſi non ſolum debitor, ſed etiam creditor negative dubitent de priori ſolutione.

VII. Quod ſi dubium ſit poſitivum, probabile eſt quod ad iteratam ſolutionem debitor non obligetur.

VIII. Quomodo ſolutio probabilis coæquetur debito certo?

IX. Qui homicidium ſuaſit, dubitat tamen, an conſilium ad homicidam pervenerit, aut an homicidium ſecutum ſit, probabiliter irregularitatem non incurrit.

X. Incurritur tamen, ſi ſolum dubitetur negative, an ex tali conſilio ſecutum ſit homicidium: Imo probabiliter incurritur, etiamſi tale dubium ſit poſitivum.

XI. Num ad reſtitutionem teneatur, qui ſuo ſuffragio cooperatus eſt ad damnum alterius, etiamſi circumſcripto

Digitized by Google

ſcripto tali ſuffragio idem damnum ſecuturum fuiſſet?

XII. Si ſuffragia fuerint ſecreta, omnes tenentur in ſolidum; Si vero publica, ii dumtaxat, qui ſententiam injuſtam irrevocabiliter concluſerunt.

I. INfertur itaque ex hactenus dictis reſolutio celebris illius quæſtionis, An depoſitarius, & commodatarius ad reſtitutionem obligentur, ſi dubitent, an res depoſita, vel commodata propria culpa perierit? Quidam apud Dian. part. 4. tr. 4. reſ. 30. putant teneri, quia verus Dominus in eo dubio non eſt privandus re ſua, vel valore æquivalente: Quod ſpeciali titulo dicendum eſſe de commodatario, putat Merolla, quia in dubio, an res perierit culpa commodatarii, potius pati debet damnum commodatarius, qui beneficium accepit, quam Dominus, qui contulit.

Sed communiter cum Leſſ. Rebell. Joa: Lug. quæſt. 4. negant; quia cum delictum non præſumatur, niſi ſufficienter probetur, tam depoſitarius, quam commodatarius in eo dubio ſunt in poſſeſſione innocentiæ ſuæ, ut habetur leg. *Merito ff. de Socio*. Tunc ad reſtitutionem tenerentur, quando certo conſtaret, aliquid culpabiliter omiſiſſe, vel commiſiſſe, unde facile poſſet res perire, & ſolum dubium eſſet, an ex culpabili omiſſione, vel actione orta fuiſſet rei deſtructio: Præſumendum enim eſſet contra depoſitarium, & commodatarium, ſicuti præſumendum eſt contra conſulentem, ſi conſtet de conſilio injuſto, & dubitetur, an influxerit in damnum ſequutum.

II. Verum tamen eſt, quod in foro exteriori, ſi ſolum perierit res depoſita, & incolumes maneant res depoſitarii, præſumitur dolus, & delictum, ex cap. *Abbas de depoſito*, donec probetur, depoſitarium non potuiſſe ſervare cum rebus ſuis etiam res depoſitas, quamvis viliores, v. gr. ab incendio, vel naufragio, aut incurſione Latronum; Præterea in foro externo ut Judex condemnet depoſitarium ad reſtitutionem, probari debet, ortam eſſe rei deſtructionem ex culpa juridica lata ab ipſo commiſſa, quia talis contractus eſt in bonum deponentis: Ut vero damnet commodatarium, ſatis eſt, ſi probetur, ortam eſſe rei deſtructionem ex culpa juridica leviſſima, quia talis contractus eſt in bonum ipſiuſmet commodatarii: ut demum Judex damnet locatarium, ſeu conductorem, ſatis eſt, ſi probetur, deſtructionem rei ortam eſſe ex culpa juridica levi, quia talis contractus eſt in bonum utriuſque, videlicet locantis, & locatarii. Ratio horum omnium eſt, quia in his caſibus forum externum præſumit dolum, & culpam Theologicam: *In foro* autem interno nulla datur *obligatio* reſtitutionis, etiam poſita culpa juridica latiſſima, ſi nulla adſit culpa Theologica gravis, v. gr. ſi ex oblivione, & inadvertentia inculpabili, aut leviter tantum culpabili omiſſa ſit debita diligentia. Ita communius cum Leſſ. cap. 7. n. 43. Henriquez, & aliis contra Nav. Mol. diſp. 293., Azor. tom. 3. lib. 7. cap. 7. Ratio eſt, quia in foro interno nulla debet dari pœna gravis, qualis eſt obligatio reſtituendi rem notabilem, ubi non præceſſit in eodem foro culpa gravis. In eo autem differunt in foro conſcientiæ contractus Commodati, Depoſiti, & Locati, quod voluntarie committere culpam leviſſimam juridicam in contractu commodati, qui eſt in bonum accipientis, ſit peccatum mortale: At in contractu depoſiti, qui eſt in bonum deponentis, non committitur peccatum mortale, niſi per voluntariam culpam juridicam latam: Et in contra-

ctu

ctu locati, vel pignoris, qui eſt in bonum utriuſque, committitur peccatum mortale per voluntariam culpam juridicam levem; non tamen per leviſſimam.

III. Dubitatur hic, An culpa contra juſtitiam interne gravis, ſed externe levis pariat in foro conſcientiæ obligationem reſtitutionis? V. gr. ſi quis ab Avaro furetur carolenum eo animo, ut præ dolore pereat; aut Judex ex odio gravi damnet reum peccando venialiter in adhibenda diligentia, ne injuſte ille damnetur; aut ſi quis ponat venenum in loco remoto a convictu hominum, eo tamen animo, ut ſi forte inimicus illud ſumat, moriatur? Lug. diſp. 8. ſect. 6., aliique putant, dari in hoc caſu obligationem reſtitutionis, quia damnum ſequitur ex actione injuſta graviter peccaminoſa.

Sed probabiliter negat Leſſius cap. 9. n. 113. Sanchez, & alii apud Tambur. lib. 8. tr. 3. cap. 2. Ratio eſt, quia ſola actio interna contra juſtitiam gravis nullam parit obligationem reſtitutionis, nec trahit irregularitatem; ut ſi quis cupiat occiſionem inimici: ergo neque actio interne gravis, ſeu mortaliter peccaminoſa, ſi externe ſit levis, ſeu quæ de ſe & ut plurimum conjungitur cum culpa ſolum veniali, ut in caſibus adductis. Probatur conſequentia, quia non datur obligatio reſtitutionis, niſi quando actio externa de ſe eſt cauſa damni gravis, non vero quando per accidens; aliter etiam quando quis fortuito aliquem occidit, teneretur ad reſtitutionem: Actio autem damnificativa externe levis non eſt per ſe cauſa damni gravis, ut patet: ergo ſi per accidens inducat damnum grave, non datur obligatio reſtitutionis: propterea conſequenter putat Tambur., quod ſequuto homicidio ex tali culpa, nec incurratur irregularitas, aut cenſura, aut reſervatio; Quamvis poſſet ſuperior expreſſe talem caſum ſibi ſervare, etiam ſub cenſura, & imponere pro illo irregularitatem, cum peccatum mortale ſufficienter tranſeat in actionem externam.

Confirmatur ex Leſſ. loc. cit., quia intentio prava non facit, quod opus ſit injuſtum, ſi de ſe non ſit tale; unde ſi Judex juſte damnet reum, non tamen ex affectu juſtitiæ, ſed ex odio perſonæ, iſta intentio prava non reddit occiſionem injuſtam: Sed hujuſmodi actiones externæ de ſe non damnificativæ graviter non ſunt de ſe graviter injuſtæ: Ergo ex intentione prava interna non evadunt injuſtæ graviter; atqui quoties actio externa non eſt graviter injuſta, non parit obligationem reſtitutionis ſub gravi: Ergo, ut ſupra.

IV. Infertur II. reſolutio alterius gravis quæſtionis, An ſcilicet teneatur integre reſtituere certus de debito, in dubio, an ſatisfecerit? Laym. lib. 1. tr. 1. cap. 5. cum Dian. part. 4. tr. 4. reſ. 32. probabile reputat, quod in hoc caſu, ſi etiam creditor dubitet de ſolutione, detur tantum obligatio reſtituendi partem debiti pro quantitate dubii; quia ſcilicet æquitas non patitur, ut debitor ſine culpa ſua magno periculo ſubjiciatur ſolvendi bis integrum debitum, creditor vero, qui pariter dubitat, an credito ſit ſatisfactum, nullo periculo ſit expoſitus. Imo Tannerus apud eundem Dian. putat debitorem ad nihil teneri, quando tam ipſe, quam creditor dubitant de ſolutione, ſed meliorem eſſe conditionem debitoris pecuniam ſuam poſſidentis; quia cum non ſit major ratio, cur debitor potius ſequi debeat partem tutiorem iterum ſolvendo, quam teneatur creditor ſequi partem tutiorem nihil iterum accipiendo, ſtandum pro debitore poſſidente pecuniam, & libertatem ſuam magis, quam pro creditore.

V. Di-

V. Dico equidem primo cum communi apud Sanch. lib. 1. cap. 10., & Suar. tom. 2. de Relig. lib. 2. c. 33., certum eſſe, quod ſi ſolus debitor dubitet, an debito ſatisfecerit, teneatur iterum integre ſatisfacere. Ratio eſt, quia in hoc dubio ſtat in poſſeſſione obligatio certo contracta, cui non ſatisfit per ſolutionem dubiam: Sic qui certo læſit famam alterius, & dubitat, an ſatisfecerit, tenetur iterum ſatisfacere: Præterea qui certo obligatur ad recitationem horarum, ad auditionem miſſæ &c. in dubio, an ſatisfecerit, tenetur in omnium ſententia iterum recitare, & audire, eo quod ſtet in poſſeſſione præceptum: ergo a fortiori id verum eſt in materia juſtitiæ; non ſolum quia eſt in poſſeſſione obligatio, ſed etiam quia cum juſtitia reſpiciat æqualitatem, & debito certo non æquetur ſolutio dubia; contra juſtitiam eſt, quod immunis ſit ab obligatione ſatisfaciendi, qui dubitat, an ſatisfecerit.

Dices, ſatis eſſe, quod ſolvat partialiter pro ratione dubii, nec requiri, quod integre iterum ſatisfiat; quandoquidem neque ponitur æqualitas, ſi poſito certo debito duplex ponatur ſolutio, altera dubia, altera certa. Verum quidem eſt, quod dubitans, an miſſam audierit, an jejunaverit, non ſatisfaciat, ſi partem miſſæ audiat, quia hæc non poſſunt apte dividi, & dubio commenſurari; Secus vero, quæ debentur ex juſtitia.

Sed contra eſt, quia ſicut in foro externo ex lege, *Titia textores ff. de legatis*; ita in foro interno dubia ſolutio habetur pro nulla: Et ratio eſt, quia ſicut quando eſt in poſſeſſione libertas, dubium de debito non trahit obligationem ſolvendi partem debiti dubii; ita quando eſt in poſſeſſione debitum, ſi ſuperveniat dubium de ſolutione, non deobligat a ſolvendo integre; in utroque enim caſu poſſeſſio fert jus certum, contra quod nihil operatur dubium ſuperveniens, ut mox iterum explicabimus.

VI. Dico ſecundo contra Laym., & Tannerum; Non ſolum quando ſolus debitor dubitat de ſolutione, ſed etiam quando de ea dubitat creditor, probabilius eſt, integram ſolutionem eſſe iterum faciendam. Ratio deducitur ex iiſdem principiis pro prima concluſione adductis; quia ſcilicet poſſeſſio ſtat pro obligatione, & poſſeſſio dat jus certum, contra quod nihil operatur dubium ſuperveniens. Quare ſicut ſi Petrus bona fide poſſideat aliquid, & tam ipſe, quam tu incipiatis dubitare, num res illa, quam poſſidet, ſit ſua, an tua, non poteris illam tibi uſurpare, ne partialiter quidem; ita ſi debitum tuum ſit certum, & ſtes in poſſeſſione, quamvis tam tu, quam creditor dubitetis de ſolutione facta, integre tamen teneris iterum ſolvere: hoc enim juſtitia *poſtulat*, ut ſicut quando poſſides tu, *non noceat* tibi dubium, an res ſit aliena, eo quod alter dominia rerum non eſſent firma, & omnia ſcrupulis eſſent obnoxia; ita quando poſſidet debitum, non noceat creditori dubium, an ſatisfeceris.

VII. Dico ultimo: Si debitum eſt certum, & dubitatur poſitive de ſolutione, ſeu adeſt ratio probabilis, & prudens judicium, quod ſatisfeceris, probabilius non teneris iterum ſatisfacere; Sicut non teneris iterum horas recitare, jejunare, miſſam audire &c., ſi probabile ſit, quod ſatisfeceris, aut ſi certo ſatisfeceris ſecundum opinionem probabilem de validitate actus, puta ſi recitaveris horas cum attentione tantum externa, quæ probabiliter ſatis eſt in recitatione horarum. Ita Laym., Boſſ. contra Lug. d. 16. §. 3., qui probabilem etiam putat ſententiam oppoſitam, quod ſcilicet in debito ex juſtitia non ſatis ſit probabilitas,

bilitas, quod ſatisfeceris, eo quod non videatur ſervari æqualitas, dando pro re certa rem incertam, & probabilem; & quia talis videtur eſſe intentio Contrahentium, ut pro mercibus certis recipiant pecuniam certam, non ſolutionem probabilem; Quod pariter docet Coninch de Sacr. diſp. 7. n. 68.

Ratio concluſionis a priori eſt, quia in moralibus (cum ſæpe certitudo haberi non poſſit, nec in talibus conſcientias nimis gravari oporteat) ad licite operandum ſatis eſt univerſim opinio probabilis, adeoque qui prudenter putat, ſe obligationi ſive ex juſtitia, ſive ex alia virtute ſatisfeciſſe, non tenetur iterum ſatisfacere.

VIII. Ad rationem in contrarium adductam a Lugo, nego non ſervari æqualitatem, dum pro debito certo datur ſolutio probabilis, aut pro merce certa pecunia probabilis; tum quia in moralibus probabilitas æquivalet certitudini; tum etiam quia uterque contrahentium æque in hoc gravatur, quod univerſim ſuæ obligationi ex juſtitia per ſolutionem probabilem ſatisfaciat.

Dices: Si res poſſideatur a Petro, & probabile ſit, quod ſit tua, non poteris illam tibi uſurpare, ut diximus articulo primo; ergo ſi ſtet in poſſeſſione obligatio, & probabile ſit, quod ſatisfeceris, neque eris immunis ab obligatione ſatisfaciendi; hoc enim æquitas poſtulat, ut ſicut poſſidenti rem bona fide non obſtat probabilitas, quod res non ſit ſua, ita quando ſtat debitum in poſſeſſione, non obſtet probabilitas, quod illi ſit ſatisfactum.

Reſpondeo nego conſequentiam; diſparitas eſt, quia in primo caſu poſſidetur res; in ſecundo jus ad rem ab alio poſſeſſam. Quando poſſidetur res ab aliquo, non ſatis eſt probabilitas, ſed requiritur certitudo, quod res ſit tua, ut poſſis illam tibi uſurpare, propter rationes adductas in eodem articulo primo, quia ſcilicet daretur aliter anſa furtis, turbaretur pax publica &c. & propterea damnata eſt ab Innoc. XI. prop. 37., quod ſcilicet Famuli poſſint occulte aliquid ab heris ſubripere, propter probabilitatem, quam habent, quod ſalarium non ſit juſtum: At quando creditor poſſidet creditum, tunc ſolum poſſidet jus ad rem a debitore poſſeſſam; ergo ut iterum debitor teneatur ſolvere, & ſpoliari re poſſeſſa, requiritur certitudo debiti: Quando autem probabile eſt, quod ſatisfecerit, non habetur certitudo debiti; unde per probabilem ſatisfactionem ſatisfit debito certo.

IX. Infertur tertio, quid dicendum, Utrum irregularitatem incurrat, qui ſuaſit homicidium, & dubitat, an ex ſuo conſilio illud ſequutum ſit?

Dicendum enim primo cum Sanchez lib. 1. cap. 12., quod ſi non conſtet aut de conſilio, aut de homicidio ſequuto, irregularitas non incurratur. Ratio eſt, quia ſtat in poſſeſſione innocentia, & immunitas ab irregularitate. Neque obſtat, quod in cap. *Significaſti* imponatur irregularitas pro homicidio, etiam in dubio facti; Nam ibi non eſt ſermo, quando dubium eſt, an poſita ſit actio injuſta, aut an ſecutum ſit homicidium, ſed ſolum quando certo couſtat de actione injuſta poſita, & de homicidio ſecuto, & ſolum dubitatur, an homicidium ſecutum ſit ex illa actione injuſta: Adeoque in dubio de conſilio, aut de homicidio ſecuto, cum ſtet in poſſeſſione libertas, & innocentia, non incurritur irregularitas.

X. Dicendum ſecundo cum Lug. q. 9. Sayro, Joa. Sanch., probabiliter incurri irregularitatem, ſi conſtet de homicidio ſecuto poſt conſilium datum; idque non ſolum ſi negative, ſed etiam ſi poſitive dubitetur, an homicidium ſequutum ſit ex tuo conſilio: Quod incurratur irregularitas, ſi hujuſmodi dubium ſit negativum, conſtat

ex

ex cap. laudato *Significaſti*; quod probabiliter incurratur, ſi hujuſmodi dubium ſit poſitivum, ſeu ſi rationes validæ oſtendant, conſilium non influxiſſe in homicidium (in quo caſu ad reſtitutionem ex dictis non obligaris) ratio eſt, quia in cap. *Significaſti*, imponitur irregularitas univerſim in dubio facti homicidii, nec eſt ratio, cur iſta pœna limitanda ſit ſolum ad dubium facti negativum; & non extendatur etiam ad dubium poſitivum; cum in utroque caſu præſupponatur culpa gravis, cui imponi poſſit irregularitas, & lex loquatur indefinite.

XI. Infertur demum deciſio illius quæſtionis, An teneatur ad reſtitutionem, qui ſuo ſuffragio cooperatur ad damnum alterius, v. g. ad ſententiam injuſtam, ad amittendum Officium, Beneficium, Cathedram, vel ad impoſitionem gabellæ injuſtæ &c., quando etiam ſecluſo tali ſuffragio ferretur ſententia injuſta ex eo, quod reliqua ſuffragia ſatis ſint ad ſententiam ferendam?

Reſpondeo, quod ſi ſententia injuſta a prioribus ſuffragiis publicis ſit concluſa, & tuum ſuperveniens non poſſit illam impedire, quamvis pecces contra juſtitiam addendo tuum ſuffragium injuſtum; tamen probabiliter non teneris ad reſtitutionem, ut docet Laym., Leſſ. lib. 2. cap. 13. dub. 3., & alii apud Dian. part. 1. tract. 3. reſol. 16. & 30.: Sicuti, ut diximus, non tenetur ad reſtitutionem qui ex odio addit flammas ſegetibus alienis omnino conflagrandis. Ratio eſt, quia in priori ad tuam cooperationem præſupponitur jam determinata cauſa damni; atque adeo tua cooperatio eſt omnino inefficax. Quod ſi ſuffragia priora eſſent revocabilia, procul dubio ad reſtitutionem tenereris; Sicut etiam ſi ſuffragium tuum eſſet ex primis, quamvis certo ſcias ex ſequentibus ſuffragiis iniquis ſententiam injuſtam eſſe concludendam, ut communiter docent contra Salonium apud eundem Dianam. Etenim qui primus ſuffragium tulit, poſuit efficacem cauſam damni, & poſitive contulit ad læſionem; Non ſecus ac ſi quis primus vulneret Petrum certo ſciens, quod a ſociis ſit confodiendus; hic enim vere homicida eſt, & tenetur ad reſtitutionem.

XII. Si tamen ſuffragia fuerint ſecreta, & incertum tibi ſit, Utrum tuum ſuffragium iniquum fuerit ex non neceſſariis ad concludendum ultimo loco datum? Prima ſententia eſt Rebelli, Sayri, Henriquez, Gran. apud Lug. diſp. 19. ſect. 2., qui deobligant omnes a reſtituendo, quia ſinguli ſunt in certa poſſeſſione ſuæ pecuniæ, quam non tenentur alteri tradere, niſi obligatio ſit luce meridiana clarior; cum autem incertum ſit, an ſuffragium cujuslibet fuerit ex primis, nemo certitudinem habet, quod damnum irrogaverit; atque adeo non tenetur ad reſtitutionem. Secunda ſententia eſt Molinæ, & Lugo obligantium quidem omnes, non tamen ad totum in ſolidum, ſed ſolum ad partem pro ratione dubii. Tertia demum, quam ſequimur, eſt Navarr., Bonac. diſp. 1. quæſt. 2. p. 8. apud Tamb. lib. 1. cap. 3. §. 7. verbo *ſuffragium*, exiſtimantium, omnes, qui ſuffragium tulerunt, teneri ad reſtitutionem in ſolidum. Ratio ex dictis eſt, tum quia poſſeſſio ſtat pro damno, quod conſtat illatum eſſe, tum etiam quia in foro externo judicaretur contra ſingulos: Ergo etiam in foro interno; cum externum non nitatur in tali caſu in falſa præſumptione; Ac demum, quia omnes conſlant unam cauſam adæquatam: Sicuti ſi centum trahant navim, quamvis nonaginta ſufficerent, omnes tamen illam trahunt, & ideo omnes ad reſtitutionem tenentur in ſolidum.

Dices: Adulter non tenetur alere filium

filium adulteræ in dubio, num ille ſit filius ſuus, an ſui patris: Imo neque tenetur ad medietatem alimentorum, per hoc præciſe, quia in dubiis melior eſt conditio Poſſidentis, ergo neque in caſu noſtro.

Reſpondeo nego conſequentiam: Nam in primo caſu poſſeſſio ſtat pro libertate, cum dubitetur, an ullum damnum ſit ſecutum ex adulterio: in ſecundo vero caſu poſſeſſio ſtat pro delicto; certum enim eſt, quod damnum ſecutum ſit, & ſolum dubitatur a quibusnam ſuffragiis ſit ſecutum: ut ſi duo jaciant ſuam ſagittam ad occidendum Petrum, quamvis neuter ſciat, an a ſua ſagitta ſit occiſus, uterque tamen ad reſtitutionem tenetur in ſolidum.

QUÆSTIO III.

Utrum in dubio prævaleat poſſeſſio etiam in materia aliarum virtutum a Juſtitia?

Oſtendimus hactenus, in materia Juſtitiæ meliorem eſſe ſemper in dubio conditionem poſſidentis, adeo ut bona fide poſſidens rem, aut jus aliquod non poſſit ab iis deturbari per dubium ſuperveniens, neque in foro interno, neque in externo. Inquirendum nunc, an etiam in materia aliarum virtutum hoc axioma habeat locum, & quænam regulæ haberi poſſint ad dignoſcendum, num poſſeſſio hic, & nunc ſtet pro libertate, an pro obligatione: In ſequentibus vero quæſtionibus oſtendendum in particulari percurrendo materias præſtantiores, quomodo ex hoc principio, & ex hujuſmodi regulis dubia omnia reſolvenda ſint.

ARTICULUS I.

An in omni materia potior ſit in dubio conditio Poſſidentis.

I. Probabilioriſtæ validis ratiocinationibus docent, ſolum in materia juſtitiæ, non vero aliarum virtutum meliorem eſſe in dubio conditionem Poſſidentis; atque adeo in dubio tutiorem partem eſſe eligendam.

II. Alii putant, meliorem eſſe conditionem Poſſidentis ſolum pro foro externo, ſed tutiorem partem eligendam pro foro interno.

III. Alii vero docent, ſolum relate ad præcepta negativa tutiorem partem eligendam eſſe in dubio; relate vero ad affirmativa meliorem eſſe conditionem Poſſidentis.

IV. Verius tamen, tam in materia juſtitiæ, quam aliarum virtutum, pro utroque foro melior in dubio eſt conditio poſſidentis.

V. In materia juſtitiæ hoc axioma eſt verum, non quia poſſidetur pecunia, ſed quia poſſidet aut libertas, aut obligatio. Quare idem etiam dicendum univerſim.

VI. Qui cum tali dubio operatur, ſolum ſe exponit periculo peccandi materialiter, non vero formaliter propter dictamen reflexum.

VII. Non opponuntur duo illa principia, *In*

In dubio melior eſt conditio poſſidentis, & In dubio tutior pars eligenda eſt.

VIII. Cur irregularitas incurratur etiam in dubio homicidii?

IX. Satisfit aliis Probabilioriſtarum objectionibus.

I. HÆc eſt potiſſima difficultas in hac materia, ex cujus reſolutione innumeræ quæſtiones dependent; ex iis enim, quæ pro rigidiore ſententia hic adducuntur, deſumunt Probabilioriſtæ argumenta potiſſima ad concludendum, illicitum eſſe univerſim ſequi opinionem minus probabilem in conflictu probabilioris.

Prima itaque ſententia rigidiſſima, quam ſequitur Vaſquez p. 2. diſp. 65. cap. 3. & diſp. 66. cap. 1. Azorius lib. 11. cap. 55., & alii apud Sanchez lib. 1. cap. 10. docet, in materia aliarum virtutum a juſtitia (v. g. ſi ambigas, an excommunicationem contraxeris, an votum emiſeris, an Horas recitaveris &c.) non eſſe meliorem in dubio conditionem poſſidentis, ſed ſequendum eſſe, quod tutius eſt. Ratio eſt primo, quia aliter dubitans de homicidio non eſſet irregularis, cum in eo poſſideat libertas, & immunitas ab irregularitate. Sequela autem eſt contra caput *Significaſti*, & caput *Ad audientiam de homicidio*. ergo falſum id, unde ſequitur.

Secundo, quia in cap. *Juvenis de ſponſalibus* decernit Pontifex, juvenem, qui cum puella nondum ſeptenni contraxerat, ac violare tentaverat, & poſtea ejus conſobrinam duxerat in uxorem, debere ab hoc matrimonio, tanquam irrito, ſeparari ob impedimentum publicæ honeſtatis: quod tamen impedimentum erat dubium, cum incertum eſſet, an priora ſponſalia fuiſſent valida: Et Pontifex iis verbis rationem reddit: *Quia in his, quæ dubia ſunt, quod certius æſtimamus tenere debemus*. Neque dicas, poſſeſſionem, & præſumptionem fuiſſe pro valore ſponſalium, & pro impedimento. Nam ſponſalia fuerunt contracta ante ſeptennium, quando non præſumitur uſus rationis; unde præſumebantur potius invalida. Pariter Pontifex in cap. *Illud de Clerico excommunicato* definit, Sacerdotem dubitantem de ſua excommunicatione eſſe deponendum, ſi ante abſolutionem celebraverit; & rationem reddit: *Quia in dubio tutior pars eſt eligenda:* Ubi advertunt Doctores, Pontificem ſupponere hoc axioma, tanquam indubitatum, nec per illud novam legem ſtatuere, quod talis Sacerdos ſit deponendus; Aliter ſi non ſupponeretur veritas illius axiomatis, Sacerdos non eſſet deponendus, eo quod contra nullam legem præviam deliquiſſet.

Tertia ratio eſt, quia niſi eſſet univerſim verum, quod in dubiis tutior pars eſt eligenda, ſequeretur, *quod in* quocumque dubio ſtandum *eſſet pro* libertate poſſidente; id tamen eſt contra jura allegata: ergo.

Quarto a priori, quia non ſolum tenemur vitare, quod certo eſt illicitum, ſed etiam quod dubium eſt, an ſit illicitum, ne exponamur periculo peccati, & per conſequens peccemus; quandoquidem Qui amat periculum, peribit in illo: ergo quandocumque dubitamus, an aliquid ſit illicitum, ſive ſtet in poſſeſſione libertas, ſive præceptum, nunquam poteſt eſſe melior conditio libertatis, ſed ſemper tenemur ſequi, quod tutius eſt. Et ratio ulterior, quam ingenioſe promovet P. Thyrſus Gonzalez, eſt, quia in dubio nunquam poſſidet libertas; nam quando dubitatur, an ſit v. g. emiſſum votum peregrinandi, dubitatur, an libere, & licite poſſit omitti peregrinatio, ſicut poteram, antequam dubium ſuperveniret: quando autem ſic dubitatur, ceſſat poſſeſſio libertatis, & conſurgit

ſurgit dubium, num detur libertas: ergo in dubio extra materiam juſtitiæ nunquam libertas poſſidet: Contra vero ſi quis poſſideat bona fide in materia juſtitiæ, v. g. pecuniam, conſurgente dubio, an ſit reſtituenda, licet ceſſet poſseſsio libertatis retinendi pecuniam; at non ceſsat poſseſsio pecuniæ, quæ tradit jus certum, & ideo poteſt pecunia retineri.

Confirmatur, quia inter duo mala minus eſt eligendum: Ergo a fortiori in dubio, an aliquid ſit illicitum, eligendum, quod tutius eſt, ne malum, & illicitum præ licito, & bono eligamus.

II. Secunda ſententia Armillæ, Panormit., Sylv., Nav. & aliorum apud eundem Sanch. docet, in dubiis extra materiam juſtitiæ, tutiorem partem eſſe eligendam in foro interno, ſed meliorem eſſe conditionem poſſidentis pro foro externo. Ratio diſcriminis eſt, quia in foro interno nemo poteſt ſine culpa committere id, de quo dubitat, an ſit illicitum, cum nemo poſſit ſe exponere periculo peccandi; at judici in foro externo convenit potius abſolvere nocentem, quam condemnare innocentem, ex leg. *Abſentem* ff. *De pœn.*; Neque obſtat, quod forum internum, & externum pariformiter judicare debeant, ubi externum non nititur falſa præſumptione. Nam, ut notat Valerus, utriuſque fori idem judicium eſt, quando forum externum obligat, non vero quando deobligat; quia tunc forum internum, ne exponat ſe periculo peccandi, attendere debet, quod tutius eſt; forum vero externum attendit quod eſt favorabilius, ex *Reg. Jur. in* 6. quæ habet: *Cum jura partium ſunt obſcura, favendum eſt potius Reo, quam Actori*.

III. Tertia eſt Garziæ de Benef. part. 7. cap. 2. putantis, etiam in foro interno meliorem eſſe in dubiis conditionem poſſidentis, relate tamen ad præcepta affirmativa dumtaxat; ſed tutiorem partem eligendam eſſe relate ad præcepta negativa. V. g. in dubio, an tenearis audire Sacrum, non obligaris; ſecus vero in dubio, an tenearis abſtinere a carnibus; aut a petendo debito in dubio de valore matrimonii. Ratio videtur eſſe, quia, ut quis obligetur ad non agendum, ſatis eſt, ſi dubitet, an ſibi liceat id facere necne; quilibet enim tenetur abſtinere ab eo, de quo dubitat, an ſit illicitum, ne exponat ſe periculo peccandi: Contra vero, ut quis obligetur ad aliquid poſitive faciendum, debet obligatio, utpote oneroſa, conſtare; Quod ſi de ea non conſtet, militabit regula 65. jur. in 6., *In pari delicto, vel cauſa, melior eſt conditio poſſidentis.* Hinc infert Garz., non ſolum in dubio homicidii, ſed etiam in dubio cujuſvis facti, ob quod incurritur irregularitas, debere quemlibet ſe gerere, tanquam irregularem; idque propter periculum errandi contra ſalutem animæ; ut dicitur in cap. *Significaſti*; ubi non inducitur jus novum, ſed ex hac generali regula declaratur obligatio præexiſtens. Infert ſecundo, quod ſicut in præceptis, ita pariter in votis datur obligatio abſtinendi ab opere in dubio de Voto emiſso, ſi hoc ſit negativum, v. g. de non nubendo; Non datur vero obligatio ponendi opus in dubio de voto, ſi hoc ſit affirmativum, v. g. de danda eleemoſyna.

IV. Poſtrema communior, & probabilior ſententia indiſcriminatim docet cum Suar. de Cenſ. diſp. 4. ſect. 5. Sanch. lib. 2. diſp. 41. Laym., Fagun., Pal., Filliuc., Bonac., Navar. & aliis, regulam illam, In dubio melior eſt conditio poſſidentis, habere locum in materia non ſolum juſtitiæ, ſed etiam aliarum virtutum, tam pro foro exteriori, quam pro interiori, adeo ut ſemper liceat deponere practice dubium ſpeculativum, quoties præſuppo-

nitur poſseſſio libertatis, ſi dubium poſt debitam diligentiam præmiſsam vinci non poteſt. Probatur, quia poſſeſsio eſt titulus univerſalis, & communis omnibus virtutibus (ſicut obedientia, quæ eſt pars potentialis juſtitiæ tranſcendit omnes virtutes) Etenim juxta communem uſum loquendi in materia omnium virtutum dicitur voluntas poſsidere ſuam libertatem, donec præcepto, vel voto v. g. obligetur; ergo prævalere debet poſſeſsio in materia omnium virtutum. Probatur conſequentia, quia non aliunde in materia juſtitiæ melior eſt conditio poſſidentis, niſi quia poſſidens præter jus dubium proprietatis, in quo par eſt alteri, habet etiam jus certum poſseſſionis, in quo alterum excedit; atqui etiam in materia aliarum virtutum, præter jus dubium obligationis, vel deobligationis utriuſque partis poteſt dari in altera tantum parte certa poſſeſſio, vel (ne fiat lis in vocabulo) quaſi poſseſſio libertatis, vel obligationis, in qua una pars alteram excedat; ergo etiam in materia aliarum virtutum melior eſt conditio poſſidentis.

V. Neque dicas, ideo in materia juſtitiæ prævalere poſseſsionem, quia pecunia rigoroſe poſſidetur, etiam in dubio proprietatis rei: Libertas vero, ſupervenientе dubio, nec poſſidetur poſseſſione rigoroſa (quæ definitur, Rei corporalis detentio, corporis, animi, juriſque adminiculo, h. e. animo habendi illam ut ſuam, & jure non reluctante) nec poſseſſione minus rigoroſa, ut dicuntur v. g. Beati Deum poſſidere; quandoquidem dubium ſuperveniens deturbat libertatem a ſua poſseſſione; dubitare enim v. g. an voveris jejunium, eſt dubitare, an perſeveret libertas comedendi: ergo in materia aliarum virtutum a juſtitia ſuborto dubio libertas ipſa eſt dubia, & conſequenter non datur ullum jus certum prævalens ratione poſſeſſionis.

Nam contra eſt, quia in materia juſtitiæ non dicitur prævalere poſſeſſio pecuniæ, ſed poſſeſſio libertatis, vel obligationis; non ſecus ac in aliis virtutibus. Conſtat hoc evidenter; nam ſi quis poſſideat legitime pecuniam, & dubitet, an ſatisfecerit debito certo, non dicitur habere ullum jus, eo quod pecuniam poſſideat; immo dicitur poſſidere debitum, ſeu obligatio ſatisfaciendi, non vero libertas: Ergo quia ſimilis poſseſſio libertatis, vel obligationis habetur in materia aliarum virtutum, ideo in quovis dubio melior eſt conditio poſſidentis. Quare univerſim tunc dicitur poſſidere libertas, tam in materia juſtitiæ, quam in aliis virtutibus, quando immediate ante dubium ſubortum certa erat moralis libertas: Contra vero tunc dicitur poſſidere obligatio, quando ante dubium ſubortum obligatio erat certa: Atqui in omni materia melior eſt conditio *obligationis*, ſi illa ſit in poſseſſione: Ergo a pari melior erit conditio libertatis, ſi illa poſſideat.

Confirmatur primo impugnando ſecundam ſententiam. Idem eſt *judicium* fori interni, ac externi, ſive forum externum obliget, ſive deobliget, quoties forum externum non nititur in præſumptione falſa; ut fuſe oſtendit Sanch. lib. 1. cap. 10. Nam ſicut irrationabiliter forum externum deobligaret ſine cauſa, ita pariter internum: Atqui forum externum neminem cogit, ſi dubia ſit obligatio in quavis materia, ſed judicat pro libertatis poſseſſione, quia favorabilior eſt cauſa Rei, quam Actoris: ergo etiam id haberi debet in foro interno.

VI. Neq; obſtat, quod exponeret ſe periculo peccandi, qui v. g. dubitans, an voverit jejunium, nollet jejunare. Nam ab omnibus admittendum, quod ſine peccato formali poſſit quis in dubio

bio ſpeculativo operari, quoties poteſt tale dubium practice deponere: quod oſtendimus ex eo, quia ſi quis v. g. adhibeat attritionem in Sacramento Pœnitentiæ, juxta probabiliſſimam opinionem (eſto non tutiorem) non peccat, quamvis exponat Sacramentum periculo remotiſſimo fruſtrationis: Etenim ex dictamine reflexo conſcientiæ, quod liceat ſequi opinionem probabiliſſimam (qualis eſt opinio de ſufficientia attritionis in Sacramento) poteſt deponi practice dubium ſpeculativum: Ita dicimus in caſu noſtro, videlicet ex dictamine conſcientiæ reflexo, quod melior ſit in dubio conditio poſſidentis, & quod in pari cauſa favendum potius Reo, quam Actori, poſſe deponi practice dubium illud ſpeculativum, an voveris jejunium, & an comeſtio ſit illicita; unde ſine ullo peccato formali poteris in tali dubio ſpeculativo comedere.

Confirmatur ſecundo impugnando tertiam ſententiam Garziæ. Ideo enim in præceptis affirmativis non tenetur quis operari, niſi conſtet de obligatione ponendi opus; quia tunc valet regula adducta, *Cum jura partium ſunt obſcura, favendum eſt potius Reo, quam Actori*, & illa alia: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*. Nam qui eſt in poſſeſſione libertatis non audiendi Sacrum v. g. non eſt obligandus ad audiendum, niſi conſtet de obligatione; Atqui hoc etiam militat in præceptis negativis; qui enim v. g. eſt in poſſeſſione, quod non abſtineat ab eſu carnium, non videtur privandus hac libertate, niſi conſtet de obligatione; ergo idem omnino dicendum in utriſque præceptis.

Neque obſtat, quod dubitans, an teneatur abſtinere ab eſu carnium, ſi comedat, exponat ſe periculo peccandi. Nam jam explicavimus, quod ſine ullo peccato formali exponeret ſe periculo peccati tantum materialis, propter dictamen conſcientiæ reflexum quo practice deponeret dubium ſpeculativum. Adde, quod ſi poſſeſſio in aliis virtutibus non prævalet, ne homo ſe exponat periculo peccandi, nec prævalere deberet in materia juſtitiæ. Sequela non admittitur, ergo nec id, unde ſequitur. Probatur autem ſequela, quia ſicut qui dubitat, an voverit v. g. tenetur per adverſarios votum adimplere, ne ſe exponat periculo violandi votum; ita qui dubitat, an res, quam poſſidet, ſit aliena, teneretur illam reſtituere, ne ſe exponat periculo retinendi rem alienam, quod eſt intrinſece malum; non ſecus ac tranſgredi votum: ergo ſi poſſeſſio prævalet in materia juſtitiæ, debet etiam in materia aliarum virtutum prævalere.

VII. Ad rationes in contrarium pro prima ſententia ut plane ſatisfiat, notandum ex Joa. Sancio diſp. 42., quod illæ duæ regulæ juris, *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*, &, *In dubio tutior pars eligenda eſt*, non ſint contrariæ, ſed una alteram explicet. Nam qui favet poſſidenti, ſequitur partem tutiorem, cum omnia jura velint, in dubio favendum eſſe poſſeſſioni; qui autem ſequitur ſententiam omni jure probatam, ſequitur quod tutius eſt: Quare ſicut quando quis certus de debito dubitat de ſolutione, per hoc quod iterum ſolvat, ita favet debito poſſidenti, ut ſequatur partem tutiorem; Eodem prorſus modo quando quis dubitat de debito, per hoc quod non ſolvat, ita favet libertati poſſidenti, ut ſequatur etiam partem tutiorem; cum tutius ſit favere poſſidenti, quam illi non favere. Præterea Sanch. loc. cit. Fagund., Palaus, Salas apud Boſſ. n. 1203. putant, axioma illud, *In dubiis tutior pars eligenda eſt*, intelligendum eſſe ex conſilio, & perfectione, non ex præcepto; niſi in caſibus in jure expreſſis; ut in irregularitate orta ex dubio homicidii. Demum Leſſ.,

Azor., Suar. de Cens. diſp. 4. ſect. 5., Sanch. lib. 2. diſp. 41. explicant hoc axioma dicendo, verum eſſe in dubio practico, non in ſpeculativo; Nam ſi quis ſpeculative dubitet, e. g. an conficiatur Sacramentum Pœnitentiæ cum ſola Attritione, non eatenus tenetur contritionem adhibere, & tutiorem partem ſequi; ſecus vero, ſi practice dubitaret, an liceat attritionem adhibere, tunc enim deberet tutiorem partem ſequi.

VIII. Ad primam rationem in contrarium directe reſpondet Arriag. 1. 2. diſp. 25. & Jo. Sanch., Pontificem decreviſſe, quod irregularitatem incurrerit Presbyter, qui alium vulneravit, & dubium erat, utrum ex vulnere, an ex infirmitate ſuperveniente mortuus eſſet; quia in tali caſu poſſeſſio ſtabat pro delicto, ac pro præcepto, cum conſtaret de vulnere, & de morte ſequuta, juxta dicta quæſtione præcedenti. Facilius vero reſpondet Suar., Fag., Sanch., Pal., id decreviſſe Pontificem ex illa regula, In dubiis tutior pars eſt eligenda, non tanquam neceſſaria in omnibus materiis, ſed tanquam optimo conſilio, cui proinde innixus decrevit, in dubio homicidii incurri irregularitatem propter ſpecialem irreverentiam, quam habet homicidium ad ſacros Ordines. Unde non concluditur, in aliis ſimilibus dubiis ſive facti, ſive juris pariter incurri irregularitatem.

IX. Ad ſecundam ex cap. *Juvenis*, Pontifex non dixit, amplectendam eſſe partem tutiorem; nam tutius eſſet ſtare pro valore matrimonii, ex cap. *Licet de Teſtib.*, ſed dixit, quod certius æſtimamus, tenere debemus; & quia certius exiſtimavit, valida fuiſſe priora ſponſalia, tum quia puella erat ſeptennio proxima, tum quia nixa erat ad copulam, unde malitia videbatur ætatem ſupplere, ideo decrevit, ſequens matrimonium fuiſſe nullum propter impedimentum publicæ honeſtatis, ortum ex prioribus ſponſalibus conſobrinæ. Quare hujuſmodi impedimentum erat Pontifici moraliter certum, non dubium, ut colligit Gloſſa apud Sanch. loc. cit.

Ad id, quod additur ex cap. *de Clerico miniſtrante* reſpondent Avila, Sanch., Pal., Epiſcopum illum ſe immiſcuiſſe divinis, antequam diligentiam adhiberet ad inveſtigandum, an excommunicationem incurrerit; & ideo deponendus fuit; quia in dubio iſto practico tenebatur partem tutiorem eligere. Hinc Pontifex non tulit novam legem, ſed id decrevit ex axiomate receptiſſimo, quod in dubio practico teneamur eligere, quod tutius eſt. Reſpondent alii cum Alterio, conſtitiſſe per famam de illius excommunicatione; unde quia dubium in eo Sacerdote oriebatur ex ignorantia craſſa, & culpabili, merito fuit punitus.

Ad tertiam dicimus, non ſolum in dubio practico, ſed in eo etiam dubio ſpeculativo, in quo ita expreſſum eſt in jure, tutiorem partem eſſe eligendam.

Ad ultimam, oſtendimus, quomodo depoſito practice dubio ſpeculativo per dictamen conſcientiæ reflexum certum, & indubitatum ſine ullo peccato formali exponi poſſit quilibet periculo peccati materialis; Et quomodo in dubio ſuperveniente poſſeſſio libertatis certa prævaleat, nec deturbetur per dubium ſpeculativum de licita operatione.

Neque dicas, quod dubitans ſpeculative debeat etiam dubitare practice, an licite operetur. Nam ex dubio ſpeculativo non oritur practicum, ut ſupra diximus, niſi in illis duobus caſibus, videlicet quando nulla eſt adhibita diligentia ad expellendum dubium ſpeculativum, & quando nulla ſubeſt cauſa non dubitandi practice; juſta autem cauſa in caſu noſtro eſt poſſeſſio libertatis.

Ad.

Digitized by Google

Ad confirmationem, ex duobus malis minus eligendum; aliter argueretur affectus ad malum; & ideo in dubio practico, an aliquid ſit illicitum, ab eo abſtinendum; non tamen in dubio ſpeculativo practice depoſito, in quo nullum periculum ſubeſt peccati formalis.

ARTICULUS II.

Traduntur regulæ ad dignoſcendum pro qua parte ſtet in dubiis poſſeſſio.

I. Regulæ, quæ traduntur, non facile in ſingulis caſibus rite applicantur.
II. Prima regula, eaque facillima eſt inſpicere, num tempore præcedat libertas, an obligatio? Et quæ præcedit, illa dicitur poſſidere, eique favendum, ut liquet exemplificando in multis caſibus.
III. In plurimis tamen aliis caſibus variant Doctores, utra præcedat?
IV. Altera regula eſt, poſſeſſionem pro ea parte ſtare, pro qua ſtat juris, ſeu fori externi præſumptio.
V. Juris autem præſumptio eſt quædam conjectura probabilis, quæ deſumitur ex communiter contingentibus. Quod ſi præſumptio ipſa ſit probabilis, habetur pro nulla, eo quod ferret probabilitatem probabilitatis, atque adeo tenuem probabilitatem.
VI. Plura in hanc rem animadvertuntur.

I. DEſudant Doctores in aſſignanda generali regula ad dignoſcendum pro libertate ne, an pro obligatione ſtet poſſeſſio, cui proinde in dubiis faveatur; in multis enim caſibus regulæ non facile aptari poſſunt, unde oritur varietas opinionum.

II. Prima regula, eaque facillima eſt ex Arriag. 1. 2. diſp. 25. n. 58. Si prius tempore ſit libertas, quam obligatio, illa poſſidet, illique in dubio favendum: Secus vero, ſi tempore præcedat obligatio; V. gr. quia die Jovis prius tempore eſt libertas comedendi carnes, quàm obligatio abſtinendi die Veneris, in dubio, an ſit elapſa media nox, poſſidet libertas, & poteris carnes comedere: Contra vero, quia die Saturni prius tempore eſt obligatio abſtinendi a carnibus, quàm libertas comedendi die Dominico, ideo in dubio, an ſit elapſa media nox, poſſidet obligatio, nec poteris licite carnes comedere.

Hinc ſequitur primo, quod, quando debitum eſt dubium, non teneris ſolvere, quia præcedit libertas: quando vero debitum eſt certum, & ſolutio dubia, teneris ſolvere, quia præcedit obligatio. Sequitur ſecundo, quod ſi dubites, an compleveris annum vigeſimum primum, non teneris ad jejunium; teneris vero, ſi dubites, an attigeris ſexageſimum. Tertio ſi dubites, an juriſdictio expiraverit, poteris abſolvere; ſecus vero ſi dubites, an habueris juriſdictionem. Quarto ſi dubites, an habueris facultatem abſolvendi ab aliquo reſervato, non poteris abſolvere, quia præcedit obligatio; contra vero, ſi data tibi facultate audiendi confeſſiones, dubites, an aliquod peccatum ſit reſervatum, poteris ab illo abſolvere, quia præcedit libertas. Quinto ſi dubites, an beneficium ſit pingue, probabiliter ex Caramuele non teneris ad horas, quia præcedit libertas; ſi vero dubites, an evaſerit tenue, certe ad horas teneris, quia præcedit obligatio.

III. Hæc tamen regula, utut veriſſima, non facile tamen univerſim eſt applicabilis. Hinc variæ ſunt Doctorum opiniones in multis caſibus. Et primo, ſi dubites, an diſpenſatio obtenta in impedimento matrimonii ſit valida, putat Molin., quod non poſſis matrimonium contrahere; quia videtur

tur præcedere obligatio : Alii tamen apud Dian. part. 4. tract. 3. reſ. 45. cenſent, quod poſſis ; quia in dubio ſemper judicandum eſt pro valore actus, ex leg. *Quoties ff. de rebus dubiis*, unde videtur præcedere libertas ; quandoquidem prius eſt certitudo diſpenſationis , deinde dubium de ejus validitate .

Secundo , ſi Miles dubitet de juſtitia Belli, Suar. , Dian. , & alii apud Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. putant , quod poſſit pugnare , quia Princeps eſt in poſſeſſione præcipiendi , & Miles in poſſeſſione libere ſerviendi in Militia , etiamſi non ſit vaſſallus ; unde videtur præcedere libertas ; Vaſquez tamen , & Lug. negant , quia videtur ſtare in poſſeſſione lex non pugnandi contra Juſtitiam , & non exponendi ſe periculo occidendi alios injuſte .

Tertio, ſi dubitetur, an cenſura lata fuerit valida ? an a legitimo ſuperiore &c. ? Quarto ſi dubitetur , an votum ſit emiſſum ante ſeptennium ? Quinto ſi dubites , an vota Filii ſint emiſſa ante ætatem requiſitam (ſcilicet perſonalia ante pubertatem , & realia ante annum vigeſimum quintum) unde dubitas , an poſſint a Patre irritari ? Sexto, ſi dubites, an comeſtio facta fuerit ante mediam noctem, atque adeo an poſſis mane communicare ? Septimo in dubio , an legitime interrogeris a Judice , atque adeo an tenearis ſine æquivocatione reſpondere ? Octavo , in dubio an Gabella ſit juſta, & conſequenter an tenearis illam ſolvere ? Nono , ſi dubites , an conſilium datum homicidæ influxerit in occiſionem Clerici, atque adeo an tenearis ad reſtitutionem , & an excommunicationem incurreris ? Decimo, in dubio, an profeſſio Religioſa fuerit valida ? Undecimo , ſi ædificium corruat ſub Artifice, ægrotus pereat ſub Medico , cauſa perdatur ſub Advocato , Depoſitum , Locatum , Commodatum apud te pereat , & dubitetur, an ex gravi culpa Artificis , Medici &c. ea acciderint ? In his , & ſimilibus innumeris caſibus videndis apud Tambur. loc. cit. multi Doctores primæ notæ putant eſſe in poſſeſſione, ac præcedere libertatem , & conſequenter illi favendum : Alii vero præcedere , & eſſe in poſſeſſione obligationem, & pro illa ſtandum. Quare, ut facilius iſta enodentur, alia regula a Doctoribus aſſignatur , unde appareat , pro qua parte ſtet poſſeſſio.

IV. Secunda itaque regula ex Sanch. cap. 10. Bonac. , Pal. , Filliuc. , eſt , poſſeſſionem in dubio pro illa eſſe parte , pro qua ſtat juris, ſeu fori externi præſumptio . Quare ſi præſumptio fori externi faveat libertati, nulla datur obligatio; ſecus vero ſi faveat obligationi . Ratio eſt , quia jura non præſumunt abſque cauſa, ſed ex probabili conjectura, atque adeo, *ubi* certa eſt juris præſumptio pro aliqua parte, illa pars reputari debet vera, donec probetur oppoſitum ab altera parte, cui incumbit onus probandi, ut oſtendit Menoch. lib. 1. de præſumpt. quæſt. 4. , & Molin. diſp. 196. Hinc infert Joa: Lugo, quod ſi adjecta matrimonio conditione impoſſibili dubitetur de conſenſu adjicientis illam , ſtandum ſit in utroque foro præſumptioni fori externi , quod favore Matrimonii conditionem illam habet pro non adjecta, ut oſtendit Sanch. lib. 5. diſp. 3. Similiter , quoties eſt dubia Teſtatoris voluntas, ſtandum juris præſumptioni; Quare cum jus præſumat, legatum v. gr. non compenſari cum alio debito Teſtatoris erga Legatarium, poterit is tuta conſcientia legatum ſibi relictum accipere, & præterea creditum ſuum recuperare.

Notandum tamen , quod quamvis hæc regula ſit certiſſima , difficile tamen

men eſt aſſignare ulterius generalem regulam ad dignoſcendum, pro qua parte ſtet juris præſumptio. Nam ſi dicas, pro ea parte ſtare juris præſumptionem, atque adeo poſſeſſionem, quæ alteri transfert onus probandi oppoſitum; verum quidem dicitur; ſed rurſus aſſignanda eſſet regula ad dignoſcendum, utra pars poſſit alteri transferre onus probandi oppoſitum, quæ quia vix poteſt aſſignari, ideo in ſingulis materiis examinare oportet, pro qua parte ſtet præſumptio, ac poſſeſſio, pro libertate ne, an pro obligatione? quod ſequentibus quæſtionibus præſtabimus.

V. Dico interim Juris, ſeu fori externi præſumptionem eſſe veriſimilitudinem quandam ſufficientem ad rem aliquam credendam; ſeu eſſe conjecturam probabilem, quæ præſeferat veritatem, donec oppoſitum probet Advocatus, in quem ejus probationis onus transfertur. Et univerſim hæc probabilis conjectura deſumi ſolet ex communiter contingentibus. Quando autem hujuſmodi præſumptio pro hac, vel illa parte eſt dubia (ut non raro contingit) tunc judicandum eſt, ac ſi nulla præſumptio ſubeſſet: Sicut, quando dubium eſt de legitima poſſeſſione, non cenſetur dari poſſeſſio; quia tunc utriuſque partis par eſt cauſa, ut notat Salas 1. 2. tract. 8. diſp. 1. ſect. 23., & Palaus tract. 1. diſp. 3. punct. 6.

VI. Sequitur ex dictis primo, poſſeſſionem non ſemper in dubio favere poſſidenti, niſi certum ſit, poſſeſſionem eſſe legitimam; & jus commune, aut aliam juris præſumptionem non eſſe contra poſſidentem, ut notat Maſcardus: Præſumitur tamen eſſe legitima, donec probetur oppoſitum.

Sequitur ſecundo, quod ſi pro utraque parte, videlicet pro libertate, & pro obligatione ſint præſumptiones æquales, itaut nequeat formari judicium certum, pro qua parte ſtet poſſeſſio, tunc adjudicandum erit, ac ſi pro neutra parte haberetur præſumptio, ſed eſſet merum dubium, ut notat Palaus tract. 1. diſp. 3. p. 6. Ratio eſt, quia pro utraque parte par eſt cauſa; ſicuti in æquali dubio de poſſeſſione aſſerit Salas loc. cit.; Si vero efficaciores, & validiores præſumptiones pro una parte ſint, quam pro altera, pro illa judicandum, quia validior vincit minus validam; ſicut præſumptio vehemens vincit gravem, & violenta vincit vehementem, ut docent communiter Juriſtæ apud Menochium lib. 1. quæſt. 30. & Portellus p. 1. caſu 37. Hæc tamen validior præſumptio debet parere pro foro interno moralem certitudinem, ut poſſit alter ſpoliari re, quam poſſidet, cum non ſit ad id ſatis mera probabilitas.

Sequitur ultimo, in dubio facti poſſeſſionem ſtare pro parte negante factum. Ratio eſt, quia nunquam factum præſumitur; imo præſumitur non fuiſſe, ut communiter docent Juriſperiti ex leg. *prima Cod. de probationibus*; ubi ſtatuitur, quod qui factum affirmat, ſubeat onus probandi illud; nam, cum facta ſint ſuapte natura incerta, eorum probatio dicitur dubia, adeoque probanda. Ubi notandum, ſpectare ad dubium facti non ſolum ipſam ſubſtantiam operationis, ſed etiam quæ ad operationis modum, aut conditionem ſpectant. Quare non ſolum eſt dubium facti, ſi dubitetur v. gr. an ſit ſecuta mors, an ſit emiſſum votum &c. ſed etiam ſi dubitetur, an veneno, vel gladio quis ſit occiſus, an compleverit ſeptennium, aut habuerit uſum rationis Titius, dum votum emiſit &c.

Regula tamen prædicta, quod ſcilicet factum non præſumitur, patitur ſuas limitationes. Nam primo quando factum de jure erat faciendum, illud præſumitur, v. g. ſi conſtet, vo-

tum eſſe emiſſum, aut matrimonium celebratum, & dubitetur, an cum ſufficienti deliberatione, tunc licèt deliberatio ſit quid facti; præſumitur tamen interveniſſe. Secundo, quæ communiter fieri ſolent, præſumuntur facta, dum non probatur oppoſitum: v. g. ſi conſtet, factum eſſe Teſtamentum, & dubitetur, an fuerit de eo rogatus Notarius, præſumitur rogatus, quia hoc conſuevit fieri. Tertio, ſi concurrant cauſæ præſumendi factum principale, v. g. teſtamentum, tunc etiam factum minus principale præſumi debet; acceſſorium enim ſequitur principale, ut oſtendit Maſcard. concl. 732. ex multis canonibus. Et hæc ſunt principia quædam univerſalia, quæ ad hanc materiam de conſcientia dubia ſpectant. Ut autem facile ex his principiis concluſiones, & caſus particulares deduci poſſint, operæ pretium eſt per præcipuas materias diſcurrere, circa quas conſcientia dubia verſari poteſt. Sit ergo

QUÆSTIO IV.

De Conſcientia dubia, in materia legis, aut præcepti.

EX triplici capite hujuſmodi conſcientia dubia poteſt oriri. Primo ex parte præcepti, dubitando, an ſit impoſitum? an uſu receptum? an abrogatum conſuetudine, aut diſpenſatione? Secundo ex parte rei præceptæ, dubitando, an ſit licita? an excedat poteſtatem præcipientis, eo quod ſit præter regulam, aut contra Superioris Prælati præceptum? Tertio ex parte Prælati præcipientis, ſi dubitetur, an Superior ſit legitimus? vel an ſit hujus Subditi Superior? De ſingulis ſeorſim agendum, examinando pariter, quando habeat locum uſus Epichejæ?

ARTICULUS I.

Num teneamur obedire in dubio, an extet Lex?

I. Probabilius negandum contra Probabilioriſtas: Sicut etiam in dubio voti, juramenti, & ſimilium.

II. Hinc reſolvitur quid dicendum in dubio, an lex aliquem caſum comprehendat? An ea ſit promulgata? An acceptata, vel uſu recepta, aut derogata? Et ſi dubitetur, An detur excuſatio ſufficiens?

III. In dubio, an ſufficienter excuſeris, ſæpe habere poteſt locum epicheja, quatenus prævalet lex naturalis non exponendi ſe periculo gravis damni.

IV. Quod ſi de hoc gravi periculo pariter dubitetur, obligabit lex, quippe quæ eſt in poſſeſſione.

I. AFfirmant abſolute Vaſquez 1. 2. diſp. 64. cap. 3. Azor. 1. 1. tract. 2. cap. 19. quæſt. 10., Barboſ., & alii ob rationes Probabilioriſtarum adductas articulo primo ſuperioris quæſtionis. Sed communius, & probabilius Doctores negant, ullam obligationem conſurgere, quoties dubitatur, an lex ſive naturalis, ſive Divina poſitiva, ſive humana, vel præceptum,

ptum, aut conſuetudo legitime introducta extent; ſi, facta diligenti inquiſitione ad veritatem inveſtigandam, adhuc dubium perſeveret. Idemque docent contra Cordub., Sayr., Turrian., Lorcam, & alios apud Dian. p. 4. tr. 3. reſ. 10., in dubio voti, ac juramenti, nec non in dubio Juris de excommunicatione, & irregularitate. Ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio Poſſidentis in quavis materia, ſive juſtitiæ, ſive aliarum virtutum, ut oſtendimus in quæſtione antecedente; in his autem caſibus poſſeſſio eſt pro libertate, cum quilibet ſit ſuarum actionum dominus, & libere in illis procedere poſſit, quoties non conſtat, ſe eſſe ligatum.

Confirmatur, quia nemo obligatur lege, quæ non ſit ſufficienter propoſita, & promulgata, ut communiter conceditur; Quoties autem facta morali diligentia non conſtat, an detur aliqua lex, toties non eſt ſufficienter propoſita, & promulgata; ergo hujuſmodi lex non obligat. Adde ex Sanch., quod in tali dubio forum externum non judicat, dubitantem eſſe ligatum, neque illum condemnat.

Neque obſtat, quod tutior pars eligenda ſit, ne dubitans exponat ſe periculo peccandi. Quandoquidem in his caſibus nullum imminet periculum peccati formalis; ut ſupra oſtendimus.

II. Sequitur hinc plurium quæſtionum reſolutio. Et primo, quid dicendum, ſi conſtet de lege, & dubitetur de illius ſenſu, an ſcilicet talem caſum comprehendat? Secundo, num obliget Lex, ſi dubitetur, an ſit promulgata? Tertio, ſi dubitetur, an ſit acceptata, vel uſu recepta, vel derogata, aut diſpenſata? Quarto, ſi dubitetur, an detur excuſatio ſufficiens ab ejus obſervatione?

Ad primam enim reſpondetur, caſum illum non comprehendi, quia tunc perinde eſt, ac dubitare de lege, an impoſita ſit pro tali caſu, ut notat Sanch. lib. 11. diſp. 41. n. 33.; Prius tamen conſulendus eſt, ſi fieri commode poteſt, Legiſlator, aut Superior, ut legem exponat.

Ad ſecundam reſpondetur negative, ut probabiliter docent Palaus, & Dian. 1. p. tr. 10. reſ. 3. Ratio eſt, quia lex ſine promulgatione non obligat, ut habetur §. *Illis autem*, *Inſtit. de contrahenda emptione*: Ergo, cum dubitatur de promulgatione, non poſſidet lex in quantum potens obligare, atque adeo non obligat.

Ad tertiam reſpondetur affirmative cum Sanch., Filliuc., Laym. contra Nav., Azor., Palaum, Salas, Rebell. apud Dian. loc. cit. reſ. 1. & 2. quia vere poſſidet lex, quando dubitatur, an ſit acceptata, vel abrogata: Habet enim pro ſe juris præſumptionem, & alleganti non eſſe receptam incumbit onus probandi; & quouſque non probet, tenetur ad legis obſervantiam.

Dices, ſicut non obligat lex non promulgata, ita non obligat lex non acceptata: Ergo, ſicut non obligat lex in dubio, an ſit promulgata, ut conceſſimus, ita neque in dubio, an ſit acceptata.

Reſpondetur, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia promulgatio legis non præſumitur, cum non detur in legiſlatore obligatio promulgandi legem ſuam; poteſt enim nolle, quod obliget ſaltem per aliquod tempus: Contra vero acceptatio legis præſumitur, quia datur obligatio acceptandi legem juſtam: Damnata enim eſt ab Alex. VII. prop. 28., quæ habet: *Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem a Principe promulgatam*: Hinc communius docent, legem ante promulgationem non obligare; ſecus vero ante acceptationem. Quamvis verum ſit, quod, ſi non acceptetur, etiamſi ſine cauſa, & cum

cul-

Digitized by Google

culpa populi, non obliget, quia legiſlator humanus non præſumitur, quod velit obligare Populum lege, quæ ſupponitur ardua, dum non acceptatur. A fortiori lex obligat, ſi dubitetur, an ſit abrogata, vel diſpenſata: Aperte enim conſtat, in hoc caſu legem poſſidere.

Ad quartam: Cenſet Salas 1. 2. tr. 8. diſp. 1. ſect. 35. apud Dian. p. 4. tr. 3. reſol. 22., legem non obligare, ſi dubium ſit, an detur excuſatio ſufficiens ab ejus obſervatione, quando hæc eſt incommoda, & moleſta; tum quia in pœnalibus ſequi debemus benigniorem interpretationem; tum etiam quia non præſumitur, quod velit legiſlator humanus obligare cum tanto onere. Sed communiter docent, legem obligare; quia lex poſſidet: Sicut enim in dubio, an legem impleveris, teneris illam implere, quia lex poſſidet, & obligationi certæ non ſatisfit per ſolutionem dubiam; ita pariter in dubio, an ſufficienter excuſeris, teneris lege, quæ eſt in poſſeſſione.

Hinc fit, Beneficiarium dubitantem de beneficii tenuitate teneri ad horas, quia obligatio univerſalis eſt certa, excuſatio eſt dubia; Ita Vaſquez, Bardi diſp. *6.* cap. *6.* contra Salas, & Cordub.

III. Non negaverim tamen, quod ſi lex ſit nimis moleſta, in dubio, an ſufficienter excuſeris, poſſit aliquando habere locum epikeja, hoc eſt legis emendatio, ſeu benigna interpretatio; V. g., ſi dubitas, an jejunium, vel recitatio horarum ſint graviter nocitura tuæ valetudini, nec potes commode ad ſuperiorem recurrere pro diſpenſatione, ut debes, tunc benigne poteris mentem legiſlatoris interpretari, quod ſcilicet nolit te ad jejunium, aut recitationem Horarum obligare cum periculo gravis damni, juxta doctrinam Salas loc. cit. Ratio eſt, quia ſicut periculum v. g. ne incidas in latrones, excuſat, ne domo exeas ad audiendum Sacrum; & tale periculum, ſeu dubium eſt certa excuſatio; ita dubium, ne per jejunium incidas in grave damnum, excuſat te a jejunio, & tale dubium eſt certa pariter excuſatio. Unde in tali caſu, quo locum habet epikeja, dicendum, quod habeas ſufficientem excuſationem, ſi certum ſit periculum ſubeundi grave damnum; Ratio a priori eſt, quia in hoc dubio poſſeſſio non eſt pro lege eccleſiaſtica de jejunio, ſed pro lege naturæ, quæ dictat, Nemini licere exponere ſe periculo vitæ, aut gravis nocumenti corporalis.

IV. Quod ſi de hoc ipſo dubitetur, num ſcilicet periculum gravis damni ſit remotum, an proximum; unde dubites, an ſufficienter ex tali periculo excuſeris ab obligatione v. g. jejunii; Tunc, ſi non patet aditus ad ſuperiorem, non eſſe locum epikejæ, docent communius Doctores cum D. Th. 1. 2. qu. *96.* art. *6.*, Suar., Vaſq., Sanch., Palao, Bonac. apud Bard. diſp. 4. c. 10. contra Henriq., & Sylv. Ratio eſt, quia in tali dubio poſſidet lex.

ARTICULUS II.

Enodantur nonnulla ad Epichejam ſpectantia.

I. Licitum probabiliter eſt uti Epicheja, etiam quando habetur probabile dumtaxat judicium, quod nolit ſuperior in tali caſu obligare.

II. Num lex debeat ceſſare contrarie, an ſufficiat, quod ſolum ceſſet negative, ut licitus ſit uſus epicheja? Ubi, num finis legis adequatus debeat pariter ceſſare contrarie, ut ceſſet lex obligare?

III. Lex naturalis ſolum capax eſt ſimplicis interpretationis, non vero epicheja preſſe dicta.

IV.

IV. Quænam conditiones requiruntur, ut locum habeat epicheja?

V. Divina lex capax eſt epicheja preſſe dicta, non quidem relate ad divinam mentem, ſed relate ad verba legis, caſum particularem non comprehendentis.

I. Dubitatur primo, Sitne licitus uſus epichejæ, ſi ſolum probabiliter judicetur, noluiſſe legislatorem in tali caſu obligare, an vero requiratur certitudo?

Vaſq. in 1. 2. diſp. 176. cap. 3. negat, uſum epichejæ licere, niſi certo conſtet, nolle ſuperiorem pro tali caſu obligare; Etenim cum lex poſſideat, ob ſolum judicium probabile non eſt deſerenda: Sicut non potes Titium ſpoliare re, quam poſſidet, ob ſolam probabilitatem, quod res illa ſit tua.

Equidem cenſeo cum Suar. lib. 6. de Leg. cap. 8. licitum eſſe uti epicheja, etiamſi probabiliter tantum voluntatem ſuperioris benignam interpretemur, dummodo ſuperior conveniri nequeat: At non eſſe licitum ea uti, ſi pateat aditus ad ſuperiorem. Ratio primæ partis eſt, quia univerſim in rebus moralibus judicium probabile ſufficiens eſt ad operationem cohoneſtandam: Aliter grave onus eſſet in actibus humanis ſemper requirere cognitionem evidentem; quæ raro admodum haberi poteſt. Ratio ſecundæ partis eſt, quia, ſi patet aditus ad ſuperiorem, diſſentaneum videtur rectæ rationi, verba legis rejicere ob ſolas conjecturas, quando voluntatem, & mentem ſuperioris exploratam habere poſſumus. Ita communiter cum Suar. loc. cit, Filliuc., & aliis: Quamvis probabiliter Palaus putet tom. 1. diſp. 5. punct. 3. §. 2., ſatis eſſe opinionem probabilem ſine recurſu ad ſuperiorem; Sicut quando probabile eſt dari ſufficientem excuſationem a jejunio e. g., & quando probabile eſt, nos non obligari voto, aut alia lege naturali, poſſumus juxta probabilem opinionem operari abſque recurſu ad ſuperiorem.

Ad rationem in contrarium adductam a Vaſquez reſpondetur, legem non poſſidere pro tali caſu, quo probabiliter judicatur, legislatorem noluiſſe obligare; Etenim, ſi probabile eſt, ſuperiorem nolle pro aliquo caſu obligare, probabile eſt etiam, quod pro tali caſu non obliget lex a ſuperiore lata; adeoque lex non poſſidet.

Inſtabis, ſi probabile ſit, quod res præcepta ſit illicita, vel excedat poteſtatem præcipientis, adhuc tenemur obedire, dummodo non conſtet, quod res illicita præcipiatur; Et ratio eſt, quia ſuperior eſt in poſſeſſione præcipiendi; ergo pariter ſi probabile ſit, quod nolit ſuperior obligare.

Reſpondeo antecedens eſſe inferius diſcutiendum; Sed, eo tranſmiſſo, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia in eo caſu poſſidet vis præceptiva ſuperioris, & habetur in eo voluntas præcipiendi; unde ſtandum pro validitate præcepti, donec conſtet, rem præceptam eſſe illicitam: At in caſu noſtro non poſſidet voluntas præcipiendi pro tali caſu, ſi probabile eſt, Legislatorem nolle talem caſum comprehendere, atque adeo lex non poſſidet.

II. Dubitatur ſecundo, An, ut ſit licitus uſus Epikejæ, Lex debeat ceſſare contrarie, an ſatis ſit, quod ceſſet tantum negative. Dicitur ceſſare contrarie, quando legem obſervando in caſu particulari peccatur contra aliam legem præſtantiorem; ut ſi quis reddat gladium furioſo, vel ſi quis ut audiat Miſſam, relinquat moribundum: Dicitur vero ceſſare tantum negative, ſi legem obſervando non peccatur; ut ſi quis valde defatigatus, ita ut jejunare non teneatur, adhuc velit jejunare. Hoc poſito: Si dicatur, quod lex debeat ceſſare contrarie, ut liceat uſus Epikejæ, ſequeretur, quod uſus

Epi-

Epikejæ eſſet præceptus, non permiſſus; quod nemo dixerit: Si vero dicatur ſufficere, quod ceſſet negative, multa abſurda ſequerentur, quæ congerunt Auctores oſtendentes, quod ceſſante tantum negative fine legis in caſu particulari, non eatenus ceſſare debeat legis obligatio pro eodem caſu. Nam primo ſequeretur, præcepta Eccleſiaſtica ceſſante negative fine talium præceptorum non obligare; unde viri perfecti non tenerentur jejunare, quia in ipſis ceſſat finis hujus legis, qui eſt macerare carnem, & paſſiones deordinatas attemperare: Poſſent etiam viri eximiæ ſanctitatis Moniales alloqui, & Monaſteria ingredi, quia in iis ceſſat finis prohibitionis, ne ſcilicet Moniales a conſuetis exercitiis ſpiritualibus perturbentur; adjuvarentur enim potius in progreſſu ad virtutes: Sic poſſent legi libri prohibiti, quoties in aliquo caſu ceſſat finis, qui univerſim eſt, ne pervertantur legentes. Deinde poſſet etiam in lege naturali dari exemptio, ſi ejus finis ceſſaret; unde poſſet eſſe licita ſimplex fornicatio, ſi ceſſaret omnino periculum malæ educationis in prole.

Reſpondeo, nonnullos apud Suar. lib. *6.* de leg. cap. 1. admittere, quod ceſſet obligatio legis in caſu particulari, quo ceſſat adæquatus finis illius ſolum negative; Sicut ceſſat obligatio correctionis fraternæ, ſi hic & nunc non ſperatur fructus: Conantur tamen oſtendere, hinc non ſequi abſurda adducta, quia in iis caſibus non ceſſat finis legis adæquatus; v. g. fornicatio non prohibetur præciſe, ne male educetur proles; aliter non eſſent prohibitæ delectationes moroſæ in re venerea, & alia peccata contra naturam: Quare prohibetur etiam fornicatio, ne animum a cœleſtibus avocemus; & permittitur conjugium, quia onera matrimonii revocant animum ad cœleſtia, a quibus delectationes carnales avocant: Sic lectio librorum prohibitorum interdicitur etiam in odium auctoris, & ne paſſim hujuſmodi libri occurrant in manibus eorum, qui facile decipi poſſunt; unde raro ceſſat finis adæquatus, atque adeo raro juxta hanc ſententiam hujuſmodi libri legi poſſunt, aut retineri. Communior tamen ſententia docet, tunc ceſſare legis obligationem, quando ejus adæquatus finis vel ceſſat negative in univerſali, vel contrarie in caſu particulari; Unde lex Tridentini v. g. præcipiens, quod matrimonio præmittantur denunciationes, ut, ſi adſint impedimenta, manifeſtentur, obligat etiam in caſu particulari, quo certum eſt, nulla adeſſe impedimenta, quia ejus finis adæquatus non ceſſat in univerſali: Sed quidquid ſit de hac quæſtione,

Ad dubium propoſitum dico, ad uſum epichejæ licitum non requiri, ut ceſſet lex contrarie, ſeu ut ejus *obſervatio* ſit peccatum (ut accidit *quando* quis ex epicheja omittit audire Sacrum, ne deſerat moribundum) aliter uſus epichejæ ſemper eſſet præceptus, non permiſſus: Quare ſufficit, ut ſit valde difficile, & arduum in caſu aliquo particulari legem ſervare; talis enim lex corrigenda eſt, utpote quæ non debet ad res nimis arduas obligare; dedecet enim prudentem legiſlatorem non ſolum iniqua præcipere, ſed etiam inhumana, ac ardua, quæ ad publicum bonum non ſpectant. Id tamen intelligendum, quando res præcepta non eſt lege naturali vetita, ac intrinſece mala, ut eſt ſimplex fornicatio, perjurium &c., nam ad hæc vitanda ſemper, & in omni caſu obligamur, & cum quolibet incommodo.

III. Dubitatur ultimo, an poſſit aliquando admitti epichejæ uſus etiam in lege naturali.

Suar., Vaſq., Arriag., Amic. *diſp.* 4. de Leg. ſect. 4. negant, legem naturalem

talem capacem eſſe epichejæ; munus enim epichejæ eſt corrigere, & emendare in caſu particulari legem deficientem; Lex autem naturalis nunquam deficit, nec corrigi poteſt, unde non eſt capax epichejæ: Sicut nec datur diſpenſatio proprie dicta in lege naturali, eo quod lex naturalis ſit immutabilis. Oppoſitum tamen ſentiunt Corduba, Salas, Nav. Quemadmodum enim lex poſitiva eſt capax epichejæ, quia in caſu particulari poteſt deficere, puta lex de audiendo Sacro; cum enim ea non excipiat expreſſe caſum, quo aliquis ſine magna difficultate non poſſet adire Eccleſiam ad Sacrum audiendum, ideo in tali caſu lex iſta corrigitur ab epicheja; Ita pariter deficere poteſt, & per epichejam corrigi lex naturalis in caſu particulari: v. g. lex naturalis de reddendo depoſito, quia non excipit expreſſe caſum, quo reddendus ſit gladius domino furioſo, ideo per epichejam in eo caſu emendatur, nec datur obligatio reſtitutionis; Sicut etiam lex vetans homicidium non obligat, quando occiſio fit a miniſtris juſtitiæ, vel ad juſtam defenſionem; & lex naturalis de ſervando juramento, aut voto in multis pariter caſibus non obligat.

Dico equidem cum Bardi diſp. 4. cap. 3., legem naturalem eſſe quidem capacem ſimplicis interpretationis; non tamen epichejæ rigoroſe dictæ.

Primum oſtendunt exempla adducta; lex enim v. g. naturalis de non occidendo, quamvis videatur univerſalis, & omnes caſus comprehendere, explicanda tamen eſt juxta internum rationis dictamen, quod pariter eſt lex naturalis; atque adeo in aliquibus circumſtantiis non obligat. Secundum vero probatur, quia epicheja, ut conſtat ex D. Th. 1. 2. q. 46. art. 6. eſt correctio legis univerſalis deficientis in caſu particulari; lex autem naturalis univerſalis, v. g. de non occidendo, non deficit in caſu particulari, quo occiſio facienda eſt a miniſtris juſtitiæ; cum id ipſum lex naturalis dictet: Ergo non eſt capax epichejæ ſtricte dictæ. Contra vero lex poſitiva, v. g. de audiendo Sacro, capax eſt epichejæ, quia talis lex, utpote univerſalis, deficit in caſu particulari, quo relinquendus ſit moribundus; nec a lege poſitiva, ſed a lege naturali præcipitur omiſſio Sacri, ne moribundus deſeratur.

IV. Nota demum, quatuor conditiones requiri, ut liceat uſus epichejæ, ſeu benignæ interpretationis legis. Prima, quod caſus non excipiatur, eo quod ſit hic, & nunc illicitus: Unde qui omittit Sacrum, ne deſerat v. g. moribundum, non dicitur uti epicheja, hoc eſt benigna legis interpretatione; nam omittendum tunc eſt Sacrum ex neceſſitate legis naturalis, non ex benigna interpretatione legis poſitivæ. Secunda, ut non excludatur caſus ab ipſa lege: Sic non dicitur benigne interpretari legem naturalem miniſter juſtitiæ damnans reum ad mortem, quia lex ipſa naturalis de non occidendo excipit hunc caſum, & ideo non requiritur benigna interpretatio mentis legislatoris. Tertia, ut lex univerſalis comprehendat verbis ſuis, ſecundum ſui ſpeciem, caſum hunc particularem; aliter non eſſet opus hic & nunc interpretatione. Quarta, quod tales circumſtantiæ concurrant, ut caſus in particulari prudenter exiſtimetur non comprehenſus ſecundum mentem legislatoris; atque adeo ſi legislator adeſſet, utique illum excluderet: Sic enim epicheja rigorem legis prudenter mitigat, & in medio poſita, inter jus, & rigorem juris, inter virtutes recenſetur.

V. Ex dictis ſequitur, quid dicendum ad quæſtionem, an lex divina poſitiva capax ſit epichejæ. Negant enim

enim Vaſq. in 1. 2. diſp. 186. & Merolla, quia epicheja videtur habere locum in caſu particulari, quo deficit lex univerſalis, eo quod legiſlator non potuit omnes caſus particulares prævidere, lex autem divina non poteſt ſic deficere; ergo non videtur capax epichejæ. Dicendum tamen cum Marratio de Leg. diſp. 6. ſect. 2., & Bard. loc. cit. eſſe capacem epichejæ ſtricte dictæ, v. g. lex divina de integritate materiali Confeſſionis, & lex de præmittenda Confeſſione mortalium Communioni, ex epicheja non obligant, quando imminet grave damnum. Ratio eſt, quia lex divina poſitiva univerſalis deficit in caſu particulari, non quia Deus talem caſum non prævidit, ut legiſlator humanus, ſed quia erat incongruum infinitos caſus particulares in ſua lege exprimere; Quare poteſt lex divina pati correctionem non relate ad Divinam mentem, ſed relate ad verba legis, quippe quæ ex Ariſt. 5. Ethic. 5. ferri debet de univerſali: Quod Vaſquez ipſe loc. cit. admittit dicens; Quamvis lex divina poſitiva, ſi ſolum literam attendas, in caſu ſingulari errare, & ita emendari poſſe videatur; comparata tamen cum mente auctoris non errat, quia talis caſus menti illius recte occurrit, etiamſi illum expreſſe excipere noluerit.

ARTICULUS III.

Teneamurne obedire in dubio, an res præcepta ſit licita?

I. Quod non teneamur, videtur ſolide a gravibus Auctoribus ſuaderi.
II. Sed communius docent, obediendum eſſe.
III. Nec videtur negandum, ſi præceptum facile impleri poteſt.
IV. Rationes in contrarium evacuantur.
V. Hinc multa ad praxim inferuntur.
VI. Triplex certitudo requiritur, ut ſubditus non teneatur obedire.
VII. Probabile videtur, quod in tali dubio ſubditus non teneatur obedire, ſi res præcepta ſit nimis moleſta, & ardua.
VIII. Ex quo plura etiam ad praxim deducuntur.
IX. Immo cum gravi alterius præjudicio non ſolum non teneris, ſed nec poteris obedire.
X. In multis caſibus poteſt ſuperior licite præcipere, quin ſubditus obtemperare teneatur.
XI. Id tamen per accidens contingit, puta ex opinione utrinque probabili &c.

I. PRima ſententia docet, non eſſe obediendum ſuperiori in tali dubio, cum Vaſq., Salas, Adrian. Ratio eſt, quia præceptum ſuperioris non poteſt facere licitum, quod alioqui eſt illicitum: Atqui & illicitum eſt, & intrinſece malum, facere, quod dubitas, an ſit licitum: Ergo non poteſt illud, accedente præcepto ſuperioris, reddi licitum, atque adeo obediendum non eſt. Neque enim poteſt conſcientia dubia deponi ob ſolum ſuperioris præceptum, quia ſubditus non videt ratione præcepti ſpecialem honeſtatem in re præcepta.

Confirmatur primo, quia Prælatus non eſt in poſſeſſione præcipiendi res illicitas: ergo cum dubitatur, an res præcepta ſit illicita, dubitatur pariter, an poſſit illam ſuperior præcipere; atque adeo ſubditus repugnans tali præcepto non ſpoliat ſuperiorem poſſeſſione præcipiendi rem illam, unde non eſt, cur teneatur, aut poſſit obedire.

Confirmatur ſecundo. Si quid a te petat Titius, & dubites, an debeas, non teneris dare; ergo ſi quid præcipiat ſuperior, & dubites, an ſit licitum,

Digitized by Google

citum, quia conſequenter dubitas etiam, an debeas obedire, ideo non teneris.

Confirmatur ultimo. Major eſt obligatio voti, quam Præcepti Superioris; In dubio autem, an res Deo promiſſa ſit licita, votum non obligat, nec juramentum: ergo nec præceptum. Et ratio a priori eſt, quia quando concurrunt duo præcepta incompoſſibilia, prævalet præſtantius: In caſu autem noſtro cum præcepto ſuperioris concurrit præceptum juris naturalis, ne exponamur periculo faciendi, quod eſt illicitum; ergo hoc prævalet; atque adeo obedire non tenemur, nec poſſumus.

II. Secunda ſententia communior cum Molin., Azor., Valent., Sanch. lib. 6. cap. 3. aſſerit, obediendum eſſe, quamvis ſubditus dubitet, an res præcepta ſit illicita, vel excedat poteſtatem præcipientis. Ratio eſt, quia Aug. in cap. *Quid culpatur* 23. q. 1. docet, Regi quamvis iniquo bellum indicenti ſubditum poſſe, atque adeo teneri obedire, dum non conſtet de injuſtitia belli. Hæc ſunt verba Aug. contra Fauſt. cap. 75. *Vir juſtus, ſi ſub Rege homine etiam ſacrilego militet, recte poteſt illo jubente bellare, ſi quod ſibi jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt; vel utrum ſit, certum non eſt; ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.*

Probatur ſecundo, quia ſuperior, quatenus ſuperior, habet præcipiendi poſſeſſionem, & ſubditus obligationem obediendi: ergo in dubio melior eſt conditio ſuperioris, quem non poteſt ſubditus ſpoliare hac poſſeſſione, dum non conſtat, illicitum eſſe præceptum, aut excedens ejus poteſtatem. Neque obſtat ratio in contrarium adducta, quod ſcilicet ſuperior non ſit in poſſeſſione præcipiendi res illicitas: Ratione enim ſui muneris eſt in poſſeſſione præcipiendi quæcumque ſibi licita videntur, dum non conſtat de turpitudine, quamvis tibi videantur illicita: qua poſſeſſione non poteſt ſubditus illum ſpoliare; unde dum dubitat de honeſtate præcepti, non ex ſuo, ſed ex ſuperioris judicio honeſtatem præcepti, ejuſque obligationem menſurare debet.

Confirmatur, quia ille dicitur poſſidere, pro quo datur præſumptio juris, ita ut in alterum transferatur onus probandi ſuam exceptionem; ſed præceptum ſuperioris in dubio præſumitur juſtum, ut oſtendit ex prædicto cap. *Quid culpatur* Covar., & alii. ergo ſuperior habet jus, & poſſeſſionem præcipiendi quæcumque non conſtiterint illicita; unde in dubio præſumendum eſt eſſe licita, quin culpa ulla committatur in obediendo. Et ratio a priori eſt, quia cum dubio ſpeculativo nullum committitur peccatum, quoties ratio aliqua urget ad formandum judicium practicum contrarium; hæc autem ratio eſt poſſeſſio præcipiendi, quæ reperitur in ſuperiore, & præponderat poſſeſſioni libertatis ſubditi, ut oſtendimus.

III. Dico equidem primo cum hac ſecunda ſententia; Quoties præceptum facile impleri poteſt, obediendum eſt, etiam in dubio de ejus honeſtate.

Probatur, quia nulla eſt ratio excuſans a ſubjectione, & obedientia debita ſuperiori; dubium enim de honeſtate præcepti non excuſat, quouſque non probetur turpitudo, quia ſubdito incumbit onus probandi turpitudinem præcepti, ut diximus; nec ſuperior tenetur probare, præceptum eſſe licitum, & honeſtum; cum hoc ſemper in jure præſumatur: Quare, ut notat Palaus tract. 1. diſp. 3. punct. 13.; Superiores non tenentur rationem reddere ſubditis eorum, quæ præcipiunt, nec ſubditi poſſunt judicium

cium certum ſuperioris ſuo dubio anteponere.

Confirmatur, quia conjux dubitans de nullitate matrimonii tenetur alteri petenti reddere debitum præciſe per hoc, quod ille ſit in poſſeſſione petendi: Ergo etiam ſubditus dubitans, an res præcepta ſit illicita, tenetur obedire, ne ſpoliet ſuperiorem poſſeſſione præcipiendi, antequam certus omnino ſit de malitia rei præceptæ.

IV. Ad primam rationem in contrarium reſpondeo, verum quidem eſſe, quod præceptum ſuperioris non poſſit per ſe reddere licitum, quod alias erat illicitum; adeoque nequeat facere, ut licite obedias, ſi practice dubites, an ſit licita obedientia: poteſt tamen præceptum ſuperioris per accidens reddere licitum, quod alias erat illicitum, quatenus ſtante præcepto habetur ratio efficax, & conſequenter obligatio deponendi conſcientiam illam ſpeculative dubiam, & exiſtimandi licitum eſſe practice, quod ſpeculative videbatur illicitum, ut recte docet Sanch. loc. cit., Salas, Mol. diſput. 113.

Ad primam confirmationem: Ex eo quod ſuperior ſit in poſſeſſione præcipiendi res licitas, fit, quod præſumatur licitum quodcumque à ſubdito non oſtenditur illicitum: non eſt autem illicitum id, de quo ſpeculative tantum dubitatur, an ſit illicitum, ſi adſit ratio efficax deponendi practice dubium ſpeculativum, qualis eſt auctoritas ſuperioris præcipientis.

Ad ſecundam, conceſſo antecedente, negatur conſequentia; nam Titius non eſt in poſſeſſione petendi res tuas, tanquam ſibi debitas: Contra vero ſuperior eſt in poſſeſſione petendi a te obedientiam, tanquam debitam præcepto ſuo, ut diximus de conjuge.

Ad tertiam diſpar eſt ratio de voto, ac de præcepto; nam cum ſuperioris ſit gubernare ſubditos in rebus dubiis, ejus præceptum ſubditos reddit ſecuros; quod non præſtat votum, aut juramentum. Ratio demum a priori in argumento adducta tunc probaret, ut notat Sanchez loc. cit., quando pugnaret præceptum juris naturalis cum præcepto ſuperioris: in caſu autem noſtro non pugnat; quia præceptum naturale ſolum vetat, ne exponamur periculo tranſgreſſionis formalis, non vero materialis; quando autem deponitur practice propter authoritatem ſuperioris dubium ſpeculativum, non habetur periculum niſi peccati tantum materialis: ergo præceptum naturale non pugnat cum præcepto ſuperioris; Præſertim quia hic eſt veluti interpres voluntatis divinæ in dubiis; cum ſit Dei vicarius; ut bene inquit Sotus mem. 3. quæſt. 2. de tegendo ſecreto.

V. Sequitur hinc primo, ægrotos v. g. teneri parere ſuperiori *præcipienti*, ne jejunent, ne recitent *horas &c.*, etiamſi dubitent, an ratione ægritudinis excuſentur; quia præceptum ſuperioris in eo caſu legitime interpretatur, ægrotum legis obligatione non teneri: Contra vero ceſſante præcepto, non licet ſubditis ſpeculative dubitantibus de rei honeſtate illam exequi per hoc præciſe, quod noverint ſuperiorem cenſere rem illam eſſe licitam, niſi forte ea eſſet ſcientia ſuperioris, ut ea ducti ſubditi prudenter judicarent eſſe probabilem honeſtatem talis objecti. Ratio eſt, quia ſecluſo præcepto, aut doctrina ſuperioris reddente probabilem ſuam opinionem, non habetur ſufficiens cauſa deponendi practice dubium ſpeculativum, ex eo præciſe quod ſuperior ita ſentiat: Quare, ut notat Sanchez, ſi ſuperior uni ſubdito præcipiat, quod abſtineat a jejunio, propter ægritudinem, de qua dubitatur, an ſufficienter excuſet, non licet alteri ſubdito eadem ægritudine labo-

laboranti non jejunare: Sicuti non poteſt confeſſiones audire, qui dubitat de ſua ſufficientia; poteſt tamen, ſi accedat præceptum ſuperioris: Et Miles dubitans de injuſtitia belli poteſt pugnare, ſi ſit ſubditus, & ei præcipiatur; Secus vero, ſi non ſit ſubditus, nec habeat probabilem opinionem de belli juſtitia, ut communiter docent contra Salas, Vaſq., Nav. apud Meroll. n. 327.

Sequitur ſecundo, ut Subditus teneatur parere, non eſſe opus, quod illi conſtet, rem præceptam eſſe licitam, ſed ſatis eſſe, quod non conſtet evidenter oppoſitum. Ita expreſſe docet D. Auguſtinus in verbis laudatis contra Fauſtum, & Valentia diſp. 7. qu. 2.; qui bene ſubdit, evidens in præſenti fore, non quod ſoli ſubdito forſan ex paſſione tale videtur, ſed quod piorum, ac peritorum judicio evidens judicabitur.

VI. Sequitur ultimo ex Sanch. loc. cit., quod, ut ſubditus non teneatur obedire, triplex certitudo requiratur. Prima, quod res præcepta aut ſit illicita, aut excedat poteſtatem ſuperioris. Secunda, quod ſuperior non poſſit in ea re diſpenſare. Tertia, quod ſi poſſit diſpenſare, non habeat ſufficientem cauſam diſpenſandi.

VII. Dico ſecundo, quoties præceptum eſt de re nimis moleſta, ac difficili, v. g. de longa peregrinatione, abſtinentia, &c., in dubio de honeſtate præcepti probabilius eſt, ſubditum non teneri obedire, donec re maturius perpenſa conſtet, eam eſſe licitam. Ita Sanch. lib. 6. cap. 3. Arriag. 1. 2. diſp. 26. Sal., Sayr., Jo. Lug. quæſt. 13.; & hanc opinionem tutam eſſe in praxi fatetur Palaus tr. 1. diſp. 3. puncto 13., quamvis oppoſitam putet eſſe probabilem propter rationem in ſuperiori concluſione adductam; cum moleſtia, & onus non efficiant, quominus ſuperior ſit in poſſeſſione.

Probatur, quia tanta rei præceptæ difficultas ſimul cum dubio de poteſtate imperandi videtur præponderare poſſeſſioni ſuperioris, & favere potius libertati ſubditi, qui non debet onus grave certo ſubire, dum dubitat, an ſibi poſſit imponi. Unde ſolvitur argumentum pro contraria ſententia.

VIII. Hinc ſequitur, probabilius non teneri obedire ſubditum in dubio, an res præcepta ſit licita, vel excedat poteſtatem præcipientis, quando ex obedientia timetur grave damnum vel proprium, vel alienum honoris, vitæ, aut fortunarum; v. g. ſi ſuperior interroget de tuo delicto, vel alterius, & dubites, an juridice interroget. Ita Leſſius cap. 31. n. 10. Ratio eſt eadem; Et confirmatur, quia Eccleſiæ præcepta certa ſæpe non obligant cum gravi incommodo; ergo a fortiori præcepta dubia.

Præterea obedientia debita ſuperiori non tollit jus, & poſſeſſionem tuam in bonis fortunæ, honoris, & vitæ: ergo in rebus magni momenti non ſuffragatur ſuperiori iſta poſſeſſio propter obedientiam, de qua dubitas, an debeatur; nam poſſeſſio ſubditi in rebus arduis certa prævalere debet juri, ſeu poſſeſſioni ſuperioris dubiæ.

IX. Unde ſit, quod ſi præceptum vergat in grave damnum alterius, non ſolum non tenearis, ſed nec poſſis obedire: Secus vero, ſi in damnum tuum cedat; tunc enim, quia potes cedere juri proprio, poteris obedire, licet non tenearis; cum autem non ſis dominus juris alieni, non poteris in grave damnum alterius obedire; non enim eſt æquum ad conſervandum jus dubium ſuperioris, lædere jus certum alterius. Et ratio ulterior eſt, quia quilibet habet jus juſtitiæ, ne lædatur in bonis ſuis, abſque titulo manifeſto; quando autem dubitatur, an ſuperior ha-

habeat jus præcipiendi, non habetur hic titulus manifeſtus: ergo ſine injuſtitia non poteris obedire.

X. Objicies ex Joanne Sanchez. Superior dubitans, an res præcepta excedat poteſtatem ſuam, poteſt juſte illam præcipere, etiamſi vergat in damnum tuum, aut alterius; ergo ſubditus tenetur pariter obedire. Conſequentia ſequitur, quia jus præcipiendi, & debitum obediendi ſunt correlativa. Antecedens probatur, quia ſuperior, quando eſt in poſſeſſione præcipiendi, non debet ea ſpoliari propter dubium ſuperveniens: Sicut conjux, qui bona fide matrimonium contraxit, & deinde dubitat de ejus validitate, ſi poſt diligentem inquiſitionem adhuc dubium perſeveret, poteſt petere debitum, & alter tenetur reddere, ut fert communis opinio.

Reſpondet primo Palaus, tranſmiſſo antecedente, negari conſequentiam; quia poſſeſſio ſubditi in bonis fortunæ, honoris, & vitæ prævalet poſſeſſioni ſuperioris circa materiam dubiam. Nec eſt mirum, quod licet jus præcipiendi, & debitum obediendi ſint correlativa, poſſit tamen aliquando ſuperior præcipere, quin teneatur ſubditus obedire. Nam ex Navar., Rodr., Filliuc. tr. 40. n. 336. juſte judex interrogat reum ex ſemiplena probatione propter commune bonum, ne delicta remaneant impunita; nihilominus poteſt etiam juſte reus negare veritatem in cauſa non ſolum capitis, ſed etiam ſanguinis, & ubi pœna triremium, exilii, vel confiſcationis bonorum imponenda ſit, adhibendo videlicet æquivocationes. Præterea poteſt judex reo capitis damnato præcipere, ne fugiat a carcere; reus tamen parere non tenetur. Præcipere etiam poteſt reo, ut compareat, quin ille teneatur comparere: Præcipere demum poteſt, ut reus fame pereat; reus autem oblatum cibum non ſolum comedere poteſt, ſed etiam tenetur; ut docent multi apud Joann. Sanch. diſp. 10. n. 9.

XI. Reſpondeo tamen ſecundo cum Joan. Lug. qu. 15. nego antecedens; nam præceptum, & obedientia ſunt correlativa; Unde, ubi obedientia non eſt debita, per ſe loquendo, non datur jus præcipiendi: Sicut, per ſe loquendo, non datur jus exigendi, quod non debetur; aliter daretur bellum utrinque juſtum: Eſto id poſſit contingere per accidens, ſi ſcilicet ex errore, aut probabili opinione putet v. g. Princeps poſſe juſte gabellam imponere, quam probabiliter etiam, vel ex errore ſubditus putet, ſe non debere, utpote injuſtam. Quare in caſibus adductis, ubi reus non tenetur obedire, nec judex, per ſe loquendo, poterit præcipere, & conſequenter neque poterit ſuperior imperare, quæ vergunt in grave damnum ſubditi, aut alterius, quando *ſubditus* dubitat, an hujuſmodi *præceptum* excedat poteſtatem ſuperioris; cum ſubditus propter rationes adductas obedire non teneatur: Contra juſtitiam enim eſt, quod ſuperior velit prævalere jus ſuum dubium præcipiendi *juri* alieno, & poſſeſſioni certæ, quam quilibet habet bonorum ſuorum: Tunc enim in dubiis judicandum potius pro ſuperiore, quam pro ſubdito, quando ſunt cætera paria, videlicet quando dubitatur, an ſit attendenda ad talem uſum poteſtas ſuperioris, & contrahenda libertas ſubditi, an vero extendenda libertas ſubditi, & contrahenda poteſtas ſuperioris, juxta dicta in prima Concluſione: At in caſu noſtro non ſunt cætera paria, quia ex obedientia provenit grave damnum ſubdito, vel alteri; ex omiſſione vero obedientiæ nullum, aut pene nullum damnum obvenit ſuperiori. Unde, per ſe loquendo, præcipere non poteſt ſuperior, quando ſubditus non tene-

tenetur parere, & ſolum per accidens id contingere poteſt ex errore, aut ex opinione utrinque probabili; quod contingit in caſibus adductis, in quibus ob opinionem utrinque probabilem poteſt judex præcipere, aut Rex aliquando gabellam imponere, &c. quin teneatur reus obedire, aut ſubditus gabellam ſolvere &c.

Ad probationem antecedentis, ideo verum eſt, quod conjux in eo caſu poſſit petere, & alter teneatur reddere debitum, quia in dubiis ſtandum pro valore actus; poſita autem validitate matrimonii, non eſt dubium, quod ſicut conjux bona fide poſſidens matrimonium poſſit petere, ita alter teneatur reddere, quamvis dubitet de valore matrimonii: At in caſu noſtro, quamvis verum ſit, quod alter ſit ſuperior, alter ſubditus, non proinde ſequitur, quod in caſu determinato, in quo dubitatur, an præceptum excedat poteſtatem ſuperioris, habeat ille jus præcipiendi; quando ſcilicet ex obedientia grave damnum ſequitur alicui, propter rationes adductas.

ARTICULUS IV.

An etiam Religioſus obedire teneatur in dubio, an res præcepta poteſtatem Præcipientis excedat?

I. Religioſus, utpote ſubditus voluntarius, videtur in hoc dubio non teneri ad obediendum, licet alii teneantur.

II. Plurima favent huic libertati Religioſi.

III. Sed communior ſententia fert, Religioſum etiam in tali dubio ad obtemperandum teneri: Eſto forte non teneatur, qui ſolum emiſit votum ſimplex obedientiæ extra ſtatum Religioſum.

IV. Objecta diluuntur.

V. Num Moniales in tali dubio obedire teneantur Abbatiſſæ?

VI. Superiore præcipiente in Virtute Sanctæ Obedientiæ, in dubio negativo, num materia ſit gravis, & capax talis præcepti, tenetur ſubditus ſub mortali obedire; quicquid ſit, ſi dubium ſit poſitivum.

I. PAlaus tr. 1. diſp. 3. punct. 11. putat probabile, quod Religioſus univerſim in tali dubio obedire non teneatur; eſto teneantur alii. Idem docet Suar. de Relig. tom. 3. lib. 10. cap. 3. Ratio eſt, quia Religioſus eſt ſolum ſubditus ratione votorum ſtatum Religioſum conſtituentium; unde nequit Prælatus aliud præcipere, niſi ea, ad quæ Religioſus voluit per votum ſe adſtringere: Ergo in dubio, an res præcepta excedat poteſtatem ſuperioris, non tenetur Religioſus obedire; nam juxta communem opinionem, Nemo tenetur ad id, de quo dubitat, an ſub voto emiſſo comprehendatur; ſicut nemo tenetur ad id, de quo dubitat, an votum emiſerit.

Neque dicas primo, Religioſum per Vota ſtatum Religionis conſtituentia tradere ſe gubernandum ſuperiori, ratione cujus traditionis Superior, ac Religio jus habent, & dominium in Religioſum; unde fit, ut in caſu dubio melior ſit conditio Superioris poſſidentis ſuam poteſtatem.

Nam contra eſt, quia hujuſmodi poſſeſſio ortum habet ab ipſa voluntate Religioſi; atque adeo ſolum extendi debet ad ea, ad quæ Religioſus voluit ſe obligare; non poteſt autem præſumi, quod voluntas Religioſi ſe extenderit ad caſum dubium; ergo in caſu dubio non tenetur obedire.

Neque dicas ſecundo, juriſdictionem Superioris in Religioſum non tradi per vota ipſius Religioſi, ſed immediate a Pontifice poſitis votis, in quibus ea radicatur; ergo in caſu du-

bio non debet ſuperior ſua poteſtate ſpoliari.

Nam contra eſt, quia Prælati Regulares hanc juriſdictionem non habent a Pontifice, niſi relate ad id, ad quod voluit Religioſus per vota ſe obligare; adeoque juriſdictionem non habent relate ad res dubias, relate ad quas non eſt veriſimile, quod Religioſus voluerit ſe obligare.

II. Confirmatur, quia univerſim actus præſumitur ita geſtus, ut ſit quamminime oneroſus agenti, ut oſtendit Menoch. lib. 6. præſumpt. 9. ergo votum obedientiæ ſolemne præſumi non debet, quod extendatur ad caſus dubios, adeoque neque juriſdictio a Pontifice collata Prælatis regularibus ad eos caſus extenditur; cum Pontifex ad ea ſolum juriſdictionem contulerit, ad quæ voluit vovens ſe extendere.

Confirmatur ſecundo, quia, ut advertit Suar. loc. cit., illud eſt diſcrimen inter legem, & votum, quod obligatio legis, cum oriatur ex voluntate legislatoris, ex hujus intentione metienda eſt: Contra vero, cum obligatio voti oriatur ex voluntate voventis, debet ſe extendere juxta voventis intentionem. Quare ſicut præſumitur, quod voluntas ſuperioris ſe extendat quantum poteſt, videlicet ad obligandum etiam in caſu, quo dubitat ſubditus; ita præſumitur, quod voluntas voventis ſit reſtricta quantum poteſt, nec voluerit ſe obligare ad caſus dubios: Ergo cum præceptum Prælati regularis, & juriſdictio promanet, ac radicetur in votis Religioſorum, idcirco non poteſt ſe extendere ad obligandum in caſu dubio, relate ad quem noluit ſe Religioſus obligare. Hinc idem Suar. docet, non eſſe improbabile, quod Abbatiſſa non poſſit vi voti obedientiæ a Monialibus emiſſi illas obligare ad aliquid faciendum in caſu dubio.

III. Communis tamen ſententia apud Sanchez lib. 6. cap. 3. docet, etiam Religioſum teneri obedire in dubio, an res præcepta præcipientis poteſtatem excedat: Etenim rationes a Doctoribus adductæ articulo antecedente probant univerſim tam pro Religioſis, quam pro aliis; imo magis pro Religioſis, qui cum perfectius teneantur obedire, non debent præceptum ſuperioris examinare. Quamvis autem prærequiratur Religioſi voluntas, & votum ad eum ſtatum ſuſcipiendum, eo tamen ſuſcepto, Prælatus habet jus præcipiendi non ſolum ratione voti, ſed etiam ratione traditionis, & juriſdictionis a Pontifice collatæ, cujus poſſeſſio prævalere debet in dubio negativo; Aliter obedientia Religioſa eſſet imperfectiſſima, ſi cuilibet liceret eximere ſe ab illa, quoties non conſtat de juſtitia præcepti.

Argumenta adducta ad ſummum probant, illum, qui votum ſimplex obedientiæ extra Religionem *emiſit*, non teneri in dubio parere; quod probabile cenſet Suar. loc. cit., quia in tali caſu ſuperior nullum habet jus juriſdictionis, cujus poſſeſſio prævaleat: At per vota ſolemnia confertur a Pontifice Superiori verum jus juriſdictionis, ratione cujus poteſt obligare ſubditum, ut etiam in dubio pareat.

Confirmatur; quia quamvis obligatio conjugum oriatur ex ipſorum voluntate, tamen quia poſita voluntate contrahendi matrimonium ſtatim conſurgit ea obligatio, ideo, ſi deinde alter dubitet de validitate matrimonii, adhuc tenetur debitum reddere, ſi petatur ab altero bona fide poſſidente jus ſuum: ergo pariter, quamvis obligatio Religioſorum oriatur ex ipſorum voto, tamen quia poſitis votis ſtatim conſurgit juriſdictio in ſuperiore, ideo, ſi deinde hic, & nunc a ſubdito dubitetur aut de validitate Profeſſionis, aut de juſtitia præcepti, tenetur obedire, ne ſpoliet ſuperiorem jure obli-

gan-

gandi, quod poſſidet bona fide.

IV. Ad rationem itaque in contrarium negatur antecedens. Religioſus enim non eſt ſubditus ſolum ratione votorum, ſed etiam ratione traditionis, & juriſdictionis a Papa manantis. Hinc Prælatus poteſt ea omnia præcipere, quæ ad inſtitutum Religionis ſe extendunt; in dubio autem an aliquid intra Religionis inſtitutum contineatur, ſuperioris judicium, & poſſeſſio præferenda eſt, juxta dicta ex cap. *Quid culpatur* 23. quæſt. 1., jus enim naturale dictat, ſuperiorum regimen debere ſubditos dirigere in arduis, & obſcuris; Sicut jus divinum præſcripſit Deuteronomii 17., ut in arduis, & ambiguis judiciis ſtarent Sacerdotum decreto. Et de facto in debitis dubiis quilibet ſtare debet ſententiæ judicis habentis juriſdictionem: Ergo etiam in dubio, an debeat parere hic, & nunc, Religioſus ſtare debet judicio ſui ſuperioris juriſdictionem habentis.

Confirmationes adductæ pro ſententia contraria procedunt de voto ſimplici, non vero de votis conſtituentibus ſtatum religioſum cum poteſtate dominativa, & juriſdictionis in Prælatis ad imperandum ea, quæ tali ſtatui videantur conſentanea. Abbatiſſa autem ideo probabiliter non poteſt aliquid præcipere in caſu dubio, quia probabile eſt ex eodem Suar., & Sanch. lib. 6. cap. 1. eam non habere in Moniales poteſtatem juriſdictionis ſpiritualis; unde nec poteſt excommunicare, & cenſuras ferre, ſed habet tantum poteſtatem œconomicam, & civilem, qualem habet materfamilias in filios, & civilis magiſtratus in cives; & quale olim habebant Abbates in Eremitas, qui ſimplici voto obedientiæ ſe illis obſtringebant.

V. Adde tamen ex Boſſio n. 1806. probabile etiam eſſe, quod ſimplici voto obedientiæ aſtricti teneantur etiam in dubio obedire, non ſecus ac aſtricti votis ſolemnibus: Unde quamvis verum eſſet, quod Abbatiſſa non poſſit præcipere in virtute ſanctæ obedientiæ ex defectu juriſdictionis ſpiritualis, adhuc tamen Moniales etiam in caſu dubio tenentur obedire Abbatiſſæ ex voto obedientiæ, ut docet idem Suar., & Breſſerus, quia vovens alteri obedientiam vult ab illo regi vice Dei, præſertim in rebus dubiis, in quibus eſt neceſſaria directio, & gubernatio, & in ordine ad quas ſuperiores cenſentur a Deo peculiarem gratiam recipere. Et confirmatur, quia alioqui magna confuſio inter Moniales oriretur, ſi quælibet prætextu proprii dubii poſſet Abbatiſſæ obedientiam negare.

Ex dictis infert Sanch., quod ſi ſuperior præcipiat aliquid in virtute obedientiæ ſub mortali, & dubitetur, num materia ſit gravis, adeoque capax gravis obligationis, teneatur ſubditus ſub mortali obedire; quia dum non conſtat de materiæ levitate, ſtandum judicio ſuperioris: Si tamen probabile ſit, materiam eſſe levem, an teneatur ſub mortali obedire? dubium eſt articulo ſexto examinandum, ubi univerſim quæremus, an teneantur obedire, ſi probabile ſit, rem præceptam eſſe extra præcipientis poteſtatem?

ARTICULUS V.

An teneatur ſubditus obedire, ſi etiam ſuperior dubitet de honeſtate rei præceptæ?

I. Pro utraque parte ſtant Doctores prima nota, & rationes non leves.

II. Tenetur Subditus obedire, ſi certus ſit de honeſtate rei præceptæ, eſto Superior dubitet.

III. Non poteſt tamen obedire, ſi uterque dubitet, & ſuperior ante præmiſ-

miſſam diligentiam præcipiat.

IV. Hinc reſolvitur quæſtio illa celebris, Num Conjux teneatur debitum reddere illicite petenti.

V. Si utroque dubitante de honeſtate rei, ſuperior debitam diligentiam præmiſerit, ante quam præciperet, probabilius tenetur ſubditus obedire, ſaltem ſi res præcepta non ſit nimis ardua.

I. SI contingat, non ſolum ſubditum, ſed etiam ſuperiorem dubitare, an res præcepta liceat, vel excedat ſuperioris poteſtatem, idque ipſi ſubdito innoteſcat, Sanchez, Sal., Rodr., Bannes putant, ſubditum non teneri parere: Tota enim ratio, cur ſubditus in dubio teneatur obedire, eſt, quia ſuperior petit ſibi debitum ratione poſſeſſionis, ne ſcilicet in dubio privetur poſſeſſione certa; At quando etiam ſuperior dubitat de honeſtate rei præceptæ, vel an ſit intra limites ſuæ poteſtatis, non petit debitum, nec ei favet poſſeſſio, cum hæc ſit ſolum ad ea præcipienda, quæ ſuperior arbitratur licita, & intra ſuam poteſtatem contineri; ergo ſubditus non tenetur, imo nec poteſt obedire dubitans, an liceat res præcepta.

Palaus tamen tract. 1. diſp. 3. punct. 13. docet, teneri ſubditum obedire, ſi dubium ſuperioris perſeveret poſt adhibitam ab eo diligentem veritatis inquiſitionem. Ratio eſt, quia Prælatus tunc legitime præcipit, quando habet præcipiendi poteſtatem, ac poſſeſſionem: Etiamſi dubium aliquod ſuboriatur, dummodo illud vincere non poſſit: Sicut quilibet poteſt de rebus, quas poſſidet, diſponere, ſi dubium ſuperveniens poſt adhibitam diligentiam adhuc perſeveret. Quod confirmatur, quia Conjux bona fide poſſidens matrimonium, ſi deinde dubitet de ejus valore, & facta veritatis perveſtigatione, dubium perſeveret, poteſt petere, & alter tenetur reddere, ut communiter Doctores docent; ergo a pari in caſu noſtro. Ut autem difficultati huic fiat ſatis, conſiderare oportet multiplex dubium, quod in ſuperiore ſimul, & ſubdito eſſe poteſt.

II. Dico primo, ſi ſuperior dubitet; Subditus vero certus omnino ſit, rem præceptam eſſe licitam, & intra ſuperioris poteſtatem contineri, tenetur hic obedire. Ita Sanch., Pal. Covarr. & alii; Ratio eſt, quia in ea re vere debetur obedientia ſuperiori, quamvis ipſe per errorem aut putet ſibi non deberi, aut dubitet, an debeatur. Quod conſtat a pari; nam ſi quis ex errore putet, rem aliquam a me poſſeſſam non eſſe ſuam, adeoque non ſibi deberi, illamque petat ſibi reddi, tanquam ſuam, quamvis peccet petendo, equidem tamen teneor illam reddere, ſciens eſſe ſuam. Ergo quamvis in caſu adducto male petat obedientiam ſuperior dubitans, an *ſibi debeatur*, ſubditus tamen ſciens illam deberi tenetur obedire; Pariformiter ſi alter Conjux dubitans de valore matrimonii petat debitum ab altero, qui de validitate non dubitat, hic tenetur reddere male petenti, eo quod ex errore tantum ille dubitet.

III. Dico ſecundo: Si ſuperior ſimul, & ſubditus dubitant, & ſuperior ante præmiſſam debitam veritatis inveſtigationem tulit præceptum, ſubditus non tenetur, imo nec poteſt obedire, ſi dubitet de honeſtate rei præceptæ. Ita Pal. loc. cit. Ratio eſt, quia in tali caſu ſuperior non poteſt præcipere: Ergo ſubditus non poteſt vi præcepti deponere pract-ce dubium ſpeculativum de honeſtate rei præceptæ; atqui quoties dubium ſpeculativum de honeſtate rei præceptæ non poteſt ob motivum aliquod ſufficiens practice deponi, tunc peccat, ut *ſupra* oſtendimus, qui cum tali dubio

opera-

operatur : Ergo ſubditus non poteſt obedire . Quod autem Superior non poſſet in tali caſu præcipere, conſtat; quia Superior examinare debet rei, quam præcipit, honeſtatem, ne ſubeat periculum præcipiendi, quæ non licent, adeoque, quouſque non conſtat de honeſtate rei præceptæ, nec eſt præmiſſa debita diligentia, non poteſt ferri præceptum, temere enim ferretur.

Neque obſtat, inquit Sanchez, quod Auguſtinus in cap. *Quid culpatur* citato dicat, iniquitatem præcipientis in præcipiendo non impedire in ſubdito obligationem obediendi. Nam intelligendum hoc eſt, quando iniquitas præcipientis ſe tenet ex parte modi, ut ſi Rex præcipiat Bellum juſtum ex odio, aut animo vindictæ, non vero ſi ſe teneat ex parte ipſius præcepti quoad ſubſtantiam, ut accidit, ſi præcipiat Rex, quæ præcipere non poteſt; quando autem dubitat de honeſtate rei præceptæ, præcipit, quod præcipere non poteſt, cum non ſit in poſſeſſione præcipiendi (ut loquitur Palaus) temere : Ergo ſubditus nec tenetur, nec poteſt obedire. Quod tamen non militat, ſi ſuperior facta diligentia dubium vincere non poteſt, tunc enim legitime præcipit, ut Conjux legitime petit debitum, ſi non poſſit dubium vincere de valore matrimonii, quod poſſidet.

IV. Hac eadem doctrina, & diſtinctione reſolvitur quæſtio illa celebris, An ſcilicet Conjux licite reddat debitum illicite petenti. Reſpondent enim communiter Doctores cum Martino Peirez diſp. 50. ſect. 5. Sanch. lib. 9. diſp. 6. petitionem debiti dupliciter poſſe eſſe illicitam, primo propter circumſtantiam aliquam ſe tenentem ex parte Perſonæ, ut ſi quis petat debitum ob pravum finem, animo fornicario, aut cum voto caſtitatis: Secundo propter circumſtantiam aliquam ſe tenentem ex parte actus, ut cum petitur debitum in loco publico, aut cum periculo impediendi prolem. Quando petitio debiti eſt illicita primo modo, poteſt, & tenetur alter debitum reddere, quia per accidens eſt, quod petitio illa debiti, & ipſe actus ſit illicitus; propterea reddens debitum, quantum eſt ex ſe, tantum cooperatur actui licito, atque adeo tenetur reddere debitum; Si vero petitio ſit illicita ſecundo modo, Conjux non poteſt reddere, cum non poſſit concurrere ad actum de ſe malum.

Confirmatur, quia ſi creditor v. g. petat a te pecuniam ſuam, teneris illam ſolvere, quamvis ſcias, illum habere votum non repetendi, aut ea abuſurum ad fornicandum. Ad ſummum tunc teneris præmittere correctionem fraternam ex lege charitatis, vel differre ſolutionem, ſi poſſis ſic impedire peccatum proximi ſine magno incommodo; quia tenemur impedire damnum ſpirituale proximi, etiam cum aliquo ipſius detrimento temporali; ſicut tenemur differre redditionem gladii Domino furioſo; nec fit illi injuria, cum ſalubriter ejus negotium agatur: ergo pariter ſi conjux aſtrictus v. gr. voto caſtitatis illicite petat debitum, quamvis peccet petendo, quia tamen per votum non amiſit jus petendi, ideo tenetur alter debitum reddere (ſaltem poſt præmiſſam fraternam correctionem, aut ſi non poteſt commode differre debiti redditionem) quia in tali caſu non cooperatur peccato illius formaliter; ſed ſolum cooperatur actui, qui quantum eſt ex ſe licitus eſt reddenti, & ſolum eſt illicitus petenti, cum ex ſua malitia male petat. Propter eandem rationem licitum eſt neceſſitate urgente petere Sacramentum Pœnitentiæ a Confeſſario, quem ſcio eſſe in mortali, ac petere mutuum ab uſurario; quia petitur, quod licite poteſt ab iis exerceri,

ri, ſi ſcilicet Confeſſarius præmittat a-ctum contritionis, & uſurarius non exigat uſuras.

Dices. Conjux aſtrictus voto caſtitatis petendo debitum petit actum ſacrilegum: ergo non poteſt alter licite reddere, quia cooperaretur ſacrilegio, ſicut non poteſt reddi debitum Conjugi petenti cum periculo mortis fœtus, ne ponatur cooperatio ad injuſtitiam.

Confirmatur, ſi Titius habens votum jejunandi petat a me carnes, non poſſum illas adminiſtrare, quamvis petitio ſit illicita tantum ex circumſtantia Perſonæ habentis votum: Ergo ſi alter Conjux habeat votum Caſtitatis, & petat debitum, non poteſt illi reddi, quamvis petitio eodem modo ſit illicita ex circumſtantia Perſonæ.

Confirmatur ſecundo: Si quis ſuum gladium apud me depoſitum putat ad occidendum injuſte alterum, non poſſum illi reddere gladium ſuum: Ergo neque poſſum licite reddere debitum illicite petenti.

Reſpondeo, verum quidem eſt, quod talis actus ſit ſacrilegus, ſed eſt ſacrilegus ex parte petentis, non ex parte reddentis; Sicut Chriſti Crucifixio ſacrilega fuit ex parte Crucifigentium, non ex parte Crucifixi, neque ex parte Dei permittentis crucifixionem: Quando actus eſt illicitus non ex circumſtantia Perſonæ, ſed ex circumſtantia ſe tenente ex parte ipſius actus, tunc eſt ſimpliciter illicitus; & idcirco nec peti, nec reddi poteſt debitum, v. gr. in loco publico: Propter eandem rationem non licet petere ab excommunicato vitando extra neceſſitatem extremam Sacramentum Pœnitentiæ, quia tale Sacramentum ex defectu juriſdictionis in Abſolvente eſt nullum, atque adeo illicite petitur: Nec licet miniſtrare carnes die Veneris, quia comeſtio carnium eſt illicita, non ex circumſtantia Perſonæ, ſed ex temporis circumſtantia.

Ad primam confirmationem concedo antecedens, nego conſequentiam. Diſparitas eſt, quia in primo caſu Titius nullum habet Jus petendi a me carnes, unde carnium adminiſtratio non cohoneſtatur ab obligatione illas adminiſtrandi; ſicut cohoneſtatur redditio debiti ab obligatione reddendi, quare ad ſummum ex charitate deberem præmittere, ut diximus, fraternam correctionem, aut differre debiti ſolutionem, ſi non oriantur inde diſcordiæ.

Ad ſecundam confirmationem nego conſequentiam. In primo enim caſu reddendo gladium injuriam irrogarem innocenti, quem vult iſte occidere, & ideo teneor non reddere ex jure, quod habet innocens, ne concurram ad ſui occiſionem. Contra vero in ſecundo caſu Conjux reddendo debitum nulli facit injuriam, & ideo ſimpliciter tenetur reddere, ſicut debet reddi gladius Domino, ſi habens votum non petendi adhuc ſacrilege illum petat.

Inſtabis, bonum ſpirituale eſt majus bono corporali; ſed propter bonum corporale alterius non licet aliquando reddere debitum, v. gr. ſi reddendo ſequeretur grave damnum petenti, vel proli; ergo a fortiori non licet reddere petenti, qui habeat votum non petendi propter bonum Animæ illius, cujus peccatum cavetur non reddendo.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, nego conſequentiam. Ratio eſt primo, quia in caſu noſtro negando debitum non cavetur peccatum petentis, ſed ſolum impeditur actus externus, qui, ut communius Theologi docent, nullam malitiam addit peccato interno: Tunc Conjux teneretur debitum negare, quando non reddendo impediret etiam peccatum internum. Secundo ex Bonacina, & Sanchez, in tantum non poteſt reddi debitum cum peri-

culo

culo corporali vel petentis, vel prolis, in quantum nemo habet dominium morale in corpus ſuum, aut alterius; unde ſicut non poteſt Conjux non petere cum periculo proprio corporis; ita nec alter tenetur reddere: Contra vero homo ſupra Animam ſuam habet dominium morale, eo quod Deus reliquerit Animam in manu conſilii hominis; & ideo tenetur Conjux reddere debitum petenti illicite cum damno ſpirituali Animæ illius, cujus dominium morale ille habet; quamvis non poſſet reddere cum periculo gravis damni corporis, cujus morale dominium non habet.

V. Dico ultimo, ſi ſuperior, & ſubditus maneant dubii de honeſtate rei præceptæ, etiam poſt præmiſſam veritatis inquiſitionem, tunc probabilius eſt, Subditum teneri obedire, dummodo res præcepta non ſit valde onerosa. Ita Palaus. Ratio eſt, quia in tali dubio prævalet poſſeſſio ſuperioris, & favet exemplum matrimonii; nam, ut docet Sanchez lib. 2. diſp. 41., ſi uterque Conjux dubitet de valore matrimonii bona fide contracti, neuter poteſt debitum petere, quouſque debita diligentia præmittatur; Si tamen poſt diligentiam adhuc dubium perſeveret, poteſt uterque petere, & alter tenetur reddere: Unde idem dicendum in caſu noſtro; quoties res præcepta non eſt valde moleſta, juxta dicta articulo tertio.

ARTICULUS VI.

Teneamur ne obedire, ſi probabile ſit, Rem præceptam eſſe illicitam?

I. Valde probabile videtur, quod non teneatur obtemperare ſubditus, præſertim ſi res præcepta ſit ardua, & ſit locus Epicheja.

II. Communior tamen ſententia fert, quod ſubditus obedire teneatur, etiamſi probabiliter judicet, rem præceptam eſſe ſupra ſuperioris poteſtatem, niſi habeat locum Epicheja.

III. Num poſſint Gabellæ, & Tributa fraudari in dubio poſitivo de earum injuſtitia? An etiam in dubio negativo?

I. HActenus examinavimus quid dicendum in dubio negativo, inquirimus nunc, an etiam in dubio poſitivo poſſeſſio faveat ſuperiori; ita ut teneamur obedire, etiamſi probabile ſit, rem præceptam excedere poteſtatem præcipientis?

II. Non dari obligationem obediendi, ſuſtinent Leſſius cap. 41. n. 76. Joan. Sanchez diſp. 33. Palaus tract. 1. diſp. 2. p. 5. Ledeſma apud Dianam p. 4. tr. 4. reſol. 31., & Tambur. Ratio eſt, quia quilibet poteſt conformare ſe probabili ſententiæ, nec tenetur contra propriam opinionem operari accommodando ſe opinioni ſuperioris, atque adeo, ſi reputet, probabile eſſe, rem præceptam eſſe extra poteſtatem ſuperioris, obedire non tenetur. Secundo, quia Confeſſarius in foro pœnitentiæ eſt ſuperior, & Judex, & tamen pœnitens non tenetur illius opinionem ſequi, ſeu illius præcepto obedire contra propriam opinionem.

Confirmatur primo, quia nec votum, aut juramentum, nec lex naturalis, aut Divina, aut Eccleſiaſtica obligant, quoties probabile eſt, rem aliquam ſub materia voti, aut præcepti non contineri, v. gr. lex Divina præcipiens Confeſſionem materialiter integram non obligat ad confitendum peccatum, quod probabiliter non eſt mortale, vel eſt confeſſum: Ergo neque præceptum ſuperioris obligat, quando probabiliter res præcepta ſub ejus poteſtate non continetur.

Confirmatur ſecundo, quia Vaſquez,

Cordu-

Corduba, Leſſius cap. 33. n. 67. Sanchez lib. 6. cap. 3., probabiliter tenent, poſſe ſubditum fraudare tributum, quod probabiliter exiſtimatur injuſtum: Ergo pariter præceptum, quod probabiliter eſt de re illicita, probabile eſt, quod non obliget, quamvis poſſit juſte imponi; etenim ratione utriuſque opinionis probabilis uterque ſine peccato operatur, ſuperior præcipiendo, ſubditus non obediendo. Sicuti multi docent poſſe in caſu ſanguinis Judicem licite interrogare Reum de crimine ſemiplene probato, & tormentis cogere ad illud fatendum; quamvis Reus juxta probabilem opinionem non teneatur fateri; ut diximus articulo tertio.

Neque dicas primo, ſuperiorem habere jus, & eſſe in poſſeſſione præcipiendi non ſolum res licitas, & juxta limites ſuæ poteſtatis, ſed etiam res probabiliter tales, ſeu quas ſubditus evidenter non cognoſcit illicitas, aut ultra ejus poteſtatem, ut oſtendimus in eodem articulo tertio. Nam hoc verum eſt, ut notat Joan. Sanchez, ſi ſubditus tantum dubitet negative, quia ſolum in his dubiis melior eſt conditio Poſſidentis, cum non debeat jus dubium ſubditi prævalere juri certo ſuperioris; At in dubio poſitivo, quando probabile eſt, rem eſſe illicitam, non datur obligatio obediendi, quia poteſt quilibet probabilem opinionem ſequi; unde, ut loquitur Palaus, ſuperior habet jus præcipiendi, quod eſt certo, & indubitabiliter licitum: Quod vero ſub opinione licitum eſt, etiam ſub opinione jus habet præcipiendi.

Neque dicas ſecundo, ſubditum teneri ad exequendum quodcumque poteſt ſine peccato exequi; in caſu autem noſtro poteſt ſine peccato obedire, ſequendo opinionem ſuperioris, ergo tenetur. Nam Joan. Sanch. reſpondet, ſubditum teneri exequi quodcumque ſine peccato abſolute poni poteſt, non vero quodcumque poteſt ſolum probabiliter poni ſine peccato, cum poſſit ſequi ſententiam oppoſitam docentem pariter probabiliter, non poſſe mandatum ſuperioris impleri ſine peccato.

Neque dicas tertio, hinc multa ſcandala oriri, ac obedientiam pene corruere; Nam nullum ſcandalum, ſeu ſpecies mali habetur, quando quis operatur ſuffultus opinione probabili: Quare vel ratio probabilis, qua nititur ſubditus, eſt nota, & nullum ſequitur ſcandalum ex inobedientia; vel non eſt nota, & ſufficit, quod ſubditus declaret ſe ea ratione duci ad non obediendum, ne det occaſionem ſuſpicandi, quod ſuperioris præceptum contemnat.

Neque dicas ultimo, inferri injuriam ſuperiori, ſi ſpolietur jure ad præcipiendum quodcumque non eſt evidenter illicitum, quamvis *ſubdito* probabiliter appareat illi*citum*; *ſicut* infertur injuria Domino, ſi ſpolietur re juſte poſſeſſa, per hoc quod probabiliter reputes eſſe tuam; & ſicut infertur injuria Conjugi, ſi ſpolietur jure ad petendum, ſeu ſi debitum non reddatur per hoc, quod probabiliter reputetur invalidum matrimonium. Nam Joa. Sanch. reſpondet, tunc inferri injuriam ſuperiori, quando ſpoliatur jure, quod certo poſſidet, non vero quando per opinionem probabilem, quod non poſſideat, ſpoliatur jure probabiliter tantum poſſeſſo. Non eſt eadem ratio de poſſidente juſte rem aliquam, quæ non poteſt ab illo auferri, per hoc quod probabiliter ſit tua. Nam qui rem juſte poſſidet, habet jus certum poſſeſſionis, quod vinci non poteſt per jus probabile, quod res illa ſit tua: at in caſu ſuperior non habet jus certum poſſeſſionis relate ad præcipiendum rem hanc, ſed ſolum probabile: ergo nul-

la

la illi injuria irrogatur, ſi vincatur ab opinione probabili ſubditi, quod tale jus non detur, eo quod probabiliter ſit illicita res præcepta. Sicut nulla injuria irrogatur Petro, ſi quis ex opinione probabili uſurpet ſibi rem ab eo non poſſeſſam, quamvis probabiliter Petrus putet eſſe ſuam, v. g. quia ſibi legatam. Idem dicas de Conjuge, qui habet jus certum petendi debitum, quoties bona fide poſſidet matrimonium, nec conſtat eſſe nullum.

II. His tamen non obſtantibus, communior, & verior ſententia docet, ſubditum teneri ad obtemperandum præcepto ſuperioris, etiam in dubio poſitivo de honeſtate præcepti. Ita Vaſq., Sanch. lib. 6. cap. 3. Reginald., Azor., Laym., Sal., & alii cum Suar. lib. 6. de leg. cap. 8. dicente, hanc eſſe communem doctrinam, & in praxi neceſſariam. Quod etiam docuit Dian. part. 1. tr. 13. reſ. 9. licet deinde ſententiam mutaverit. Rationes enim adductæ articulo tertio æque militare videntur pro dubio poſitivo, ac pro negativo. Nam primo Aug. in cap. illo *Quid culpatur* videtur docere, ſubditum bellare poſſe, ac teneri, quandocumque Rex bellum indicit, ſi non conſtet de belli injuſtitia: & D. Bern. lib. de diſpenſ. & præc. ait: *Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, ac ſi præcipiat Deus*.

Secundo, ſubditus tenetur ponere quicquid præcipitur, ſi poteſt ſine peccato poni: Certum autem eſt, quod citra culpam poſſit poni res bona fide a ſuperiore præcepta, ſi tantum probabilis ſit ejus inhoneſtas; quandoquidem probabile eſt etiam illam eſſe honeſtam, prout ſuperior autumat; unde poteſt ſubditus huic opinioni ſe conformare, & ſic ſine peccato obedire. Et ratio ulterior eſt, quia jus præcipiendi in ſuperiore non debet dependere ab opinione ſubditi; Quis enim dixerit ea tantum poſſe ſuperiorem præcipere, quæ non ipſe, ſed ſubditus putat eſſe licita, ac præcipi poſſe? Si autem datur jus præcipiendi in ſuperiore, tenetur conſequenter ſubditus obedire: Quamvis aliquando poſſit vi Epicheiæ benigne interpretari mentem ſuperioris, quod noluerit pro tali caſu obligare. Neque juvat evaſio Joa: Sanch. dicentis, ſuperiorem præcipere poſſe quæcumque poteſt ſubditus ſine peccato exequi abſolute, non vero probabiliter. Nam, ut diximus, abſolute poteſt ſine peccato ſubditus obedire, ſequendo probabilem opinionem ſuperioris.

Confirmatur, tum quia in foro externo ſimul, & interno ſtandum eſt ſententiæ Judicis, quamvis contra illam ſit ratio probabilis; tum etiam quia Conjux tenetur reddere debitum bona fide petenti, quamvis probabilis ſit nullitas matrimonii: tum demum, quia qui poſſidet bona fide rem aliquam non poteſt ea ſpoliari, quamvis habeas opinionem probabilem, quod res illa ſit tua: Ergo Superior bona fide poſſidens jus præcipiendi quodcumque reputat intra limites ſuæ poteſtatis contineri, non poteſt ea ſpoliari per opinionem probabilem, quod res præcepta ſit illicita: Spoliaretur autem hic, & nunc tali jure, niſi daretur debitum obediendi; cum jus præcipiendi, & debitum obediendi ſint correlativa.

Neque obſtat, quod relate ad talem rem præceptam non videatur ſuperior poſſidere jus præcipiendi, nec habere jus certum, ſed tantum probabile. Nam hoc probaret, neque in dubio negativo de honeſtate rei præceptæ obediendum eſſe, quia relate ad illam non poſſideret jus præcipiendi, ſed haberet jus dubium. Quare licet ſubditus opinans de honeſtate præcepti opinetur indirecte de jure præcipiendi;

di ; nihilominus quia ſuperior eſt in poſſeſſione præcipiendi quæcumque licite poni poſſunt, & ſubditus poteſt licite exequi rem præceptam, quantumcumque opinetur eſſe illicitam, idcirco juri præcipiendi rem hanc reſpondere debet debitum obediendi.

Ad primam rationem in contrarium reſpondeo, poſſe quidem ſubditum ſe conformare univerſim opinioni probabili, teneri tamen conformare ſe opinioni probabili Superioris, quando præcipit rem probabiliter honeſtam, & intra limites ſuę poteſtatis; hoc enim conforme eſt tum juri naturali dictanti in ambiguis, & obſcuris debere ſubditos a Superioribus dirigi; tum juri Divino poſitivo, ut dictum eſt articulo tertio.

Ad ſecundam reſpondeo, Confeſſarium non eſſe ſuperiorem ſimpliciter, nec habere jus præcipiendi in omnibus Pœnitenti, ſed ſolum relate ad peccata commiſſa; quare Pœnitens ſequendo opinionem probabilem non peccat, quia non poteſt Confeſſarius illi præcipere, ut ſuæ ſe conformet opinioni: Contra tamen ſuperior præcipiendo rem, quæ ſine peccato poni poteſt, indirecte præcipit, ut ſuæ ſe conformet opinioni ſubditus, qui utpote ſubditus in omnibus parere tenetur.

Ad primam confirmationem. Quando res probabiliter non eſt ſub materia voti, aut juramenti, probabiliter non eſt debita ex voto: At ſi probabiliter res pręcepta non eſt ſub poteſtate pręcipientis, adhuc poni debet, quia ſuperior non debet ſpoliari poſſeſſione juris pręcipiendi quodcumque citra culpam poni poteſt; quamvis detur opinio probabilis, quod res pręcepta pręcipi non poſſit: Sicut poſſidens rem bona fide non poteſt ea ſpoliari propter opinionem probabilem, quod ea res ſit tua.

III. Ad ſecundam confirmationem, diſparitas eſt, quia nemo ſpoliari poteſt bonis fortunæ, aut vitæ per opinionem probabilem, quod ſpoliari poſſit; Quare niſi certo conſtet, quod tributum ſit juſtum, non tenetur ſubditus ſolvere. Neque enim ſatis eſt, quod Princeps habeat jus imponendi tributum, quod reputat juſtum, ut ſubditus teneatur reputare juſtum, & debitum quodcumque ab illo bona fide imponitur; cum enim ex una parte Princeps ſit in poſſeſſione imponendi tributum juſtum, & ex altera ſubditus ſit in poſſeſſione pecuniæ ſuæ, ſicut ſine culpa Princeps imponit tributum a ſe reputatum juſtum, ita ſine culpa non ſolvit ſubditus, ſi reputet injuſtum; cum enim agatur de utriuſque intereſſe, ſemper eſſe debet melior conditio poſſidentis: Quod uſque adeo verum eſt, ut Molin. diſp. 724., & alii apud Dian. p. 4. tract. 3. reſ. 39. putent, etiam in dubio negativo de juſtitia tributi fraudari poſſe, quia etiam in his dubiis *melior eſt* conditio poſſidentis, & *gabellæ novæ* ſemper præſumuntur injuſtæ, donec conſtet de juſtitia. Unde in cap. *Pervenit De cenſib.* dicit Pontifex, prius cognoſci debere juſtitiam cenſus, quàm ſolvas (quamvis, ut notat idem *Molina*, teneris conſulere peritos, & veritatem inquirere ad dubium deponendum, ne fraudes Principem tributo debito) At in caſu noſtro per hoc præciſe, quod ſuperior ſit in poſſeſſione præcipiendi quodcumque reputat intra limites ſuæ juriſdictionis contineri, habet conſequenter poteſtatem obligandi ſubditum, & ſpoliandi illum libertate, quam poſſidet, ut oſtendimus. Et diſparitas ulterior eſt, quia leges ordinantur in bonum ſubditorum; unde expedit, quod in dubiis prævaleat judicium ſuperioris; at tributum facile in bonum privatum Principis derivat; unde, quouſque *conſtet* de ejus juſtitia, non debet *ſolvi*; Et pariformiter reſpondendum ad in-

ſtan-

ſtantiam de judice reum interrogante in cauſa ſanguinis. Ubi adde, quod diximus articulo 3., videlicet in dubio etiam negativo non dari onus parendi, ſi inde grave damnum ſequatur. Quod accideret, ſi reus in cauſa ſanguinis reſponderet, quando dubitatur, an legitime interrogetur.

ARTICULUS VII.

An teneatur ſubditus obedire, quando dubium eſt de legitima poteſtate Superioris?

I. Si Superior non ſit in poſſeſſione Prælationis, poteſt ſubditus in tali dubio non obedire; ſive poſitive dubitet, ſive etiam negative.

II. Secus vero, ſi ſit in tali poſſeſſione.

III. Superior in hoc caſu punire poteſt ſubditos inobedientes, quamvis iſti forte coram Deo non peccent, ſequendo opinionem oppoſitam.

IV. Miles ſubditus pugnare tenetur, prout præcipitur a Principe pacifice poſſidente ſuum Principatum, etiamſi detur ratio probabilis de belli injuſtitia. Miles tamen non ſubditus pugnare non poteſt, ſi non datur ratio probabilis de belli juſtitia, ſed probabiliter bellum eſt injuſtum. Quod ſi tantum negative dubitet, bellare poteſt.

V. Reus, & Teſtis, ſi dubitent de legitima Judicis interrogatione, & ex ſincera reſponſione grave damnum timeant, poterunt æquivocatione uti ad reſpondendum. Secus vero ſi non immineat grave damnum.

I. VAſquez 1. 2. diſp. 72. cap. 6. & Salas docent, non teneri ſubditum obedire, ſive poſitive, ſive negative dubitetur de legitima ſuperioris poteſtate, v. g. an ſit electus, confirmatus, & an ſit hujus ſubditi ſuperior, quia non poteſt eſſe in ſubdito debitum obediendi, niſi certo conſtet eſſe in ſuperiore jus præcipiendi.

Cenſeo equidem cum Merolla cap. 3. Jo. Lug. qu. 18. ex Sanch. lib. 6. cap. 3. diſtinguendum; Nam vel ſuperior reperitur in poſſeſſione Prælationis, vel non: Si non; Vera eſt ſententia Vaſquez, & Salas, quod ſubditus obedire non teneatur, quia, cum ſuperiori non faveat poſſeſſio, ſtandum eſt pro poſſeſſione libertatis ſubditi. Quod verum eſt, ſive dubium ſit negativum, ſive poſitivum: Sicut enim nemo ſpoliari poteſt re bona fide poſſeſſa per opinionem probabilem, quod ſit aliena; ita ſubditus nequit ſpoliari libertate, quam poſſidet, per probabilem rationem, quod alter ſit ſuperior, habeatque jus præcipiendi.

II. Si vero ſit in poſſeſſione Prælationis ſuæ ſuperior, ſubditus tenetur, ſive negative, ſive poſitive dubitet de legitimitate ſuperioris. Ratio ex dictis eſt, quia ſicut nemo ſpoliari poteſt re bona fide poſſeſſa propter dubium ſive negativum, ſive etiam poſitivum, quod ſit aliena; ita ſuperior non poteſt ſpoliari jure præcipiendi, quod poſſidet bona fide, per hoc, quod dubitetur, an legitime poſſideatur: Eo pacto, quo diximus, conjugem bona fide poſſidentem ſuum matrimonium poſſe petere, & alterum teneri ad reddendum debitum, quamvis hic dubitet de validitate matrimonii: Ubi ex oppoſito, antequam matrimonium ſtet in poſſeſſione, ſi alter conjux dubitet negative de matrimonii validitate, nec petere poteſt, nec reddere; Si vero dubitet poſitive, uterque poteſt petere, ac reddere, ſequendo opinionem probabilem de ejus validitate; Neuter tamen tenetur reddere, cum poſſit ſequi opinionem probabilem de invaliditate. Ideo pariter diximus, in dubio tam negativo, quam poſitivo de honeſtate rei præ-

Præceptæ obediendum eſſe ſuperiori, quia hic eſt in poſſeſſione præcipiendi, quodcumque ſine peccato poni poteſt a ſubdito ; quo jure ſpoliari non debet propter dubium, aut rationem probabilem, quod res præcepta ſit illicita; atqui, quando ſuperior eſt in poſſeſſione ſuæ prælationis, ſtat pariter in poſſeſſione juris præcipiendi: Ergo neque ſpoliari poteſt propter dubium , aut rationem probabilem, quod non ſit legitima ejus poteſtas.

Dices ex Leſſ. Nemo tenetur lege, de qua dubitatur, an ſit lex, etiamſi ſtet in quaſi poſſeſſione, per hoc quod tanquam lex fuerit obſervata : Ergo nemo tenetur præcepto Superioris, ſi dubitetur, an ſit legitimus ſuperior, etiamſi ſtet in poſſeſſione ſuperioritatis.

Reſpondeo conceſſo antecedente , nego conſequentiam , lex enim nunquam poſſidet, niſi quando certo conſtat fuiſſe latam : Et ratio eſt , quia illud dicitur eſſe in poſſeſſione , pro quo ſtat præſumptio , & quod transfert alteri onus probandi oppoſitum: atqui; quantumcunque lex fuerit obſervata, in dubio , an ſit vera lex , debet ipſe legislator probare , quod legem tulerit : Ergo lex nunquam poſſidet. Contra vero ſuperior poteſt bene eſſe in pacifica poſſeſſione, ita ut nolenti obedire transferatur onus probandi illegitimitatem : Ergo paritas nulla eſt.

Ad rationem contrariæ ſententiæ ſupra adductam dicendum , ſuperiorem in dubio de legitima poteſtate habere dubium jus præcipiendi, ſi non ſtet in poſſeſſione prælatio: Contra vero, ſi hæc ſtet in poſſeſſione, habere jus certum ad præcipiendum, donec conſtet de illegitimitate . Sicut conjux poſſidens bona fide matrimonium , in dubio etiam poſitivo de valore matrimonii , habet jus certum petendi, & conſequenter alter habet debitum reddendi, donec conſtet de invaliditate.

III. Ex dictis ſequitur primo , ut notat Boſſius contra Joann. Sanchez, & Dianam , poſſe a ſuperiore puniri ſubditos, ſi non obediant , etiamſi ipſi coram Deo non peccent, eo quod contrariam ſententiam reputent probabilem . Superior enim utitur jure ſuo in præcipiendo, & puniendo, & in foro externo meritò ſubditi reputandi ſunt inobedientes , ob rationes allatas. Quemadmodum judices in civilibus, ac criminalibus damnant eos, qui juxta ſententiam , quam ſequitur judex, rei ſunt , etiamſi ob probabilitatem ſententiæ oppoſitæ immunes ipſi ſint a formali peccato : Et juſte Princeps punit fraudantes vectigalia, etiamſi ob probabilem rationem reputentur injuſta , & ſic ſine formali peccato fraudentur . Alia tamen eſt ratio de Pœnitente, quem in foro interno Confeſſarius debet abſolvere , utpote abſolutionis capacem , etiamſi in reſtituendo v. g. ſequatur opinionem probabilem, quam non ſequitur Confeſſarius; etenim in iis dumtaxat, quæ ad Confeſſarium ſpectant, non tenetur hic conformare ſe opinioni pœnitentis , v. g. ſi putet Confeſſarius, non poſſe ab aliquo caſu abſolvere, non tenetur conformare ſe opinioni pœnitentis putantis abſolvi poſſe .

IV. Sequitur ſecundo , quod Principe bellum indicente teneantur ſubditi pugnare , etiamſi poſitive dubitent de belli injuſtitia , aut de legitimitate Principis pacifice poſſidentis ſuum Principatum . Sufficiens enim ratio ad deponendum practice dubium ſpeculativum eſt præceptum talis ſuperioris, ut ſupra oſtendimus . Milites vero non ſubditi pugnare non poſſunt , ſi probabiliter bellum eſt injuſtum, & nulla probabilis ratio ſit pro belli juſtitia : Si vero tantum negative dubitent , bellare poſſunt , quia præ-

Præſumere poſſunt, Principem Chriſtianum indicentem bellum expendiſſe jam juſtitiam illius. Ita Doctores communius cum Mol. diſp. 113. Jo. Lug. q. 19. Palao, contra Vaſq. in 1. 2. diſp. 66. cap. 9. & alios, putantes, ne ſubditum quidem pugnare poſſe, ſi dubitet de belli injuſtitia.

V. Sequitur tertio, quod, ſi quis dubitet de legitima judicis interrogatione, teneatur ad mentem interrogantis reſpondere, quoties ex reſponſione non ſequitur grave damnum, quia judex eſt in poteſtate ſuæ juriſdictionis, atque adeo imponendi præceptum; unde in dubio, pro illo eſt decidendum. Si vero grave damnum immineat vel contra ipſum reum, vel contra aliam perſonam, tam teſtis, quam reus, ut notat Bardi diſp. 4. cap. 2. §. 10. poterunt uti æquivocatione, aut aliter veritatem celare, ſive dubitent, an judex legitime interroget, ſive an ſit legitimus judex, idque propter rationes adductas articulo 3.; Nam cum ſit reus in poſſeſſione propriæ vitæ, honoris, famæ, &c., dum non conſtat, judicem procedere juris ordine ſervato, reus non tenetur ſe, nec teſtis reum exponere diſcrimini vitæ, aut honoris.

ARTICULUS ULTIMUS.

Expediuntur, quæ ſuperſunt in eadem materia.

I. Si dubitetur, num aliquod ſtatutum habeat rationem legis obligantis, an mera directionis; dicendum eſſe directionem. At ſi dubitetur, num lex lata contineat præceptum, an conſilium; dicendum eam continere præceptum.

II. Si dubitetur, num lex lata obliget ſub gravi, quia non conſtat de gravitate materiæ; dicendum obligare ſub gravi; ſecus vero ſi dubitetur de intentione legislatoris, num velit ſub gravi obligare?

III. In lege canonica verbum præceptivum indicat univerſim obligationem gravem; non tamen in lege civili.

IV. Non obligat lex in dubio, an ratione ætatis, vel temporis urgeat: Unde pueri non tenentur abſtinere a carnibus diebus vetitis in dubio, an ſeptennium expleverint.

V. Num poſſit mane communicare qui dubitat, num poſt mediam noctem biberit.

VI. Si jejunium naturale eſſet conditio requiſita, ut poſſit quis communicare, in dubio, an talis conditio ſit appoſita, non poteſt communicare; Secus vero, ſi fractio jejunii naturalis ſupponatur eſſe impedimentum ad communionem.

VII. Num votum obliget in dubio, an ante ſeptennium emiſſum ſit?

I. QUæri poteſt primo; In dubio, num leges aliquæ ſub præcepto, an ſub conſilio latæ ſint, quid præſumendum?

Menochius, & Archidiacon. apud Bard. cap. 2. §. 5. putant, in dubio hoc legem obligare per modum præcepti; quia obligatio eſt effectus neceſſario conſequens rationem legis: At Doctores primæ notæ apud Sanchez lib. 6. cap. 4. docent, in dubio habere rationem conſilii; nam in regulis juris dicitur: *In obſcuris minimum eſſe ſequendum.*

Equidem cum eodem Bardi diſtinguendum puto; Si dubium ſit, num diſpoſitio, ſeu ſtatutum aliquod ſit vera lex, an ſimplex quædam directio, quæ rationem legis non habeat? tunc cenſendam eſſe meram directionem, non legem, & conſequenter ſub conſilio, non ſub præcepto latam fuiſſe; idque ob rationem adductam pro ſecunda ſententia. Si vero conſtet, directionem illam eſſe veram legem, & du-

dubitetur, præceptum ne, an ſuaſionem contineat? dicendum, eſſe latam per modum præcepti; idque ob rationem pro prima ſententia adductam, quia obligatio eſt effectus conſequens rationem legis proprie dictæ.

Neque dicas, plurimas ordinationes eſſe veras leges, & ad culpam non obligare, ut ſunt Conſtitutiones, & regulæ quarundam Religionum, præſertim Societatis Jeſu; ergo falſum eſt, omnes leges eſſe obligatorias. Negatur enim conſequentia. Illæ regulæ, cum ſint veræ leges, etiam obligatoriæ ſunt; quamvis autem ad nullam culpam obligent in foro conſcientiæ; obligant tamen ad luendam pœnam, ſi imponatur tranſgreſſoribus, itaut, ſi non luatur, tunc peccetur, ut videre eſt apud Suarez de legibus lib. 1. cap. 14. & lib. 4. cap. 22.

II. Quæri poteſt 2., Num lex in conſcientia obligans in dubio cenſenda ſit obligare ſub mortali, an ſub veniali?

Reſpondeo, dubium hoc ex duplici capite oriri poſſe; vel ex eo, quod non appareat, an Legislator voluerit obligare ſub mortali in materia gravi; vel ex eo, quod non appareat, num materia ſit gravis, atque adeo capax gravis obligationis, ad quam intendit Legislator obligare. In hoc ſecundo dubio cohærenter ad hactenus dicta dicendum, obligare ſub mortali. Ita Sanchez lib. 6. cap. 4. Merolla diſp. 4. cap. 3. dub. 26., & alii, nam ex una parte conſtat, ut ſupponimus, Legislatorem velle ſub gravi obligare, & ſolum dubitatur de capacitate materiæ; Ex alia parte poſſeſſio tota eſt pro ſuperiore præcipiente, non pro ſubdito; ſiquidem præſumptio in hoc dubio eſt pro ſuperiore, qui in foro externo transfert ſubdito onus probandi materiæ incapacitatem; cum præſumatur recte omnia perpendiſſe, & conſequenter exiſtimaſſe, materiam eſſe gravem, ſiminus ſecundum ſe, ſaltem in ordine ad gravem finem intentum.

Si vero dubitetur primo modo, videlicet de intentione Legislatoris, num voluerit ſub gravi obligare? Salas, Valent., Laym., Tolet. putant, teneri ſubditum ſub mortali obedire, ne peccandi periculo ſe exponat. Equidem cum Sanch. lib. 6. cap. 5. Bonac. Dian. part. 2. tr. 10. reſ. 30., cenſeo, hujuſmodi obligationem ſub mortali non dari; tum quia in obſcuris minimum eſt ſequendum ex Regulis Juris; tum etiam quia ſubditus eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis; non ſecus ac quando dubitatur, ſitne lata lex, ut diximus art. 1. Notandum tamen, inquirendam prius eſſe diligenter veritatem juxta regulas, quæ proponi ſolent apud Sanch. loc. cit. ad dignoſcendam mentem Legislatoris, advertendo ſcilicet ad materiam, ad verba præcipientia, ad communem aliorum exiſtimationem, &c., aliter ex neglectu talis diligentiæ peccaret graviter ſubditus, exponendo ſe periculo tranſgrediendi legem.

III. Non diſplicet tamen opinio Nav. in Manual. cap. 23. n. 54. docentis, quod, ſi apponatur verbum præceptivum in lege canonica, obligatio ſit gravis, eſto præcipi res illa potuerit ſub veniali; probatque ex Clementina, *Exivi de Paradiſo*, ubi dicitur, tranſgreſſio nonnullarum regularum S. Franciſci eſſe mortalis, quia in iis apponitur verbum præcepti. Hoc tamen non accidit in lege *civili*, quia hæc ſolet præcipere, & prohibere actum ſolum ſub pœna temporali; cum ea ſufficiat ad continendos ſubditos: quamvis ſi conſtet, Legislatorem velle ſub mortali obligare, ſub mortali lex ſervanda ſit.

IV. Quæri poteſt tertio: In dubio, an ratione ætatis, vel temporis lex aliqua urgeat, ſitne ſervanda?

Com-

Communiter docent apud Sanch., & Dian. part. 4. tr. 3. reſ. 31., nullam dari obligationem. Ratio eſt, quia, quoties lex aliqua ad ſui obſervationem requirit aliquam conditionem, toties, niſi conſtet hujuſmodi conditionem eſſe poſitam, lex non obligat: ergo, quando lex non obligat, niſi in tali ætate, vel elapſo tali tempore, niſi conſtet de ætate, vel tempore elapſo, lex non eſt ſervanda. Antecedens conſtat; nam lex non ligat alio modo, ac forma, niſi ea, quæ a Legiſlatore emanat; atque adeo, ſi Legiſlator non vult legem obligare ante impletam conditionem, lex non obligabit ea non poſita. Ex quo

Sequitur primo, dubitantem, num vigeſimum annum implerit? ad jejunium Eccleſiaſticum non teneri, ut communiter docent apud Dianam part. 4. tr. 3. reſolut. 21. contra Breſſerum l. 4. cap. 7. & Scildere tract. 5. n. 34. putantes, legem jejunii eſſe certam, dubiam vero eſſe minorem ætatem, quæ eſt ratio excuſans ex D. Thoma 2. 2. q. 147. ar. 4., eo quod indigeat homo in hac ætate alimentis pro incremento: Et propter eandem rationem iidem Doctores docent, non poſſe miniſtrari carnes diebus vetitis, quando dubitatur de pueris, an compleverint ſeptennium, atque adeo ratione utantur; quia ſcilicet lex vetans eſt certa, & excuſatio eſt dubia. Sed contra eſt ex Sanchez l. 2. diſp. 41., & Suario de cenſuris diſp. 41. ſect. 5., nam lex jejunii non incipit obligare ante vigeſimum primum annum completum; ergo præcedit tempore libertas; atque adeo hæc eſt in poſſeſſione; idemque dicas in caſu ſeptennii.

Sequitur ſecundo, dubitantem, an poſt diem Jovis media nox elapſa ſit, non teneri a carnibus abſtinere: Secus vero, ſi dubitetur, an poſt diem Saturni elapſa ſit media nox, atque adeo donec de media nocte non conſtet, urget præceptum.

V. Quæritur tamen hic, an poſſit mane communicare, qui dubitat, an poſt mediam noctem biberit, aut comederit? Non poſſe, docent Sanchez lib. 2. diſp. 41. Salas, Fagundez, Bonacina, Merolla apud Bardi diſputat. 6. cap. 11. parte 3., quia eſt in poſſeſſione præceptum, quod vetat communionem, ſi non ſit ſervatum jejunium naturale, atque adeo conſtare debet de hac conditione requiſita a præcepto: Sicuti enim, quando præcipitur, ne nocte Nativitatis celebretur niſi poſt mediam noctem, conſtare debet, quod media nox ſit elapſa, & in dubio celebrari non poteſt; ita in dubio, an jejunium naturale ſit ſervatum, non poteſt mane ſumi ſacra Synaxis.

Sed probabilior videtur oppoſita ſententia Laymanni, Paſqualigi, Spinolæ, Bardi loco citato, quod poſſit communicare, quia poſſeſſio videtur potius ſtare pro libertate, quam pro præcepto; Nam ſicuti, quando præcipitur, ne matrimonium contrahatur cum aliquo impedimento, dubitans de impedimento, poteſt contrahere, ut docet Sanchez lib. 8. diſp. 6., quia ſtat in poſſeſſione libertas contrahendi, donec conſtet de impedimento; ita quando præcipitur, ne quis mane communicet, ſi appoſuerit impedimentum cibi, aut potus, dubitans de tali impedimento poteſt communicare; quia ſtat in poſſeſſione libertas communicandi, donec conſtet de impedimento appoſito.

VI. Ad rationem contrariæ ſententiæ reſpondendum; aliud eſſe quando præceptum requirit conditionem; aliud vero quando requirit, ne apponatur impedimentum; Si præceptum requirit conditionem, conſtare debet de illa, quia ſtat in poſſeſſione præceptum, donec conſtet de conditione purificata; & ideo dum præcipitur,

ne celebretur; niſi poſt mediam noctem, conſtare debet de media nocte:. Si vero præceptum requirit, ne impedimentum ponatur, non debet conſtare, quod non ſit appoſitum impedimentum, ſed ſatis eſt, ſi non conſtet eſſe appoſitum; quia ſemper ſtat in poſſeſſione libertas, donec conſtet de impedimento. Et ratio a priori eſt, quia pro eo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio; pro eo autem ſtat præſumptio, qui transfert alteri onus, probandi oppoſitum: Quando autem agitur de impedimento, alter probare debet, quod non ſit poſitum: Contra vero, quando agitur de conditione, tu probare debes, quod ſit poſita, ergo, quando agitur de conditione, ſtat præſumptio, & poſſeſſio pro præcepto; ſecus vero ſtat pro libertate, quando agitur de impedimento. In caſu noſtro, præceptum, ne quis communicet non jejunus, in rigore non eſt præceptum, ne quis communicet, niſi poſito jejunio, tanquam conditione; ſed eſt præceptum, ne quis communicet, ſi appoſuerit impedimentum cibi, aut potus: Sicut præceptum, ne quis contrahat matrimonium habens votum caſtitatis, in rigore non eſt præceptum, ne quis contrahat ſub conditione, quod non voverit caſtitatem, ſed eſt præceptum, ne contrahat, ſi appoſuerit impedimentum voti; unde dubitans de voto, dummodo non conſtet de illo, poteſt contrahere: ſecus vero, ſi non conſtet v. g. de proclamationibus præmiſſis, non poteſt licite contrahere, quia requiruntur, tanquam conditiones.

VII. Dices: Qui votum emiſit, & dubitat, num ante ſeptennium illud emiſerit, ligatur voto, ut communius, & probabilius docent, quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione ipſum votum; ergo qui comedit, & dubitat, num poſt mediam noctem, non poteſt communicare; quia pariter ſtat in poſſeſſione præceptum; Nam ſicut tibi incumbit oſtendere, quod ante ſeptennium emiſeris votum, ne illo obligeris, ita tibi incumbit oſtendere, quod ante mediam noctem comederis, ut poſſis communicare.

Reſpondeo, Malderum, Joannem Lugo, Palaum, Dian. part. 3. tract. 9. reſ. 50. Sanch. lib. 4. cap. 1. probabiliter docere, quod votum illud non obliget, quia toties poſſeſſio ſtat pro libertate, quoties in dubium vocatur aliquod ex conſtituentibus votum, ut accidit in caſu noſtro, in quo dubitatur de tempore ſeptennii, atque adeo de uſu rationis, qui pertinet ad conſtituendam voti obligationem; Sed omiſſo antecedente, nego conſequentiam: Diſparitas eſt, quia tempus per accidens ſe habet ad validitatem voti, ad quam per ſe ſolum facit uſus rationis: Quare ſicuti in foro externo, qui negat debitum v. g. ob exceptionem minoris ætatis, hanc probare debet, ita etiam qui negat debitum voti ob exceptionem ætatis, debet illam probare. At in caſu noſtro media nox per ſe facit ad præceptum: Unde niſi conſtet de illa, præſumendum pro libertate communicandi.

Advertit tamen Bardi, quod licet communicare poſſit, qui poſt diligens examen adhuc dubitat, an poſt mediam noctem biberit; non poteſt tamen communicare, qui ita ſomno captus fuit, ut elapſis quibuſdam noctis horis nihil cogitans de media nocte biberit, & ſtatim ſomnum ceperit: etenim cum non poſſit prudenter examinare, quandonam biberit, non poſſet prudenter aſſerere, quod talis potus certo poſitus non ſit impedimentum ad communionem, atque adeo non debet ſe exponere periculo communicandi non jejunum. Temere enim in tali caſu aſſereretur, potum illum fuiſſe ante mediam noctem poſitum, & non eſſe impedimentum ad ſacram

ſacram Synaxim ſumendam; quod non evenit, quando ſpectatis omnibus prudenter dubitat, num ante, vel poſt mediam noctem biberit; non enim temere aſſerit, potum non eſſe impedimentum ad Communionem, quoties perpenſis perpendendis dubium illud negativum perſeverat; quod non accidit in caſu adducto, in quo nequeunt rationes hinc inde penſitari.

QUÆSTIO V.

De Conſcientia Dubia in materia Diſpenſationum, & Privilegiorum.

ILlud intereſt inter Diſpenſationem, & Privilegium, quod Privilegium ſit veluti quædam privata lex, & ſæpe præter jus, ut privilegium lucrandi indulgentias, abſolvendi a reſervatis, &c. Diſpenſatio vero ſit contra jus, & veluti vulnus legis. Quando privilegium eſt contrarium juri, videtur confundi cum diſpenſatione, puta privilegium comedendi lacticinia in Quadrageſima; verum privilegium hujuſmodi, ſi habet rationem privilegii, conſiſtit in facultate permanente operandi contra legem, & confertur Communitati; ſin autem habeat rationem diſpenſationis, confertur pro aliquo actu, & pro determinata perſona. Hinc, ſi detur alicui ab Epiſcopo facultas comedendi ova in Quadrageſima, hæc appellatur diſpenſatio; ſi vero detur hæc facultas alicui Communitati permanenter, hæc appellatur Privilegium. Diſcutiendum nunc de utroque, ſtrictam ne, an latam habeant interpretationem in dubio?

ARTICULUS I.

Strictene, an late in dubio interpretanda ſit Diſpenſatio, & Poteſtas diſpenſandi?

I. Per ſe loquendo Diſpenſatio, tanquam vulnus legis, ſtricte interpretanda eſt in dubio: Niſi forte proprio motu Principis concedatur, aut ſit inſerta in corpore Juris citra præjudicium tertii.

II. Poteſtas vero diſpenſandi, ſive ordinaria ſit, ſive delegata, univerſim in dubio latam habet interpretationem, niſi vergat in tertii præjudicium.

III. Quandonam poteſtas diſpenſandi delegata habet rationem Beneficii ample interpretandi; quando vero habet rationem Diſpenſationis interpretanda ſtricte?

I. DIco primo: Diſpenſatio, per ſe loquendo, in dubio ſtrictam patitur interpretationem. Ita Sanch. l. 8. d. 1. Meroll. d. 4. c. 6. *ex cap. 1. de Filiis Presbyterorum in 6.*, ubi aſſignatur ejus rei ratio, quia ſcilicet Diſpenſatio, utpote quæ a jure exorbitat, reſtringi debet, & cum ſit vulnus legis, ſcelus eſt illud aperire, ac dilatare: dixi, per ſe loquendo, aliquando enim admittit latam interpretationem, ſaltem intra naturalem verborum interpretationem. Et primo quidem quando motu proprio Principis conceditur, quia tunc ſe habet veluti

luti Principis beneficium, de ejus liberalitate procedens, ex cap. *Si motu De præbendis in 6.*. Secundo, quando diſpenſatio eſt inſerta in corpore Juris, quia tunc præſumitur motu proprio conceſſa, dummodo non tendat in præjudicium tertii; in hoc enim caſu ſtricte eſt explicanda, ut videre eſt apud Doctores laudatos.

II. Dico ſecundo, Poteſtas diſpenſandi non ſolum ordinaria, quæ competit Epiſcopis, aliiſque Prælatis reſpectu ſuorum ſubditorum, ſed etiam delegata, per ſe loquendo, in dubio amplam habet interpretationem. De ordinaria non eſt dubium, quia id fert bonum commune, & rectum regimen ovium: De delegata eſt communis opinio apud Sanch. l. 8. d. 2., quia conceſſio talis Poteſtatis exiſtimatur purum Principis beneficium, quod in dubio late interpretandum, & extendendum eſt, cum contineat favorem abſque odii mixtione, juxta regulam 15. Juris in 6. Dixi, per ſe loquendo; nam ſi tendat in præjudicium tertii, eſt reſtringenda, quia in dubiis præſumendum eſt, quod Princeps voluerit quam minime lædere jus tertii. Quare, ſi Pontifex v. g. concedat Epiſcopo poteſtatem legitimandi, talis poteſtas, utpote continens odium, & præjudicium aliis in dubio coarctanda eſt.

III. Dico tertio: Si poteſtas diſpenſandi delegetur alicui, v. g. Confeſſario in gratiam illius, & pro perſonis indeterminatis, in dubio ample eſt interpretanda: Si vero conferatur Confeſſario in gratiam perſonæ determinatæ, cum qua diſpenſandum ſit, eſt interpretanda ſtricte; Non ſecus ac ſi alicui detur facultas, ut eligat ſibi aliquem v. g. Confeſſarium, qui ſecum diſpenſet in voto, in impedimentis matrimonii, in irregularitate. Ratio eſt, quia in primo caſu poteſtas illa delegata cum tali generalitate eſt favorabilis, & utilis communitati, ac nemini nocens, proinde eſt purum beneficium, & ample interpretandum, ut notat Suar. l. 6. de leg. c. 10. Sanch. Salas d. 20. ſ. 11.: In ſecundo vero, cum reſpiciat perſonam determinatam, eſt quædam inchoata diſpenſatio, & ſe habet inſtar diſpenſationis, quæ ſingularem perſonam reſpicit, & ideo eſt odioſa, unde ſtricte eſt interpretanda.

ARTICULUS II.

In dubio, num diſpenſatio ſit valida; quid decidendum?

I. Dubium hoc ex triplici capite oriri poteſt.

II. Si dubietas oriatur ex hoc, quod dubia ſit ſuperioris prælatio, diſpenſatio erit valida, ſi ſuperior ſit in poſſeſſione ſui ſuperioratus; ſecus vero ſi non ſit in tali poſſeſſione.

III. Si vero dubitetur, an cauſa diſpenſationis fuerit ſufficiens, valida dicenda eſt diſpenſatio, quoties de inſufficientia cauſæ non conſtet.

IV. Num peccet ſuperior diſpenſando; dubitans de cauſæ ſufficientia?

V. Si dubitetur, num verba diſpenſationis hunc caſum comprehendant, dicendum non comprehendere.

VI. Quid dicendum, ſi dubitetur, num diſpenſatio fuerit ſubreptitia; vel ſi dubitetur, num fuerit finalis, an impulſiva cauſa in memoriali tacita, aut falſo expreſſa?

VII. Probabilius dicendum, cauſam eſſe finalem, atque adeo diſpenſationem eſſe ſubreptitiam.

I. EX triplici capite oriri poteſt dubium de diſpenſationis validitate. Primo ex parte ſuperioris, de quo dubitetur ſitne legitimus, habenſque facultatem diſpenſandi? Secundo ex parte cauſæ, ob quam petitur diſpenſatio, ſi dubitetur, fueritne ſufficiens? Tertio ex parte ipſius diſpen-

penſationis, ſi dubitetur, an hunc caſum comprehendat? Vel an fuerit ſubreptitia per hoc, quod non ſatis probetur veritas narratorum in ſupplicatione? Vel ſi dubitetur, num cauſa tacita, vel falſo inter alias expreſſa ſit finalis, quæ diſpenſationem vitiat; an ſit tantum impulſiva, quæ non vitiat?

II. Dico primo: Si dubium ex primo capite oriatur, diſtinguendum. Nam, ſi ſuperior ſit in poſſeſſione ſuperioratus, dicendum eſt, diſpenſationem eſſe validam, quia ſuperior nequit ſua poſſeſſione ſpoliari, donec conſtet de oppoſito: Si vero ſuperior non eſt in legitima poſſeſſione ſuperioratus relate ad talem ſubditum, non licet ea diſpenſatione uti ob periculum tranſgrediendi legem; cum nullum habeatur morale principium deponendi practice tale dubium. Ita Sanch. l. 4. d. 44. Et ratio ulterior eſt, quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione præceptum, qua ſpoliari nequit per dubiam diſpenſationem.

III. Dico ſecundo, ſi dubium oriatur ex ſecundo capite, dicendum, diſpenſationem eſſe validam, quoties non conſtat de inſufficientia cauſæ. Ita Sanch. l. c. Suar. & alii. Ratio eſt, quia ſubditus bona fide proponens cauſam, quam habet, ſuperiori, prudenter remittere ſe poteſt judicio illius, qui poſito quod diſpenſet, eo ipſo cenſet, cauſam eſſe ſufficientem.

IV. Si tamen petas, Peccetne ſuperior, ſi diſpenſet dubitans de ſufficientia cauſæ? diſtinguendum eſt: ſi dubitet ſuperior, an exiſtat cauſa, quæ proponitur, peccat diſpenſando, quia diſpenſatio requirit cauſam certam: Si vero dubitet, an cauſa certo exiſtens ſit ſufficiens? docet Sanchez l. 4. d. 45. cum Sylv. Palatio, contra Jo. Med., quod licite diſpenſet; quia ſuave regimen Eccleſiæ id poſtulat; nimis enim oneroſum eſſet ſuperioribus, ſi cauſam evidenter ſufficientem expectare deberent ad diſpenſandum; alioqui fere nunquam diſpenſarent. Equidem dicerem, neque requiri evidentiam de cauſæ ſufficientia propter rationem adductam, neque ſufficere dubium, quia ſtat in poſſeſſione lex, in qua ſuperior nequit ſine ſufficienti, ac minime dubia cauſa diſpenſare: Satis tamen eſſe probabilitatem, licèt cum formidine de cauſæ ſufficientia; ſic enim prudenter, & benigne proceder Superior.

V. Dico tertio. Quando ex tertio capite dubitatur, an verba diſpenſationis hunc caſum comprehendant? dicendum non comprehendere. Ita Sanch. l. c., & Meroll. Ratio eſt, quia diſpenſatio, cum ſit odioſa, eſt reſtringenda: Quare, ſi Pontifex v. g. diſpenſet cum aliquo in voto caſtitatis ad finem ineundi matrimonium, & dubium ſit, an voluerit diſpenſare totaliter, dicendum, quod non totaliter ſit diſpenſatum; unde poſſet quidem hic Matrimonium contrahere; at, ſi aliter contra caſtitatem peccaret, ſacrilegium committeret. Quando vero ex eodem 3. capite dubitatur, an diſpenſatus tacuerit verum, vel falſum expreſſerit in ſua petitione? tunc præſumptio erit pro valore diſpenſationis; quia jus non præſumit delictum, ex *l. merito ff. de Socio*.

VI. Quod ſi diſpenſatus verum aliquod tacuerit, vel falſum expreſſerit, & dubitet, num illud fuerit cauſa finalis vitians diſpenſationem, an vero impulſiva, quæ diſpenſationem non reddit irritam, & ſubreptitiam? in tali caſu cauſam cenſendam eſſe finalem, & diſpenſationem ſubreptitiam, docent Coninch. d. 33. dub. 6. de Sacrament. Barboſa, Gutticrez, Villal., & alii apud Sanch. l. 8. d. 21. Ratio eſt, tum quia, cum conſtet de impedimento, & dubia ſit diſpenſatio, ſtat poſſeſſio pro impedimento, ſeu pro lege: tum etiam, quia Pontifex ſub ea conditio-

ditione diſpenſat, aut concedit v. g. Ordinario loci, vel Confeſſario, ut diſpenſet, ſi ſcilicet preces veritate nitantur; quando autem eſt dubium, non nituntur veritate; Tum demum, quia univerſim a quocunque fiat diſpenſatio, quando dubitatur, num cauſa in diſpenſatione tacita, vel falſo expreſſa ſit finalis, an impulſiva, cenſenda eſt finalis, & diſpenſatio nulla, ut docet Baldus, Tiraquell. & alii cum Mol. d. 173.

Verum Sanchez, Palaus, Salas, Bonac., & alii apud Dian. p. 4. tr. 3. r. 64. putant, cauſam illam in dubio præſumendam eſſe impulſivam, & diſpenſationem validam; quia in dubio pro valore actus eſt præſumendum, ex cap. *Abbate de verb. ſignif.* & l. *Quoties* ff. *de rebus dubiis*, & per conſequens poſſeſſio eſt pro validitate diſpenſationis; Nam is poſſidet, pro quo eſt præſumptio in foro externo, ut oſtendit Meroll. d. 3. c. 3.

Ad primam rationem in contrarium reſpondet Sanchez, poſſeſſioni illi ſtanti pro impedimento, ſeu pro lege præponderare præſumptionem valoris actus; Nam præſumptio faciens actum valere eſt reliquis firmior, & validior, ut oſtendit Menoch. de præſumpt. l. 6. præſumpt. 4. Ad ſecundam reſpondet, quod cum in eo dubio præſumatur pro valore diſpenſationis, prævalet ea pars, quod preces ſint veræ. Ad tertiam, multis idem Sanchez oſtendit, univerſim diſpenſationem in tali dubio eſſe validam, atque adeo eam cauſam præſumi impulſivam, non finalem, propter rationem adductam; quod ſcilicet in dubio præſumitur pro valore actus; non eſſet autem diſpenſatio valida, ſi ea cauſa præſumeretur finalis.

VII. Equidem tamen cenſeo cum Conink. de Sacr. diſp. 33. cap. 6. n. 93. Merol. diſp. 3. cap. 3. n. 178. Bardi d. 6. c. 5. §. 4. primam ſententiam eſſe veriorem, atque adeo diſpenſationem eſſe ſubreptitiam. Ratio eſt, quia principium illud, in quo ſecunda ſententia nititur, quod ſcilicet in dubio præſumitur pro valore actus, procedit tantum in favorabilibus, non in odioſis, & quando derogatur juri communi; Aliter nunquam contingeret, diſpenſationes in dubio præſumendas eſſe invalidas; poſſet enim quis dicere, in dubio præſumendum pro validitate actus diſpenſationis, quod tamen abſonum communiter reputatur. Illud limitandum cum Bardi, quod ſi poſſeſſio ſtet pro diſpenſatione, & dubium ſuperveniat, non impediat validitatem illius, ut ſi quis ex diſpenſatione contraxerit matrimonium, & deinde dubitet de validitate matrimonii.

ARTICULUS III.

Habendane ſit irrita diſpenſatio, ſi deprehendatur Prælatum non potuiſſe diſpenſare?

I. Si communi errore cenſebatur, Prælatum diſpenſantem eſſe ſuperiorem, quamvis revera non eſſet, diſpenſatio erit valida.

II. Deficiente cauſa finali diſpenſationis, hæc eſt irrita.

III. In dubio, an diſpenſatio, aut poteſtas diſpenſandi ad talem caſum ſe extenderet, vel an daretur cauſa ſufficiens, ſi bona fide diſpenſatum fuit, valida eſt diſpenſatio, quamvis deinde deprehendatur oppoſitum.

IV. In dubio, an poſſit Epiſcopus diſpenſare, num recurrendum ſit ad Pontificem?

V. Num licite Epiſcopus diſpenſet in legibus Pontificiis in caſu urgentis neceſſitatis? An etiam in impedimentis matrimonii, & in irregularitate?

I. Dico

Digitized by Google

Dico primo, ſi deprehendatur, Prælatum non potuiſſe diſpenſare, eo quod nec ſuperior erat, nec communi errore talis habebatur, procul dubio irrita eſt diſpenſatio; Si vero deprehendatur, Prælatum non eſſe re vera ſuperiorem, ſed habuiſſe titulum, licet invalidum, communi errore exiſtimatum validum, atque adeo ſi ſuperior communi errore exiſtimetur verus ſuperior, ob illum titulum coloratum, tunc diſpenſatio eſt valida. Ratio eſt, quia ex lege *Barberius* ff. de *Officio Prætoris*, propter bonum commune valida ſunt geſta a ſuperiore habente titulum coloratum, ſupplente in eo caſu defectum juriſdictionis ipſa Eccleſia, vel Republica. Ita communiter. Si tamen ſuperior careat titulo colorato, ſed communi errore exiſtimetur ſuperior, probabile etiam eſt, diſpenſationem eſſe validam, ut oſtendit Bardi in Bullam Cruciatæ p. 2. tr. 5. c. 1. §. 12., & Pontius contra Sanch. apud Dian. p. 3. tr. 4. reſ. 122.; quia probabile etiam eſt, propter commune bonum geſta a tali ſuperiore ab Eccleſia, vel Republica validari.

II. Dico ſecundo: Si deprehendatur, Prælatum non potuiſſe diſpenſare ex defectu cauſæ, vel quia tacita fuit vera cauſa finalis, aut expreſſa cauſa falſa, tunc diſpenſatio eſt omnino irrita. Ita Sanch. l. 4. c. 44. Ratio eſt, quia non ſpectat ad bonum Eccleſiæ ſupplere in his caſibus defectum; atque adeo, cum ſuperior non intendat diſpenſare, niſi juxta veritatem, quæ ſibi proponitur, deficiente veritate, & cauſa finali, deficit pariter voluntas diſpenſandi in ſuperiore; atque adeo validitas diſpenſationis.

III. Dico tertio, Quoties certa eſt poteſtas diſpenſantis, & ſolum dubium fuit, an ad talem caſum extenderetur, vel an pro tali caſu daretur cauſa ſufficiens, tunc valida eſt diſpenſatio, etiamſi deprehendatur oppoſitum, videlicet quod poteſtas ad talem caſum non ſe extenderet, vel quod non eſſet ſufficiens cauſa ad diſpenſandum, dummodo bona fide proceſſum ſit: Ita probabiliter Sanchez loc. cit., & Sylv. contra Bonac. apud Dian. p. 4. tr. 3. r. 44. Et ratio eſt, tum quia in his caſibus diſpenſatio eſt a legitima poteſtate illius, qui abſolute, & non conditionate diſpenſationem conceſſit, ejuſque valor non pendet ab eventu futuro; tum etiam quia id exigit bonum Eccleſiæ regimen ad vitandos innumeros ſcrupulos, qui aliàs oriri poſſent.

Confirmatur, quia in dubio, an caſus ſit reſervatus, non cenſetur reſervatus; quod ſi poſt abſolutionem deprehendatur reſervatio, adhuc valida fuit abſolutio, nec eſt opus recurrere iterum ad ſuperiorem pro abſolutione, ut docent Suar., Sanch., Meroll. apud Dian. p. 4. tr. 3. r. 4., & p. 9. tr. 4. r. 46. Pariter in dubio, an votum ſit Pontifici reſervatum, ſi Epiſcopus diſpenſet, (ſicut poteſt in tali dubio) & deinde deprehendatur eſſe Pontifici reſervatum, non eſt opus nova diſpenſatione, ut docent communiter cum Sanch. l. 4. c. 40. n. 26. & 79. & Suar. tom. 2. de Relig. lib. 16. de voto c. 26.; ergo pariter, ſi bona fide concedatur diſpenſatio in caſu adducto, valida eſt diſpenſatio, etiam poſt detectam veritatem: nam in omnibus his caſibus diſpenſatio eſt a legitima poteſtate diſpenſante abſolute, & non conditionate. Et ratio a priori horum omnium eſt, quia, ut oſtendimus articulo primo, poteſtas diſpenſandi in dubio latam habet interpretationem: ergo in his omnibus caſibus adductis, in quibus poteſtas diſpenſandi ad hunc caſum, vel ad hoc votum ſe extendat (ſicut etiam in dubio an poteſtas abſolvendi ſe extendat ad tale peccatum) dicendum, quod ſe extendat, at-

que adeo valida eſt diſpenſatio, ſeu abſolutio, quin fieri poſſit, quod talis actus a principio validus tractu temporis fiat invalidus per hoc quod deprehendatur poteſtatem illam ad talem caſum re vera non ſe extendere; Expedit quippe ad ſuavem Eccleſiæ gubernationem, quod non reviviſcat neceſſitas novæ diſpenſationis, aut abſolutionis, quando error deprehenditur.

IV. Rogabis hic primo, an Epiſcopus poſſit in lege ſuperioris diſpenſare in dubio, an caſus egeat diſpenſatione? v. g. Num poſſit Epiſcopus diſpenſare cum volentibus contrahere matrimonium, ſi dubitent, num conjuncti ſint in quarto, aut in quinto gradu conſanguinitatis, aut cum iis, qui dubitant, an per concubitum carnalem ſit contracta affinitas? ita ut poſt diſpenſationem ab Epiſcopo factam, ſi deprehendatur, quod ſint re vera in quarto conſanguinitatis gradu conjuncti, aut vere contracta ſit affinitas, non ſit amplius ad Pontificem recurrendum.

Reſpondeo, ſi dubium ſit poſitivum, ita ut probabile ſit, v. g. conſanguinitatem eſſe in quinto gradu, etiamſi probabile pariter ſit eſſe in quarto gradu; communius docent Doctores, nullam eſſe petendam diſpenſationem ab Epiſcopo: cum liceat ſequi opinionem probabilem abſque culpa. Verum tamen eſt, quod ſi ſic matrimonium contrahatur, & deinde deprehendatur, conſanguinitatem eſſe in quarto gradu, matrimonium eſt irritum. Si vero dubium ſit negativum; Laym., Palaus, Sà apud Dia. p. 4. tr. 3. r. 46. probabiliter pariter docent, nulla opus eſſe diſpenſatione, quia præſumptio ſtat pro libertate, & nemo cenſeri debet lege aſtrictus, quouſque de lege moraliter conſtet: Sed Bonac. apud eundem Dianam putat, in dubio negativo recurrendum eſſe ad Pontificem; tum quia diſpenſandus non debet ſe exponere periculo faciendi contra legem ſuperioris, in qua Epiſcopus diſpenſare non poteſt; tum etiam, quia ita praxis obſervat, quoties adhibita diligentia dubium remanet de neceſſitate diſpenſationis.

Equidem tamen cenſeo cohærenter ad doctrinam traditam cenſeo cum Sà, Palao tr. 3. d. 6. p. 5., & Sanch. l. 8. d. 6., quod ſi in hoc dubio negativo opus eſſet diſpenſatione, Epiſcopus poſſet diſpenſare, adeo ut ſi deinde deprehendatur v. gr. conſanguinitatem fuiſſe in quarto gradu, talis diſpenſatio data ab Epiſcopo ſit ſufficiens. Ratio eſt, non ſolum quia poteſtas diſpenſandi latam habet interpretationem, atque adeo ſe extendit etiam ad eos caſus, in quibus dubitatur, an opus ſit diſpenſatione; ſed etiam quia Epiſcopus poteſt diſpenſare in caſibus frequentioribus, ut communiter Doctores docent agentes de *diſpenſatione* cum Salas d. 20. §. 3.; *Hoc enim* expedit ad bonum, ac ſuave regimen Eccleſiæ; dubia autem de neceſſitate diſpenſationis ſunt frequentia; ergo in tali caſu poteſt Epiſcopus diſpenſare.

Confirmatur, quia caſus dubius non cenſetur reſervatus Summo Pontifici, ſed tantum certus; ut communiter docent Doctores agentes de caſibus, & de votis reſervatis Pontifici: Ergo ſicut poteſt valide Epiſcopus abſolvere peccatum Pontifici reſervatum, in dubio, an ſit commiſſum, & diſpenſare in voto Pontifici reſervato, ſi dubitetur, an ſit emiſſum; ita pariter poterit diſpenſare in impedimentis, v. g. Matrimonii, & in irregularitate, in dubio, an ſit contracta: Praxis autem petendi diſpenſationem in his dubiis a Pontifice eſt adcautelam, ut, ſi forte deprehendatur impedimentum, non ſit deinde recurrendum ad Pontificem: Verum juxta hanc ſenten-

tiam

tiam poteſt etiam ad cautelam peti in his dubiis diſpenſatio.

V. Rogabis ſecundo hac occaſione, an Epiſcopus diſpenſare poſſit in legibus Pontificis non ſolum in caſibus dubiis, ſed etiam in caſu urgentis neceſſitatis, in quo facile non poteſt Pontifex adiri, v. gr. in lege de impedimentis matrimonii dirimentibus, vel de irregularitate, vel de reſervatione voti, & ſimilium.

Reſpondeo primo, ſi vera eſt ſententia multorum docentium cum Cajet., Henriq, Pontio apud Dian. p. 3. tr. 5. r. 23. apud Boſſ. n. 1264. Epiſcopos, utpote Paſtores ordinarios, ex vi ſui muneris, & juxta jus antiquum, & primævum Eccleſiæ, poſſe in ſua Diœceſi, quæ poteſt Pontifex in toto Orbe, niſi expreſſe a Pontifice aliquid iis prohibeatur, & eorum juriſdictio limitetur; ſicut quilibet Confeſſarius poteſt æque, ac Pontifex abſolvere ab omnibus peccatis, niſi per Pontificem, aut Epiſcopum caſus aliqui reſerventur; conſequenter ſequitur, poſſe Epiſcopum in irregularitate, & in impedimentis matrimonii dirimentibus diſpenſare, quoties nec expreſſe, nec tacite a Pontifice limitata ſit quoad hæc Epiſcoporum juriſdictio; non videtur autem limitata pro caſu urgentis neceſſitatis, quia contra bonum, & ſuave regimen Eccleſiæ limitaretur, ut diximus de poteſtate, quam habent Epiſcopi ad diſpenſandum in impedimentis Matrimonii, ac in irregularitate in caſibus dubiis. Sed diſcurrendo juxta ſententiam communiorem apud Sanch. l. 2. d. 40., & l. 7. d. 7., quæ docet, Epiſcopos non poſſe in lege Pontificis diſpenſare, niſi expreſſe, aut tacite iis facultas concedatur, eo quod inferior ſecundum ſe non poſſit in lege ſui ſuperioris diſpenſare; Joan. Sanch. d. 43. putat in caſu urgentis neceſſitatis non poſſe Epiſcopum diſpenſare in impedimentis Matrimonii, licèt occultis: V. gr. ſi matrimonium ſit publice celebratum cum aliquo impedimento occulto, & cum bona fide ſaltem unius Contrahentis, & ex ſeparatione timeretur ſcandalum, nec eſſet facilis recurſus ad Papam; Vel ſi mox ſit contrahendum matrimonium, & ex dilatione magnum ſcandalum, aut incommodum ſequatur: Similiter docet non poſſe Epiſcopum in votis Pontifici reſervatis diſpenſare in caſu urgentis neceſſitatis, v. gr. ſi ex voto caſtitatis, aut Religionis immineret periculum incontinentiæ, vel ſcandali, vel gravis damni; Tertio, puta ſi qui tale votum emiſit, velit ducere fœminam a ſe defloratam, &, ſi expectetur diſpenſatio, periculum eſſet mutationis voluntatis, aut alterius impedimenti ad matrimonium; unde puella manere deberet cum honoris jactura; Vel ſi eſſet periculum quod tali voto aſtrictus moreretur abſque prolis legitimatione, & forte cum Animæ periculo. Ratio ex Jo: Sanch. eſt, quia ad epikejam ſolum ſpectat interpretari legem deficientem, & non comprehendentem talem caſum; non vero dare juriſdictionem non habenti illam; ergo in his urgentibus caſibus, ad quos lex Pontificis jam ſe extendit, non poteſt Epiſcopus vi Epikejæ habere juriſdictionem, atque adeo non poteſt diſpenſare.

Communius tamen cum Th. Sanch. lib. 2. d. 40., & l. 8. d. 5. Suar. de leg. d. 6. c. 14. Vaſq. Coninch. Leſſ. c. 4. n. 121., Palao, Salas apud Dia. p. 2. tr. 16. reſ. 17. docent, poſſe Epiſcopum diſpenſare per Epikejam, hoc eſt ex pia, & rationabili interpretatione, ſeu præſumptione voluntatis Pontificis. Quandoquidem oppoſitum eſt contra commune bonum, & ſuave regimen Eccleſiæ, quod a Pontifice non eſt præſumendum; cum ei poteſtas a Chriſto Domino data ſit in ædifi-

ædificationem, non in deſtructionem; unde reſervatio pro bono charitatis in Eccleſiam invecta non debet contra charitatem urgere. Hinc licèt in Bulla Cœnæ expreſſe dicatur, neminem poſſe ab iis caſibus abſolvere, niſi in mortis articulo, & cum cautione præſtita de ſtando mandatis Eccleſiæ, ac de ſatisfaciendo parti læſæ; communiter tamen Doctores docent, quod, ſi non poſſit adiri Pontifex ob impedimentum vel longum, vel perpetuum, poſſit ab iis caſibus Epiſcopus abſolvere ex præſumpta Pontificis voluntate; ergo a fortiori diſpenſare poteſt in legibus, in quibus non eſt tam rigida reſervatio: Unde Boſſ. n. 1261. probabile putat, Epikejam habere locum etiam in decreto Tridentini præſcribente aſſiſtentiam Parochi, & duorum teſtium ad valorem matrimonii: & n. 1274. contra Martinum Perez docet, poſſe etiam Epiſcopum in caſu raro magnæ neceſſitatis diſpenſare in matrimonio rato, non conſummato, illudque diſſolvere. Quare ad fundamentum Joan. Sanch. reſpondetur, Epichejam non conferre juriſdictionem, ſed emendare legem reſervationis, in hoc quod non comprehendat talem caſum; atque adeo vi ſui muneris poteſt Epiſcopus diſpenſare (ſicut poteſt abſolvere a caſibus Bullæ Cœnæ) in caſu impedimenti perpetui; Vel dicendum, quod pro tali caſu, ſi non habet locum Epicheja ſtricte ſumpta, habeat ſaltem locum ſimplex interpretatio voluntatis Pontificis, de cujus voluntate præſumitur, quod velit Epiſcopis concedere facultatem diſpenſandi. Immo multi cum Valero, Boſſ. n. 1283., & aliis apud Sanch. l. 8. d. 9. probabiliter docent propter eandem rationem, quod poſſit diſpenſare etiam Parochus in caſu urgentis neceſſitatis, ſi non poſſit Epiſcopus adiri; Quamvis enim Parochus nullam habeat juriſdictionem pro foro externo, ne voluntariam quidem, (ad quam ſpectat diſpenſatio tam in legibus, quam in votis) tamen ex rationabili voluntate Pontificis præſumitur, quod illi pro tali caſu facultas diſpenſandi concedatur; cum id expediat ad bonum Animarum. Quamvis communior, & verior ſententia facultatem hanc Parochis non concedat; ſicut non conceditur Sacerdoti, deficiente Parocho, nec Laico, deficiente Sacerdote; eſto multi concedant Laico poteſtatem abſolvendi a Cenſuris moribundum, deficiente Clerico, ex præſumpta Pontificis voluntate.

ARTICULUS ULTIMUS.

Quomodo Privilegium in dubio interpretandum ſit, ſtricte ne, an ample?

I. Latam in dubio habent interpretationem Privilegia data motu proprio, aut inſerta in corpore Juris, ſi tamen Tertio non præjudicent.

II. Pariter Privilegia Communitatibus, puta Religionibus collata.

III. Preſſe tamen interpretandum, quod derogat juri communi, niſi ſit Privilegium oneroſum.

IV. Sicut etiam quod eſt in præjudicium Tertii.

V. Num Privilegium de non ſolvendis decimis intelligatur etiam ex prædiis acquirendis?

VI. Privilegium, quod derogat Juri particulari alterius, non cenſetur illi derogare, niſi exprimatur.

VII. Num Privilegiorum confirmatio præſumatur facta ex certa ſcientia, an ſub forma communi?

VIII. Num liceat uti Privilegio in dubio, quod revocatum ſit?

IX. Poſſitne Epiſcopus in dubio Privilegia Regularium interpretari?

I. Di-

Digitized by Google

I. Dicendum primo: Privilegium, ſi datum ſit motu proprio a Principe, aut ſi ſit incluſum in corpore Juris, late explicandum eſt, atque adeo in dubio ſtandum eſt pro privilegiario. Prima pars probatur ex cap. *Si Motu Proprio de Præbendis in ſexto*; ubi dicitur ex liberalitate procedere quicquid motu proprio datur; liberalitas autem, & beneficium Principis eſt late interpretandum, ex l. 1. c. *de petitione bonorum public.*, & leg. *ultima ff. de Conſtit. Principum*. Secunda pars etiam probatur, quia privilegium incluſum in corpore Juris non eſt contrarium juri communi; cum ſit illius pars. Ergo late interpretandum eſt, tanquam Principis beneficium: Quoties tamen non eſt in præjudicium Tertii, cum non præſumatur privilegium in damnum, ſeu contra jus Tertii.

Hinc ſequitur primo, quod in dubio, num privilegium ſit reale tranſiens ad hæredes, an vero duntaxat perſonale? dicendum ſit, eſſe reale, ſi motu proprio datum ſit, aut incluſum ſit in corpore Juris, & nulli inferat præjudicium, ut docet Suar. l. 8. de legibus c. 3. Pontius, & alii apud Dia. p. 4. tr. 3. r. 51.

II. Sequitur ſecundo, privilegia alicui communitati, puta Religionibus, data in perpetuum in dubio late interpretanda eſſe. Ratio eſt, quia talis conſtitutio, cum ſit perpetua, ſe habet, ac ſi eſſet pars Juris, ſive corpori Juris inſerta. Ita Sanch. l. 8. c. 1.

III. Dicendum ſecundo, privilegium derogans juri communi datum ad inſtantiam partis, & non incluſum in jure communi in dubio ſtricte interpretandum eſt. Ratio eſt, quia derogatio juris communis eſt odioſa, & ideo ſtricte interpretanda, ut conſtat ex c. 1. *de Filiis Presbyterorum in ſexto*, ubi dicitur, exorbitantia a jure communi veluti odioſa reſtringi; Hinc ſi dubitetur, an privilegium juri communi derogans, & datum ad inſtantiam partis ſit reale, an perſonale; dicendum eſt, eſſe perſonale, dummodo non ſit conventionale, & oneroſum, ſeu non datum gratis, ſed accepto pretio, vel alia re, quæ pretio æquipolleat; quia tunc præſumitur reale, ex leg. *Si pactum, ff. de Probationibus*.

IV. Dico tertio, privilegium ſi inferat præjudicium Tertio, in dubio ſtricte etiam interpretandum eſt. Conſtat hoc ex *l. 2. §. Ne quod in loco publico*, ubi dicitur: *Quotieſcumque aliquod in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut ſine injuria cujuſcumque fiat; & ita ſolet Princeps permittere*.

Hinc ſequitur primo, privilegium, quod eſt in damnum Tertii, non præſumi eſſe reale, ita ut ad hæredem tranſeat, ſed perſonale.

V. Sequitur ſecundo, privilegium datum de non ſolvendis decimis alicui Tertio debitis præſumi tantum eſſe de non ſolvendis decimis ex prædiis acquiſitis, non vero ex prædiis etiam acquirendis: Contra vero, ſi Papa, vel Epiſcopus, aut Princeps det privilegium non ſolvendi decimas ipſimet concedenti debitas, privilegium late interpretandum, ita ut ſe extendat ad decimas etiam ſuper prędia impoſterum obtinenda; ut habetur in cap. *Quia circa de Privilegiis*; Et probatur a pari, nam indultum, ſeu privilegium conceſſum Eccleſiis alicujus Civitatis intelligitur etiam conceſſum Eccleſiis conſtruendis, ut docent Juriſperiti apud Manticam: Ergo etiam in caſu noſtro. Et ratio a priori eſt, quia, ſi privilegium non prę-judicat Tertio, provenit ex liberalitate Principis, quæ late eſt interpretanda. Privilegium tamen, ſeu exemptio a ſolutione decimarum conceſſa Societati Jeſu, licet ſit in præjudicium Tertii, nem-

nempe Epiſcoporum, & Parochorum, extendit ſe ad prædia etiam futura, ut conſtat ex Bullis Pauli Tertii, Pii IV., & Gregorii XIII. apud Bardi, d. 6. c. 4., idque ex ſpeciali conceſſione Pontificis.

VI. Sequitur tertio, privilegium datum a Principe derogans privilegio alterius, quod juri communi eſt inſertum, vel quod paſſim eſt uſitatum, in dubio late interpretandum eſſe. Ratio eſt, quia hujuſmodi privilegia inſerta juri communi, aut paſſim uſitata præſumuntur cognita Principi; ac proinde præſumitur velle illis derogare: Contra vero ſi privilegium a Principe conceſſum deroget privilegio alterius ſpeciali, aut ſpeciali ſtatuto alicujus communitatis, non præſumitur in dubio, quod velit Princeps illi derogare; atque adeo ſtricte eſt interpretandum; ut conſtat ex cap. 1. *de conſtitutionibus in ſexto*, ubi dicitur: *Licet Romanus Pontifex (qui jura omnia in ſcrinio pectoris ſui cenſetur habere) conſtitutionem condendo poſteriorem, priorem, quamvis de ipſa mentionem non faciat, revocare noſcatur; quia tamen locorum ſpecialium, & Perſonarum ſingularium conſuetudines, & ſtatuta, cum ſint quid facti, & in facto conſiſtant, poteſt probabiliter ignorare, ideo ipſis (dum tamen ſint rationabilia) per conſtitutionem (niſi expreſſe caveatur in ipſa) non intelligitur in aliquo derogare*. Unde Menochius infert l. 6. præſumpt. 9. quod ſi Princeps det uni novum privilegium, non præſumatur velle derogare privilegio alterius antiquo, niſi illud expreſſerit, aut cognoverit.

VII. Rogabis primo, num privilegiorum confirmatio præſumatur in dubio facta eſſe ex certa ſcientia, an ſolum ſub forma communi? Expedit id noſſe, nam ſi confirmatio privilegii ſit ſub forma ſpeciali, ſeu ex certa ſcientia, utpote procedens ex examine, & perfecta notitia rei confirmandæ, ejuſque circumſtantiarum, plurimum prodeſt privilegiario; quandoquidem talis confirmatio æquivalet novæ conceſſioni. Unde ſi prior conceſſio fuit invalida, per talem confirmationem revalidatur: Et præterea in derogatione generali privilegiorum non intelligitur derogatum privilegiis ex certa ſcientia confirmatis, niſi id exprimatur.

Reſpondeo itaque cum Sanchez l. 7. c. 29. in hoc dubio præſumi ſemper privilegii confirmationem eſſe factam ſub forma communi; niſi tamen tenor privilegii inſertus ſit confirmationi, & hæc dicatur fieri ex certa ſcientia. Ratio eſt, quia, cum præſumptio non ſit pro privilegiario, ſed contra ipſum circa novam conceſſionem, ideo confirmatio ex certa ſcientia probanda eſt, non præſumenda.

VII. Rogabis ſecundo, licitum ne ſit uti privilegio, in dubio, an ſit revocatum?

Reſpondeo cum communi apud Dia. p. 4. tr. 3. r. 51. univerſim eſſe licitum, quia, cum revocatio ſit odioſa, in dubiis ea non præſumitur: Etenim ex leg. *Ab ea parte ff. de probationibus*, nemo prohibetur jure ſuo uti, niſi prohibitio probetur. Notandum tamen, quod ſi deinde deprehendatur privilegium illud fuiſſe jam revocatum, invalida ſunt, quæ ex uſu talis privilegii provenerunt, ut fuſe explicabimus quæſtione ſequenti articulo tertio, numero nono: E. gr. ſi habens privilegium commutandi vota dubitet, an ſit revocatum, nec poſſit tale dubium vincere, poterit vota commutare; Si tamen deinde conſtet privilegium illud eſſe revocatum, talis commutatio eſt invalida, & qui emiſit votum, debet ſe gerere ac ſi non fuiſſet commutatum. Ad eum modum quo poteſt Dominus ſervum vendere, etiamſi ſuperveniat dubium de ejus ſervi-

ſervitute, quod vinci non poſſit; ac ſi deinde detegatur, quod non eſſet ſervus, invalida cenſenda eſt ea venditio; Et eodem modo in laudato articulo quæſtionis ſequentis dicemus, quod poſſit Pater irritare vota Filiorum in dubio, an fuerint emiſſa ante, vel poſt pubertatem; at ſi deprehendatur deinde, quod fuerint poſt pubertatem emiſſa, illa votorum irritatio cenſenda eſt nulla.

VIII. Neq; obſtat quod communiter docent, videlicet, quod ſi Epiſcopus diſpenſet in votis in dubio an ea ſint reſervata Pontifici, & deinde deprehendatur vere eſſe reſervata, adhuc valida ſit ea diſpenſatio: Et eodem modo ſi Confeſſarius abſolvat in dubio an aliquis caſus ſit reſervatus, quin poſſit tale dubium vincere; & deinde deprehendat vere eſſe reſervatum, valida erit abſolutio Sacramentalis, & pœnitens non tenetur peccatum illud iterum ſubjicere clavibus. Nam ideo talis diſpenſatio, & abſolutio eſt valida etiam poſt detectam veritatem, quia Epiſcopo competit jure ſuo diſpenſare in votis, etiam in dubio an ſint reſervata Pontifici, quia cum reſervatio ſit odioſa, non extenditur ad caſus dubios; Et idem dicas de Confeſſario, qui pariter jure ſuo poteſt abſolvere a peccatis, ac proinde poteſt etiam abſolute abſolvere etiam in dubio an ſint reſervata, quando dubium vinci non poteſt: Et ideo ſi poſt abſolutionem peccatum deprehendatur fuiſſe reſervatum, non eſt iterum ſubjiciendum clavibus. At privilegiario, qui ex privilegio poteſt diſpenſare in votis, aut abſolvere a cenſuris, vel peccatis reſervatis, non competit de ſe, ſed ex ſpeciali conceſſione tale privilegium, propterea illud non ſe extendit ad caſus dubios; unde detecta reſervatione debet iterum conferri aut diſpenſatio in votis, aut abſolutio a cenſuris vel peccatis reſervatis.

Hinc rite advertit Scildere tr. 5. n. 58., quod privilegiarius poſſit quidem univerſim uti ſuo privilegio, in dubio an ſit revocatum, ut habetur in ea lege laudata *Ab ea parte, ff. de Probationibus*; At non poteſt eo licite uti, ſi ſubſit periculum faciendi actum invalidum, qui cæteroqui deberet eſſe validus; nec detur neceſſitas ſubeundi tale periculum: Ut ſi quis habens privilegium abſolvendi a reſervatis citra neceſſitatem abſolveret ab illis in dubio an tale privilegium per legem univerſalem revocatum ſit: Quamvis enim, quando dubium eſt, an privilegium ſit revocatum a ſuperiore per reſcriptum, privilegiatus poſſit pergere in uſu juriſdictionis ſibi per privilegium collatæ, quia acta juriſdictionis valida ſunt, donec habenti juriſdictionem revocatio illa ſit intimata, ex l. *ſi forte ff. de Offic. Præſid.*; Oppoſitum tamen contingit, quando dubium eſt, an privilegium per legem promulgatam revocatum ſit. Et ratio ex Suar. l. 8. de leg. c. 40. eſt, quia lex promulgata ſortitur effectum, & invalidat acta, licet non innoteſcant ſingulis; qui autem dubitat de tali lege, non procedit bona fide, ſi citra neceſſitatem abſolvat, atque adeo non conferretur valide abſolutio ſacramentalis, ſi forte talis lex promulgata ſit. Quare ſolum in caſu gravis neceſſitatis licitum eſſet abſolvere cum tali dubio juriſdictionis, & ſub conditione, ſi detur juriſdictio: In quo caſu pœnitens deinde teneretur iterum eadem peccata ſubjicere clavibus; ut communiter docent cum Naldo, eſto probabiliter id neget Salas apud Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 38.

IX. Rogabis ultimo, in dubio, num Privilegia hic, & nunc eximant Regulares ab Epiſcopi juriſdictione, ſpectatne ad Epiſcopum interpretari privilegia? ad eum modum, quo dum dubitatur, an delictum aliquod pertineat

neat ad forum ſæculare, vel Eccleſiaſticum, pertinet ad Judicem Eccleſiaſticum id decernere.

Reſpondeo negative cum Henriq. Sanch. in opuſc. l. 6. c. 9. Etenim Paulus III., ut habetur in Compendio noſtrorum Privilegiorum §. 2. expreſſe ſibi reſervavit interpretationem privilegiorum noſtræ Religionis, ſive clara ea ſint, ſive dubia, & in hoc Privilegio reliquæ Religiones communicant. In tantum autem in dubio an delictum pertineat ad forum ſæculare, pertinet ad Judicem Eccleſiaſticum id decernere, quia in terris non datur Tribunal majus Eccleſiaſtico. At in caſu noſtro poteſt, & debet recurri ad Pontificem, qua ſibi hanc facultatem reſervavit.

Neque urgeas, in dubio, num delictum pertineat ad forum Eccleſiaſticum, poterit Epiſcopus abſque recurſu ad Pontificem id decernere; ergo etiam in caſu noſtro. Nam, conceſſo antecedente, negatur conſequentia; lis enim inter ipſos Eccleſiaſticos conveniens erat, quod dirimeretur ab Eccleſiæ capite, & ita Pontifex expreſſe decrevit: At lis inter Eccleſiaſticos, & Sæculares rite potuit dirimi ab ipſo Eccleſiaſtico, qui ſit pars ſcilicet, & Judex; quamvis poſſit ſæcularis appellari a decreto Epiſcopi ad Metropolitanum, vel ad Pontificem; Quod ſi lis ſit inter Pontificem, & Regem, docent communiter, Chriſtum Dominum decreviſſe, quod Pontifex eſſet ſimul pars, & legitimus Judex; gladius enim Laicalis ſub Eccleſiaſtico gladio poſitus eſt a Chriſto Domino, ut Scripturæ, Concilia, PP., & communiſſimus Eccleſiæ ſenſus teſtatur, & habetur in cap. *Si Judex de ſententia excommunicationis in 6.* Eccleſia enim eſt Chriſti Sponſa; Unde Eccleſiaſtici ejus Familiares immunes eſſe debent a Laicali juriſdictione.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

De Conſcientia Dubia in materia Voti, aut Juramenti.

QUoniam votum eſt privata lex, quam ſibi vovens indicit, & voto affine eſt juramentum promiſſorium, idcirco poſtquam de Dubio in materia Legis, ac Præcepti, nec non Diſpenſationis in Lege, ac Privilegii egerimus, agendum de Dubio in materia Voti, ac Juramenti; Quæ in hoc differunt, quod Votum ſit promiſſio Deo facta, Juramentum vero promiſſorium ſit Invocatio Dei in Teſtem, voluntatis præſentis de ponenda in poſterum re, quæ promittitur: Ex utroque autem idem jus acquiritur in Deo, & eadem eſt obligatio paſſiva tam Voti, quam Juramenti; eſto non ſit eadem obligatio activa: Siquidem ratione voti obligamur ad ponendum, quod Deo promiſimus; ratione vero Juramenti tenemur non invocare illum in teſtem falſi, ac proinde tenemur non ſolum habere animum ponendi, quod jurati promittimus, ſed etiam tenemur ſuo tempore ponere id, quod promiſimus Numine in teſtem invocato: Et quamvis ratione parvitatis materiæ poſſit aliquando peccari leviter in violatione voti, aut juramenti promiſſorii, ſemper tamen graviter peccatur, ſi deſit voluntas ponendi, quod juratur; proſcripta ſiquidem eſt ab Innoc. XI. theſis 24.; quæ habet: *Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam Deus velit, aut poſſit damnare hominem*. His poſitis, quæremus hic primo: Utrum in dubio, an quis voverit, juraverit, promiſerit, teneatur ea adimplere? Secundo, Utrum quando quis plura vovit, & deinde dubitat, num ea voverit diviſive, & per modum plurium, obligando ſe ad ſingula ſeorſim, an vero copulative, & per modum unius, cenſeatur ea voviſſe copulative; ita ut una ex iis partibus reddita impoſſibili, vel illicita, ad nihil teneatur? Tertio, utrum in dubio, an votum emiſſum ſit ante pubertatem, poſſit Pater illud irritare? Ex his autem tribus quæſitis deſcendet reſolutio plurimarum quæſtionum, quæ reſpectant ad conſcientiam dubiam in materia Voti, Juramenti, & Promiſſionis.

ARTICULUS I.

Utrum in dubio Voti, Juramenti, & Promiſſionis detur obligatio ea adimplendi?

I. Votum in dubio, etiam poſitive, non obligat.

II. Secus vero, ſi detur pro voti emiſſione ſolida probabilitas citra probabilitatem in oppoſitum.

III. Certus de voto, ſed dubius de voti quantitate, & qualitate ad quid tenetur?

IV. Dubitans, an habuerit animum ſe obligandi per votum, adhuc eo tenetur.

V. Voto tenetur, qui dubitat, num ante ſeptennium illud emiſerit.

VI. Non datur voti obligatio, ſi valida dentur conjectura, quod ratione ſomni, ebrietatis, vel paſſionis non fuerit illud emiſſum cum plena deliberatione.

VII.

Digitized by Google

VII. Quid, ſi dubitetur a vovente de materia honeſtate?

VIII. Aut ſi materia licita dubitetur, an evaſerit illicita?

I. Oſtendimus quæſtione tertia, articulo primo, regulam illam Juris, *In dubio melior eſt conditio Poſſidentis*, non ſolum habere locum in materia juſtitiæ, ſed etiam in materia aliarum virtutum; ex quo diſerte deduximus quæſtione quarta cum communiori adverſus Vaſquez, Azorium, & Recentiores Probabilioriſtas, neminem teneri lege, de qua dubitat, num ſit lata: Et eodem modo diximus, diſcurrendum eſſe de voto, juramento, promiſſione, & ſimilibus, quod ſcilicet, ſi poſt diligens examen adhuc dubium perſeveret, an votum v. g. nuncupaverimus? illo non teneamur; quia ſcilicet eſt in poſſeſſione libertas, quin obſtet alia illa regula juris, quod ſcilicet *In dubio tutior pars eligenda ſit.*

Quod ſi dubium ſit poſitivum, & probabile ſit, votum eſſe emiſſum, probabile etiam non fuiſſe emiſſum, Sanch. l. 2. diſp. 41. de Matrim. n. 34. docuit, rem dividendam eſſe pro dubii qualitate: ſed verius dicendum cum eodem Sanch. l. 1. Summæ cap. 10. n. 36., & aliis apud Dianam p. 2. tr. 1. reſ. 9. nullam in hoc caſu dari obligationem: Sicuti communius docent apud eundem Dianam loco laudato reſ. 9. quod poſiidens bona fide rem aliquam, quam probabiliter putat eſſe ſuam, & ſimul probabiliter putat eſſe alterius, poſſit integre illam ſibi retinere, prævalente jure certo poſſeſſionis bonæ fidei juri probabili alterius.

II. Sed difficultas eſt, An voto tenearis, ſi probabile ſit, te illud emiſiſſe, & nullum probabile judicium habeas, quod non emiſeris? Ad quod reſpondet Suar. lib. 4. de voto cap. 5. n. 5. cum Sanch. l. c. Bonac., Palao, Franc. Lugo, votum implendum eſſe, quia probabilitas iſta parere ſolet moralem aliquam certitudinem, quantum ſatis eſt, ut dicatur poſseſſio ſtare pro voto; Siquidem in humanis, ut loquitur Suarez, non eſt exigenda major certitudo; cum vix aliquid per infallibilem evidentiam cognoſcamus; & ideo in calce articuli primi quæſtionis ſecundæ diximus, quod ſi res, quam bona fide poſſides, probabiliter ſit aliena, & non detur judicium probabile, quod ſit tua, ſi talis probabilitas ſit ſolida, quæ pariat moralem aliquam certitudinem, res illa reſtituenda ſit; Et pariter in parte ultima Curſus Theologici de Pœnitentia, agentes de peccato dubio diximus, quod ſi probabile ſit, te peccaſse graviter, & nullum probabile judicium detur, quod non peccaveris, teneris tale peccatum clavibus ſubjicere; quia talis probabilitas, ſi ſit ſolida, parit moralem aliquam certitudinem ſufficientem, ut poſseſſio ſtet pro lege, non pro libertate.

III. Hinc ſequitur primo, quod ſi certus ſis de voto emiſso, dubius tamen de quantitate, aut qualitate voti, v. g. num voveris dare eleemoſynam majorem, an minorem? num voveris caſtitatem abſolutam, & perfectam, an ſolum conjugalem, ac temporalem? num voveris dare calicem argenteum ſolum ſecundum cuppam, an totum argenteum? niſi ex circumſtantiis detur moralis certitudo, quod voveris quantitatem majorem, ſolum teneris ad minorem; eo quod in tali dubio ſtet in poſseſſione libertas. Et ideo in Cap. *Ex parte De Cenſibus* Gloſsa docet, debere fieri pro vovente bonam interpretationem; quia ſcilicet, ut loquitur Abb. n. 3. præſumitur, quod vovens velit ſe minus gravare, quam poſſit.

IV. Quod ſi certus de voto dubites, an voluntatem habueris te obligandi

gandi per illud? adhuc voto teneris, quia ſcilicet poſſeſſio, & præſumptio ſtant pro voto, delictum quippe non præſumitur, niſi probetur, ex cap. *Abſit* 11. qu. 2.; eſſet autem delictum, aliud ore, aliud mente profiteri. Præterquamquod ex communiter contingentibus habetur præſumptio; communiter autem contingit, quod vovens velit ſe obligare: ergo docet propterea Sanch. lib. 4. c. 1. n. 35., quod ſi quis protulerit verba, quæ de ſe pactum indicant, qualia ſunt iſta: *Domine redde mihi ſanitatem, & vivam caſte*, ac deinde dubitet, an habuerit animum vovendi, & obligandi ſe ſub gravi, præſumendum ſit, quod voverit; quia votum eſt in poſſeſſione, & dubia eſt excuſatio. Quare cenſeo etiam contra Bardi hic §. 5. quod ſi certus de voto v. g. Caſtitatis, dubitet de qualitate voti, videlicet an voluerit emittere hoc votum Pontifici reſervatum, adhuc præſumptio ſtet pro voto reſervato; Siquidem communiter ſic emittitur hujuſmodi votum, atque adeo non poterit ab Epiſcopo commutari.

V. Sequitur ſecundo, Quid dicendum in dubio, an votum emiſeris cum perfecta deliberatione ratione ætatis? Etenim, ſi ſeptennio expleto votum emiſiſti, dicendum probabilius cum Sanch. lib. 4. cap. 1. n. 14. Palao tr. 1. diſp. 3. p. 21. contra nonnullos apud Dianam p. 3. tr. 6. reſ. 50. poſſeſſionem ſtare pro voto, & dubiam eſſe excuſationem. Hinc in Cap. *In præſentia de Probationibus* declaratur, valuiſſe votum, de quo dubitatur, an fuerit emiſſum in minori ætate.

VI. Sequitur tertio, quid decidendum, ſi dubitetur de perfecta deliberatione in voto ratione ſomni, ebrietatis, phreneſis? Sanch. loco laudato cenſet pariter, poſſeſſionem ſtare pro voto, & excuſationem eſſe dubiam. Suarez tamen lib. 4. de Voto cap. 6. cum Palao l. c. verius docet, univerſim præſumendam eſſe plenam deliberationem: Si tamen prudentes conjecturæ dubium inducant, quod ſuperari non poſſit, tunc favendum libertati; cum dubitetur de plenitudine deliberationis, quæ eſt eſſentialiter requiſita, ut votum obliget. Idemque prorſus dicendum, ſi dubietas de plena deliberatione in vovente oriatur ex ſubita aliqua paſſione timoris, vel iræ, aut alterius perturbationis. Notantque Sanch. & Palaus apud Franciſcum Lugo q. 24. quod ſi voventem, aut jurantem, vel promittentem mox pœniteat talis voti poſt paſſionem ſedatam, conjectura probabilis, ac prudens erit, quod tunc defuerit plena deliberatio ad votum requiſita.

VII. Sequitur quarto reſolutio alterius gravis difficultatis, Num ſcilicet voto teneatur, qui dubitat de honeſtate materiæ Deo promiſſæ per votum? Et quidem ſi dubium ſolum ſit, an votum ſit de meliori bono, ſeu an ſit de re non bona, ſed indifferenti? procul dubio votum, quod eſt in poſſeſſione, ſervandum eſt, cum nullum ſit peccati periculum in obſervantia talis voti. At ſi dubitatur, num materia ſit licita, necne? Suarez l. 4. de Voto cap. 6. docet, non poſſe voventem a voti obligatione eximi abſque ſuperioris diſpenſatione. Sed dicendum verius cum Sanch. l. 4. cap. 6. voventem non ligari voto. Immo cenſeo, nec poſſe juxta illud operari. Et ratio eſt, quia eſt in poſſeſſione lex, quæ votum antecedit, non exponendi ſe periculo peccandi. Quando lex ſuperioris eſt certa, & dubium eſt de honeſtate rei præceptæ, poſſumus deponere practice hoc dubium, eo quod ſuperior eſt in poſſeſsione præcipiendi, a qua citra injuriam non poteſt deturbari per dubium hoc ſuperveniens; ſicut conjugi non dubitanti de validitate matrimonii non poteſt debitum negari

Digitized by Google

negari propter dubium alteri ſuperveniens. At in caſu noſtro diſpar eſt ratio, quia nulli fit injuria, ſi ſuborto dubio de honeſtate rei per votum promiſsæ, ſervetur lex naturalis de non exponendo ſe periculo peccandi. Hoc autem diſerte docet idem Suarez loco laudato, quoties non poteſt adiri ſuperior, a quo talis dubietas diſsolvatur. Neque dicas, D. Thom. 2. 2. qu. 89. ar. 9. ad 3. docere, quod in hoc caſu poſſit Epiſcopus diſpenſare, atque adeo videtur velle, quod juramentum, ſeu votum obligèt, etiamſi dubitetur, an res promiſsa ſit illicita. Nam D. Th. in hoc dubio, in quo tam poteſt peccari violando votum, ſi res ſit licita, quam adimplendo votum, ſi res ſit illicita, recte docet, quod advertit Suarius, recurrendum eſse ad ſuperiorem, qui vices Dei gerens litem dirimat: At ſi recurſus ad ſuperiorem non pateat, aut citra hallucinationem prudenter dubitetur, quod res ſit illicita, ea poni nec debet, nec poteſt, ne vovens exponatur periculo peccandi, ſi forte res ſit illicita. Quod ſi dubium ſit poſitivum, docet Sanchez l. c. fas eſse utramque opinionem amplecti, etſi minus probabilem, dummodo probabilitas non ſit tenuis.

VIII. Sequitur quinto, Idem dicendum, ſi materia mutetur, & de licita dubitetur, an evaſerit illicita, puta ſi quis voverit acrem corporis maceratıonem, quæ decurſu temporis exponit voventem periculo vitæ, ita ut dubitetur, an ea liceat? Quamvis enim in tali caſu ſit in poſseſſione votum, atque adeo videatur ſtandum pro voto; nihilominus, ſi dubitetur hic & nunc, an talis maceratio ſit illicita, nec poſſit ad ſuperiorem recurri, qui dubium diſsolvat, nec detur ratio probabilis, quod ea ſit licita, debet vovens ab ea abſtinere, ne legem naturalem tranſgrediatur non exponendi ſe periculo peccandi, quæ votum antecedit.

ARTICULUS II.

Utrum teneatur vovens ponere unam partem rei promiſſæ, ſi non poteſt alteram, in dubio, num utramque voverit copulative, an diviſive?

I. In dubio, num duplex materia promittatur diviſive, an copulative, alii putant ſtandum pro libertate; alii pro voto.

II. Regula obſervanda eſt, ut communis uſus vovendi utramque materiam inſpiciatur.

III. Exemplis ea in bono lumine collocatur.

IV. Qui ingreſſum in Religionem vovit, num & quando teneatur ad caſtitatem, ſi non poſſit ingredi Religionem?

V. Votum pœnale num, & quando ad pœnam obliget toties, quoties violatur?

VI. Votum ob duplicem finem emiſſum, ſi alter ſit ineptus, non obligat?

VII. Probabilius eſt, quod ſi dubitatur, num duplex materia voti promiſſa ſit per modum plurium, an per modum unius? dici debeat promiſſa per modum plurium; unde reddita altera parte inepta, ponenda ſit pars apta.

VIII. Qui dubitat de tenuitate fructuum beneficii tenetur horas recitare.

I. SÆpe contingit, quod aliqua pars rei per votum promiſſæ vel evadat impoſſibilis (ut ſi quis voveat per menſem jejunare, & peregrinari, ac deinde jejunare tantum poſſit, non vero peregrinari) vel deprehendatur vana, indifferens, aut illicita. In hoc caſu certum eſt, quod ſi vovens promiſerit utramque partem divi-

diviſive, ita ſcilicet, ut ſi non poſſit unam, teneatur ad alteram, tunc reddita una impoſſibili, aut deprehenſa illicita, vel vana, ad alteram obligabitur: Secus vero, ſi promiſerit utramque copulative, & per modum unius; ut ſi quis voverit peregrinationem Lauretanam, nec poſſit niſi partem itineris aggredi, tunc certe ad hanc non tenetur. Difficultas eſt, an teneatur ad partem illam materiæ aptam, & poſſibilem, quando dubitatur, num utranque partem voverit diviſive, an copulative: e. g. ſi vovens caſtitatem perpetuam, & ingreſſum in Religionem, dubitat, num copulative id voverit, adeo ut ſi non poſſit Religionem ingredi, ad caſtitatem extra Religionem noluerit ſe obligare; an vero voverit diviſive, itaut caſtitatem voverit independenter ab ingreſſu in Religionem. Quæritur, utrum in hoc dubio ſtandum ſit pro libertate, ita ut ad caſtitatem non teneatur, an vero pro voto, ita ut teneatur caſtitatem extra Religionem ſervare? Variant hac in re Doctores, aliis putantibus cum Sanch. l. 9. diſp. 35. Suar. l. 2. de voto c. 2., Filliuc., Laym., quod poſſeſſio ſtet pro libertate, aliis quod ſtet pro voto, ut docuit idem Sanch. lib. 4. ſum. c. 6., & c. 10., & lib. 2. de matrim. diſp. 45. n. 35. Bonac. Trullench.

II. Regula hac in re obſervanda hęc eſt; ut quoties non conſtat de animo voventis, num diviſive, & per modum plurium, an copulative, & per modum unius partem aptam ſimul, & partem ineptam voverit, inſpiciatur natura, & conditio rei promiſſæ, & communis uſus voventium, & ita judicandum: E. gr. quia communis uſus vovendi jejunium quadrageſimale, vel recitationem horarum Canonicarum eſt, quod voveantur diviſive, & per modum plurium, ideo in dubio de intentione voventis, quando ſolum poteſt partem Quadrageſimæ jejunare, & ſolum poteſt recitare Matutinum, & Laudes, ad id obligabitur: Contra vero, quia communis uſus vovendi ædificationem alicujus Eccleſiæ, vel Monaſterii, aut jejunium, eſt, quod voveantur omnes partes per modum unius, & copulative, in dubio de intentione voventis, quando nequit niſi partem Eccleſiæ, aut Monaſterii propter ſupervenientem paupertatem ædificare, aut ſolum per aliquot horas, non per integrum diem jejunare, ad id non tenebitur.

III. Hinc fit primo, quod votum confitendi ob finem lucrandi Indulgentiam certo die, non obligat ad Confeſſionem, ſi non poſſit eo die Indulgentia acquiri, in dubio, an utrumque promiſſum ſit copulative, an diviſive; quia ſcilicet communis uſus vovendi utrumque eſt, quod voveatur copulative, & Confeſſio voveatur tanquam quid acceſſorium ad principale, quod eſt lucratio Indulgentiarum. Ita Suar., Palaus, Layman. apud Boſſ. n. 1641.

Fit ſecundo, quod vovens jejunare in pervigiliis Beatiſſimæ Virginis, ſi iis diebus jejunare non poſſit, in dubio de intentione voventis, non teneatur alio die ad jejunandum, nec teneatur vi voti iis diebus a carnibus abſtinere; & ſimiliter, ſi non poteſt a carnibus abſtinere, non teneatur ad unicam comeſtionem. Ratio horum omnium eſt, quia communis uſus vovendi hæc jejunia id fert, ut docent laudati Doctores: Pariformiter vovens jejunare ſingulis diebus Veneris, ſi incidat feſtum Nativitatis Domini in diem Veneris, in dubio, an voverit jejunium etiam pro eo die, ad illud non tenetur; quia pariter communis uſus vovendi tale jejunium eſt hujuſmodi (eſto Fratres Minores obligentur ad jejunandum, etiam pro tali die, quia id fert eorum regula; ut proinde ſi ad jejunandum ſingulis diebus Veneris voto ſe aſtringant,

cenſeantur vovere juxta conſuetudinem ſuæ Religionis) & propter eandem rationem, ſi pervigilium Nativitatis Domini incidat in diem Veneris, poterit hujuſmodi vovens ſumere duplicatam collatiunculam ſerotinam juxta morem Eccleſiæ; quin tamen id poſſint Fratres Minores, propter propriam eorum conſuetudinem.

IV. Fit tertio, quid dicendum in eo caſu propoſito, quod aliquis voverit Religionem ingredi, atque adeo caſtitatem ſervare, in dubio, an copulative utrumque voverit? Cenſendum enim quod voverit copulative, quia hic eſt uſus vovendi utrumque; ac proinde, ſi non poſſit Religionem ingredi, non tenetur ad caſtitatem, ut docent Sanch. l. 4. c. 16. n. 114., & Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 42. contra Navarr. Si tamen vovens utrumque diſerte expreſſerit, videlicet caſtitatem, & Religionem, cenſetur ea voviſſe diviſive, atque adeo debet caſtitatem ſervare, etiam extra Religionem.

V. Fit quarto, In dubio voti pœnalis (ut ſi quis voverit recitare Roſarium, ſi amplius luſerit) num ſcilicet teneatur vovens toties Roſarium recitare, quoties luſerit, an vero pro prima vice tantum? quamvis varient Doctores, dicendum tamen cum Sanch. l. 4. cap. 22., & aliis, quod ſi pœna ſit valde gravis, puta longa peregrinatio, plura jejunia, &c., ſolum obliget pro prima vice; Secus vero pro ſingulis vicibus: Deſcenditque reſolutio ex regula prajacta; quia ſcilicet hic eſt communis modus emittendi votum pœnale.

VI. Fit quinto, quid dicendum, ſi votum emittatur propter duplicem finem, alterum aptum, ſeu bonum, & poſſibilem, alterum ineptum, ſeu turpem, aut indifferentem vel impoſſibilem, & dubitetur, num emiſſum ſit propter utrumque finem copulative, ut proinde votum nullatenus obliget, eo quod non poſſit obligare ratione finis inepti: Exemp. gr. ſi quis voveat eleemoſynam & propter finem ſublevandi miſeriam pauperis, & propter finem inanis gloriæ, aut ad agendas Deo gratias propter occiſionem inimici in duello, aut ad Regnum temporale acquirendum, &c. certe ſi uterque finis copulative intendatur, votum eſt irritum; ſi vero intendatur diviſive, votum obligat propter finem aptum: Quando vero dubitatur, num copulative, vel diviſive uterque finis intendatur, tunc dicendum, quod intendatur diviſive, atque adeo votum obliget. Et ratio eſt, tum quia hic eſt communis modus vovendi in his materiis; tum etiam quia *Utile per inutile non vitiatur*, ex Reg. 39. Juris in ſexto.

VII. Venio nunc ad principale quęſitum: Quando ſcilicet non ſolum dubitatur, num copulative, vel diviſive duplex materia, altera apta, altera inepta promittatur, vel intendatur duplex hujuſmodi finis, ſed etiam dubitatur de natura, & conditione horum votorum, num ſcilicet communis modus vovendi ferat, ut diviſive, an ut copulative emittatur, & num altera pars ſit principalis, altera acceſſoria? Suarez lib. 2. de voto c. 2. n. 14. putat ſtandum pro libertate, quæ videtur poſſidere, atque adeo votum non eſſe obligatorium. Equidem tamen cenſeo cum Sanch. loco laudato ſtandum pro voto; ſiquidem certum eſt votum eſſe emiſſum, & dubia eſt excuſatio, quod ſcilicet non ſit emiſſum per modum plurium, atque adeo vovens obligatur ad ponendam materiam aptam, relicta inepta. Hac de cauſa articulo ſuperiore diximus in dubio, an votum emiſſum ſit poſt, vel ante ſeptennium, probabilius eſſe, quod votum obliget; quia votum eſt certum, & excuſatio eſt dubia: Sic etiam in dubio, num ante legitimam æta-

ætatem profeſſio Religioſa emiſſa ſit? Et in dubio, num emiſſa fuerit ex metu gravi, an ex levi? ſtandum pro voto Profeſſionis, quia ea eſt certa, & excuſatio eſt dubia, ut communius docent apud Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 49., & 55. Et ratio ulterior eſt, quia in caſu dubii judicandum eſt pro valore actus, pro quo ſtat poſſeſſio, ex cap. *Abbate de verborum ſignific.*, & l. *Quoties ff. de rebus dubiis*; & ideo in dubio, num diſpenſatio fuerit valida, an ſubreptitia, præſumitur valida in favorem actus, ex Sanch. lib. 8. d. 21., & aliis, quia ſtat poſſeſſio pro ipſa, donec conſtet ejus cauſam defuiſſe, quare in caſu noſtro idem dicendum.

Neque obſtat, quod in dubio voti ſtandum ſit pro libertate, quæ votum antecedit, & eſt in poſſeſſione. Nam in caſu noſtro non eſt dubium de voto relate ad partem aptam, ſed ſolum eſt dubium de excuſatione, quatenus eſt dubium, an ſit promiſſa illa pars apta ſimul cum inepta per modum unius; unde diſpar eſt ratio.

Ex quibus etiam reſolvitur quæſitum illud, num dubitans de tenuitate fructuum beneficii teneatur horas recitare? dicendum enim cum Vaſquez, Palao contra Salas apud Franc. Lugo, quod teneatur, quia beneficium, quod eſt in poſſeſſione, eſt certum, & excuſatio eſt dubia.

ARTICULUS III.

Utrum in dubio an Votum ante pubertatem emiſſum ſit, poſſit parens illud irritare?

I. Jure poſitivo competit Patri poteſtas dominativa in Filios impuberes, ratione cujus poteſt illorum vota irritare: Sicut Maritus vota Uxoris, & Dominus vota Servorum.

II. Etiam in dubio, an vota poſt pubertatem emiſſa ſint, probabilius a Patre irritari poſſunt.

III. Facultas irritandi vota in Patre ſpeculative tantum in hiſce dubiis eſt dubia, ſed eſt practice certa.

IV. Non eſt eadem ratio de dubio, num ante ſeptennium votum emiſſum ſit?

V. Nec de dubio, num contractus celebratus ſit in minori ætate, ita ut poſſit reſcindi?

VI. Etiam in dubio poſitivo, quod vota ante pubertatem emiſſa ſint, irritari poſſunt a Patre.

VII. Necnon in dubio, an poſt pubertatem confirmata ſint?

VIII. In dubio, num Filius votum reale emiſerit de bonis Patris adimplendum, an de bonis propriis, præſumendum, quod de bonis propriis.

IX. Irritatio voti in dubio, an fuerit illud ante pubertatem emiſſum, eſt nulla, ſi deinde deprehendatur, quod fuerit emiſſum ante pubertatem.

X. Diluuntur objecta.

I. Supponendum hic, poſſe Patrem, & in ejus defectu Avum paternum, Tutorem, & in horum defectu Matrem, &c. irritare vota liberorum impuberum; nec ſolum poſſe irritare vota perſonalia ante pubertatem emiſſa, videlicet ante decimum quartum annum a maribus, & ante duodecimum a fœminis; ſed etiam vota realia in minori ætate emiſſa, videlicet ante vigeſimum quintum: ex jure enim poſitivo confertur Parenti dominativa iſthæc poteſtas erga Filios; Cum enim expediens fuerit, Filios impuberes a Patre dirigi; idcirco vota illorum ſemper habent tacitam iſtam conditionem, ſi Pater non contradixerit. Pariter vota Religioſorum non Novitiorum irritare directe poſſunt Superiores; & Maritus vota Uxoris, ſaltem relate ad ea, quæ Mariti

riti juri præjudicant; necnon Dominus vota Servorum. Immo vota Impuberum facta tempore pubertatis, & ſubjectionis, etiam poſt pubertatem irritari poſſunt a Patre ex rationabili cauſa; Et idem dicas de aliis habentibus dominativam poteſtatem erga alienam voluntatem. Difficultas hic eſt, utrum poſſit Parens vota Filiorum irritare in dubio, an emiſſa ſint poſt pubertatem? Negant Salas, & alii apud Bardi, putantes poſſeſſionem in tali caſu ſtare pro voto.

II. Sed communior, & verior ſententia affirmat, quia Pater eſt in poſſeſſione libertatis irritandi vota Filiorum; ergo non debet a tali libertate deturbari per dubium alteri ſupervenicns: Sicut Conjux poteſt libere debitum petere, quamvis alteri Conjugi ſuperveniat dubium de validitate Matrimonii; quia ſcilicet in eo libertas petendi eſt in poſſeſſione.

III. Neque dicas primo cum Caramuele, Patrem eſſe in poſſeſſione libertatis irritandi vota ſolum emiſſa ante pubertatem; cum autem in caſu noſtro dubium ſit, an votum ante pubertatem emiſſum ſit, dubia erit poteſtas dominativa Patris relate ad hoc votum irritandum.

Nam contra eſt, quia ſicut qui bona fide poſſidet rem aliquam, quamvis ſuperveniat dubium, an ea ſit aliena, non proinde non poteſt illam ſibi retinere, nec dicitur ratione dubii ſupervenientis eſſe poſſeſſor dubiæ fidei: Similiter Conjux non dicitur habere dubiam facultatem petendi debitum per hoc, quod alter dubitet de validitate Matrimonii; ita in caſu noſtro poteſtas irritandi vota non erit dubia, ſed practice certa, quamvis dubitetur, an votum poſt pubertatem emiſſum ſit.

IV. Neque dicas ſecundo, in dubio, an votum emiſſum ſit ante, vel poſt ſeptennium, poſſeſſio probabilius ſtat pro voto, ut diximus articulo primo, quia certum eſt votum, & excuſatio eſt dubia; ergo idem dicendum in caſu noſtro.

Nam reſponſio eſt facilis; in dubio enim, an ſeptennio expleto votum emiſeris, per votum ſuperveniens non amplius poſſidet tua libertas, ſed votum. At in caſu noſtro per dubium ſuperveniens, quod votum emiſſum ſit poſt pubertatem, non poteſt fieri præjudicium libertati Patris, quæ eſt in poſſeſſione: Sicut in exemplis adductis de poſſidente rem bona fide, tanquam ſuam, & de Conjuge poſſidente bona fide libertatem petendi debitum; In his enim caſibus poſſeſſio, quæ ſpeculative eſt dubia, practice eſt certa propter principium illud reflexum, quod in dubio melior ſit conditio poſſidentis.

V. Neque dicas tertio, in dubio, an contractus celebratus ſit in minori ætate, non poteſt reſcindi beneficio reſtitutionis in integrum, ut docent communiter Juriſperiti, & Canoniſtę; quia ſcilicet eſt in poſſeſſione contractus, non libertas; ergo idem in caſu noſtro.

Nam diſparitas eſt liquida, contractus enim ſuperveniens eſt certus, atque adeo in poſſeſſione; unde tibi incumbit probare minorem ætatem, ſi velis per reſtitutionem in integrum alteri præjudicium inferre. At in caſu noſtro Pater eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis, a qua non deturbatur per dubium ſuperveniens, cum nulli inferat præjudicium, ſi ſua libertate utatur, ut conſtat etiam ex caſibus adductis.

VI. Ex quibus fit primo, quod licet detur probabilitas, ſeu dubium poſitivum, quod vota fuerint emiſſa ante ſubjectionem, adhuc poſſit Parens (ſive Avus, vel Tutor) vota perſonalia Filii, ſeu Pupilli impuberis, Curator vota realia puberis, Maritus vota

Uxo-

Uxoris, & Dominus vota Servi irritare; quia prævalet in iis poſſeſſio certa facultatis ea irritandi, ut docent Sanch., Palaus, Dia. p. 4. tr. 3. reſ. 32.

VII. Fit ſecundo, ut notant iidem Doctores, quod vota iſthæc irritari poſſint, etiamſi dubitetur, an ea ſint confirmata poſt, vel ante tempus ſubjectionis; dum enim non conſtat ea poſt id temporis confirmata fuiſſe, prævalet poteſtas dominativa, quæ eſt in poſſeſſione.

VIII. Notandum tamen, quod ſi filius, ſervus, uxor propria haberent bona, de quibus libere diſponere poſſent, & dubitarent, num votum reale emiſerint de propriis bonis adimplendum, an vero de bonis Patris, Domini, aut Mariti? dicendum cum Sanchez, & Palao præſumendum eſſe, quod de propriis bonis voluerint ſe obligare; tum quia hic eſt communis uſus vovendi in his caſibus; tum etiam quia ſtandum ſemper pro valore actus, quoad ejus fieri poteſt.

IX. Difficultas demum eſt, Utrum votum a patre irritatum, eo quod dubitaretur, an eſſet poſt tempus pubertatis emiſſum, ſi deinde deprehendatur vere poſt id temporis emiſſum fuiſſe, teneatur filius illud adimplere? Videtur, quod non: Sicuti votum caſtitatis in dubio, num fuerit caſtitatis perfectæ, an caſtitatis conjugalis, atque adeo in dubio, an ſit reſervatum Pontifici, ſi ab Epiſcopo diſpenſetur, eſt ſimpliciter diſpenſatum, nec debet ad Pontificem recurri, ſi deinde deprehendatur, quod votum illud erat caſtitatis perfectæ Pontifici reſervatum, ut docet Sanch. l. 4. cap. 44. n. 10. Et ſimiliter ſi Confeſſarius abſolute abſolvat a peccato, in dubio, an ſit reſervatum, ſi deinde deprehendatur illud eſſe reſervatum, non tenetur Pœnitens ſuperiorem adire, ut iterato abſolvatur: Sicut etiam ſi quis abſolutus ſit ad cautelam a cenſura, irregularitate, &c., ut notat Lugo diſp. 16. de Pœnit. n. 83., & diſp. 20. n. 22.

Dicendum nihilominus cum communi apud Sanch. eodem lib. 4. cap. 32., quod ſi poſt voti irritationem factam ratione dubii deprehendatur veritas, videlicet quod votum poſt pubertatem fuerit emiſſum, aut legitime confirmatum, tunc obliget, perinde ac ſi non fuiſſet irritatum. Ratio eſt, quia actus poteſtatis dominativæ patris non ſe extendit ad irritanda vota filiorum poſt pubertatem: Sicuti ſi ſervus vendatur, quando dubium ſuperveniens non impedit legitimam ejus poſſeſſionem, & deinde veritas deprehendatur, venditio eſt nulla: Univerſim enim actus dominii non ſe extendunt ad id, quod expreſſe non conceditur. Hinc articulo ultimo quæſtionis præcedentis n. VIII. diximus, quod in dubio, an aliquod privilegium ſit revocatum, quin poſſit tale dubium vinci, poſſit quidem Privilegiarius uti privilegio, eo quod non conſtet illud eſſe revocatum. Si tamen deinde deprehendatur eſſe revocatum, invalida ſunt quæcunque ex uſu talis Privilegii perſeverant: v. g. ſi quis habeat privilegium diſpenſandi in votis, aut abſolvendi a reſervatis, in dubio, an ſit revocatum, licite utitur ſuo privilegio; Quod ſi deprehendat hoc jam fuiſſe revocatum, irrita cenſenda eſt ea diſpenſatio, aut abſolutio a reſervatis; & ideo hæc tamquam indirecte abſoluta iterum ſunt clavibus ſubjicienda, prout ibidem diximus. Quamvis autem Privilegiarius in dubio revocati privilegii licite privilegio utatur, expedit tamen monere de hac ſua dubietate illum, cum quo diſpenſat, aut quem abſolvit, ut ſibi conſulat vel adeundo ſuperiorem abſolute, vel adeundo illum in hypotheſi, quod privilegium deprehendatur eſſe revocatum.

X. Ad paritates propoſitas reſpondetur, quod Epiſcopus jure ſuo, & non ex Privilegio habet facultatem diſpenſandi in votis, & Confeſſarius abſolvendi a peccatis; quando autem diſpenſatio in voto, & abſolutio ab aliquo peccato eſt reſervata Pontifici, cum reſervatio ſit odioſa, ſtricte eſt interpretanda, & ideo non extenditur ad caſus dubios, niſi id exprimatur (ſicut olim reſervabantur a Clemente VIII. caſus Bullæ Cœnæ, etiam in dubio, num peccatum talem reſervationem contraheret) ac proinde in caſu dubio diſpenſatio, & abſolutio conferuntur abſolute, & ideo detecta veritate adhuc valida eſt diſpenſatio, & abſolutio: At poteſtas dominativa non ſpectat ad patrem jure ſuo (ſicut nec Privilegiario competit jure ſuo privilegium diſpenſandi in votis, aut abſolvendi a reſervatis) ſed confertur illi jure poſitivo; cum autem jure poſitivo ſolum conferatur facultas irritandi vota poſt pubertatem filiorum, quamvis in dubio, an fuerint poſt pubertatem emiſſa, irritari licite poſſint, eo quod ſtet in poſſeſſione talis poteſtas; deprehenſa tamen veritate irritatio eſt nulla: Sicut diximus, quod venditio ſervi ſit irrita, ſi deprehendatur, quod non eſſet ſervus, etiamſi valida fuiſſet in dubio de ſervitute. Sic etiam ſuperior, qui legitime poſſidet Prælaturam ſuam, quamvis de ea dubitetur, adhuc poteſt præcipere; ſed ſi deprehendatur non eſſe legitimum ſuperiorem, ejus præceptum non amplius obligat: Eſto valida ſint acta juriſdictionalia ſuperioris, quoties ex errore communi cum titulo colorato ſuperior tanquam legitimus habetur, ex leg. *Barbarius*.

Utrum autem diſpenſatio in voto, aut in lege bona fide obtenta a Prælato judicante bona fide cauſam eſſe juſtam, valida ſit, ſi deinde conſtet, cauſam non fuiſſe ſufficientem? negat Salas apud Boſſium n. 1681., ſed probabilius affirmat Sanch. lib. 7. diſp. 17., & lib. 4. ſummæ diſp. 44., tum quia id fert recta Eccleſiæ gubernatio, ut ſcrupulis obvietur; tum etiam quia in hoc caſu facultas diſpenſandi late eſt interpretanda, ut diximus qu. 5. ar. 3.; Ubi pariter annnotavimus, quod diſpenſatio etiam bona fide obtenta ſit irrita ex defectu cauſæ, ſi tacita fuit vera cauſa finalis, aut expreſſa fuerit falſa; ſubintelligitur quippe in qualibet diſpenſatione conditio illa, ſi preces in veritate nitantur.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO VII.

De Conſcientia dubia in materia Sacramentorum, & Cenſurarum.

NOnnulla paucis hac in re diſceptabimus, quæ paſſim occurrunt, cum ex hactenus dictis facilis plurimarum difficultatum ad Sacramenta, & Cenſuras ſpectantium deſcendat reſolutio.

ARTICULUS PRIMUS.

De dubiis ad Sacramenta pertinentibus.

I. Eſt graviter peccaminoſus abuſus apud Magnates alicubi receptus, quod obſtetrices citra grave periculum mortis Infantes baptizent.
II. Non poſſunt ſub conditione rebaptizari Infantes, de quibus prudens dubium non datur, quod obſtetrix in iis baptizandis errarit.
III. Dubitans, an poſt mediam noctem biberit, num poſſit mane communicare?
IV. Num poſſit abſolutio conferri, ſi dubitetur de juriſdictione, aut de caſus reſervatione?
V. An peccatum dubium ſubjiciendum ſit clavibus? Remiſſive.
VI. Sacramentum extremæ unctionis num valide conferatur in dubio gravis ægritudinis, ſi revera ea non ſit gravis.
VII. Quandonam iterari debet ordo Presbyteratus in dubio de valida ejus ſuſceptione?
VIII. Num ſponſalia diſſolvi poſſint ab altero ex ſponſis, cui innoteſcit defectus notabilis alterius ſponſi, in dubio, an eo cognito adhuc ſponſalia celebrata fuiſſent?
IX. Num poſſit petere, aut reddere debitum conjux dubitans de Matrimonii validitate?
X. Quid ſi uterque conjux dubitet?
XI. Aliter diſcurrendum de petente illicite debitum ratione voti caſtitatis, ac de petente illicite ratione dubii de valore conjugii.

I. AMbigitur primo, An licite rebaptizentur in Eccleſia ſub conditione infantes omnes, qui domi ab obſtetricibus baptizati ſunt, ob dubium de invaliditate talis Baptiſmi?

Præmitto hic, invaluiſſe jam alicubi apud magnates abuſum valde reprehenſibilem, & graviter peccaminoſum, quod infantes, ſtatim ac in lucem editi ſunt, nullo periculo mortis affulgente, ab obſtetricibus baptizentur: Certum quippe eſt, obſtetrices ſolum in extrema neceſſitate poſſe pueros baptizare, nec poſſe tale Sacramentum illas miniſtrare, etiam in neceſſitate, ſi poſſit commode Sacerdos, aut etiam Parochus advocari, qui puerum baptizet. Quod hic ſit abuſus graviter peccaminoſus, docet Suar. diſp. 31. ſect. 4. & alii apud Dicaſtil., & Averſam. Et ratio eſt, quia fit contra prohibitionem Eccleſiæ in re gravi. Immo Suarius ibidem docet peccare mortaliter etiam Laicum, qui extra caſum neceſſitatis de licentia Sacerdotis baptizaret; cum non poſſit Sacerdos alteri hanc facultatem dare, & invertere inſtitutionem per ſe intentam a Chri-

ſto

ſto Domino contra reverentiam Sacramento debitam.

Neque dici poteſt, quod cum ſæpe differri debeant ceremoniæ in Eccleſia, & expectandus ſit patrinus, obſtetrix prævenire poſſit, ne forte infans ſine baptiſmo decedat. Nam ſicut citra injuriam Sacramenti, & citra ſacrilegium non poteſt obſtetrix ſtatim egreſſo capite infantis illum baptizare, ſi non ſit periculum mortis; ita a fortiori non poteſt citra hoc periculum baptizare infantem natum; cum minus periculi ſit in infante nato, quod moriatur, quam in infante, dum naſcitur. Quod ſi periculum aliquod immineat, cur non advocatur Parochus, ſi commode poſſit, vel Sacerdos, ad quos per ſe ſpectat hoc Sacramentum miniſtrare? Periculum illud remotum, quod infans moriatur, donec per aliquot dies Patrinus expectetur, non tribuit obſtetrici facultatem baptizandi; quia tale periculum remotum non conſtituit infantem in gravi neceſſitate; aliter ſemper deberent obſtetrices baptizare infantes, ſtatim ac in lucem editi ſunt; immo etiam antequam totaliter naſcantur. Solum itaque id iis licet, quando datur dubium prudens, & rationabile, aut conjectura aliqua, quod infans mori poſſit, antequam a Parocho baptizetur.

II. Quando autem ab obſtetricibus infantes ſunt baptizati, putarunt nonnulli apud Dianam p. 5. tr. 3. reſ. 86., quod liceat univerſim eos in Eccleſia ſub conditione rebaptizare; quia experientia notum eſt, plures obſtetrices eſſe ignaras, alias ex turbatione potuiſſe facile errare, alias eſſe ſortilegas, aut a diabolo deceptas, ut proinde rationabiliter dubitari poſſit de validitate Baptiſmi ab iis collati. Sed quamvis conſuetudo iſthæc ab aliqua Synodo approbata ſit, ubi non ægre reperiri poſſunt ex hiſce obſtetricibus; At ubi obſtetrix ſit examinata, perita, pia, adeo ut nullum prudens dubium inſurgat, quod invalide Baptiſmum contulerit, communiter Doctores docent, citra injuriam Sacramenti rebaptizari infantes ſub conditione non poſſe. Si enim ſatis eſſet ad hoc Sacramentum ſub conditione iterandum, quod errare potuerit obſtetrix citra dubium prudens talis erroris, ſequeretur, quod quilibet ſic rebaptizari poſſit, quia pariter potuit Parochus errare. Quare ſi moraliter conſtet, quod obſtetrix aut ex animi turbatione, aut aliunde non erravit, quando in neceſſitate baptiſmum contulit, tunc ſolum ſupplendæ erunt in Eccleſia ceremoniæ, quæ omitti non poſſunt; quin tunc Patrino opus ſit, eſto nullus fuerit patrinus in collatione illa privata Baptiſmi. Notandum tamen, quod ſi Baptiſmus in Eccleſia ſub conditione conferatur, quando nullum dubium prudens datur de validitate Baptiſmi ab obſtetrice collati, tunc non incurritur irregularitas; hæc enim ſolum imponitur propter iterationem baptiſmi abſolutam; ſacrilege tamen peccatur contra reverentiam Sacramento debitam: Sicut ſi baptizetur ſub conditione is, de quo nullum prudens dubium datur, quod ſit baptizatus a Parocho; aut ſi quis vellet hoſtiam certo moraliter conſecratam iterum ſub conditione conſecrare; vel ſi quis abſque prudenti dubio, quod non ſit confirmatus, vellet ſub conditione confirmari. Ubi etiam Doctores advertunt, majus dubium requiri ad iterandam ſub conditione Confirmationem, quam Baptiſmum, quia hoc Sacramentum eſt præciſe neceſſarium ad ſalutem, & ſine quo in re ſuſcepto reliqua Sacramenta valide ſuſcipi non poſſunt.

III. Quod attinet ad Sacramentum Euchariſtiæ, illud præſertim acriter diſceptatur, num poſſit mane ſacra Synaxis ſumi ab eo, qui dubitat, num

poſt

poſt, an vero ante mediam noctem biberit, vel comederit? Ad quod tamen ſupra articulo ultimo quæſtionis quartæ fuſe diximus, probabilius eſſe, quod poſſit, quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione libertas communicandi, donec conſtet, impedimentum fuiſſe appoſitum per fractionem jejunii naturalis.

IV. Ambigitur deinde circa Sacramentum Pœnitentiæ, Num poſſit conferri abſolutio a Confeſſario, qui dubitat de ſua juriſdictione, vel de caſu reſervato?

Communior ſententia fert primo, quod ſi dubitet, an juriſdictionem, aut approbationem requiſitam obtinuerit, abſolvere non poſſit, eo quod ſtet in poſſeſſione lex de non abſolvendo, niſi obtenta facultate. Secundo, quod ſi dubium ſit, an juriſdictio ſemel obtenta expirarit, & ſic dubitans non poſſit veritatem aſſequi, abſolvere poſſit, quia ſtat in poſſeſſione talis facultas. Tertio, ſi probabile ſit quod juriſdictio ſibi collata ſit aut ſimpliciter, aut relate ad hunc caſum, adhuc abſolvere poſſit, cum poſſit conferri abſolutio cum juriſdictione probabili, ut alias oſtendimus; tum quia prima theſis ab Innoc. XI. proſcripta loquitur ſolum de iis, quæ ſpectant ad valorem Sacramenti, videlicet de materia, & forma, quibus non licet uti juxta opinionem probabilem, omiſſa tutiore; tum etiam, quia eſt moraliter certum, quod ſuppleat Eccleſia parens pientiſſima juriſdictionem, ſi forte deſit, quando quis juxta opinionem probabilem, atque adeo prudenter operatur; ſicut ſupplet illam propter bonum commune, quando quis juriſdictionem exercet cum errore communi, & titulo colorato, ex l. *Barbarius de Officio Prætoris*; Immo etiamſi communis error ſtet ſine titulo colorato, ut probabiliter docent nonnulli apud Buſemb. & Dian. p. 3. tr. 4. reſ. 122. Quarto quamvis non poſſit a reſervatis abſolvere, qui habens hoc privilegium abſolvendi a reſervatis dubitat, an ſit revocatum, niſi forte in caſu neceſſitatis, & ſub conditione, ſi non ſit revocatum, juxta dicta quæſtione quinta, articulo ultimo, nu. VII.; nihilominus qui fruitur juriſdictione, & dubitat, num ad hunc caſum ſe extendat, abſolvere poteſt, quia ſtat in hoc dubio poſſeſſio juriſdictionis: & ideo univerſim in dubio reſervationis peccati reſervatio non incurritur, niſi forte ſuperior expreſſe velit, quod etiam in dubio incurratur (ut olim etiam in dubio reſervabantur caſus Bullæ Cœnæ) in quo caſu debet peccatum mortale eſſe certum, & ſolum dubietas debet cadere, num tale peccatum reſervationem contraxerit; etenim peccatum, de quo dubitatur, num fuerit mortale, an veniale, non cadit ſub reſervationem.

Hinc percuſſio Clerici reſervatur Epiſcopo, ſi ſit levis, non quidem ſi ſit peccatum leve, ſed ſi cum culpa certe gravi percuſſio eſſet levis prudentum judicio, comparata cum enormi, videlicet ſi fiat pugno, aut lapide non relinquente veſtigium, nec notabilem injuriam, aut magnum ſcandalum pariat: Si tamen dubitetur, num percuſſio ſit levis, an gravis, docent Molina, & Bonac. apud Bardi, quod ſit Papæ reſervata, ex *Extravag. Perlectis*.

Ambigitur tertio, ſi Epiſcopus Confeſſario Monialium, aut Prælatus Religionis Confeſſario Conventus tribuat facultatem abſolvendi a reſervatis per menſem, elapſo menſe, poteritne a reſervatis intra illum menſem patratis abſolvere, ſi dubitetur, an intentio Superioris fuerit, quod juriſdictio ſolum duret pro illo menſe, an vero quod juriſdictio cadat ſupra peccata eo menſe commiſſa? Ad quod dicen-

dicendum, quod ſi Confeſſarius ſit ordinarius, etiam poſt menſem poſſit abſolvere a reſervatis eo menſe commiſſis; Secus vero ſi Confeſſarius ſit extraordinarius. Ita idem Bardi hic §. 8. Et ratio diſparitatis eſt, quia Confeſſario ordinario de ſe competit facultas abſolvendi ab omnibus peccatis, & ſolum non poteſt abſolvere a reſervatis; cum autem reſervatio ſit odioſa, in dicto dubio non incurritur, quia ſtat in poſſeſſione facultas abſolvendi. Contra vero relate ad Confeſſarium extraordinarium, cui tribuitur facultas abſolvendi a reſervatis pro eo menſe; cum enim dubium ſit, an facultas hæc extendatur ad abſolvendum poſt menſem a peccatis eo menſe perpetratis, dubia erit talis juriſdictio; cum juriſdictione autem dubia abſolvere non licet, ut modo diximus: Præterquamquod ſicut pro foro externo Judex non poteſt elapſo tempore ſui officii judicare de delictis eo tempore commiſſis, ita pro foro externo ſecundum ſe non poteſt Confeſſarius extraordinarius elapſo tempore ſuæ juriſdictionis abſolvere a peccatis commiſſis antequam juriſdictio expiraret; niſi forte res non ſit integra: nam ſi incepta eſt eo menſe Confeſſio, poterit elapſo menſe abſolutio impendi.

V. Omittimus hic inquirere, num teneamur ſubjicere clavibus peccatum, de quo dubitatur, an fuerit commiſſum? fuſe quippe de hoc agimus in curſu Theologico de Sacramento Pœnitentiæ diſp. 4. q. 3., ubi etiam diſcutitur, num peccatum confeſſum ut dubium debeat iterum ſubjici clavibus, ſi deprehendatur certo commiſſum fuiſſe?

VI. Ambigitur quarto, num valide collatum ſit Sacramentum extremæ unctionis, in dubio, an ægrotus eſſet in diſcrimine vitæ, & deinde deprehendatur, non fuiſſe in tali diſcrimine.

Ex hujus dubii reſolutione deſcendit, num poſſit deinde iterum inungi, ſi perſeveret eadem ægritudo, & evadat periculoſa. Et ſane, ſi probabile judicium non poſſit efformari, quod ægrotus ſit in diſcrimine vitæ, ex Laym., & Palao nequit illi hoc Sacramentum miniſtrari, quia videtur aliqualiter injuria Sacramento irrogari. Quicquid in contrarium dicat Chapeavilla de miniſt. unct. cap. 5. q. 11., putans, poſſe etiam in dubio ægritudinis periculoſæ illud miniſtrari ſub conditione, videlicet ſi ſit capax; ita enim videtur non exponi periculo fruſtrationis Sacramentum, & ſimul adjuvari ægrotus, ſi forte ſit capax. Huic ſecundæ ſententiæ adhærerem, ſi non poſſet expectando tantiſper dubium vinci, quouſque probabiliter de alterutro judicari poſſit. Quamvis enim Sacramentum hoc non ſit præciſe neceſſarium, nihilominus eſt valde utile ægroto; unde non eſt eo privandus in tali dubio: Et ſicut non irrogatur injuria Sacramento Baptiſmi, ſi conferatur ſub conditione cum aqua dubia, quando alia haberi non poſſit; ita neque irrogatur huic Sacramento injuria, ſi conferatur ſub conditione in tali dubio, ſi vinci non poſſit. Immo licite confertur ægroto, ſub conditione, quod vivat in dubio, an jam expirarit.

Quando autem probabiliter judicatur, quod ægrotus ſenſibus deſtitutus ſit in diſcrimine vitæ, abſolute poteſt ſacro Oleo inungi; At ſi mox advertatur, citra ullum vitæ periculum ægrotaſſe, Coninch apud Bardi docet, invalide fuiſſe collatum ob ſubjecti incapacitatem; ut proinde poſſit iterato inungi, ſi ægritudo ingraveſcat, & in vitæ diſcrimen ipſum adducat; Palaus tamen, & Amicus docent, valide eſſe collatum, quia videtur Chriſtus Dominus in inſtitutione hujus Sacramenti accommodaſſe ſe humanæ imbecillitati, ut voluerit valide conferri, quoties prudenter ægritudo e-

xiſti-

xiſtimetur periculoſa. Sed contra eſt, quia ſicut invalide confertur hoc Sacramentum Petro mortuo, quamvis probabiliter exiſtimetur, nòndum expiraſſe (& idem dicas de materia, & forma inepta, ſi probabiliter judicetur apta ad Sacramentum conſtituendum) ita etiam invalide confertur Petro leviter ægroto, quamvis probabiliter ægritudo exiſtimetur periculoſa, eo quod utrobique deſit ſubjectum capax. Prior itaque opinio videtur probabilior, & ideo ubi eadem ægritudo evadat gravis, poterit in caſu adducto Sacra unctio iterari.

VII. Ambigitur quinto, Utrum debeat ordo Presbyteratus iterum ſub conditione conferri ordinato, qui dubitat, an valide illum ſuſceperit?

Ad hoc dicendum, quod ſi dubium ſit prudens, & rationabile, procul dubio debeat ſic iterari, ne Sacrificia, abſolutiones, & aliæ Sacerdotis functiones periculo fruſtrationis exponantur. Hac de cauſa minus dubium ſufficit, ut Ordo Presbyteratus iteretur, quam alii Ordines; ſicut diximus minus dubium ſufficere, ut iterari debeat ſub conditione Baptiſmus, quam Confirmatio. Notandum tamen, quod ſæpiſſime Ordinati irrationabiliter dubitant; in quo caſu debent deponere conſcientiam dubiam, & nullatenus audiri; ut quando dubitant, an intentio actualis virtualiter perſeverarit uſque ad Ordinis ſuſceptionem? Vel num altero tantum, an utroque digito cuppam Calicis, vel Hoſtiam tetigerint? Vel num Epiſcopus ſemidormiens, ac ſine intentione Ordines contulerit? Quod ſi rationabile ſit dubium, ſive juris (videlicet num ſatis fuerit contactus moralis inſtrumentorum, vel traditio inſtrumenti facta ab Epiſcopo per ſuum miniſtrum, &c.) ſive facti, videlicet an re vera phyſice inſtrumenta tetigerit, vel an immediate Epiſcopus ea inſtrumenta tradiderit ordinando, certe iterari debet ſub conditione Sacramentum: Secreto tamen, ut notat Averſa de Sacr. Ord. quæſt. 2. artic. 13. ad vitandum ſcandalum.

VIII. Ambigitur ſexto, Num poſſit ſponſus diſſolvere ſponſalia, ſi de novo appareat defectus aliquis in ſponſa, & illa dubitet, an cum tali defectu adhuc ſponſalia contraxiſſet?

Supponendum hic, ſponſos reſilire poſſe a ſponſalibus, ſi de novo in altero conſurgat, aut innoteſcat defectus notabilis, cum quo certo noluiſſent contrahere; puta ſi alter laboret morbo contagioſo, aut ita evadat, vel deprehendatur pauper, ut hæc cenſeatur juſta cauſa reſiliendi a promiſſione. Si tamen ſponſus ignorans tempore contractus talem defectum, ita fuiſſet erga ſponſam affectus, ut etiam cognito tali defectu voluiſſet contrahere, non poterit hac de cauſa reſilire, ut docent Mol., Sanch., Bonac.. Difficultas nunc eſt, ſi dubitet ſponſus, num cum tali defectu ſuperveniente, aut de novo cognito voluiſſet contrahere, an reſilire poſſit? Ex una parte videtur poſſeſſio ſtare pro libertate, cum non conſtet de firmitate conſenſus requiſita. Ex altera videtur ſtare pro promiſſione; cum hæc ſit certa, & excuſatio ſit dubia. Dicendum tamen cenſeo cum eodem Sanch. lib. 1. diſp. 65. quod in tali dubio, ſi prudentis arbitrio qualitas, & quantitas defectus exiſtimetur notabilis, præſumptio ſtet pro libertate; Secus vero pro firmitate ſponſalium præſumendum ſit; ex communiter quippe contingentibus fortiſſima habetur præſumptio, ut notant Doctores apud Sanch. lib. 4. cap. 1.

IX. Ambigitur ſeptimo, Num poſſit petere, aut reddere debitum conjux, dubitans de matrimonii validitate?

Communiter docent contra nonnul-

nullos apud Merollam diſp. 3. cap. 3. corol. 12. teneri ſic dubitantem ad reddendum debitum, quia dubium non poteſt præjudicium inferre alteri conjugi bona fide poſſidenti jus ad petendum. Docent pariter communius, quod ſi poſt præmiſſam diligentiam ad veritatem inquirendam dubium ſuperari non poſſit, licitum ſit etiam debitum petere, eo quod ſtet in poſſeſſione contractus bona fide celebratus. Quod ſi ante contractum dubitarit conjux, debitamque diligentiam non præmiſerit, in tali caſu & peccavit contrahendo, & peccaret petendo debitum. Immo puto cum Bardi, quod in tali caſu peccaret etiam reddendo debitum in primo bimeſtri; Etenim quamvis alter conjux, qui bona fide matrimonium contraxit, licite poſſit petere debitum pro tali tempore, quod ab Eccleſia permittitur conjugibus, ut poſſint deliberare, num velint Religionem ingredi, & conjugium in melius commutare; non tamen habet jus obligans alterum ad reddendum; unde ſi hic non redderet, juri illius non contrairet, atque adeo peccaret, ſi redderet; quia exponeret ſe periculo fornicandi, ſi forte matrimonium eſſet invalidum. Itaque conjuges comparantur poſſidenti rem aliquam, qui ſi poſſideat illam bona fide, poterit ea ad arbitrium uti, quamvis ſuperveniat dubium, quod ea ſit aliena, quin poſſit ſuperari: Si vero rem illam dubia fide poſſideat, peccat contra juſtitiam eam retinendo, comparaturque poſſidenti rem mala fide, ut diximus q. 2. ar. 2.

X. Difficultas ulterior eſt, quando uterque conjux dubitat de matrimonii validitate, num ſcilicet poſſit uterque ſaltem reddere debitum, ſi minus petere? Sicut enim conjugi habenti votum caſtitatis reddendum eſt debitum, ſi petat, quamvis illicite, & ſacrilege illud petat; ita videtur in caſu reddendum eſſe debitum petenti, quamvis illicite peteretur.

Sed dicendum, non ſolum illicite peti, ſi dubium non ſuperveniat poſſidenti conjugium bona fide, quin poſſit vinci, idque ob rationem adductam, quia ſcilicet ſic dubitans exponeret ſe periculo fornicandi; ſed nec poſſe ab altero reddi, donec diligentia præmittatur ad inquirendam veritatem. Ita Sanch. l. 2. diſp. 41. Vaſq., Bonac. & alii apud Dianam p. 4. tr. 3. reſ. 15. Et ratio eſt, quia petens debitum in tali dubio non habet jus petendi, cum non poſſideatur bona, ſed dubia fide matrimonium; Quare non fit præjudicium alterius juri, ſi debitum non reddatur; Et ex altera parte reddens debitum exponeretur periculo fornicandi, & ideo reddere non poteſt. Non eſt autem eadem ratio in caſu adducto de conjuge petente debitum illicite, eo quod voverit caſtitatem (cui profecto citra injuſtitiam denegari non poteſt, ſi correctio fraterna præmittenda non ſuffragetur) Etenim habens tale votum non amiſit jus petendi debitum, cum non deſtruatur per votum contractus matrimonialis; & ideo non poteſt illi citra injuſtitiam debitum denegari. At qui dubia fide matrimonium poſſidet, caret jure petendi, unde non eſt illi reddendum; Sic etiam qui vovit non petere a Titio depoſitum ſuum, quamvis illicite peteret, adhuc habet jus petendi, eo quod votum non abſtulerit a vovente dominium ſui depoſiti. At ſi tam vovens, quam Titius dubitaret, num depoſitum illud ſit voventis, an alterius? non poterit Titius illi depoſitum reſtituere, quia exponeret ſe periculo committendi injuſtitiam adverſus alterum, in dubio, an res depoſita ſit illius, quin unquam vovens bona fide rem illam poſſederit.

AR-

ARTICULUS II.

De Dubiis ad Cenſuras, & Irregularitatem ſpectantibus.

I. In dubio Cenſuræ melior eſt conditio ſive libertatis, ſi ea ſtet in poſſeſſione; ſive cenſuræ, ſi ea poſſideat.

II. Idem dicendum in dubio irregularitatis, excepta ea, quæ oritur ex homicidio; hæc etenim etiam in dubio homicidii incurritur, dummodo conſtet de culpa mortali, & de cauſa appoſita de ſe ad homicidium ſufficiente.

III. In dubio mutilationis irregularitas non incurritur.

IV. In dubio, num homicidium fuerit voluntarium, an caſuale? præſumitur caſuale, ut proinde ſi delictum ſit occultum, irregularitas poſſit ab Epiſcopo diſpenſari.

V. Si dubitetur, Num cauſa appoſita ſit ad homicidium patrandum? irregularitas non incurritur; ſecus vero, ſi dubitetur, An cauſa appoſita fuerit de ſe ſufficiens?

VI. Probabilis eſt nonnullorum opinio, quod irregularitas non contrahatur, ſi poſita cauſa dubitetur de homicidio ſecuto: Sed verior, & probabilior eſt ſententia oppoſita, quod contrahatur. Unde irregularis eſt, qui procuravit abortum in dubio num fœtus eſſet animatus?

VII. Excommunicatio tamen in hoc dubio non incurritur; Ubi diſcutitur opinio Bonacinæ, quod ſcilicet talis excommunicatio abſolvi poſſit a Pœnitentiario, aut alio habente privilegium abſolvendi a Cenſuris omnibus Epiſcopo reſervatis.

VIII. Si dubitetur, an conſilium, vel mandatum influxerit in homicidium, irregularitas incurritur; eſto vera eſſet opinio, quæ communius rejicitur, quod non detur in tali dubio onus reſtitutionis. At ſi dubitetur, num conſilium datum ſit? irregularitas non incurritur.

IX. Præter irregularitatem, in dubio homicidii non incurruntur aliæ pœnæ, nempe privatio beneficiorum, & inhabilitas ad illa, quippe quæ ſolum imponuntur, propter homicidium certo patratum.

X. Si dubitetur, quinam Miles ex toto exercitu ad homicidium concurrerit in bello injuſto? omnes Milites ſunt irregulares: Secus vero in bello juſto.

I. Ambigitur primo, Utrum dubitans, an excommunicationem incurrerit, debeat ſe gerere tanquam excommunicatum?

Nonnulli cum Sylveſtro, Corduba, Vaſq. p. 2. diſp. 65. affirmant, putantes in hoc dubio tutiorem partem eſſe eligendam: Sayrus vero, & Azor. putant, id verum eſſe in dubio facti, ex variis canonibus id decernentibus, non vero in dubio juris, in quo ſtat poſſeſſio pro libertate. Sed dicendum cum Sanchez lib. 1. c. 10., Laym., Bonac., & aliis communius, tam in dubio juris poſſeſſionem ſtare pro libertate, quam in dubio facti. Etenim Sacri Canones ſolum decernunt, quod in dubio homicidii irregularitas incurratur. Quare qui poſt debitam diligentiam adhuc hæſitat, v. g. An ſit lata excommunicatio contra Sacrilegos? quod eſt dubium Juris, ſeu An commiſerit Sacrilegium? quod eſt dubium facti, non tenetur ſe gerere ut excommunicatum, eo quod in dubiis melior ſit conditio poſſidentis, & in hoc caſu ſtat in poſſeſſione libertas. Idemque dicas, ſi dubitetur, An ſit completa conditio, ſub qua lata eſt excommunicatio? Vel ſi dubitetur, An ſuperior, qui non eſt in poſſeſſione ferendi cenſuras, poteſtatem habeat illas ferendi? Ac ſimiliter,

liter, ſi dubitetur, Num verba legis imponant cenſuram latam, an ferendam? tunc præſumitur pro libertate, quod ſolum imponant cenſuram ferendam; Unde dubitans non debet ſe gerere ut illa innodatum. Quæ tamen omnia verum habent, etiamſi dubium ſit poſitivum, & utrinque dentur rationes probabiles; non tamen, ſi ratio valde probabilis ſtet pro parte affirmativa, & nulla detur ratio pro negativa: tunc enim (prout diximus articulo primo quæſtionis ſextæ numero ſecundo) habetur ſufficiens certitudo moralis, quod cenſuram incurrerit; atque adeo ſe gerere debet tanquam ea innodatum.

Oppoſitum tamen dicendum, quoties non eſt in poſſeſſione libertas, ſed excommunicatio. Quare debes te gerere ut excommunicatum, ſi dubites, An fueris abſolutus ab excommunicatione? ſeu An cenſura lata fuerit juſta, & ſervato ordine juris? aut Num detur ſufficiens excuſatio? Quæ omnia conſtant ex illa regula juris, quam in quæſtione ſecunda diſcuſſimus, quod ſcilicet univerſim in dubio melior ſit conditio poſſidentis, idque non ſolum in materia juſtitiæ, ſed etiam in quacumque alia materia cujuſcumque virtutis.

II. Ambigitur ſecundo, Num in dubio præſumenda ſit irregularitas?

Ad quod pariter reſpondendum, juxta modo dicta in dubio excommunicationis. Quando enim ſtat in poſſeſſione libertas, nec in dubio Juris, nec in dubio facti irregularitas eſt præſumenda: Quod ſi ſtet in poſſeſſione lex, ſeu irregularitas certo contracta, in dubio gerere te debes ut irregularem; Ex iiſdem quippe principiis evincitur idem dicendum eſſe tam de cenſura, quam de irregularitate. Excipitur dumtaxat irregularitas impoſita pro caſu homicidii; Ea quippe incurritur, ex cap. *Ad audientiam de Homicidio*, & ex cap. *Significaſti*, etiam in dubio homicidii, videlicet ſi certo peccatum mortale commiſſum ſit, intendendo cum plena deliberatione homicidium, & ſimul certo ſit appoſita cauſa de ſe ſufficiens ad hominem occidendum, & deinde dubitetur, Num ille mortuus ſit ex tali cauſa appoſita, an aliunde? Et ratio, cur ea debeant eſſe certa, eſt, quia ſi non detur certitudo de mortali commiſſo, daretur pœna certa pro delicto non certo, quod eſt abſonum; & ſi non ſit certo appoſita cauſa de ſe ſufficiens ad hominem occidendum, dubitatur de ſubſtantia delicti, quod præſumi non debet; & ideo irregularitas non incurritur. Propter reverentiam autem Sacrificio, & Sacris functionibus debitam id ſpecialiter ſtatutum eſt, ut etiam in tali dubio homicidii irregularitas incurratur.

III. Hinc fit primo, quod dubitans, An hominem mutilaverit? irregularitatem non incurrat, quia hæc ſolum eſt impoſita in dubio homicidii. Propterea licet irregularitas incurratur etiam propter mutilationem injuſtam, quando hæc eſt certa, non tamen quando eſt dubia; Odia quippe reſtringenda ſunt, non amplianda.

IV. Fit ſecundo, quod cum iſta irregularitas impoſita ſit in dubio homicidii voluntarii, ut conſtat ex textibus laudatis, ſi dubitetur, num homicidium commiſſum fuerit caſuale, an voluntarium? præſumendum pro libertate, quod ſcilicet fuerit caſuale, ut docent Fagund., & Bardi diſp. 6. c. 6. atque adeo irregularitatem contractam ob tale homicidium, ſi ſit occultum, poſſe ab Epiſcopo diſpenſari, juxta facultatem a Tridentino Epiſcopis traditam ſeſſ. 24. cap. 6., quod ſcilicet diſpenſare poſſint in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepta irregularitate proveniente ex homicidio voluntario, &

aliis

aliis ad forum contentioſum deductis.

Fit tertio, quod ſi dubitetur, An cauſa appoſita ad abortum fœtus animati, vel ad aliud homicidium committendum, fuerit de ſe ſufficiens? adhuc irregularitas contrahatur, ſi homicidium ſit ſecutum, quia in adductis textibus hujuſmodi eſt caſus, ob quem deciditur irregularitatem incurri: Contra vero ea non incurritur, ſi dubitetur, an re vera fuerit appoſita talis cauſa de ſe ſufficiens. Ratio eſt, quia, ut diximus, in tali caſu dubitatur de ſubſtantia delicti (cum dubitetur de ſubſtantia cauſæ applicatæ) & in hoc dubio melior eſt conditio libertatis, quæ eſt in poſſeſſione; At in priori caſu non dubitatur de ſubſtantia cauſæ applicatæ, ſed de qualitate illius, nempe de ſufficientia ad homicidium cauſandum, unde ſtat in poſſeſſione homicidium, quod in tali dubio trahit irregularitatem.

VI. Fit quarto, quod ſi certo conſtet, cauſam ſufficientem fuiſſe applicatam, dubitetur tamen, an homicidium ſit ſecutum? probabiliter irregularitas non contrahatur, ut nonnulli docent apud Dianam p. 4. tr. 2. reſ. 16.; cum enim non conſtet de corpore delicti, videtur ſtare in poſſeſſione libertas. Propterea, ſi dubitetur, An poſito abortu, fœtus fuerit animatus? irregularitas non incurritur, ut probabiliter docent Bardi, Præpoſitus, Machadus, & Dia. p. 7. tr. 5. reſ. 24., quia ſcilicet caſus adductus in laudatis textibus, in quibus decernitur irregularitas, in dubio homicidii, ſupponit ſubſtantiam delicti. Probabilior tamen, & communior eſt ſententia oppoſita Sanch. lib. 1. cap. 12. n. 43. Avilæ, Mol., & aliorum apud eundem Dianam; quia quamvis non conſtet de homicidio, adhuc datur dubium de illo, & in dubio talis delicti irregularitas incurritur. Ex quo fit, quod ſi abortus procuretur, & accidat poſt quadrageſimum diem, quando ſolet animari fœtus maſculus, ſed dubitetur, an fœtus ſit fœmineus (qui ſolet octogeſimo circiter die animari) præſumendum ſit, quod fœtus ſit maſculus, atque adeo irregularitas incurratur, prout hæc poſterior, & probabilior ſententia docet, & prout ſervat Sacra Pœnitentiaria. Quod pariter innui in expoſitione duarum illarum theſium de irregularitate ab Innoc. XI. proſcriptarum; nempe 34., & 35., quarum prior dicit, licitum eſſe procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur: Poſterior vero vult, animam rationalem infundi in fœtum, dum paritur, & ideo in nullo abortu homicidium committi.

VII. Ubi notandum latam fuiſſe a Sixto V. Excommunicationem adverſus procurantes abortum, quam deinde Gregor. XIV. voluit incurri ſolum a procurantibus abortum fœtus animati, & effectu ſecuto; quæ a Confeſſario approbato ſpecialiter deputato ab ordinario poſſit abſolvi. Hæc tamen excommunicatio non incurritur in dubio facti, ſicut incurritur irregularitas, quia ſolum de irregularitate id decernunt Canones laudati, non de excommunicatione. Circa quam Bonacina apud Dianam p. 7 tr. 5. reſ. 13. quærit, num Pœnitentiarius Eccleſiæ Metropolitanæ privilegium habens abſolvendi a cenſuris Epiſcopo reſervatis, poſſit ab hac cenſura abſolvere, citra ſpecialem deputationem ad hunc caſum? Requiri hanc ſpecialem deputationem putant Trulleneh, Novarius, & alii cum eodem Diana, quia id videntur ſonare verba Bullæ, contra vero ſufficere generalem facultatem abſolvendi ab omnibus cenſuris Epiſcopo reſervatis autumat Bonacina laudatus, dicens id uſu receptum eſſe, quamvis non leve dubium de hoc haberet, dum munus Pœnitentiarii ob-

ibat. Equidem de hoc rogatus quid ſentirem dixi, quod ſi verba Bullæ requirentia ſpecialem deputationem referrentur ad caſum, & ſignificarent deputationem Perſonæ debere eſſe ad hunc ſpecialem caſum, procul dubio non ſatis eſſet illud privilegium generale abſolvendi ab omnibus cenſuris. At num poſſit illa ſpecialis deputatio referri ad Confeſſarium, ita ut ſenſus ſit, Confeſſarium ſpecialiter deputatum poſſe ab hac cenſura abſolvere, cum re vera Pœnitentiarius ſit Perſona ſpecialiter deputata ad abſolvendum ab omnibus reſervatis Epiſcopo, ideo puto, probabilem eſſe Bonacinæ ſententiam, quod poſſit Pœnitentiarius ab ea abſolvere, tanquam Perſona ſpecialiter deputata ad abſolvendum generatim ab omnibus Epiſcopo reſervatis; præſertim, quia, teſte eodem Bonacina, id uſu receptum eſt, & favores univerſim ampliandi ſunt.

VIII. Fit quinto, quod in dubio, an fœtus fuerit animatus, atque adeo patratum ſit homicidium, quando procuratus fuit abortus, licet irregularitas incurratur, non contrahantur tamen aliæ pœnæ huic delicto impoſitæ, nempe privatio beneficiorum, & inhabilitas ad ea obtinenda, ut docent communiter cum Suar., Vaſq., Sanch. apud Dianam p. 7. tr. 5. reſ. 25. Et ratio eſt, quia in dubio homicidii ſolum irregularitas in jure imponitur; quare aliæ pœnæ, niſi delictum ſit certum, non incurruntur, ut diximus de excommunicatione adverſus procurantes abortum fœtus animati.

IX. Fit ſexto, quod ſi dubitetur, an conſilium datum influxerit in homicidium, irregularitas hæc incurratur; eſto vera eſſet nonnullorum ſententia, quam merito rejicit Sanchez lib. 2. q. 41. n. 17., quod ſcilicet conſulens non teneatur ad reſtitutionem, quando dubium eſt, an ſecluſo conſilio adhuc homicidium perpetratum fuiſſet. Et ratio diſcriminis eſt ex eodem Sanchez lib. 1. ſummæ cap. 10. n. 44., quia obligatio reſtitutionis oritur ex ſola violatione juſtitiæ, irregularitas vero poteſt ex alio delicto contrahi: propterea quamvis in hoc caſu non daretur onus reſtituendi, adhuc dicendum, quod irregularitas contrahatur juxta diſpoſitionem Sacrorum Canonum: Si tamen dubitetur, num conſilium, vel mandatum datum ſit, etiam ſecuto homicidio, irregularitas non incurritur, quia ſcilicet pro delicto dubio non imponitur pœna certa.

X. Fit ſeptimo, quod ſi plures in rixa concurrerint ad aliquem occidendum, quamvis dubium ſit, quinam illum vulnerarit, & an quilibet ſua aſſiſtentia animoſiores reddiderit percuſſores, adhuc omnes ſint irregulares, quia de quolibet dubitatur, an homicidium commiſerit, ut notat Suar., Avila, Koninch. apud Boſſ. n. 1341. Unde ſequitur, quod in bello injuſto, ſi unus tantum occidatur, omnes Milites, necnon cuſtodientes ſarcinas eſſe irregulares, quia aliquo modo ad homicidium concurrerunt: Contra vero in bello juſto ab eo dumtaxat Milite irregularitas ex defectu lenitatis contrahitur, de quo conſtat, quod alium occiderit; Secus vero ſi id ſit in dubio. Ita Sanch., Henriq. Bardi §. 9. contra Avilam, & Bonac. Et ratio eſt, quia in Sacris Canonibus irregularitatis pœna imponitur in dubio homicidii; nomine autem homicidii venit antonomaſtice culpabilis, & injuſta occiſio hominis, quæ non habetur in bello juſto; & ideo in tali dubio de hominis occiſione in bello juſto irregularitas ex defectu lenitatis non incurritur; Nec ea incurritur, ſi quis alium occidat inculpabiliter in ſui defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ; Nec illam incurrit Clericus, aut Dux, qui in bello juſto Milites adhortatur ad fortiter pugnandum;

ſed

ſed ſolum qui in bello juſto aliquem propria manu occidit: Sicut etiam qui in Judicio ad Rei occiſionem concurrit, ut publicus juſtitiæ miniſter; ſive ad cauſæ probationem, aut executionem.

QUÆSTIO ULTIMA.

De Conſcientia Scrupuloſa.

EXaminabimus primo de conſcientia Scrupuloſa in genere, Quid ſit, & quos actus involvat? deinde An liceat operari non depoſito ſcrupulo? Tertio quænam ſint cauſæ, & remedia Scrupulorum?

ARTICULUS I.

Quid ſit, & quos actus involvat Scrupulus?

I. Scrupulus procedit ex levibus motivis.

II. Debent autem motiva eſſe in ſe levia, adeo ut poſſit Scrupuloſus ad eorum levitatem advertere.

III. Scrupulus non ſolum habetur per judicium dictans ex levibus motivis dari obligationem in conſcientia, ſed etiam per apprehenſionem ſimplicem trahentem judicii ſuſpenſionem, & animi anguſtias.

IV. Quænam ſint hominis ſcrupuloſi indicia?

V. Scrupulus principaliter ad intellectum ſpectat, ſed trahit in voluntate timorem, animique perturbationem, ac triſtitiam.

I. SCrupulus dictus a Scrupo, qui eſt lapillus in calce latens, & dolorem in pede cauſans, per metaphoram ſignificat animi moleſtiam, & anxietatem ex apprehenſione, aut exiſtimatione non prudenti, ſed futili orta ex levibus motivis, quod aliquid ſit peccatum.

Dico nunc primo, poſſe ſcrupulum rite definiri, dicendo, quod ſit quidam animi motus ex levibus motivis procedens, per quem ad aliquid ſecundum conſcientiam obligari apprehendimus, vel judicamus. Per primas particulas, quod ſcilicet ſit motus animi, convenit cum omnibus conſcientiæ actibus. Per ſecundas, videlicet, ex levibus motivis, ſecernitur a conſcientia recta, & certa, necnon a probabili, & opinativa, quæ ſolidis motivis nituntur: Per ultimas particulas diſtinguitur a conſcientia erronea, quæ dictat aliquam obligationem in conſcientia ex motivis gravibus apparentibus; nam ſi ex motivis levibus procedit, tunc conſcientia erronea confunditur cum ſcrupuloſa: Per eaſdem etiam particulas diſtinguitur a motibus animi ad conſcientiam non ſpectantibus, nec repræſentantibus, aut judicantibus aliquam obligationem ſecundum forum animæ; nam ſi ex levibus motivis quis v. gr. apprehendat, vel judicet, Petrum eſſe mortuum, talis animi motus, utpote non pertinens immediate ad obligationem, ſecundum conſcientiam, non poteſt rite ſcrupulus appellari.

II. Objicies; Vel ſcrupulus procedit

ex motivis, quæ in rei veritate ſint levia, quamvis apprehendantur eſſe gravia; vel quæ ſint levia ſecundum apprehenſionem: Si primum, contra eſt, quia conſcientia eſt practice vera, & prudens, quamvis ſpeculative ſit falſa; atque adeo talis conſcientia non eſt ſcrupuloſa, ſed erronea; ut ſi quis ignorans Titium eſſe improbum, & mendacem, apprehendat ex ejus auctoritate, obligari graviter ad jejunandum, vel ad contrahendum matrimonium &c. Si dicatur ſecundum, quod ſcilicet motiva apprehendi debeant ut levia, tunc non poterit haberi ſcrupulus; quia intellectus apprehendens debilitatem rationum ſtatim agnoſcet apprehenſionem illam eſſe vanam, atque adeo nullatenus ex iis conſurgere obligationem in conſcientia.

Reſpondeo, motiva levia, ex quibus gignitur Scrupulus, debere in ſe ipſis eſſe levia, ita ut poſſint a ſcrupuloſo exiſtimari levia, ſi ejus intellectus ſcrupulis oppreſſus non impediretur a perpendenda levitate motivorum; tale autem impedimentum poſſet a ſcrupuloſo tolli, ſi vellet ſcrupulis reſiſtere, ſæpe tamen tædio affectus animo dejicitur.

III. Ex dictis ſequitur primo, conſiſtere poſſe ſcrupulum tum in prima, tum in ſecunda intellectus operatione, quandoquidem ex conſenſu Doctorum explicatur & per apprehenſionem trahentem judicii ſuſpenſionem, & per exiſtimationem. Et ratio eſt, quia ſæpe ſcrupuloſi nullum judicium proferunt; ſed retinere ſolent intellectum hinc inde ſuſpenſum, & titubantem, ita ut ex tali vacillatione oriantur in voluntate timores, anguſtiæ, & triſtitiæ: Ergo ſcrupulus non ſolum habetur per judicium dictans ex levibus motivis dari obligationem in conſcientia, quod, ut diximus, vocatur conſcientia ſcrupuloſa; ſed etiam per ſimplicem apprehenſionem talium motivorum.

IV. Sequitur ſecundo, illum appellandum eſſe ſcrupuloſum, qui frequenter hujuſmodi moleſtias patitur, ſive in eadem, ſive in diverſis materiis; non tamen qui raro ſcrupulis laborat; denominatio enim iſta, uti & ſimiles, deſumi debet ab actibus frequentibus, non a raro evenientibus; aliter omnes deberent dici ſcrupuloſi, cum nemo ſit, qui aliquando ſcrupulis non laboret: Indicia autem hominis ſcrupuloſi ſunt ſæpe alios interrogare in rebus manifeſtis, ſæpe hærere cum ſuſpenſione judicii; Præterea contra Sapientium, immo ſui etiam judicium, ſentientis nullum in aliqua actione eſſe, aut fuiſſe peccatum, adhuc timere, ne forte peccet, aut peccaverit, & ſimilia apud Filliucium tr. 21. 1. 4., & Laym. l. 1. tr. 1. c. 6., & Boſſ. n. 2056.

V. Dico ſecundo. Quamvis ſcrupulus principaliter ad intellectum pertineat juxta traditam definitionem, trahit tamen ſecum actus voluntatis, nempe timorem, & triſtitiam. Ita communiter, & conſtat tum ex Corduba, & D. Antonino, & aliis, qui explicantes ſcrupuli naturam dicunt, eſſe vacillationem quamdam cum formidine, hoc eſt timore, ad voluntatem pertinente; tum ex ipſa experientia; poſita enim apprehenſione, vel exiſtimatione peccati orta ex levibus motivis, ſępe ſuboritur in voluntate timor, ſeu animi perturbatio, ac triſtitia, quæ minuit animi vigorem in operando; hujuſmodi autem perturbatio, quo major eſt, eo minus certum, & clarum trahit judicium de honeſtate operationis, atque adeo minorem promptitudinem ad operandum.

A R-

ARTICULUS II.

An licite operemur cum conſcientia Scrupuloſa?

I. Illicitum videtur, non depoſito ſcrupulo operari.
II. Verius tamen id licet.
III. Immo non raro ad id tenentur Scrupuloſi.
IV. Occurritur Objectis.

I. PRima opinio cum Rodriquez in Summa c. 53., & Lopez docet, illicitum eſſe agere contra conſcientiam ſcrupuloſam, non ſecus ac contra conſcientiam dubiam, aut erroneam, atque adeo deponendum eſſe prius ſcrupulum, ut licite operemur. Ratio eſt primo, quia agere contra conſcientiam erroneam eſt peccatum, ut docent omnes, & Nos oſtendimus quæſtione prima; ſed conſcientia ſcrupuloſa eſt pariter erronea, ſi quidem peccatum reputet, v. gr. feſtucam pedibus premere, oculos tollere, &c. ergo niſi prius deponatur, illicitum eſt contra ſcrupulum operari: Secundo quia ad honeſtam operationem requiritur conſenſus, ſi minus certus, ſaltem probabilis de operationis honeſtate; atqui perſeverante ſcrupulo hujuſmodi judicium practicum aut tollitur, aut impeditur, cum intellectus potius propendeat in oppoſitum; ergo ut ſupra. Tertio, quia in cap. *Inquiſitioni de ſententia excommunicationis* Conjugi petenti, an abſtinere deberet ab uſu matrimonii, eo quod haberet ſcrupulum de ejus validitate, reſpondetur per hæc verba. *Conſcientia levis, & temeraria credulitatis exploſa, licite poteſt non ſolum reddere, ſed exigere debitum conjugale*: ergo cenſuit Pontifex, ſcrupulum prius eſſe deponendum, quod etiam habetur in cap. *Per ſua de Simonia* apud Jo· Lugo.

II. Secunda tamen ſententia communior, & verior cum Sanch. l. 1. c. 10. n. 80.. Palao d. 4. p. p. Laym., Vaſq., Salas, Bonac., Regin., Navarro, Sayro, Jo: Lugo abſolute affirmat licitum eſſe contra conſcientiam ſcrupuloſam etiam non depoſitam operari. Nititur hæc ſententia contrario fundamento, quo ſuperior: Nam ad honeſtam operationem ſufficit judicium probabile directum, & remotum de honeſtate operis, ad quod ſequatur judicium practice practicum reflexum, & proximum, quod liceat talem operationem ponere (ſive hujuſmodi judicium debeat eſſe certum, ut docet Suar. de cenſ. d. 40. ſ. 5. & alii communius, ſive ſaltem probabile, ut docet Sanch. l. 1. cap. 9. n. 19. Vaſq. 1. 2. d. 62., Salas, Franc. Lugo de conſcientia probabili cap. 1.) atqui cum ſcrupulo poſſunt ſtare hujuſmodi judicia; ergo non depoſito ſcrupulo poteſt haberi honeſta operatio. Probatur minor, quia ſcrupulus procedit ex levibus motivis: ergo non poteſt impedire judicium probabile remotum de honeſtate operationis, ſaltem per extrinſeca principia nixa auctoritati aliorum (nam ſi hujuſmodi judicium tolleret, non eſſet ſcrupulus, ſed dubium) & conſequenter nec impedit judicium proximum practice practicum, quod hic, & nunc liceat operari: Si enim poteſt intellectus judicare duas oppoſitas opiniones ambas eſſe probabiles, puta, quod elapſa ſit media nox, juxta unum horologium, & quod non ſit elapſa juxta aliud, a fortiori poterit judicare, probabile eſſe, ſaltem ob extrinſeca motiva, quod homicidium, v. g. factum ad defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ non ſit inhoneſtum, & ſimul habere apparentiam, & apprehenſionem inhoneſtatis de tali homicidio propter levia motiva, quæ animo ſcrupuloſi occurrunt; Poſito autem illo priori judicio remoto probabili de honeſtate talis operatio-

rationis, ſtatim conſurgere poreſt judicium practice practicum, quod hic, & nunc ea liceat.

III. Adde ex Sanch. l. c. Valentia, Sayr., Jo: Lugo, aliquando etiam teneri hominem adverſus ſcrupulum agere, nimirum quoties ſcrupuloſus ex ſcrupulorum anxietate grave damnum valetudinis pateretur, vel ſe inutilem redderet ad præſtandum munus ſuum, vel a confeſſione, communione, aut aliis actionibus obligatoriis retraheretur. Quamvis autem aliquando non adſit talis obligatio; expedit tamen ſæpe ſcrupuloſis adverſus ſcrupulos operari; aliter in tædium rerum ſpiritualium incident, ac orationibus, aliiſque piis operationibus abſtinebunt.

IV. Ad primam rationem in contrarium reſpondetur, ideo non licere adverſus conſcientiam erroneam operari, quia per illam præcluditur omnino aſſenſus probabilis de honeſtate operationis, quod in ſcrupulo non contingit.

Ad ſecundam, oſtenſa eſt falſitas minoris.

Ad tertiam, Gloſſa ibi dicit, explodendam eſſe conſcientiam illam temerariæ credulitatis, quæ aut dubium erat, aut error, non vero ſcrupulus. Quare Thom. Sanch. l. c. putat, DD. pro 1. ſententia adductos nunquam locutos eſſe de vero ſcrupulo, qui quamvis vigeat, non tollit aſſenſum partis contrariæ; ſed locutos eſſe de formidine, quæ tollat alterius partis aſſenſum determinatum; ut proinde non ſit ſcrupulus, ſed dubium, quo non depoſito procul dubio inhoneſta, & illicita ſequitur operatio.

ARTICULUS III.

De Cauſis, & Remediis Scrupulorum.

I. Cauſæ intrinſecæ Scrupulorum corporales ſunt plurimæ.
II. Nec non extrinſecæ.
III. Pariter plurimæ ſunt hujus morbi cauſæ intrinſecæ ſpirituales.
IV. Aliæque extrinſecæ.
V. Remedia adverſus ſcrupulos naturalia recenſentur.
VI. Alia remedia moralia adhibenda ſunt.
VII. Nec non ſupernaturalia.

I. UT opportuno morbo remedia adhibeantur, oportet cauſas illius penetrare; effectus enim non ceſſat, niſi cauſa tollatur. Sunt autem ſcrupulorum cauſæ ex D. Antonino p. 1. tit. 3. c. 10.; aliæ intrinſecæ, aliæ extrinſecæ, aliæ corporales, aliæ ſpirituales. Primo autem ſunt cauſæ intrinſecæ corporales ſcrupulorum frigida complexio; nam ſicut metus cauſat frigiditatem, ex Philoſopho 2. de partibus animalium 4., ita frigiditas metum fovet, utpote quæ cor conſtringit, impeditque, ne ſpiritus ad alias corporis partes libere tranſmittat, ſicut ad animoſitatem requiritur: Quapropter dum menti occurrunt ſcrupuli, frigiditas complexionis efficit, ut homo nimius ſit in timore, præſertim quia deficit vigor ad timorem expellendum. Eſt pariter cauſa intrinſece corporalis ſcrupulorum melancholia, quia cum terræ naturam participet, frigida eſt, redditque hominem formidoloſum, ut docet Ariſtoteles in Problematibus ſect. 10., quamvis per accidens ipſa atra bilis poſſit calefieri, ut ſæpe lapis, ferrum, & ſimilia, quæ terrea ſunt, per accidens calefiunt, pluſquam carbo ignitus, ut loquitur Phi-

Philoſophus. Adde ex eodem Philoſopho, & D. Th. melancholicos moveri ſæpe phantaſmatibus; etenim cum terreſtrem habeant naturam, in iis magis, quam in aliis, phantaſmatum impreſſiones formantur, & radicantur; unde cum vividius repræſententur ſcrupulorum phantaſmata, intenſius cruciant, concurrente ad hoc timiditate orta ex frigida complexione. Sunt demum ejuſmodi cauſæ debilitas capitis, læſio imaginativæ, & ſimiles ægritudines, quas curare oportet, ut ſcrupuli evaneſcant.

II. Secundo, Cauſæ corporales extrinſecæ ſcrupulorum ſunt, Tum continua cum ſcrupuloſis familiaritas; ex eorum enim conſortio facile ſcrupulorum phantaſmata excitantur, & radicantur intenſius; Tum lectio librorum, qui conſcientiæ caſus reſolvunt, quin illos enucleent, ita ut omnem dubitationem, ac formidinem tollant; Tum vitæ aſperitas, quæ nimiis corporum afflictationibus, ac jejuniis temperamentum capitis lædit, unde oritur melancholia, ac triſtitia, quæ ſcrupulos fovent.

III. Tertio, Cauſæ hujus morbi intrinſecæ ſpirituales ſunt, Tum ignorantia, ex qua irrationabiles ſcrupuli frequenter inſurgunt; quamvis enim aliquando viri etiam docti eodem morbo laborent, hoc tamen eſt per accidens, & ex aliis cauſis; ſiquidem ſapientia per ſe confert ad vanas formidines futilium rationum depellendas: Tum ſuperbia, ſuperbus enim nimis proprio fidens judicio, & nolens alieno conſilio ſe ſubmittere, negligit ad Deum recurrere orationibus, aliiſque piis operationibus, quibus Deus moveatur ad ejus intellectum illuſtrandum; præſertim quia ſæpe Deus ſuperbos his culicibus punire ſolet, ut propriam vilitatem agnoſcant: Tum etiam inordinatus ſuimet amor, qui ſolet etiam hac pœna puniri; quia inordinate ſe diligens culpas leves negligit vitare, & ad Deum, ut debet, confugere negligit, ſuperbiamque fovet.

IV. Quarto, demum ſunt cauſæ ſpirituales extrinſecæ dæmon, ac Deus; dæmon quidem indirecte concurrens ad actum intellectus, & voluntatis, nimirum commovendo humores, & phantaſmata, ut D. Antoninus notat, & obtenebrando intellectum vi humoris melancholici, quo impeditur, ne ad ea ſe applicet, quibus ſcrupulorum formidinem depellat: eo autem fine dæmon ſcrupulos fovet, ut homo in tædium incidat vitæ ſpiritualis, & eam deſerat, aut remiſſe per illam incedat. Deus vero ſcrupulos etiam directe ingerere poteſt, vel in pœnam defectuum, ac delictorum, vel ut homo a prædictis abſtineat, vel ut in tolerandis iis anguſtiis varias operationes meritorias exerceat.

V. Inſpectis cauſis ſcrupulorum, facile eſt remedia opportuna adhibere, tum impediendo, ne inſurgant, tum obſiſtendo, ſi inſurrexerint: Sunt autem hujuſmodi remedia univerſim in triplici genere; quædam enim ſunt naturalia; quædam moralia; quædam ſupernaturalia.

Incipiendo a naturalibus. Primum eſt, cauſas ſcrupulorum naturales auferre. Unde ſi ſcrupulus ex auſteritate vitæ procedat, illa ex Aſcetici Patris conſilio minuatur; ſi vero ex melancholia procedat, recreatione, lætitia, & cibo, aut pharmaco apto illa tollatur: Nimia etiam cum ſcrupuloſis familiaritas fugiatur, ſi hæc ſit fomentum ſcrupulorum. Secundum eſt ſcrupulum vix exortum ſtatim prudenti ratione repellere, alioque cogitationem divertere; aliter vires ad cruciandum accipiet, ſi diutius animo hæreat, adhibitis hinc inde rationibus. Quapropter ex Cajet., Laym. Filliuc. expedit, ſcrupuloſum negotiis vacare, ne ſcrupulis vacandi tempus ſuppetat. Ter-

tium eſt, ut ſcrupuloſus adverſus vanas apprehenſiones, ac timores culpæ audacter operetur; licitum enim eſt, conſultum, & aliquando neceſſarium contra ſcrupulum agere.

VI. Circa remedia moralia, Primum ſit, dubium ſemper in meliorem partem interpretari: ſi enim in dubiis favendum eſt poſſidenti ſuam libertatem, a fortiori in ſcrupulis, qui ex levi fundamento oriuntur; non debet enim ſcrupuloſus ex levi fundamento grave onus ſentire.

Secundum eſt acquieſcere opinioni probabili vel confeſſarii, vel alterius viri docti, aut ſuperioris, etiamſi dubitetur, num ſit ſcrupulus, an vero habeatur prudens ratio dubitandi; nam, ut notat Bonac. hoc ipſum dubitare, an hic, & nunc habeatur ſcrupulus, præbet ſcrupuloſis rationabilem cauſam opinandi, quod revera ſit ſcrupuloſus.

Tertium eſt uti regulis a DD. traditis ad curandum hunc morbum; quorum prima eſt, ſcrupuloſum credere aut experientiæ, aut auctoritati aliorum, ſe eſſe ſcrupuloſum, atque adeo poſſe licite uti regulis, quæ pro ſcrupulis traduntur. Secundo deponere ſtatim conſcientiam ſcrupuloſam ex conſilio Confeſſarii, aut alterius viri docti, ac probi, pro certo habendo ſe non peccaturum, quamvis Doctor erret; unde ſcrupuloſus non debet plures ſuper eadem re conſulere, ne aſſueſcat ad vanos timores fovendos, ſed ſtatim acquieſcere debet poſt reſponſum ab ejuſmodi viro acceptum. Tertium ut confeſſiones non repetat, poſtquam probabiliter ſatisfecit ſuæ obligationi in prima confeſſione: Quamvis enim in illa confeſſione aliqua tacuerit, adhuc non tenetur cum onere, ſeu periculo hærendi ſemper in iiſdem anxietatibus confeſſionis integritatem materialem procurare; cum ab illa minores aliquando difficultates excuſent, ut notat Conin. 3. p. d. 7. n. 68., & Laym. l. 1. tr. 1. c. 6. Quare Confeſſarius nullatenus permittere debet Confeſſionis repetitionem, quando conſtat in prima Confeſſione mediocrem diligentiam eſſe adhibitam; quia probabiliter, imo certo moraliter præſumere debet, ſcrupuloſum præcepto Confeſſionis ſatisfeciſſe: Ita Sà, Sanch., Bonac., Palaus, monentes Confeſſarium non debere audire nec ſcrupuloſos, nec peccata dubia ſcrupuloſorum, aut quæ hic dubitat, an alias confeſſus ſit, vel an ea bene intellexerit Confeſſarius, ſed ſolum quæ ille jurare poteſt certo commiſiſſe, certo eſſe mortalia, ac certo nunquam ſubjeciſſe clavibus. Et ratio eſt, tum quia credulitas ſcrupuloſi ſatis æquivalet in hac parte certitudini morali reliquorum; tum etiam quia prudenter timetur nunquam fore, ut ſcrupuloſus acquieſcat, ſi ejus importunitati Confeſſarius conſentiat. Immo Confeſſarius non ſolum in Confeſſione, ſed neque extra Confeſſionem permittere debet, ut ſcrupuloſus ſuos ſcrupulos in particulari aperiat cauſa capiendi conſilium, ſed debet illum reprehendere, oſtendendo ejus inobedientiam, ac ſolum regulas univerſales tradere, quibus ſcrupuloſus ſuo Marte utatur ad ſcrupulos pellendos.

Quartum eſt, ſcrupuloſum ſæpe operari adverſus ſcrupulum; v. g. ſi dubitet, an peccet expuendo? ſæpe expuat, ut ſcrupulum vincat, & contemnat. Juvat etiam ſæpe operari juxta ſententiam probabilem viri alicujus docti, ac probi, ſeu Confeſſarii, quamvis minus tutam, contemnendo formidinem, ne peccet in eo caſu ſaltem materialiter; quia licite, & honeſte operatur, etiamſi ſubſit periculum remotum tranſgrediendi legem materialiter: Quis enim dubitet v. g. conjugem licite petere debitum, ſi probabiliſſimum ſit matrimonium eſſe contra-

tractum, etiamſi ſubeatur periculum remotum de nullitate matrimonii, atque adeo de fornicatione materiali?

Quintum demum, ut ſcrupuloſus nunquam judicet actionem aliquam eſſe mortaliter peccaminoſam, aut ſe mortali peccato conſenſiſſe, niſi primo aſpectu id certo, & ſine formidine cognoſcat, vel interdum niſi jurare poſſit ſe mortaliter peccaſſe (quando ſcilicet nimia eſt ſcrupulorum vexatio) Quamvis enim ſic operando aliquando efficiat actionem aliquam illicitam, id tamen non eſt culpæ tribuendum; cum procedat ex recta intentione, ne gravibus anxietatibus crucietur, quæ corporis, & animi ruinam machinantur; nullo modo ea facturus, ſi putaret culpam ibi ſubeſſe. Ita Villalob., & Palaus apud Jo: Lugo.

Sextum demum, ut ſcrupuloſus habeat pro morali certitudine ſuam credulitatem. Quare ſi credit, quod conſecraverit, quod confeſſus ſit, quod horas recitaverit cum attentione debita, ne repetat; nam levius fundamentum ſatis eſt, ut poſſit ipſe credere, ſe ſatisfeciſſe obligationibus ſuis, quam requiritur in aliis non ſcrupuloſis: Immo ſi dubitet, an ea præſtiterit, credat ſe præſtitiſſe. Videatur Filliucius tr. 21. a n. 179.

Circa remedia demum ſupernaturalia: Primum ſit per proprias, & alienas preces ad Deum cum humilitate, ac fiducia jugiter confugere: quia, ut notat D. Auguſtinus apud Reginal. l. 2. n. 109., Deus propitius eſt timentibus, & orantibus illum; Quod innuere voluit D. Jacobus, dicens: *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter*. Secundum eſt ſollicite cavere venialia, nedum mortalia; nonnulli enim anxii ſunt circa peccatorum præteritorum confeſſionem, quin curent tollere præſentia. Tertium, præparare ſe ad divinam gratiam, & illuſtrationes; quod maxime fit frequentando amoris, & contritionis actus; ac puritatem mentis, & corporis cuſtodiendo, necnon legendo, ac meditando ſacras literas, orando, ac humiliter ſubjiciendo intellectum, nedum voluntatem Confeſſario, quem prudentem, doctum, ac probum elegerit: Sed hac in re diutius immorari nec opus eſt, nec vacat. Eſto igitur hujus Opuſculi,

(Sed oh ubi Æternitatis!)

F I N I S.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Primus numerus Quæſtionem denotat: Secundus Articulum: Tertius Numerum marginalem.

A

Abortum procurans in dubio, an fœtus fuerit animatus, irregularitatem incurrit. 7. 2. 6. *Excommunicatio lata adverſus procurantes abortum fœtus animati, effectu ſecuto, abſolvi poteſt a Confeſſario ad id ſpecialiter deputato ab Epiſcopo.* 7. 2. 7. *Sed num etiam a Pœnitentiario?* ibid.
Abſolutio Sacramentalis valida eſt, ſi conferatur in dubio, an jurisdictio ad talem caſum ſe extendat, etiamſi deinde deprehendatur, caſum illum eſſe reſervatum: At ſi conferatur in dubio, an facultas abſolvendi a reſervatis fuerit revocata, eſt invalida, ſi deprehendatur, quod vere fuerat revocata. 7. 1. 3
Acceptatio legis præſumitur, non promulgatio, & ideo in dubio, num ea ſit promulgata, non obligat; ſecus vero in dubio, an ſit acceptata. 4. 1. 2.
Adulter num teneatur alere filium adulteræ, in dubio, an ſit ſuus filius? 2. 7. 11.
Amor Dei num poſſit eſſe peccaminoſus in eo, qui putat, ſe teneri ad illum omittendum ex præcepto ſuperioris? 1. 4. 4

B

Baptiſmus conferri non poteſt infanti ab obſtetricibus citra grave periculum mortis. 7. 1. 1. *Nec poteſt ſub conditione deinde rebaptizari infans, qui ab obſtetrice citra prudens periculum erroris baptizatus eſt.* 7. 1. 2.
Beneficium in dubio de tenuitate fructuum, num oblige. ad Horas? 3. 2. 2. & 6. 2. 8.

C

Cenſura in dubio an lata fuerit a legitimo ſuperiori, aut in dubio, an ſit valida, num obliget? 3. 2. 3.
Cenſura nec in dubio juris incurritur, nec in dubio facti. 7. 2. 1. *In dubio tamen, an ſit juſta, an lata ſit ſervato ordine juris, an detur excuſatio ſufficiens, debes te gerere tanquam ea innodatum.* ibid. *Secus vero, ſi dubitetur, an habeat poteſtatem ferendi cenſuras ſuperior, qui non eſt in poſſeſſione ſua prælaturæ.* ibid.
Clerici percuſſio levis trahit excommunicationem, quæ ab Epiſcopo abſolvi poteſt; at Papæ eſt reſervata non ſolum ſi percuſſio ſit gravis, ſed etiam quando dubitatur, ſit, necne gravis, an levis. 7. 1. 3.
Communicare mane num poſſit, qui dubitat, an comederit poſt mediam noctem? 4. 8. 5. & 6. 1. 3.
Conjux bona fide poſſidens matrimonium, poſita æquali probabilitate circa mortem prioris conjugis, poteſt debitum petere, ac reddere. 1. 6. 4.
Conjux num, & quando teneatur debitum

Digitized by Google

tum reddere illicitè petenti? 4. 5. 4. *&* 7. 1. 11. *Num poſſit petere, ac reddere in dubio de matrimonii validitate?* 7. 1. 9. *Et quid, ſi uterque dubitet?* 7. 1. 10

Conjux, qui tranſiit ad ſecundas nuptias, dubitans de morte prioris conjugis, num poſſit petere, aut reddere debitum? 1. 3. 4

Conſcientia quid, & quotuplex ſit? 1. 1. 1. *In quo differat a Syntherefi?* 1. 2. *Poteſt eſſe probabilior conſcientia minus tuta, quàm tutior.* 1. 1. 6

Conſcientia dubia quotuplex? 1. 2. 4. *Speculativa in quo differat a practica, & a practice practica?* ibid. *Cum conſcientia ſpeculativè dubia licitum eſt operari, non vero cum practicè dubia.* 1. 3. 1. *Quomodo dubium ſpeculativum deponi poſſit practicè?* 1. 3. 4

Conſcientia perplexa. V. Perplexitas.

Conſilium in dubio an influxerit in homicidium, quid faciendum? 3. 2. 3. *Trahitne onus reſtitutionis, aut irregularitatem?* 7. 2. 8.

Cooperans ad damnum alienum, ſi dubitet, an ex tali ſua cooperatione damnum ſit ſecutum, num ad reſtitutionem teneatur? 2. 6. 2

Culpa juridica leviſſima, lata, aut latiſſima in quibuſnam contractibus denotet culpam gravem theologicam? 2. 7. 2.

Culpa theologica interne gravis, ſed externe levis cauſans damnum grave, num trahat onus reſtitutionis? 2. 7. 3

D

Diſpenſatio in dubio univerſim preſſe interpretanda. 5. 1. 1. *Secus vero poteſtas diſpenſandi, niſi tamen vergat in præjudicium tertii.* 5. 1. 2. *Poteſtas diſpenſandi alicui delegata in gratiam alicujus perſonæ determinatæ ſtricte eſt interpretanda, non tamen ſi delegetur in gratiam illiuſmet, & pro perſonis indeterminatis.* 5. 1. 3

Diſpenſatio num ſit valida, in dubio de poteſtate diſpenſantis? 5. 2. 2. *Quid in dubio de ſufficientia cauſæ?* 5. 2. 3. *Et quid in dubio, an verba diſpenſationis hunc caſum comprehendant?* 5. 2. 5. *Quid demum, ſi dubitetur, num cauſa aut tacita, aut falſo expreſſa fuerit finalis, an impulſiva?* 5. 2. 6. *&* 6. 2. 7.

Diſpenſatio, deficiente cauſa finali, eſt irrita. 5. 3. 2. *Si communi errore cum titulo colorato aliquis putatur eſſe ſuperior, diſpenſatio eſt valida.* 5. 3. 1. *In dubio, an detur cauſa ſufficiens, vel an diſpenſatio ſe extendat ad talem caſum, ſi bona fide proceditur, diſpenſatio eſt valida, quamvis deinde oppoſitum deprehendatur.* 5. 3. 3. *Secus vero ſi deprehendatur, illum non fuiſſe ſuperiorem.* 5. 3. 1

Diſpenſatio ad contrahendum matrimonium, in dubio, an ſit valida, quid faciendum? 3. 2. 3

Dubia fide rem accipiens peccat contra juſtitiam. 2. 4. 1. *ſi tamen non poſſit dominus reperiri, ad quid tenetur?* 2. 4. 2

Dubitans, num operatio ſit graviter, an leviter mala, peccatne mortaliter, ſi cum tali dubio operetur? 1. 3. 6

Dubitans, an ſuo ſuffragio cooperatus ſit ad damnum alterius, num debeat reſtituere? 2. 7. 11

Dubitans, an debito ſatisfecerit, num teneatur integre, an ſolum partialiter iterum ſatisfacere? 2. 7. 4. *Et quid ſi dubium ſit poſitivum?* 2. 7. 7.

Dubitans poſitive, an res, quam occupat, ſit aliena, comparente domino, reſtituere illam tenetur, tanquam poſſeſſor bonæ fidei. 2. 5. 3. *Quod ſi illam emiſſet animo inquirendi dominum, poterit pretium repetere.* 2. 5. 4. *Sed quid, ſi ſit exceſſivum?* ibid.

In dubio, num ex propria cooperatione damnum ſit ſecutum, quandonam datur onus compenſandi tale damnum? 2. 6. 5.

Digitized by Google

In dubio, an conſilium datum influxerit ſolum ad citius damnificandum, num detur aliqualis reſtituendi obligatio? 2. 6. 7

In dubio aliarum virtutum a juſtitia, num tutior pars eligenda ſit, an vero melior ſit conditio poſſidentis? 3. 1. 1

In dubio melior eſt conditio poſſidentis, & In dubio tutior pars eligenda eſt, ſunt duo axiomata, quæ ſibi invicem non adverſantur. 3. 1. 7

In dubio legis, voti, juramenti num ea obligent? 4. 1. 1. *Sicut etiam in dubio, an lex ſit promulgata, acceptata, abrogata? Et in dubio, an detur excuſatio ſufficiens?* 4. 1. 2

In dubio, an lex ſit promulgata, cur non obliget? Et cur obliget in dubio, an ſit acceptata? 4. 1. 2

In dubio, an pro tali caſu lex obliget, ea non dicitur eſſe in poſſeſſione; ſecus vero in dubio, an res præcepta ſit illicita, aut excedat poteſtatem ſuperioris? 4. 3. 1

In dubio de honeſtate operis non obligat votum; obligat tamen præceptum ſuperioris. 4. 3. 4. *Si tamen ſuperior non præcipiat, ſed opinetur ſolum, quod ſit licitum opus, de quo ſubditus negative dubitat, an ſit honeſtum, citra culpam nequit illud poni.* 4. 3. 5

In dubio, num res præcepta in virtute obedientiæ ſit gravis, an levis, leviterne, an graviter obli et? 4. 4. 5. *Et in dubio de legitima ſuperioris poteſtate, an ſit obediendum?* 4. 7. 1

In dubio melior eſt conditio poſſidentis aliquid bona fide in materia juſtitiæ, ita ut poſſit integre res poſſeſſa retineri, ſi dubium ſuperveniat. 2. 1. 4. *Hoc axioma etiam verum eſt in materia aliarum virtutum.* 3. 1. 4. *Quid ſi dubitans magis inclinet ad dicendum, quod res poſſeſſa ſit aliena?* 2. 1. 8. *Et quid, ſi ſolum ſit probabile, quod ea res ſit aliena, ſine ulla probabilitate, quod ſit propria?* ibid. *Si res a neutro poſſideatur, eſt dividenda.* 2. 2. 2. *Quid ſi ſit individua?* ibid.

In dubio, an res bona fide a Titio poſſeſſa ſit alterius, poteris poſt adhibitam diligentiam illam emere, ac vendere. 2. 2. 4. *At comparente domino, quid reſtituendum?* 2. 3. 1

In dubio, an poſſit Epiſcopus diſpenſare, num recurrendum ſit ad Pontificem? 5. 3. 4.

In dubio, num delictum pertineat ad Forum Eccleſiaſticum, an ad Secularem, Judex Eccleſiaſticus id decernet. 5. 3. 9

In dubio voti, vel juramenti, aut aliarum materiarum V. proprias materias.

Dubium aliud negativum, aliud poſitivum. 1. 2. 2. *Aliud formaliter, aliud objective dubium.* ibid.

Dubium eſt poſitivum, ſi pro utraque parte ſint æquales rationes circa jus. 1. 2. 6. *Et probabiliter etiam circa factum; Ut duo horologia, quæ ſignum mediæ noctis dant diverſum.*

Dubius in fide formaliter num ſit infidelis? 1. 2. 3

E

Emens rem furtivam animo inquirendi dominum, poteritne pretium ab hoc repetere, ſi compareat? 2. 5. 4

Emens rem in dubio, an ſit furtiva, ad quid tenetur? & an Confeſſarius debeat hunc ad reſtitutionem integram obligare? 2. 5. 6. *Emens rem a poſſeſſore bonæ fidei, ſed dubitans, an ſit aliena, poterit illam ſibi retinere, donec dominus compareat.* 2. 5. 5. *Emens fragmenta veſtium a ſartoribus num ad reſtitutionem teneatur?* 2. 5. 7.

Emi non poſſunt res in dubio, an ſint furtivæ; at poſſunt eadem emi ab eo, qui bona fide illas prius emerat. 2. 5. 5

Epicheja quid ſit? Et quandonam locum habeat, ut excuſeris a legis obligatione? 4. 1. 3

Epicheja licitum eſt uti, ſi ſolum probabile

bile ſit, nolle ſuperiorem in tali caſu obligare. 4. 1. 2

Epicheja preſſe dicta non eſt capax lex naturalis, ſed ſolum ſimplicis interpretationis. 4. 2. 3. *Lex vero divina capax eſt epicheja ſolum relate ad verba legis, num ſcilicet talem caſum comprehendant? Non vero relate ad mentem Dei.* 4. 2. 5.

Epicheja non habet locum, niſi quatuor adſint conditiones. 4. 2. 4. *Ejuſque uſus non requirit, quod finis legis ceſſet contrarie, ſed ſatis eſt, quod ceſſet negative.* 4. 2. 2.

Epiſcopus num poſſit in dubio Regularium privilegia interpretari? 5. 3. 9

Epiſcopus num poſſit in legibus Pontificiis diſpenſare in caſu urgentis neceſſitatis? 5. 3. 5. *Et an etiam in impedimentis matrimonii, aut in irregularitate?* ibid. *In dubio, an poſſit Epiſcopus diſpenſare, num recurrendum ſit ad Pontificem?* 5. 3. 4.

Excommunicatio propter abortum fœtus animati, effectu ſecuto, quæ abſolvi poteſt a Confeſſario ſpecialiter deputato ab Epiſcopo, num abſolvi poſſit a Pænitentiario, aut ab alio habente facultatem ab Epiſcopo abſolvendi ab omnibus ſibi reſervatis? 7. 2. 7

Extrema unctio, quæ ratione morbi probabiliter gravis confertur ægroto, num valide collata ſit, itaut ingraveſcente ægritudine reiterari non poſſit, ſi deprehendatur, quod tunc morbus non fuiſſet gravis? 7. 1. 6

F

Finis legis adæquatus ſatis eſt, quod univerſim ſolum ceſſet negative, ut ceſſet legis obligatio. 4. 2. 2. *Nec obligat lex in caſu particulari, in quo finis legis ceſſat contrarie.* ibid.

Finis voti, ſi partialiter ceſſat, num ceſſet ſimpliciter voti obligatio? 6. 2. 6

Fructus rei alienæ, quos dominus percepiſſet, quandonam reſtitui debeant? 2. 5. 2

Furioſo domino reddens gladium in damnum proximi, num peccet etiam contra juſtitiam? 2. 3. 1

G

Gabella, in dubio, an ſit juſta, num ſit ſolvenda? 3. 2. 3. *Et quid, ſi dubium ſit poſitivum.* 4. 6. 3

H

Hæreditas, num poſſit præoccupari in dubio proprietatis? 1. 6. 6

Hæreticus habendus eſt, tam qui dubitat in fide objective, quam qui formaliter, ſuſpendendo deliberate omnem aſſenſum. 1. 2. 3

Homicidium, aut aliud damnum in dubio, an ex propria culpa acciderit, quid faciendum? 3. 2. 3

I

Ignorantia vincibilis quandonam eſt peccatum ſpeciale aperiendum in Confeſſione? 1. 5. 5

Infantes non debent ab obſtetricibus baptizari, ſi non ſint in gravi mortis periculo. 7. 1. 1. *Nec poſſunt deinde hujuſmodi infantes ab obſtetricibus baptizati ſub conditione rebaptizari, ſi non detur prudens motivum, quod iſta potuerint errare.* 7. 1. 2

Inventor rei, cujus dominus reperiri non poteſt, teneturne illam dare pauperibus? 2. 5. 1

Irregularitas num incurratur ab homicida, qui peccavit quidem graviter occidendo, culpa tamen, quæ interne fuit gravis, externe fuit levis? 2. 7. 3.

Irregularitas in dubio, an conſilium datum influxerit ad homicidium, num incurratur? Et quid, ſi dubium ſit poſitivum? 2. 7. 10

Irre-

Irregularitas in dubio non incurritur, niſi tantum in dubio homicidii. 7. 2. 2. *Non tamen in dubio mutilationis.* 7. 2. 3. *In dubio, num homicidium fuerit voluntarium, an caſuale, præſumitur caſuale, ut proinde, ſi ſit occultum, poſſit ab Epiſcopo irregularitas diſpenſari.* 7. 2. 4. *Irregularitas non incurritur in dubio, an fuerit appoſita cauſa ad homicidium; ſecus vero, ſi dubitetur, an homicidium ſit ſecutum a cauſa appoſita.* 7. 2. 5. *Quid, ſi dubitetur de homicidio ſecuto, puta ſi dubitetur, an abortus procuratus fuerit fœtus animati?* 7. 2. 5. *Irregularitas non incurritur in dubio, an datum ſit conſilium; Secus vero, ſi dubitetur, an conſilium datum influxerit in homicidium.* 7. 2. 7. *In bello injuſto omnes ſunt irregulares, ſi dubitetur, quinam miles ad homicidium influxerit, ſecus vero in bello juſto.* 7. 2. 10.

Irregularitas quare incurratur, etiam in dubio homicidii? 3. 1. 8

Irritatio votorum. V. Votum.

Jurisdictio probabilis ſatis eſt ad abſolutionem ſacramentalem conferendam. 1. 1. 6. *Quid, ſi juriſdictio ſit dubia?* 6. 1. 4

Juriſdictio relate ad abſolvendum ab aliquo reſervato, quandonam ſufficiat ad licite abſolvendum, ſi de illa dubitetur? 3. 2. 2. & 7. 1. 3

Juriſdictio collata ad abſolvendum a reſervatis per menſem, num poſſit exerceri poſt illum menſem, relate ad reſervata eo menſe commiſſa? 7. 1. 4

Judex, poſita æquali probabilitate pro utraque parte, tenetur rem dividere; non tamen privatus, aut Confeſſarius. 1. 6. 5. & 2. 1. 1.

L

Lex in dubio, an ratione ætatis, vel temporis obliget, quid faciendum? 4. 8. 5.

Lex lata in dubio num obliget ſub gravi, an ſub levi, quid dicendum? 4. 8. 2. *Et quid ſi dubitetur de intentione Legiſlatoris, poſita materia gravitate?* ibid. *Quid in dubio, num Lex habeat rationem præcepti, an Conſilii?* 4. 8. 1. *Et quid, ſi dubitetur, num ſtatutum aliquod habeat rationem legis obligantis, an meræ directionis?* ibidem.

In Lege Canonica verbum præceptivum indicat obligationem gravem; ſecus vero in lege civili. 4. 8. 3.

Leges, quæ non obligant ad culpam, adhuc obligant ſaltem ad luendam pœnam, ſi imponatur; ut ſunt regulæ plurium Religionum. 4. 8. 1.

M

Mancipia emi non poſſunt ab aſportantibus in dubio, an injuſte ad ſervitutem redacta ſint. 1. 5. 5. *Poterunt tamen cum tali dubio emi ab eo, qui bona fide ab aſportantibus emerat.* ibid.

Matrimonium num poſſit contrahi in dubio, an valida fuerit diſpenſatio obtenta pro aliquo impedimento? 3. 2. 3.

Miles dubitans de juſtitia belli num poſſit pugnare? 3. 2. 3.

Miles ſubditus pugnare tenetur in dubio de belli injuſtitia. 4. 3. 2.

Miles non ſubditus pugnare non poteſt, ſi non detur probabilitas de belli juſtitia: Subditus vero tenetur pugnare, etiam ſi detur ratio probabilis de belli injuſtitia. 4. 7. 4.

Moniales num teneantur Abbatiſſæ obedire in dubio, an res præcepta excedat ejus poteſtatem? 4. 7. 4.

O

Obedire num teneamur in dubio, an res præcepta ſit licita? 4. 3. 1. *Ut ſubditus non teneatur obedire, triplex certitudo requiritur.* 4. 3. 6. *Probabi-*

Digitized by Google

babiliter non tenetur ſubditus obedire in dubio, an opus præceptum ſit illicitum, aut excedat poteſtatem præcipientis, quando illud eſt nimis arduum. 4. 3. 7. *Immo ſi opus in tali dubio præceptum vergat in grave damnum alterius, non poterit ſubditus obtemperare.* 4. 3. 9. *Subditus aliquando non tenetur obedire, quamvis licite ſuperior præcipiat.* 4. 3. 1. *Num Religioſus, utpote ſubditus voluntarius, obedire teneatur in dubio, an res præcepta poteſtatem ſuperioris excedat?* 4. 4. 1. *Num pariter qui votum ſimplex emiſit extra ſtatum Religionis?* 4. 4. 5. *Num etiam Moniales?* ibid.

Obedire num teneatur ſubditus, quando tam ipſe, quam ſuperior dubitant de honeſtate rei præceptæ? 4. 5. 1. *Et quid, ſi probabiliter res præcepta ſit illicita?* 4. 6. 1. *Quid in dubio de legitima ſuperioris poteſtate?* 4. 7. 1.

Ordo Presbyteratus quando nam iterari debeat in dubio de ejus validitate? 7. 1. 7.

P

Peccatum ex conſcientia dubia commiſſum ejuſdem ſpeciei eſt, ac illud, de quo dubitatur. 1. 5. 1. *Sicut etiam ejuſdem ſpeciei eſt peccatum contra conſcientiam rectam, & contra erroneam circa idem objectum.* 1. 5. 2. *Peccatum non eſt duplex, ſi violetur verum præceptum, & ſi quid fiat contra conſcientiam erroneam circa idem.* 1. 5. 3. *Quamvis pœna lata contra præceptum verum violantes non incurrantur ab eo, qui adverſus conſcientiam erroneam operatur.* 1. 5. 4.

Peccatum minus citra culpam eligitur, in quantum minus eſt, non vero in quantum eſt malum. 1. 4. 5.

Peccatum ex ignorantia vincibili commiſſum univerſim non eſt diverſum ab eo, de quo dubitatur. 1. 5. 5. *Quandonam ignorantia vincibilis eſt peccatum ſpeciale clavibus ſubjiciendum?* ibid.

Peccatum dubium dubietate negativa, nedum poſitiva probabiliter non eſt clavibus ſubjiciendum; ſecus vero ſi pro peccato dubio veniat illud, quod probabiliter eſt commiſſum ſine probabilitate in oppoſitum. 2. 1. 8., & 7. 1. 5.

Peccati gravitas non ſemper menſuratur a præſtantia virtutis, cui opponitur.

Periculo peccandi materialiter quonam pacto poſſit aliquis ſe exponere citra peccatum formale? 3. 1. 5.

Perplexitas num dari poſſit? 1. 4. 2., *An operans cum conſcientia perplexa peccet?* ibid. *An peccet eliciendo amorem Dei, qui putat, teneri ex præcepto ſuperioris ad illum omittendum?* 1. 4. 4.

Pontifex eſt legitimus Judex in lite vertente inter ipſum, & Reges. 5. 3. 9.

Poſſeſſio in dubio aliquando non favet Poſſidenti. 3. 2. 6.

Poſſeſſio in dubio facti ſtat pro parte negante factum. 3. 2. 6. *Non tamen quando illud præſumitur.* ibid.

Poſſeſſio legitima quomodo definiatur a Juriſtis? 2. 4. 3.

Poſſeſſio quando dubitatur num ſtet pro libertate, an pro lege, inſpiciendum utra tempore præceſſerit. 3. 2. 2. *Inſpiciendum etiam pro qua parte ſtet Juris, ſeu fori externi præſumptio.* 3. 2. 4.

Poſſeſſor bona fidei in quo differat a Poſſeſſore mala fidei? 2. 1. 2.

Poſſidens rem cum dubio, an ſit aliena, ſi capit rem illam poſſidere cum tali dubio, æquiparatur poſſidenti mala fide; ſi vero dubium ſuperveniat, nec poſſit vinci, æquiparatur poſſidenti bona fide. 2. 4. 4. *Occupans tamen rem cum tali dubio, ſed cum animo inquirendi Dominum, ſi hic non compareat, poterit illam ſibi retinere, at ſi compareat, quid reſtituere tenetur?* 2. 5. 2.

Præ-

Digitized by Google

Præſcribere probabiliter poteſt, qui de re bona fide poſſeſſa dubitat, an ſit aliena, quin dubium vincere poſſit? 2. 3. 1.

Præſumptio, quæ ſolum eſt probabilis, habetur pro nulla. 2. 2. 5.

Præſumptio Juris quid ſit? & unde deſumatur. 3. 2. 5.

Pretium in quibus caſibus ſuccedit loco rei? 2. 3. 3.

Privilegium in dubio late interpretandum, ſi non ſit in præjudicium Tertii. 5. 3. 1. *Aut ſi non deroget Juri communi, quando non eſt oneroſum.* 5. 3. 3.

Privilegium de non ſolvendis decimis ex fructibus prædiorum, num etiam intelligatur relate ad prædia acquirenda? 5. 3. 7.

Privilegio num liceat uti in dubio, an ſit revocatum? Et quid, ſi deinde deprehendatur, quod ſit revocatum? 5. 3. 8.

Privilegiorum confirmatio num præſumatur facta ex certa ſcientia, an ſub forma communi? 5. 3. 7.

Privilegia Regularium num poſſit Epiſcopus in dubio interpretari? 5. 3. 9.

Probabilem opinionem ſequi poſſumus, etiam in concurſu probabilioris. 1. 6. 6.

Probabilitas quomodo ſtare poſſit pro utraque parte, ſi probabile definitur, quod plerumque contingit. 1. 6. 7.

Probabilitas, quod res ab alio bona fide poſſeſſa ſit tua, non facit, quod licite poſſis univerſim illam tibi uſurpare. 2. 2. 3.

Probabilitas, quod res ab alio bona fide ſit poſſeſſa, in nonnullis caſibus permittit probabiliter, quod poſſis illam tibi uſurpare, aut occulta compenſatione uti, videlicet ſi titulus ſit certus, & non mere probabilis. 2. 2. 3.

Probabiles rationes circa jus, ſi ſint æquales pro utraque parte, pariunt dubium poſitivum; & probabiliter etiam h. m. dubium pariunt, ſi ſint æquales circa factum. 1. 6. 3.

Probabilioriſtarum ratiocinationes, quibus ſuadere conantur in dubio extra materiam juſtitiæ tutiorem partem eligendam eſſe. 3. 1. 1.

R

Regulæ, quibus uti debet ſcrupuloſus, ne ſcrupulis angatur. 8. 3. 5.

Regulæ traduntur ad dignoſcendum, pro qua parte ſtet poſſeſſio, pro libertate ne, an pro lege? 3. 2. 1.

Religioſus, cum ſit ſubditus voluntarius, num obedire teneatur in dubio, an res præcepta excedat poteſtatem ſuperioris? 4. 4. 3. *Num etiam, qui votum ſimplex obedientiæ extra ſtatum Religionis emiſit.* 4. 4. 5. *Num etiam Moniales?* ibid.

Reſtituere num teneatur qui dubitat, an ex proprio ſuffragio injuſta ſententia concluſa ſit? 2. 7. 11.

Reſtituere num iterum integre teneatur, qui dubitat, an ſuo debito ſatisfecerit? 2. 7. 4. *Et quid ſi dubium ſit poſitivum?* 2. 7. 7.

Reſtituere num teneatur Depoſitarius, aut Commodatarius in dubio, an ex propria culpa res depoſita, aut commodata perierit? 2. 7. 1.

Reſtituere num teneatur qui ſuborto dubio, quod res poſſeſſa ſit aliena, omiſit culpabiliter veritatem inquirere? 2. 3. 7.

Reſtituere num teneatur, qui dubitat etiam negative, an ex propria cooperatione damnum ſit ſequutum? 2. 7. 3. *Et an ſi dubitet, num conſilium datum influxerit ſolum ad citius damnificandum?* 2. 6. 7. *Si duo concurrant ad damnum inferendum, itaut adhuc damnum inferendum eſſet ab uno illorum, ſi alter deeſſet, quandonam uterque ad reſtitutionem obligabitur?* ibid.

Reſtitui ne debeat Pauperibus res alie-

Digitized by Google

na a poſſeſſore bona fidei, quando Dominus reperiri non poteſt? 2. 3. 6.
Reſtituine poſſit furi ad pretium recuperandum res furtiva bona fide poſſeſſa, ſi Dominus compareat? 2. 3. 9.
Reſtitutio ex injuſta acceptione pro foro interno non datur ſine culpa Theologica. 2. 7. 2.
Reſtitutio aliter eſt facienda a vendente bona fide rem furtivam, Domino comparente; aliter vero a permutante illam. 2. 3. 4. *Sicut etiam aliter ab emente illam bona fide, aliter a dono eandem accipiente.* 2. 3. 5.
Reſtitutio diverſimode facienda eſt a poſſeſſore rei aliena bona fide, ac a poſſidente mala fide. 2. 3. 8.
Reſtitutionis onus num detur ex culpa Theologica contra Juſtitiam interne gravi, ſed externe levi? 2. 7. 3.
Reus, ac Teſtis in dubio, an juridice interrogentur, num teneantur reſpondere? 3. 2. 3., & 4. 7. 5.

S

Sartores quandonam poſſint ſibi retinere, ac vendere fragmenta veſtium? 2. 5. 7.
Scrupulus quid ſit; & quos actus involvat? 8. 1. 1. *Haberi poteſt ſcrupulus non ſolum per judicium levibus motivis nixum, ſed etiam per ſimplicem apprehenſionem trahentem Judicii ſuſpenſionem, & animi anguſtias.* 8. 1. 3. *Principaliter eſt in intellectu, trahit tamen in voluntate timorem, ac animi perturbationem.* 8. 1. 5.
Scrupuloſi animi indicia quanam ſint? 8. 1. 4.
Scrupuloſus non ſolum licite poteſt, ſed etiam aliquando tenetur non depoſito ſcrupulo adverſus illum operari. 8. 2. 2.
Scrupulorum cauſa tam corporales, quam ſpirituales, tum intrinſeca, tum etiam extrinſeca. 8. 3. 1.
Scrupulis occurrendum remediis naturalibus, moralibus, ac ſupernaturalibus. 8. 3. 5. *Traduntur regula, quibus uti debet Scrupuloſus, ne ſcrupulis angatur.* ibid.
Sponſalia num poſſint reſcindi ab altero ex Sponſis, cui defectus notabilis innoteſcit, in dubio, an eo cognito adhuc ea celebrata fuiſſent? 7. 1. 8.
Subditus V. Obedire, & V. Religioſus Subditus.
Superior aliquando poteſt licite præcipere, etiamſi Subditus non teneatur obtemperare. 4. 3. 10. *Poteſt etiam punire Subditos inobedientes, quamvis iſti forte coram Deo non peccent.* 4. 7. 3.
Superior peccat, ſi diſpenſet in dubio, an detur cauſa ad diſpenſandum: Sed quid in dubio, an cauſa, qua datur, ſit ſufficiens? 5. 2. 4.
Superioris præceptum quomodo poſſit per accidens reddere licitum opus præceptum, quod de ſe eſt illicitum, per hoc quod dubitetur, an liceat? 4. 3. 3.
Syntherefis in quo differat a conſcientia? 1. 1. 2.

V

Venditio rei furtiva bona fide poſſeſſa claudicat; Permutatio vero talis rei non claudicat; & ideo comparente Domino hujus rei furtiva venditio non eſt reſcindenda; ſecus vero permutatio. 2. 3. 4. *Sicut diſpar eſt ratio inter emptorem rei furtiva, & donatarium, quamvis ea res bona fide ſit empta, aut dono accepta.* 2. 3. 5.
Vendens rem bona fide poſſeſſam poſt dubium ſubortum, quod ea ſit aliena, debet monere emptorem de tali dubio. 2. 3. 1.
Vendens rem alienam bona fide poſſeſſam, comparente Domino, qui non poſſit rem ſuam recuperare, num debeat

beat illi pretium acceptum reſtituere? 2. 3. 2.

Vota Filii num poſſint a Patre irritari in dubio, an fuerint ante ætatem requiſitam emiſſa? 3. 2. 3.

Vota irritandi poteſtas quibuſnam competat, & quo jure? 6. 3. 1. *Irritari poteſt a Patre votum etiam in dubio, an Filius illud poſt pubertatem emiſerit.* 6. 3. 2. *Eſto in dubio, an votum ante, vel poſt ſeptennium quis emiſerit, illo teneatur.* 6. 3. 4. *Irritatio, quæ licite fit a Patre in dubio, an Filius votum poſt pubertatem emiſerit, ſi deinde deprehendatur, quod vere votum poſt pubertatem emiſſum ſit, erit invalida.* 6. 3. 7. *Quamvis ex oppoſito diſpenſatio in voto, facta ab Epiſcopo dubitante, an votum illud ſit Pontifici reſervatum, aut abſolutio a peccato collata a Confeſſario, in dubio an illud eſſet reſervatum, retinent valorem ſuum, etiamſi deinde deprehendatur, quod votum illud eſſet Pontifici reſervatum; aut deprehendatur, quod reſervatum eſſet re vera peccatum illud licite in eo dubio abſolutum.* 6. 3. 8. *Quod ſi habens privilegium abſolvendi a reſervatis ab his abſolvat (uti poteſt) in dubio, an privilegium iſtud revocatum fuerit, irrita erit abſolutio, ſi deinde deprehendatur vere Privilegium fuiſſe revocatum.* 6. 3. 9.

Votum in dubio, an fuerit emiſſum ante ſeptennium, num obliget? 3. 2. 3. & 4. 8. 7.

Votum non obligat in dubio, an res promiſſa ſit licita; contra vero præceptum obligat in dubio, an ſit illicita res præcepta. 4. 3. 4.

Votum in dubio, an ſit emiſſum, non obligat; Idemque dicas de juramento. 6. 1. 6. *Obligat tamen, ſi detur ſolida probabilitas, quod ſit emiſſum citra ullam probabilitatem in oppoſitum.* 6. 1. 2. *Sicut etiam, ſi dubium non ſit de voto, ſed de animo ſe obligandi.* 6. 1. 4. *Aut dubium ſolum ſit, an fuerit emiſſum ante ſeptennium.* 6. 1. 6. *Quid ſi vovens dubitet de materia honeſtate?* 6. 1. 6. *Aut ſi dubitet, num materia licita evaſerit illicita, aut inepta?* 6. 1. 2. *In dubio, num duplex materia promiſſa ſit copulative, & per modum unius, an vero diviſive, & per modum plurium, aſſignatur regula ad id decidendum.* 6. 2. 2., & 6. 2. 7.

Votum jejunandi ſingulis diebus Veneris, an obliget in pervigilio Nativitatis Domini incidente in talem diem? 6. 2. 2.

Votum pœnale num obliget ad pœnam toties, quoties illud violatur? 6. 2. 5.

Vovens ingredi Religionem an teneatur ad caſtitatem, ſi illam ingredi non poſſit? 6. 2. 4.

F I N I S.

Ad majorem Dei gloriam, ac Deiparæ ſine labe Conceptæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google